

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KATILIM FİNANS ÜRÜNLERİ VE MUHASEBE
SÜREÇLERİ: KATILIM BANKALARI VE İŞLETMELER
AÇISINDAN TMS/TFRS VE FFMS' YE GÖRE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Hazırlayan
Harun KISACIK

İşletme Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Danışman
Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

TOKAT-2021

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Katılım Finans Ürünleri ve Muhasebe Süreçleri: Katılım Bankaları ve İşletmeler Açısından TMS/TFRS ve FFMS’ye Göre Karşılaştırmalı Bir Analiz” adlı doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / ...

Harun KISACIK

İmza

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim ve tez çalışması süresince desteğini hiç esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN'a, tez yazım sürecinde katkı ve eleştirileri ile tezimin şekillenmesine destek olan Prof. Dr. Necdet ŞENSOY'a, Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ'a, Prof. Dr. İlhan EROĞLU'na, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜL'e, Kuveyt Türk Katılım Bankasından Tufan KARAMUK'a, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumundan (KGK) Samet ARSLAN'a ve Ziraat Katılım Bankasından Murat KISACIK'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

KATILIM FİNANS ÜRÜNLERİ VE MUHASEBE SÜREÇLERİ: KATILIM BANKALARI VE İŞLETMELER AÇISINDAN TMS/TFRS VE FFMS'YE GÖRE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

ÖZET

Finansal faaliyetlerin İslam hukuku kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi katılım finans olarak tanımlanmaktadır. Faiz, aşırı belirsizlik (garar), kumar, haram mal ve hizmetler katılım finansın yasakları arasında yer almaktadır. Ticaret esasına, kâr zarar paylaşımı prensibine göre işleyen katılım finans ürünleri, katılım finans sisteminde kullanılan yöntemlerdir. Katılım bankaları katılım finans sistemine göre faaliyet gösteren kurumlar olarak kabul edilmekte ve faaliyetlerini katılım finans ürünlerini kullanmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Bu çalışmanın amacı; katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıt süreçlerini, Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS) ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) kapsamında uygulamalı olarak açıklamak ve tartışarak öneri geliştirmektir. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan FFMS kapsamında yer alan katılım finans ürünleri çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda; işletme ve katılım bankalarının ticari ilişkileri bağlamında kurgulanan örneklerin uzman görüşleri dikkate alınarak çözümlemesi çalışmanın uygulama bölümünde yer almaktadır. Katılım finans ürünlerinin TMS/TFRS ve FFMS ekseninde muhasebe süreçlerine ait örnek uygulamalar ilgili standartlar çerçevesinde eleştirilerek öneriler sunulmaktadır. Aynı zamanda muhasebe süreçlerinde işletme ve katılım bankaları tarafından kullanılan mevcut Tek Düzen Hesap Planları (TDHP) da eleştirilerek katılım finans ürünleri için TDHP'de yer almayan hesaplar önerilmektedir. Ayrıca; bu çalışma katılım finans ürünlerinin, TMS/TFRS ve FFMS kapsamında muhasebe kayıt süreçlerine ilişkin öncü bir çalışma olarak literatüre ve bu alandaki uygulayıcılara katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Finans, Katılım Finans Ürünleri, İslami Muhasebe, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS).

PARTICIPATION FINANCE PRODUCTS AND ACCOUNTING PROCESSES: A COMPARATIVE ANALYSIS ACCORDING TO TAS / TFRS AND IFFAS FOR PARTICIPATION BANKS AND BUSINESS ENTITIES

ABSTRACT

The realization of financial activities within the framework of Islamic legal rules is defined as participation finance. Interest, excessive uncertainty, gambling, illicit goods and services are among the prohibitions of participation finance. Participation finance products, which operate on the basis of trade, profit and loss sharing principle, are the methods used in the participation financial system. Participation banks are accepted as institutions operating according to the participation financial system and carry out their activities by using participation finance products. The purpose of this study is to explain and develop suggestions through discussion the accounting recording processes of participation finance products in practice within the scope of Turkish Accounting Standards / Turkish Financial Reporting Standards (TAS / TFRS) and Interest-Free Financial Accounting Standards (IFFAS). Participation finance products within the scope of IFFAS published by the Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority (POA) constitute the scope of the study. In line with the purpose and scope of the study; an analysis of the examples which are constructed in the context of commercial relations of business entities with participation banks, taking into account the expert opinions is included in the application section of the study. The sample practices of the accounting processes of participation finance products in the axis of TAS / TFRS and IFFAS are criticized within the framework of the relevant standards and suggestions are made. At the same time, the current Uniform Chart of Accounts (UCA) used by business entities and participation banks in accounting processes are also criticized and accounts not included in the UCA are recommended for participation finance products. Also; this study is important in terms of contributing to the literature and practitioners in this field as a pioneering study of accounting recording processes within the scope of TAS / TFRS and IFFAS.

Key Words: Participation Finance, Participation Finance Products, Islamic Accounting, Turkish Accounting Standards (TAS), Interest-Free Financial Accounting Standards (IFFAS).

İÇİNDEKİLER TABLOSU

Sayfa

Bilimsel Etik Sayfası	i
Teşekkür	ii
Özet	iiii
Abstract.....	iv
Tablolar Listesi	xvi
Şekiller Listesi	xvii
Kısaltmalar Listesi	xviii
 GİRİŞ	 1
 BÖLÜM 1: KATILIM FİNANS	 8
1.1. İslam Ekonomisi	8
1.2. Katılım Finans	10
1.3. Katılım Finansın Kaynakları	12
1.3.1. Kur'an-ı Kerim	13
1.3.2. Sünnet	13
1.3.3. İcmâ	14
1.3.4. Kıyas	14
1.3.5. İctihat	14
1.3.6. Örf ve Adetler	15
1.4. Katılım Finansın Prensipleri	15
1.4.1. Faiz Yasağı	15
1.4.2. Aşırı Belirsizlik (Garar) Yasağı	17
1.4.3. Kumar (Meysir) Yasağı	17
1.4.4. Haram Olan Mal ve Hizmet Yasağı	18
1.5. İslami Muhasebe	19
1.6. Katılım Bankaları	21
 BÖLÜM 2: KATILIM FİNANS ÜRÜNLERİ	 25
2.1. Mudârebe (Emek-Sermaye Ortaklığı)	25

2.1.1. Mudârebenin Tanımı	26
2.1.2. Mudârebenin Unsurları	26
2.1.3. Mudârebede Taraflar	27
2.1.3.1. Emek Sahibi (Girişimci).....	27
2.1.3.2. Sermaye Sahibi (Finansör)	28
2.1.4. Mudârebe Taraflarının Hak ve Borçları	29
2.1.5. Mudârebenin Türleri	30
2.1.5.1. Sınırlı (Kayıtlı) Mudârebe	30
2.1.5.2. Sınırsız (Mutlak) Mudârebe	30
2.1.5.3. Çok Taraflı Mudârebe	31
2.1.5.4. Alt Mudârebe.....	31
2.1.6. Mudârebenin Özellikleri	31
2.1.7. Mudârebenin Sona Ermesi	33
2.1.8. Mudârebe ve Katılım Bankaları	33
2.1.9. Mudârebe ve Normal Ortaklık (Şirket) Karşılaştırılması.....	35
2.2. Müşâreke (Kâr-Zarar Ortaklığı).....	35
2.2.1. Müşârekenin Tanımı	36
2.2.2. Müşâreke Sermayesi	36
2.2.3. Müşâreke Süreci.....	36
2.2.4. Müşâreke Türleri	37
2.2.4.1. Sabit Müşâreke	38
2.2.4.2. Azalan Müşâreke.....	38
2.2.5. Müşârekenin Sona Ermesi.....	39
2.2.6. Kâr-Zarar Paylaşımı	39
2.2.7. Müşâreke ve Katılım Bankaları	39
2.2.8. Müşâreke ve Mudârebenin Karşılaştırılması	40
2.3. Murâbaha (Maliyet Artı Kâr).....	41
2.3.1. Murâbaha Tanımı	42
2.3.2. İslam Hukukunda Satış Sözleşmesi Şartları.....	43
2.3.3. Murâbaha ve Katılım Bankaları	45
2.3.4. Murâbahanın Katılım Bankalarınca Uygulanmasında Eleştirilen ve Dikkat Edilmesi Gereken Hassas Noktalar	48

2.3.4.1. Katılım Bankasının Mülkiyetinde Olmayan Bir Malı Satması	49
2.3.4.2. Murâbaha Sözleşmesi Yapılacak Olan Malı Müşterinin Bulması.....	50
2.3.4.3. Ön Anlaşmada Vaadin Bağlayıcılığı	52
2.3.4.4. Bir Satış Sözleşmesi İle İki Satış Gerçekleştirilmesi	53
2.3.4.5. Katılım Bankası ve Müşteri Arasında Vekâlet İlişkisi ...	54
2.3.4.6. Murâbaha Sözleşmesi Yapılan Varlığın Fatura, Tapu vb. Belgelerinin Müşteri Adına Düzenlenmesi	55
2.3.4.7. Müşterinin Satıcıya Ön Ödeme Yapması	56
2.3.4.8. Murâbaha Sözleşmesine Konu Varlığa İpotek Konulması veya Müşteriden Teminat Alınması	56
2.3.4.9. Katılım Bankalarının Kâr Payı Oranları İle Konvansiyonel Bankaların Faiz Oranlarının Benzer Olması	57
2.3.4.10. Müşterinin Katılım Bankasına Borcunu Erken Ödemesi Ya Da Geç Ödemesi Durumunda İndirim Veya Ceza Uygulanması	58
2.3.4.11. Katılım Bankalarının Zarar Etmemesi	59
2.4. İcâre (Kiralama)	60
2.4.1. İcârenin Tanımı	60
2.4.2.İcârede Taraflar ve Sorumlulukları	61
2.4.3. İcâre Türleri.....	62
2.4.3.1. Faaliyet İcâresi	62
2.4.3.2. Finansal İcâre (İcâre Müntehiye Bittemlik)	62
2.4.3.3. Satış ve Geri Kiralama	63
2.4.3.4. Alt Kiralama	63
2.4.4. İcârenin Özellikleri.....	63
2.4.5. İcârenin Sona Ermesi	64
2.4.6. İcâre ve Katılım Bankaları	65
2.4.7. İcâre ve Satış Sözleşmesinin Karşılaştırılması.....	66

2.4.8. İcâre ve Geleneksel Kiralamanın Karşılaştırılması.....	66
2.5. Selem (İleriye Dönük Satın Alma).....	67
2.5.1. Selem Tanımı	67
2.5.2. Alt Selem.....	68
2.5.3. Selemün Unsurları.....	68
2.5.3.1. Mal (Müslemün Fîh)	68
2.5.3.2. Bedel / Sermaye (Re'sülmal)	69
2.5.4. Selemde Taraflar	70
2.5.4.1. Satıcı (Müslemün İleyh)	70
2.5.4.2. Alıcı (Müslemün)	70
2.5.5. Selemün Özellikleri.....	71
2.5.6. Selemün Sona Ermesi	71
2.5.7. Selem ve Katılım Bankaları	72
2.5.8. Selem ve Murâbahanın Karşılaştırılması	73
2.6. İstisnâ (Siparişe Dayalı Satın Alma, Eser Sözleşmesi).....	73
2.6.1. İstisnâ Tanımı	74
2.6.2. Alt İstisnâ	74
2.6.3. İstisnânın Unsurları	75
2.6.3.1. Eser (Masnû)	75
2.6.3.2. Bedel (Fiyat).....	76
2.6.4. İstisnânın Taraflar	77
2.6.4.1. Satıcı (Yüklenici, Sâni)	77
2.6.4.2. Alıcı (Müstasni).....	77
2.6.5. İstisnânın Özellikleri	77
2.6.6. İstisnânın Sona Ermesi.....	78
2.6.7. İstisnâ ve Katılım Bankaları	79

2.6.8. İstisnâ ve Selemin Karşılaştırılması	79
2.7. Sukuk (İslami Yatırım Sertifikaları, Kira Sertifikaları)	80
2.7.1. Sukuk Tanımı	81
2.7.2. Sukuk Tarafları.....	82
2.7.3. Sukuk İhraç Sözleşmesi	83
2.7.4. Sukukların Özellikleri	83
2.7.5. Sukuk Türleri	84
2.7.5.1. İcâre Sukuk.....	85
2.7.5.2. Mudârebe Sukuk.....	86
2.7.5.3. İstisnâ Sukuk	86
2.7.5.4. Murâbaha Sukuk.....	87
2.7.5.5. Müşâreke Sukuk	87
2.7.5.6. Selem Sukuk.....	88
2.7.6. Sukuk ve Katılım Bankaları	88
2.7.7. Sukuk, Tahvil ve Hisse Senedi Karşılaştırılması	88

BÖLÜM 3: FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARI (FFMS)..... 90

3.1. Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve.....	90
3.2. FFMS 1 Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama	95
3.3. FFMS 3 Mudârebe Finansmanı.....	100
3.3.1. Standardın Kapsamı	100
3.3.2. Mudârebe Finansmanına Ait Muhasebe Süreci	100
3.4. FFMS 4 Müşâreke Finansmanı	103
3.4.1. Standardın Kapsamı	103
3.4.2. Müşâreke Finansmanına Ait Muhasebe Süreci.....	103
3.5. FFMS 7 Selem ve Alt Selem.....	105

3.5.1. Standardın Kapsamı	106
3.5.2. Selem Finansmanı ve Alt Selem İşlemlerine Ait Muhasebe Süreci	106
3.6. FFMS 8 İcâre ve İcâre Muntahiye Bittemlik	109
3.6.1. Standardın Kapsamı	110
3.6.2. İcâreye Ait Muhasebe Süreci	111
3.6.2.1. Faaliyet İcâresi	111
3.6.2.2. Finansal İcâre (İcâre Muntahiye Bittemlik)	113
3.7. FFMS 10 İstisnâ ve Alt İstisnâ.....	126
3.7.1. Standardın Kapsamı	127
3.7.2. Katılım Bankasının Sâni' (Satıcı) Olduğu Durumda Muhasebe Süreci.....	127
3.7.3. Katılım Bankasının Müstasni' (Alıcı) Olduğu Durumda Muhasebe Süreci.....	130
3.8. FFMS 28 Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar.....	132
3.8.1. Standardın Kapsamı	132
3.8.2. Satıcının Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlara Ait Muhasebe Süreci	132
3.8.3. Alıcının Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlara Ait Muhasebe Süreci	136
3.9. FFMS 33 Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar	137
3.9.1. Standardın Kapsamı	137
3.9.2. Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlara Ait Muhasebe Süreci.....	139
3.10. FFMS 34 Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama	140
3.10.1. Standardın Kapsamı	140
3.10.2. İşe Dayalı Sukuka Ait Muhasebe Süreci.....	140
3.10.3. İşe Dayalı Olmayan Sukuka Ait Muhasebe Süreci	141

BÖLÜM 4: KATILIM FİNANS ÜRÜNLERİNE AİT MUHASEBE KAYIT SÜRECİ: TMS/TFRS VE FFMS UYGULAMALARI.....	143
4.1. Çalışmanın Amacı Ve Önemi	143
4.2. Çalışmanın Yöntemi Ve Kısıtları.....	144
4.3. Literatür Taraması.....	146
4.3.1. Uluslararası Literatür Taraması.....	146
4.3.2. Ulusal Literatür Taraması	149
4.4. Mudârebe Muhasebe Uygulaması.....	151
4.4.1. Mudârebede Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları.....	153
4.4.1.1 Örnek Uygulama 1 (Fon Toplama)	153
4.4.1.2. Örnek Uygulama 2 (Fon Kullandırma)	156
4.4.1.2.1. Mudârebe Fonu Kullandırmada Katılım Bankasının TMS/TFRS’ye Göre Muhasebe Kayıtları...	156
4.4.1.2.2. Mudârebe Fonu Kullandırmada Katılım Bankasının FFMS’ye Göre Muhasebe Kayıtları	160
4.4.1.2.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	162
4.4.2. Mudârebede İşletmenin Muhasebe Kayıtları	166
4.4.2.1. İşletmenin Katılım Bankasında Katılım Hesabına Para Yatırması Durumunda Muhasebe Kayıtları	166
4.4.2.2. İşletmenin Katılım Bankasından Mudârebe Sermayesi Alması Durumunda Muhasebe Kayıtları.....	167
4.5. Müşâreke Muhasebe Uygulaması	169
4.5.1. Müşârekede Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları	171
4.5.1.1. Örnek Uygulama 1 (Sabit Müşâreke).....	172
4.5.1.1.1. Sabit Müşârekede Katılım Bankasının TMS/TFRS’ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	172
4.5.1.1.2. Sabit Müşârekede Katılım Bankasının FFMS’ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	175
4.5.1.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	177

4.5.1.2. Örnek Uygulama 2 (Azalan Müşâreke).....	180
4.5.1.2.1. Azalan Müşâreke'de Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	182
4.5.1.2.2. Azalan Müşâreke'de Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları	191
4.5.1.2.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	199
4.5.2. Müşâreke'de İşletmenin Muhasebe Kayıtları.....	204
4.5.2.1. Sabit Müşâreke'de İşletmenin Muhasebe Kayıtları.....	205
4.5.2.2. Azalan Müşâreke'de İşletmenin Muhasebe Kayıtları....	206
4.6. Murâbaha Muhasebe Uygulaması.....	212
4.6.1. Murâbahada Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları.....	214
4.6.1.1 Murâbahada Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları	214
4.6.1.2. Murâbahada Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları	223
4.6.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	234
4.6.2. Murâbahada İşletmenin Muhasebe Kayıtları	239
4.6.2.1 Murâbahada İşletmenin TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	239
4.6.2.2. Murâbahada İşletmenin FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	242
4.6.2.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	245
4.7. İcâre Muhasebe Uygulaması.....	247
4.7.1. İcârede Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları	250
4.7.1.1. İcârede Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları	250
4.7.1.2. İcârede Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	257
4.7.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	261

4.7.2. İcârede İşletmenin Muhasebe Kayıtları.....	264
4.8. Selem Muhasebe Uygulaması.....	267
4.8.1. Selemde Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları	269
4.8.1.1 Selemde Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları	269
4.8.1.1.1. Örnek Uygulama 1 (Selem).....	270
4.8.1.1.2. Örnek Uygulama 2 (Alt Selem).....	273
4.8.1.2. Selemde Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	275
4.8.1.2.1. Örnek Uygulama 1 (Selem).....	275
4.8.1.2.2. Örnek Uygulama 2 (Alt Selem).....	278
4.8.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	279
4.8.2. Selemde İşletmenin Muhasebe Kayıtları	283
4.8.2.1. Selemde İşletmenin Satıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları	283
4.8.2.2. Selemde İşletmenin Alıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları	286
4.9. İstisnâ Muhasebe Uygulaması	287
4.9.1. İstisnâda Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları.....	289
4.9.1.1. İstisnâda Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları	289
4.9.1.1.1. Örnek Uygulama 1 (İstisnâ)	290
4.9.1.1.2. Örnek Uygulama 2 (Alt İstisnâ)	292
4.9.1.2. İstisnâda Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	294
4.9.1.2.1. Örnek Uygulama 1 (İstisnâ)	294
4.9.1.2.2. Örnek Uygulama 2 (Alt İstisnâ)	296
4.9.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	298
4.9.2. İstisnâda İşletmenin Muhasebe Kayıtları	302

4.9.2.1. İstisnâda İşletmenin Satıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları	303
4.9.2.2. İstisnâda İşletmenin Alıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları	304
4.10. Sukuk Muhasebe Uygulaması.....	305
4.10.1. Sukukta Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları.....	306
4.10.1.1. Sukukta Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları	307
4.10.1.2. Sukukta Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları.....	313
4.10.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması.....	318
4.10.2. Sukukta Varlık Kiralama Şirketinin Muhasebe Kayıtları	321
4.10.3. Sukuk Yatırımcısı İşletmenin Muhasebe Kayıtları	325
4.11. FFMS'lere Göre Katılım Bankaları İçin Önerilen İlave Hesaplar	327
4.12. KLM Katılım Bankasının Finansal Raporlama Süreci	330
4.12.1. TMS/TFRS'lere Göre KLM Katılım Bankasına Ait Finansal Tablolar	331
4.12.2. FFMS'lere Göre KLM Katılım Bankasına Ait Finansal Tablolar	334
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	338
KAYNAKLAR	347

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 1.1: Katılım Bankalarının 2019 Yılı Sonu Mali Göstergeleri.....	22
Tablo 4.1: Katılım Bankasına Düşen Kâr	182
Tablo 4.2: Katılım Bankasına Düşen Kâr	211
Tablo 4.3: Murâbaha Ödeme Planı.....	213
Tablo 4.4: İcâre Ödeme Planı.....	248
Tablo 4.5: İcâre Ödeme Planı (FFMS'ye Göre).....	257

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Katılım Bankalarında Murâbaha Yönteminin İşleyişi.....	47

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI	Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
A.Ş.	Anonim Şirket
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BOBİ FRS	Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı
FFMS	Faizsiz Finans Muhasebe Standartları
FFS	Faizsiz Finans Standardı
IFRS	International Financial Reporting Standards
IFSB	Islamic Financial Services Board
İFK	İslami Finans Kurumları
KAP	Kamu Aydınlatma Platformu
KAYİK	Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar
KGK	Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KKDF	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
LTD. ŞTİ.	Limited Şirket
MFRS	Malaysian Financial Reporting Standards
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
ÖFK	Özel Finans Kurumları
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TDHP	Tek Düzen Hesap Planı
TDK	Türk Dil Kurumu
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
VKŞ	Varlık Kiralama Şirketi

VUK Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Ekonomi, toplum hayatında önemli bir yere sahiptir. İnsanlar ihtiyaçlarını ekonomik sistemlerde üretilen mal ve hizmetleri satın alarak karşılamaktadırlar. Mal ve hizmetlerin üretilmemesi ya da üretilen mal ve hizmetlere ulaşamaması insanların hayat standartlarını büyük ölçüde etkilemektedir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılayacakları mal ve hizmetlerin üretiminin gerçekleştirilebilmesi, ekonomik sistemin işlevsel olması ile yakından ilişkilidir. Ekonomik sistemin işlevselliği ise paranın ekonomik sistemdeki hareketine bağlı olmaktadır. Para, ekonomik sistemde dolaştığı ölçüde sistemi işlevsel kılmaktadır. Yastık altı olarak da ifade edilen şekilde biriktirmek suretiyle paranın atıl bırakılması, ekonomik sisteme dâhil edilmemesi, ekonomik sisteme fayda sağlamaktan alıkonması anlamına gelmekte ve sistemi sekteye uğrattığı bilinmektedir (Uluyol, 2011: 261; Yazıcı, 2017:5).

İnsanlara faydalı olmak ve kazanç elde edebilmek için paranın atıl bırakılmayarak ekonomik sisteme dâhil edilmesi gerekmektedir. Kişi servetini nakit ya da altın şeklinde, yastık altı olarak da tarif edilen şekilde saklamak sureti ile biriktirme arzusunda olursa, bu durum sadece ilerde kendisine fayda sağlayacak yani bencil davranmış olacaktır. Kur'an-ı Kerim'de Bakara süresinin üçüncü ayetinde Allah (C.C.)'a samimiyetle inanan müminlerin başlıca özellikleri sayılırken iman ve namazdan sonra "harcama yapmak" anlamına gelen infâkın zikredildiği ifade edilmektedir (Çağrı, 2000: 289). Mali ibadet olarak da ifade edilen, paranın atıl bırakılmayarak ekonomik sisteme dâhil edilmesini sağlayan infâk, sadece zekât, sadaka ve diğer yollarla ihtiyaç sahiplerine karşılıksız yardımda bulunulması için harcama yapılması anlamına gelmemektedir. Infâk aynı zamanda kişisel ihtiyaçların karşılanması için aşırıya (lükse) kaçmadan harcama yapılmasını ve atıl fonların ekonomik sisteme dâhil edilerek diğer insanlara da faydalı olmasını sağlamak için yatırım yapılması suretiyle harcama yapılmasını da kapsamaktadır (Çiftçi, 2009: 157).

Para, ekonomik sisteme harcamalar ya da doğrudan yatırımlarla dâhil edilebildiği gibi finansal sistem aracılığıyla da dolaylı yollardan dâhil edilebilmektedir. Finansal sistem, fon arz edenlerle fon talep edenlerin bulunduğu, tasarrufların yatırımcılara transferinin gerçekleştiği sistemdir (Okka, 2015: 32). Bankalar, finansal sistemin temel yapı taşları olarak kabul edilmektedir. Yastık altı olarak da tarif edilen atıl fonlar, bankalar

aracılığı ile ekonomik sisteme kazandırılmaktadır. İhtiyaç fazlası olan paralar bankalara emanet edilmekte, paraya ihtiyacı olan kişi ve kuruluşlar da söz konusu kurumlar aracılığı ile ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu sayede paranın ekonomik sistemde hareketi sağlanmış olmaktadır (Erim ve Türk, 2005: 34).

Faize dayalı çalışan konvansiyonel bankalara alternatif olarak ticaret ve ortaklık esasına göre çalışan İslami bankalar da bankacılık sektöründe önemi artan finansal kuruluşlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Türkiye’de katılım bankacılığı olarak bilinen İslami bankalar, İslam dinine göre faizin yasak olması, ticari faaliyetlerin ise teşvik edilmesi esaslarına göre faaliyette bulunmaktadır. Tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını ekonomik sisteme dâhil etmede ve fon ihtiyacı olanlara atıl fonların ulaşmasında aracı bir finansal kurum olarak ortaya çıkan katılım bankaları, katılım finans ürünlerini kullanmak sureti ile faaliyetlerini yürütmektedirler.

Katılım finans, literatürde İslami finans (Islamic finance) olarak da ifade edilmektedir. Finansal faaliyetlerde ortaya çıkacak bir hatanın dine mal edilmemesi düşüncesi ve uygulamada finansal faaliyetlerin katılım bankacılığı, katılım sigortası olarak adlandırılıyor olması sebebi ile çalışmada katılım finans terimi kullanılması tercih edilmektedir.

Katılım finans ürünleri; faiz, aşırı belirsizlik, kumar, haram mal ve hizmetlerin yasaklığı prensibi ile çalışmaktadır. Ticari faaliyetlerde de kullanılan katılım finans ürünleri, kâr-zarar paylaşımı esasına göre ve bir varlığa dayalı olarak kullanılmaktadır. Başlıca katılım finans ürünleri aşağıdaki gibi listelenebilmektedir (FFS, 2020; FFMS, 2020):

- Mudârebe (Emek-Sermaye Ortaklığı),
- Müzâraa (Tarımsal Arazilerin İşlenmesi Üzerine Kurulan Ortaklık),
- Müsâkât (Bağ-Bahçenin İşlenmesi Üzerine Kurulan Ortaklık),
- Muğârase (Ağaç Dikip Yetiştirme Üzerine Kurulan Ortaklık),
- Müşâreke (Kâr-Zarar Ortaklığı),
- Murâbaha (Maliyet Artı Kâr),
- Müsâveme (Normal Vadeli Satış),
- Tevliye (Maliyet Fiyatı Bilinen Ürünün Maliyetine Satışı),
- Vadîa (Maliyet Fiyatı Bilinen Ürünün Zarara Satışı),

- İcâre (Kiralama),
- Selem (İleriye Dönük Satın Alma),
- İstisnâ (Siparişe Dayalı Satın Alma, Eser Sözleşmesi),
- Sukuk (İslami Yatırım Sertifikaları, Kira Sertifikaları),
- Teverruk (Vadeli Satın Alınan Ürünün Peşin Satılması),
- Karz-ı Hasen (Karşılıksız Ödünç),
- Tekâfûl (İslami Sigorta, Katılım Sigorta).

Katılım bankaları, genel olarak katılım finans ürünlerinden mudârebe (emek-sermaye ortaklığı) yöntemi ile fon toplamaktadır. Yatırımcılar fazla fonlarını sermaye sahibi taraf olarak katılım bankasına emanet etmekte, katılım bankası da emek sahibi taraf olarak kendisine emanet edilen fonları yine katılım finans ürünlerini kullanmak suretiyle değerlendirmektedir. Faaliyet neticesinde elde edilen kâr katılım bankası ve müşterileri arasında başlangıçta anlaşılan oranlarla paylaşılmaktadır. Katılım bankaları müşterilerinden toplamış oldukları fonları ağırlıklı olarak katılım finans ürünlerinden murâbaha (maliyet artı kâr) yöntemini kullanmak suretiyle değerlendirmektedirler. Bununla birlikte kısmen de olsa diğer katılım finans ürünleri de katılım bankaları tarafından kullanılmaktadır.

Katılım finans ürünlerinin İslami Finans Kuruluşları (İFK) ve İslami finans endüstrisi tarafından İslam hukuku kurallarına göre kullanılması ve raporlanmasının sağlanması için standartlar yayınlamak amacı ile 1991 yılında Bahreyn’de kâr amacı gütmeyen İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions / AAOIFI) kurulmuştur. Kurumun üyeleri arasında 45 ülkede faaliyet gösteren, merkez bankaları, finans kurumları, hukuk firmaları, muhasebe ve denetim firmaları yer almaktadır (Ağkan, 2018: 240; Güçlü ve Kılıç, 2020: 84; Asker, 2020: 19; Çetin, 2020: 61).

AAOIFI’nin resmi internet sitesi incelendiğinde, 2020 yılsonu itibari ile AAOIFI tarafından katılım finans ürünlerinin İslam hukuku kurallarına göre kullanılması amacıyla 60 şer’i standart, katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıtlarının ve finansal raporlarının tekdüzeliğinin sağlanması amacıyla 32 muhasebe standardı, 7 denetim standardı, 3 etik standardı, 14 yönetim standardı olmak üzere toplam 116 adet standart yayınlandığı görülmektedir. AAOIFI tarafından yayınlanan muhasebe standartları ile ilgili olarak

“Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve” de standartların hazırlanması sürecinde daha önce yayınlanan diğer uluslararası muhasebe standartlarından faydalandığı, AAOIFI standartlarında yer almayan konularla ilgili olarak İslam hukuku kurallarına aykırı olmaması koşuluyla diğer uluslararası standartlara müracaat edilebileceği ifade edilmektedir. AAOIFI tarafından yayınlanan standartlar; tam, kısmen veya rehber olarak Afganistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, Kırgızistan, Nijerya, Umman, Pakistan, Sudan, Katar, Filistin, Türkiye vb. birçok ülkede uygulanmaktadır. Ayrıca Endonezya, Pakistan gibi ülkeler AAOIFI standartlarını temel alarak kendi İslami muhasebe standartlarını yayınlamaktadırlar. AAOIFI tarafından yayınlanan bütün standartları tam, yani yasal zorunluluk olarak uygulayan ülkelerin listesi ise şu şekildedir: Bahreyn, Ürdün, Kırgızistan, Mauritius, Nijerya, Katar, Umman, Sudan, Suriye, Yemen.

Ayrıca Malezya’da, AAOIFI’den ayrı olarak Malezya Muhasebe Standartları Kurumu (Malaysian Accounting Standards Board / MASB) ve kurum tarafından yayınlanan muhasebe standartları (Malaysian Financial Reporting Standards / MFRS) bulunmaktadır. Yine Malezya merkezli ve uluslararası bir kuruluş olan İslami Finansal Hizmetler Kurumu (Islamic Financial Services Board / IFSB) İFK’lar için yol gösterici ilke ve standartlar yayınlayan bir kuruluştur. Aynı amaç doğrultusunda faaliyet gösteren kuruluşlar 2018 yılında bir araya gelerek işbirliği anlaşması imzalamışlardır (Güçlü ve Kılıç, 2020: 88).

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından AAOIFI’nin yayınlamış olduğu Şer’i standartlar katılım bankalarına ve bilgi kullanıcılarına rehberlik etmesi amacıyla Faizsiz Finans Standardı (FFS) olarak Türkçe’ye çevrilerek resmi internet sitelerinde yayınlanmıştır. Ayrıca AAOIFI’nin yayınlamış olduğu Kavramsal Çerçeve, Faizsiz Finans Muhasebe Rehberi ve muhasebe standartlarından 22 tanesi Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından Türkçe’ye çevrilerek Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) olarak 1 Ocak 2020 veya sonrasında başlayan hesap dönemlerinde isteğe bağlı olarak uygulanması amacıyla yayınlanmıştır (TKBB, 2020; KGK, 2020).

Yayınlanan FFS ve FFMS’ler incelendiğinde FFS’lerde katılım finans ürünlerinin İslam hukuku kurallarına uygun olarak kullanılması için gereken kriterlerin yer aldığı;

FFMS’lerde ise katılım finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasının standart hale getirilmesi için gereken kriterlerin yer aldığı gözlemlenmektedir. FFS’ler katılım finans ürünlerinin hukuki boyutunu ele alırken; FFMS’ler katılım finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesi boyutunu ele almaktadırlar.

Katılım Bankaları “5411 Sayılı Bankacılık Kanunu” ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) yayınlamış olduğu Tebliğ, Yönetmelik ve Uygulamalar kapsamında faaliyetlerini yürütmektedirler. Katılım Bankalarının fon kullandırma yöntemleri BDDK tarafından yayınlanan “Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik” ile belirlenmektedir. Ocak 2019’da BDDK tarafından yayınlanan “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile katılım bankalarınca uygulanan fon kullandırma yöntemleri detaylandırılmış, KGK tarafından yayınlanan FFMS’lerde ve TKBB tarafından yayınlanan FFS’lerde tanımlanan katılım finans ürünleriyle kısmen uyumlu hale getirilmiştir. Katılım Bankaları, BDDK tarafından 2017 yılında 30186 mükerrer Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” kapsamında ve KGK tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına (TMS/TFRS) göre muhasebe kayıtlarını gerçekleştirmektedirler.

Katılım bankalarının TMS/TFRS’lere göre muhasebe kayıtlarını gerçekleştirmeleri ve bu kapsamda hazırlanan finansal tablolarını kamuoyuna açıklamaları durumunda katılım bankalarının İslam hukuku kurallarına uygun faaliyette bulunup bulunmadığının bilgi kullanıcıları tarafından tam olarak anlaşılamadığı ifade edilmektedir (Asker, 2020: 6).

İşletmeler, 26 Aralık 1992 tarihinde 21447 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 1 Ocak 1994 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) kapsamında Tekdüzen Hesap Planını (TDHP) kullanarak muhasebe kayıtlarını gerçekleştirmektedirler. Ayrıca KGK tarafından yayınlanan “Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) Uygulama Kapsamına İlişkin Kurul Kararı” incelendiğinde, Sermaye Piyasası Kurulunun (SPK) düzenleme ve denetimine tabi olan Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşların (KAYİK işletmelerinin) muhasebe kayıtlarını TMS/TFRS’ye göre; bağımsız denetime tabi olup KAYİK kapsamına girmeyen

işletmelerin muhasebe kayıtlarını Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standartlarına (BOBİ FRS) göre ve isteğe bağlı olarak da TMS/TFRS'lere göre; her iki kapsama da girmeyen işletmelerin ise muhasebe kayıtlarını yürürlükteki mevzuata göre ve isteğe bağlı olarak da TMS/TFRS ya da BOBİ FRS'lere göre gerçekleştireceklerinin ifade edildiği görülmektedir.

Kâr-zarar paylaşımı kapsamında ticaret ve ortaklık esasına göre çalışan katılım finans ürünleri, doğrudan ticari faaliyetlerde kullanıldığı gibi katılım bankaları tarafından finansal sistemde de kullanılmaktadır. Katılım finans ürünleri, özellikle murâbaha, mudârebe, müşâreke ve istisnâ, ticari faaliyetlerde ve finansal sistemde yaygın olarak kullanılsa da katılım bankalarının Türkiye'de köklü bir geçmişe sahip olmaması ve konvansiyonel bankalara kıyasla dar ölçekli çalışmaları sebebiyle tam olarak tanınmamaktadır. Aynı zamanda 2019 yılında yayınlanmaya başlanan FFMS'ler de 2006 yılından itibaren yayınlanmaya başlanan TMS/TFRS'lere kıyasla yeni yayınlanan standartlar olmaları hasebiyle alanla ilgili çalışmaların kısıtlı olmasından dolayı kapsamlı bir şekilde bilinmemektedir. Çalışmanın amacı, katılım finans ürünlerini tanıtarak FFMS'lerde standart olarak karşılık bulan katılım finans ürünlerinin muhasebe süreçlerini; işletme ve katılım bankalarının ticari ilişkileri bağlamında kurgulanan örneklerle TMS/TFRS ve FFMS kapsamında ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada birinci bölümde ekonomi ve finans kavramlarına değinilerek İslam dininde ekonomi ve finans anlayışı irdelenmiştir. Ekonominin türeyeni olarak değerlendirilen finansın, ekonomiden ayrı olarak ele alınmasının mümkün olmaması sebebiyle ilk olarak ekonomi ve İslam ekonomisi incelenmiş akabinde uluslararası literatürde İslami finans (Islamic finance) olarak ifade edilen katılım finans anlatılmıştır. Bilgi kullanıcılarına işletme faaliyetlerinin İslam hukuku kurallarına uygunluğu konusunda bilgilerin aktarıldığı İslami muhasebe kavramından bahsedilerek katılım finans sisteminde katılım finans ürünlerini kullanmak suretiyle faaliyet gösteren katılım bankaları tanıtılmıştır.

İkinci bölümde çalışma kapsamında ele alınan her bir katılım finans ürünü kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Katılım finans ürünlerinin unsurları, türleri, özellikleri, katılım bankaları tarafından uygulanmaları vb. konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde çalışmanın içeriğini oluşturan KGK tarafından yayınlanan FFMS'ler incelenmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan katılım finans ürünleriyle doğrudan ilişkili her bir standart ayrı başlıkta ele alınmıştır. Her bir standardın kapsamı, muhasebe süreçleri detaylarıyla gösterilmiştir.

Dördüncü bölüm çalışmanın uygulama kısmını oluşturmaktadır. Uygulama bölümü olan dördüncü bölümde çalışma kapsamında ele alınan her bir katılım finans ürününe ilişkin katılım bankaları ve işletmelerin ticari ilişkileri bağlamında kurgulanan örnekler yardımı ile katılım finans ürünlerinin muhasebe süreçlerine ilişkin muhasebe kayıtları gösterilmiştir. Katılım bankalarının ve işletmelerin muhasebe kayıtları ayrı olarak ele alınmıştır. Ayrıca muhasebe kayıtları TMS/TFRS ile FFMS'lere göre ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Katılım finans ürünlerinin, katılım bankaları ve işletmeler açısından, TMS/TFRS ve FFMS kapsamında muhasebe süreçlerinin incelendiği çalışmalara literatürde henüz rastlanmamıştır. Bunun sebebi FFMS'lerin 1 Ocak 2020 tarihi itibarı ile uygulanmaya başlanması olabilmektedir. Bu bağlamda çalışma, özgün olarak literatüre katkı sunmasıyla birlikte muhasebe meslek mensuplarına da yol gösterici nitelikte olmaktadır. Çalışmanın FFMS'lerde standart olarak karşılık bulan katılım finans ürünleriyle sınırlı olması ve örneklerin temel hatlarıyla kurgulanarak tüm detaylara değinilmemesi, katılım finans ürünleri ve muhasebe süreçleri ile ilgili farklı çalışmaların yapılmasının önünü açmaktadır.

BÖLÜM 1: KATILIM FİNANS

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte, iletişimin ve ulaşımın yaygınlaşması “finans” kavramının çok yönlü ve disiplinler arası olarak düşünülmesini sağlamıştır. Ayrı bir bilim dalı olmasına karşın finans, ekonomi (iktisat) biliminin türeyeni olarak değerlendirilmektedir (Benligiray, 2014: 4). Bu bağlamda katılım finans kavramı açıklanmadan önce çalışmada ilk olarak İslam ekonomisi konusu incelenmiştir. İslam ekonomisi açıklandıktan sonra katılım finans tanımlanarak katılım finansın kaynakları ve yasakları ele alınmıştır. Daha sonra işletme ile ilişkili kişi ve kuruluşların işletme faaliyetlerinin İslam hukuku kurallarına göre gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği konusunda bilgilendirilmesi için bilgi üreten İslami muhasebe kavramı üzerinde durulmuştur. Son olarak katılım finans ürünleriyle faaliyetlerini gerçekleştiren katılım bankaları tanıtılmıştır.

1.1. İSLAM EKONOMİSİ

Sosyal bir varlık olan insan, her alanda olduğu gibi ekonomi alanında da toplumun diğer fertleri ile etkileşim halinde olmaktadır. Ekonomi, bir arada yaşamının gerekliliğinden ortaya çıkmaktadır. İnsanlar ihtiyaçlarının kendi üretmedikleri kısmını toplumdaki diğer bireylerden satın almak suretiyle karşılamaktadırlar. Bu etkileşimle birlikte ekonomik sistem ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik sistemde insanlar, ürettiklerini ve sermayelerini sisteme dâhil etmek sureti ile birbirlerine fayda sağlamaktadırlar. Ekonomik sistemin işlevsel olması paranın sistemde dolaşımı ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Paranın atıl kalmadan ekonomik sistemde dolaşması, ticari faaliyetlerin yoğunluğuna bağlıdır. Ticari faaliyetler ne ölçüde çoğalırsa para da o ölçüde ekonomik sistemde dolaşarak sisteme fayda sağlayacaktır. Nitekim “...Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele” (Tevbe: 9/34), “Rızkın onda dokuzu ticarettedir” (İmam Gazâlî, İhya 2, 64), “Kim, mal sâhibi bir yetime veli olursa, bu malla ticaret yapsın, malın zekâtını yiyip bitirmesine terk etmesin” (Tirmizî, Zekât 15, 641) gibi ayet ve hadislerle de paranın ticarete yönlendirilmesi, ekonomik sisteme dâhil edilmesi, atıl bırakılmaması öğütlenmektedir.

Konvansiyonel ekonomi biliminin ilk öğretisi “İnsan ihtiyaçları sınırsızdır, kaynaklar kıttır (sınırlıdır), kıt kaynaklarla sınırsız olan insan ihtiyaçları karşılanmaya

çalışılır” şeklinde ortaya çıkmaktadır (Özer, 2009: 3). Ekonominin bilimsel tanımları da bu perspektif doğrultusunda yapılmaktadır.

Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğünde ihtiyaç kavramı incelendiğinde “gereksinim; güçlü istek” olarak tanımlandığı görülmektedir. Konvansiyonel ekonominin bakış açısındaki sınırsız olan insan ihtiyaçları, gereksinimler yani zaruri ihtiyaçlar değil, güçlü istekler yani heves ve arzulardır. Çünkü yeme-içme gibi zaruri ihtiyaçlar sınırsız olamaz, insan fiziksel olarak belirli bir sınıra kadar yiyip-içebilmektedir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de dünya üzerindeki kaynakların, tüm varlıkları yaratan Allah (C.C.) tarafından insanların zaruri ihtiyaçlarına yetecek miktarda yaratıldığı (Hud: 11/6; Fussilet: 41/10; İbrahim: 14/34; Ankebut: 29/60; Kasas: 28/57; İsra: 17/70) buyurulmaktadır. Ancak tüm canlıların gereksinimleri için yeterli miktarda yaratılan kaynaklar insanlar arasında adil bir şekilde paylaşılmadığından, kaynaklar kıt olarak algılanmaktadır.

İslam ekonomisi, topluma etkilerini göz önüne alarak, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için kaynakların alım satımına ilişkin İslam hukuku kurallarının uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır (Hasanuzzaman, 2017: 1). Başka bir tanımda İslam ekonomisi, İslam hukukundan elde edilen hükümlere bağlı olarak, insanların refahını gerçekleştirmek için yeryüzünü bayındır hale getirmek, helal olan her şeyi herkes için sağlamak olarak tanımlanmaktadır (Karadâğî, 2018: 8). Tanımlardan İslam ekonomisinin amacının adil paylaşım ve bu sayede toplumsal refahın arttırılması olduğu anlaşılabilmektedir.

Kapitalist ekonomik sistem, insanın bencil olması gerektiğine ve yüce olduğuna vurgu yaparak, insanın sınırsız bir şekilde, istediği kadar tüketim hakkı olduğunu savunarak tüketim merkezli bir yol izlemektedir. Komünist ekonomik sistem, insanı geri planda tutarak, tüketim mallarını yüceltmek suretiyle, ortak mülkiyet fikriyle her insanın eşit tüketim hakkı olduğunu savunmaktadır. İslami ekonomik sistem ise, az tüketim ve adil paylaşım üzerine kurulmuştur (Karakoç, 2003: 32; Khan, 2017: 5-17). İslam iktisadında Allah (C.C.)'ın yarattığı nimetleri başkalarının hakkını gasp etmeden yeter miktarda tüketip, nimetleri verene her daim şükür edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Nursî, 2004: 142).

Mülk edinmede konvansiyonel ekonomiler ile İslam ekonomisi arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Kapitalist ekonomik sistemde insan, mülke ve mülkte özgürce tasarruf etme yetkisine sahip iken komünist ekonomik sistemde ortak mülkiyet anlayışı hâkimdir. İslam ekonomisinde ise mutlak mülkiyet sadece Allah (C.C.)’a aittir inancı mevcuttur (Khan, 2017:7). Bu inanç çerçevesinde İslami ekonomik sistemde insan, diğer insanlara ve canlılara zarar vermeden, İslam hukuku kurallarına riayet ederek ev, araba, eşya vb. mülk edinebilmekte ve mülkünde tasarruf edebilmektedir.

İslam ekonomisi, köklü geçmişe sahip bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü İslam ekonomisi, Hz. Peygamber (S.A.V.)’e peygamberlik görevi verildiğinden itibaren toplumun ihtiyaçlarının karşılanması için uygulanan bir sistemdir (Karakoç, 2003: 54).

İslam ekonomisi serbest piyasa ekonomisini benimsemektedir (S. Bayındır, 2015: 52). Piyasaya çok zorunlu kalınmadıkça müdahale edilmemesi gerekmektedir. Fiyat, arz ve talebe göre piyasada serbestçe belirlenmeli ancak adaletsizlik engellenmelidir (Eroğlu ve Kangal, 2016: 320-321).

Paranın ekonomik sisteme dâhil edilmemesi durumunda ekonomik sistem ve doğal olarak toplum zarar görmektedir. İslam ekonomisinde paranın atıl bırakılmadan mutlaka ekonomik sisteme dâhil edilmesi gerekmektedir (Karakoç, 2003: 44). Para, ekonomik sisteme direkt olarak harcama ve yatırımlarla dâhil olabileceği gibi finansal sistemler aracılığı ile de dâhil edilebilmektedir.

1.2. KATILIM FİNANS

İnsanlar, gelirlerinin bir kısmını ihtiyaçlarının temininde bir finansman aracı olarak kullanırken, bir kısmını da gelecekteki ihtiyaçları için biriktirmek suretiyle tasarruf etmektedirler. Yapılan harcamalar ekonomik sisteme direkt olarak dâhil olmakta ve sisteme katkı sağlamaktadır. Para, harcanmak suretiyle ekonomik sistem içerisinde ne kadar çok dolaşırsa, sistem de o ölçüde işlevsel olacak ve toplumdaki daha fazla bireye fayda sağlayacaktır.

Örneğin, marketten alışveriş yapıldığında, market işletmesi de kazandığı parayla yeniden mal alacak, maaş ödeyecek, devlete vergi ödeyecek, başka şubeler açmak suretiyle yeni yatırımlar yapacak, daha fazla işçi istihdam edecek vb. elde ettiği geliri

tekrar ekonomik sisteme dâhil edecektir. Market işletmesine mal satan tedarikçi işletmeler de yeniden hammadde alacak, işini genişletmek için yeni makineler alarak yatırım yapacak, maaş ödeyecek, vergi ödeyecek vb. elde ettikleri gelirleri tekrar sisteme dâhil edeceklerdir. Devlet, vergilerle yeni yatırımlar yapacak, maaş ödeyecek vb. para yine ekonomik sisteme dönecektir. Devletten ve işletmelerden maaş alanlar, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için harcama yapacak, böylece para ekonomik sisteme yeniden dâhil edilecektir. Bu döngünün daha da uzatılması mümkündür. Kısaca paranın tek bir harcamayla ekonomik sisteme dâhil edilmesi ile birlikte sistemde yer alan birçok bileşen etkilenmiş olmaktadır.

Paranın tasarruf amacıyla harcanmayarak biriktirilmesi, yastık altına konulması iktisaden hedeflenen bir tasarruf şekli değildir. Bu şekildeki bir tasarrufun sahibine de, ekonomik sisteme de faydası olmayacaktır.

İktisadın birçok hikmetine muhalif olan (Nursî, 2004: 142), sosyal dengeyi bozan, manevi bir hastalık olarak görülen (Soysaldı, 2005: 93) israf; haddi aşmak, aşırıya kaçmak, ihmal etmek, isabetsiz iş yapmak manalarına gelmektedir (Kayhan, 2006: 154; Bulut, 2006: 88). İslam dininde birçok ayet ile israf yasaklanmaktadır (Nisa: 4/6; En'am: 6/141; Araf: 7/31; İsra: 17/26-27; Furkan: 25/67). Paranın ekonomik sisteme dâhil edilmeyip yastık altı olarak da tabir edilen şekilde saklanması finansal israf olarak ifade edilmektedir (Yazıcı, 2017: 33).

Paranın ekonomik sisteme dâhil edilmesinde önemli faktörlerden birisi de finansal sistemlerdir. Tasarruf edilen gelirler finansal sistem ile ekonomik sisteme dâhil edilmek sureti ile ekonomik sistemin işlevselliği sağlanmış olmaktadır.

Finans; para, fon ya da sermaye anlamlarına gelmektedir. Finansman, para ya da sermayenin sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Okka, 2013: 6; Aydın vd., 2015: 2). Finansal sistem ise tasarrufların yatırımcılara transferini sağlamak amacıyla fon arz edenlerle fon talep edenlerin bir araya getirilerek fon transferlerinin gerçekleştirildiği düzen olarak tanımlanmaktadır (Okka, 2015: 32).

İşletmeler ya da yatırımcılar ihtiyaçları olan fonları genelde ya özkaynaklarından sağlamaktadırlar ya da borçlanmak suretiyle temin etmektedirler (Sayılğan, 2017: 13). Özkaynaklardan finansman, işletmenin mevcut kaynaklarının kullanılması, ortaklardan

yeniden sermaye artırımını ya da yeni ortak alınması şeklinde gerçekleşebilmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2014: 163). Borçlanma yoluyla finansman ise paranın borçlanarak temin edilmesi ya da vadeli mal satın alınması gibi iki şekilde gerçekleşmektedir. Paranın borçlanarak temin edilip, herhangi bir artı değer eklenerek ödenmesi durumunda, konvansiyonel bankalardan alınan kredilerde olduğu gibi, ödenen bu fazlalık İslam dininin kesin bir şekilde yasakladığı faizi ortaya çıkarmaktadır. Ancak alınan borç herhangi bir fazlalık eklenmeden aynı şekilde ödenirse, katılım bankalarınca az da olsa uygulanan Karz-ı hasen gibi, geri ödemede fazlalık olmadığı için faiz ortaya çıkmamaktadır. Vadeli mal alımında ise taraflar arasında yapılan yazılı veya sözlü satış sözleşmelerinde belirsizlik (garar) olmadıkça ya da sözleşmede belirtilen vade geldiği halde ödeme yapılmadığı için vadenin uzatımında bir fazlalık eklenmedikçe faiz ortaya çıkmamaktadır (A. Bayındır, 2007: 134).

Katılım finans, verilen borçtan getiri elde edilmemesi ve kârın meşruluğu prensiplerine dayanmaktadır (Ayub, 2017: 81). Katılım finasta faiz yasağı kadar kârın meşruluğu da önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Kâr meşru yollardan elde edilmeli, başkasının hakkını gasp ederek ya da haram olan mal ve hizmetler aracılığı ile kazanç sağlanmamalıdır.

Katılım finans, İslam hukuku prensiplerine göre işleyen finansal sistem olarak tanımlanmaktadır (Alrifai, 2017: 148). Başka bir tanımda katılım finans, İslami kurallar çerçevesinde para yönetimi ilmi olarak tanımlanmaktadır (Çürük, 2013: 4). Katılım finans, İslam hukuku kuralları çerçevesinde faiz, aşırı belirsizlik, kumar, haram mal ve hizmetlerden uzak durmak suretiyle, katılım finans ürünlerini kullanarak ihtiyaç duyulan fonların temin edilmesi ya da fazla fonların değerlendirilmesi olarak da tanımlanabilmektedir.

1.3. KATILIM FİNANSIN KAYNAKLARI

Katılım finans, İslam hukuku çerçevesinde ele alındığı için katılım finansın kaynakları da İslam hukukunun kaynakları olmaktadır. İslam hukukunun temel kaynakları aşağıda yer alan alt başlıklarla açıklanmıştır (Yaman ve Çalış, 2018: 42; Pala, 2018: 49; Apaydın, 2019: 63;).

1.3.1. Kur'an-ı Kerim

İslam, Allah (C.C.) tarafından insanlara gönderilen son dindir, İslam'dan önceki hak dinlerin mensupları da İslam'dan sonra O'na uymaya mecbur bırakılmışlardır. Kur'an-ı Kerim son hak dinin dünyevi ve uhrevi (ahirete ait) kurallarını bildiren kutsal kitabıdır. Kur'an-ı Kerim Allah (C.C.) kelamı olması hasebiyle Müslümanlar tarafından O'na tam bir bağlılıkla itaat edilmektedir. Allah (C.C.) korumasında olduğu için Kur'an-ı Kerim'in asırlarca Allah (C.C.) tarafından muhafaza edildiği kabul edilmektedir (Hicr: 15/9; Nursî, 2016: 238-240).

Allah (C.C.) tarafından Hz. Peygamber (S.A.V.) aracılığı ile indirilen Kur'an-ı Kerim İslam hukukunun temel kaynağıdır. Kanun koyucu olarak Allah (C.C.)'ın hitabı, muradı ve maksadı doğrudan kendisinden elde edildiği için Kur'an-ı Kerim İslam hukukunda ana kaynak olarak kabul edilmektedir (Yaman ve Çalış, 2018: 42).

Müslümanlar Kur'an-ı Kerim'i kendilerine rehber addetmektedirler. Ahiret hayatı gibi dünya hayatlarını da Kur'an'a göre şekillendirme gayretinde olmaktadırlar. Dünya hayatında uyulması gereken kurallar için Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinden hükümler çıkarılmaktadır. Katılım finansın temel prensiplerinden faiz yasağı da Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette yer almaktadır (Bakara: 2/275-276-278-279-282; Âl-i İmran: 3/130; Nisa: 4/29-161; Rum: 30/39).

1.3.2. Sünnet

Sünnet, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in söz, fiil ve takrirleri olarak tanımlanmaktadır. Hadis olarak da ifade edilen Sünnet, İslam hukukunun ikinci kaynağı olarak kabul edilmektedir (Pala, 2018: 53).

İkinci kaynak olması Sünnet'in daha az önemli olduğu manasına gelmemektedir. Hüküm çıkarmak için Kur'an ile Sünnet arasında özde bir fark bulunmadığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda Kur'an'ın anlaşılması için de Sünnet'e ihtiyaç duyulmaktadır. Sünnet'in de temel kaynak olarak değerlendirilmesi, Kur'an'ı Kerim'de Hz. Peygamber (S.A.V.)'e ittiba (tabi olma) ve itaati emreden ayetlere dayandırılmaktadır. Özellikle ticari ahlak kaideleri Hz. Peygamber (S.A.V.)'den öğrenilmektedir. O'nun döneminde yaşayanlar (sahabeler) dinleyerek, gözlemleyerek ticari faaliyetlerin nasıl gerçekleşmesi gerektiğini öğrenmişler ve gelecek nesillere aktarmışlardır (Apaydın, 2019: 67).

1.3.3. İcmâ

Kelime anlamı olarak birleştirmek, derleyip toplamak, bir konuda fikir birliği etmek gibi manalara gelen icmâ, “Peygamber (S.A.V) ümmetinin (müctehidler) onun vefatından sonraki herhangi zamanda dini bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleri” olarak tanımlanmaktadır. İcmâ, “İslam âlimlerinin dini bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleri ve bütün Müslümanların ortaklaşa benimsedikleri dini hükümleri ifade eden şer’i delil” olarak da tanımlanmaktadır (Dönmez, 2000: 417).

İslam hukukuna kaynaklık açısından icmâ, Kur’an ve Sünnet’ten sonra üçüncü sırada yer almaktadır. İcmâ, Hz. Peygamber (S.A.V.)’in vefatından sonra kullanılmaktadır. Hüküm verileceği zamanda yaşayan tüm müctehidler (İslam Âlimleri) ittifak etmesi ile icmâ gerçekleşebilmektedir (Haçkalı, 2011: 41).

1.3.4. Kıyas

Bilinenden hareketle bilinmeyene ulaşmayı ifade eden kıyas, kelime anlamı olarak ölçme, takdir ve eşitlik manalarına gelmektedir. Kıyas, “bir nesneyi misali olan nesneye takdir edip uydurmak” olarak tanımlanmaktadır (Durusoy, 2002: 525). Fıkhi açıdan kıyas, “hakkında açık hüküm bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak özelliğe veya benzerliğe dayanarak hükmü açıkça belirtilen meseleye göre belirlemek” olarak tanımlanmaktadır (Apaydın, 2002: 529). Bir şeyi başka bir şey ile değerlendirmek manasında kıyas, kıyaslamak Türkçe’de de yaygın olarak kullanılmaktadır. Kıyas, Kur’an, Sünnet veya icmâda hükmü belli olan bir meselenin hükmünü, aralarındaki benzerlikten dolayı, hükmü bulunmayan meseleye vermektir (Pala, 2018: 56).

1.3.5. İctihat

Çaba göstermek, bütün gücünü kullanmak anlamlarına gelen cehd kökünden türeyen içtihat, “Fakihin herhangi bir şer’i hüküm hakkında zanni bilgiye ulaşabilmek için bütün gücünü harcaması” olarak tanımlanmaktadır (Apaydın, 2000: 432).

İctihat, Kur’an, Sünnet, icmâ ve kıyasta hükmü bulunamayan bir konuda ehil olan kişinin hüküm çıkarmasıdır. Müctehid fakihler içtihatlarında Kur’an ve Sünnet’i kullanmaktadırlar. Konu ile ilgili Kur’an ve Sünnet verilerinin tespit edilmesi ve detaylı

bir şekilde incelenip tahlil edilmesi tatmin edici bir sonuca varılabilmesi açısından önem arz etmektedir (Nazlıgöl, 2005: 11).

İçtihatla hata ihtimali de söz konusu olabilmektedir. Bundan dolayı müctehidlerin “Bu benim cehdimin ve gayretim neticesinde ulaştığım en iyi sonuştır. Daha iyisine kim ulaşırsa ona uymak gerekir” dedikleri, hatta İmam-ı Şafii’nin, “Benim görüşüme aykırı bir hadis görürseniz ona uyunuz ve görüşümü duvara çarpınız” dediği ifade edilmektedir (Sofuoğlu, 2011: 116-117).

1.3.6. Örf ve Adetler

Toplum davranışlarını etkileyen, yönlendiren, düzenleyen örf ve adet kuralları, kanunlar gibi yazılı olmasalar da dayanağını toplumsal vicdandan ve toplumsal kabulden almaktadır. Örneğin “mal” kelimesi bazı yörelerde “küçükbaş hayvan” olarak anlaşılırken bazı bölgelerde “insana fayda sağlayan maddi değerler” anlamı akla gelebilmektedir. “Mal” sözcüğünün kullanımı ile ilgili bir anlaşmazlık durumunda örf ve adet kuralları ile ne kastedildiği ortaya konmak sureti ile anlaşmazlık çözülebilmektedir. Ayrıca hiç konuşmadan fiiliyatla alışveriş yapmak da örf ve adet halini almış durumdadır. Örneğin, markette malzemeler alınarak konuşmadan kasaya paranın uzatılması durumunda da satış sözleşmesinin tamamlanacağı İslam hukukçularınca kabul edilmektedir (Haçkalı, 2011: 46).

1.4. KATILIM FİNANSIN PRENSİPLERİ

Katılım finans, literatürde faizsiz finans olarak da ifade edilmektedir. Ancak katılım finansın özü sadece faizsiz olması değildir. Faizin yasak olmasının yanı sıra aşırı belirsizlik (garar), kumar, haram mal ve hizmetler de katılım finansın yasakları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda faizsiz finans, terim açısından katılım finansı karşılayamamaktadır. Katılım finansın yasakları aşağıda yer alan alt başlıklarla açıklanmaktadır.

1.4.1. Faiz Yasağı

Faiz esasına göre çalışan konvansiyonel ekonomi ve finans açısından faiz, “Borç alanın, borç verene paranın kullanımı karşılığı olarak ödediği bedel” (Smith ve Stewart, 1963: 24), “Sermayenin üretimden aldığı pay” (Aydın vd., 2015: 63) olarak tanımlanmaktadır.

Faizi meşru göstermek adına; borç veren, borç alana bu parayı vermese idi borç alan kâr sağlayamayacaktı, yani borç alan borç veren sayesinde kâr elde etmektedir, doğal olarak da elde ettiği kârdan borç verenin hakkı olan payı (faizi) vermelidir, denilmektedir. Ayrıca alınan borçtan kâr sağlanamaması durumunda ise söz konusu payın başka kaynaklardan ödenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Smith ve Stewart, 1963: 24).

Kişinin harcamayarak faydalanmadığı parasını başkasına borç vermesi durumunda elde ettiği pay, paranın kullanım bedeli veya faiz olarak nitelendirilmektedir. Faiz ve kâr birbirinden farklı kavramlardır. Kâr, başlangıçta zararı da kabullenmek şartıyla, elde edilen gelirler ile katlanılan giderler arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır (Ertaş, 2015a: 36). Kâr, riske katlanarak elde edilen belirsiz bir getiriye faiz ise başlangıçta belli olan, genel anlamda risk unsuru taşımayan, kesin bir getiri olmaktadır. İlk etapta borç verenin verdiği borç karşılığında bir pay alması mantıklı gelebilmektedir. Ancak borç verenin sabit bir getiri elde etmesi, borç alanın ise belirsiz bir paya razı olması ya da bazen pay alamadığı gibi üstüne bir de borçlanması durumu mantıken de, vicdanen de, insani olarak da doğru olmamaktadır.

İslam dini faiz ve kâr kavramlarının benzer olmadığını faizi yasaklayarak, ticareti ise teşvik ederek kesin bir dille açıklığa kavuşturmuştur (Bakara: 2/275-276-278-279-282; Âl-i İmran: 3/130; Nisa: 4/29-161; Rum: 30/39). Borç-alacak ilişkisinden ziyade ortaklık ilişkisi kurularak, ticari faaliyette bulunmak suretiyle her iki taraf da risk alarak, kazançlarını artırma yoluna gitmeleri gerekmektedir.

İslam ekonomisi ve finansı açısından faiz, “Aynı cins malların (para, altın, buğday vb.) değişiminde karşılığı olmayan bir fazlalık eklenmesi” (Zuhayli, 2017: 45), “Borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almak” (Özsoy, 1995: 110) olarak tanımlanmaktadır.

Faizin adaletsizliğe sebep olması, sömürü düzenine yol açması vb. birçok maddi sebebi bulunmaktadır. Ancak Müslümanlar tarafından faiz, onu Allah (C.C.) haram kıldığı için yasak olarak kabul edilmektedir. Yani dini inanışta faizin haram kabul edilmesi onu Allah (C.C.) yasakladığı için olmaktadır. Maddi sebepler ikinci planda yer almaktadır. İslami inanışta yapılan işin ibadet olabilmesi, o işten fayda beklemeden Allah (C.C.) rızası için yapılmasına bağlı olmaktadır. Menfaat gözetilerek yapılan hareket,

örneğin diyet için oruç tutmak, zararından dolayı haramdan sakınmak vb. ibadet sayılmamaktadır (Mutlu, 2003: 99).

1.4.2. Aşırı Belirsizlik (Garar) Yasağı

Aşırı belirsizlik, katılım finasta faiz yasağından sonra ikinci temel yasak olarak kabul edilmektedir. Arapça kökenli bir kelime olan garar, sözlük anlamı olarak tehlike, risk manalarına gelmektedir (Yanpar, 2015: 67-68). Garar, sözleşmenin konusunun, malın fiyatının, miktarının, teslim zamanının vb. netleştirilmemesinden dolayı ortaya çıkan belirsizlik durumunu ve belirsizliğin içerdiği riski ifade etmektedir (Ayub, 2017:62).

İslam sözleşme hukukunda sözleşme tarafları arasındaki adaletin temin edilmesi ve korunmasının temel prensipler arasında yer aldığı ifade edilmektedir. Sözleşmelerde aşırı belirsizlik olması durumunda, taraflar arasında anlaşmazlıklara sebebiyet vereceği açıktır. Ayrıca aşırı belirsizlik sebebiyle başkasına ait malın haksız yollarla edinilmesi ihtimali ve sözleşmeye konu malın teslim edilememe riski de mevcuttur. Bu bağlamda sözleşmelerin belirli, açık, anlaşılır esaslara bağlanması gerekliliği kaçınılmaz olmaktadır (Camgöz, 2018: 21).

Sudaki balık, havadaki kuş gibi elde bulunmayan ya da akıbeti belli olmayan malların satışı aşırı belirsizlik taşımaktadır. Aynı şekilde bir satışta iki satış olarak da ifade edilen “arabanı bana şu fiyattan satarsan evimi sana şu fiyattan satarım” şeklindeki şartlı satışlar ya da “bir ay sonra ödersen 1.000 lira bir yıl sonra ödersen 1.100 lira” şeklinde gerçekleştirilen, hangi fiyatın ve vadenin geçerli olduğunun belli olmadığı satışlar da aşırı belirsizlik içermektedir. Elde edilmesi muhal olan mallarla ya da net bir şekilde ifade edilmeyen söylemlerle ticari faaliyette bulunulması aşırı belirsizlik içermesi hasebiyle taraflarını yanıltmaktadır. Ancak ticari faaliyetlerde belirsizlik her zaman için tamamen ortadan kaldırılamamaktadır. Aksine ticari faaliyetlerde risk almak, kâr elde etmek için gerekli şartlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda katılım finasta yasak olan belirsizlik değil aşırı belirsizlik olmaktadır (Ayub, 2018: 63-66).

1.4.3. Kumar (Meysir) Yasağı

Kumar, Allah (C.C.) tarafından Kur'an-ı Kerim'de yasaklanmaktadır (Bakara: 2/219; Maide: 6/90,91) ve taraflarından birinin kesin kazancı diğerlerinin ise kesin

kaybıyla sonuçlanan mutlak bilinmezlik üzerine kurulan sözleşme olarak tanımlanmaktadır (S. Bayındır, 2015: 34). İslam dini, üretkenlikten uzak, topluma zarar veren ve insanların tabiatını bozan kazançları yasaklamaktadır. Kumar ve şans oyunlarından elde edilen gelirler de bu bağlamda yasaklanmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2015: 67).

Ayrıca türev finansal araçlar ve konvansiyonel sigortacılık işlemleri de kumar yasağı kapsamında değerlendirilmektedir (Yanpar, 2015: 72). İmtiyazlı hisse senetlerinin çıkarılması, açığa hisse senedi satışı, döviz swap sözleşmeleri, opsiyon sözleşmeleri, konvansiyonel ticari sigorta sözleşmeleri kumar yasağına uymamalarının yanı sıra aşırı belirsizlik de içerdikleri için İslam hukuku açısından uygun görülmemektedirler (S. Bayındır, 2015: 36).

1.4.4. Haram Olan Mal ve Hizmet Yasağı

Arapça kökenli bir kelime olan haram, din tarafından yapılması yasaklanan fiil olarak tanımlanmaktadır (Demirci, 1997: 97). Müslümanlar tarafından haram, kesin bir çizgi olarak kabul edilmekte ve o sınır aşılmamaya çalışılmaktadır. Haramı inkâr etmek, örneğin “faiz haram değildir” demek, kişiyi dinden çıkarırken; haramı işlemek, örneğin bankadan faizli kredi kullanmak, kişinin büyük günaha girmesine sebep olmaktadır (Bakara: 2/39-85-90; Maide: 5/44; Nursî, 2016: 559).

İslam hukukunda; taraflar, irade beyanı ve sözleşmenin konusu olmak üzere sözleşmenin üç temel şartı bulunmaktadır. Sözleşmenin geçerliliği bu üç temel şarta bağlı olmaktadır. Sözleşmenin tarafları alıcı ve satıcı olarak ortaya çıkmaktadır. İrade beyanı, sözleşme taraflarının sözleşme konusu işleme ilişkin (alıyorum, satıyorum vb.) iradelerini ifade etmeleridir. Sözleşmenin konusu, üzerine sözleşme kurulan mal ya da hizmet olmaktadır. Sözleşmenin konusunun haram bir mal ya da hizmet olması durumunda da sözleşme geçersiz sayılmaktadır (Yaman ve Çalış, 2018: 247-255).

Katılım finasta ticari faaliyetlere konu edilip edilmemesi açısından ürün ve sektörler göre belirli kriterler bulunmaktadır. Domuz eti, leş, alkollü içecekler, fuhuş, kumar, faizcilik vb. ürün ve sektörlerden uzak durulması başlıca kriterler olarak kabul edilmektedir (S. Bayındır, 2015: 38).

1.5. İSLAMİ MUHASEBE

Muhasebe, işletmenin varlıklarında ve kaynaklarında değişim meydana getiren, para birimi ile ifade edilen mali nitelikteki işlemlerle ilgili belgeleri toplayan, kaydeden, sınıflandıran, mali tablo şeklinde özetleyerek raporlayan ve yorumlayarak ilgili kişi ve kuruluşların bilgisine sunan bir bilgi sistemi olarak tanımlanmaktadır (Yükçü, 2016: 19; Aydemir, 2016: 60). Başka bir tanımda muhasebe, bir kurumun kaynaklarının oluşumunu, kaynakların kullanılma biçimini, kurumun faaliyetleri sonucunda söz konusu kaynaklarda ortaya çıkan artış ve azalışları ve kurumun finansal durumunu açıklayan bilgileri üreterek ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bilgi sistemi olarak tanımlanmaktadır (Sevilengül, 2014: 3).

Muhasebe işletmenin konuşan dili olarak kabul edilmektedir. İşletme hakkında bilgi sahibi olmak isteyen kişi ve kuruluşlar, muhasebenin üretmiş olduğu verilerden faydalanmaktadır. İşletme hakkındaki yargılarını da bu veriler ışığında şekillendirmektedirler.

Muhasebe tarafından oluşturulan bilgilerden yola çıkarak hazırlanan işletmeye ait bilanço (finansal durum tablosu), gelir tablosu (finansal performans tablosu) vb. finansal tablolar incelenmek suretiyle işletmenin mali durumu, performansı vb. bilgiler edinilebilmektedir. Ayrıca işletmenin finansal tablo verilerini kullanmak suretiyle gerçekleştirilen analizler yardımıyla da işletmenin gelecekteki durumu ile ilgili bilgiler edinilebilmektedir.

Ancak geleneksel muhasebenin üretmiş olduğu veriler, kullanıcılarını mali bilgiler açısından tatmin etmesine rağmen farklı bilgi ihtiyaçları noktasında tam anlamı ile yeterli olamamaktadır. Örneğin işletmenin mali yapısını ortaya koyan geleneksel muhasebe, işletmenin çevre ile etkileşimini göz ardı etmektedir (Özkoç, 1998: 15). Çevre muhasebesi gibi muhasebe alt kolları da bu ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkmış durumdadır. Bu bağlamda da işletmelerin bütün ilişkili taraflarına açıklayıcı bilgiler sağlanması adına İslami hassasiyete sahip kişi ve kuruluşlara da bilgi sağlanabilmesi için muhasebenin bir alt kolu olarak İslami muhasebe ortaya çıkmaktadır.

İslami muhasebe, işletmelerin faaliyetlerini icra ettikleri süreçte, İslam hukuku kurallarına göre hareket edip edilmediği konusunda işletme ile ilişkili üçüncü kişilere bilgi sunan bir muhasebe sürecidir (Ersoy vd., 2018: 98). Başka bir tanımda İslami

muhasabe, İslam hukuku ilkelerine uygun raporlama yoluyla sosyo-ekonomik adalet kurmayı amaçlayan bir güvence işlevi olarak tanımlanmaktadır (Haniffa ve Hudaib, 2002: 8). İslami muhasabe, işletme paydaşlarına işletmenin faaliyetlerini İslam hukuku kuralları çerçevesinde yerine getirdiğini garantilemek adına finansal verilerle sınırlı olmayan bilgileri sağlayan muhasabe süreci olarak da tanımlanmaktadır (Sezgin ve Özyaşar, 2016: 516).

İslami muhasabe, genel anlamda geleneksel muhasabeyi ve ürettiği bilgileri kabul etmekle birlikte geleneksel muhasabenin eksik kaldığı alanları tamamlama eğiliminde olmaktadır. Bu bağlamda İslami muhasabe, geleneksel muhasabe tarafından üretilen bilgilere ek olarak işletme faaliyetlerinin İslam hukuku kuralları çerçevesinde değerlendirilerek elde edilen verilerin bilgi kullanıcılarına sunulması süreci olarak da tanımlanabilmektedir.

İslami muhasabe, İslam hukuku kurallarına göre hareket etme isteğinde olan kişi ve kuruluşlara, İslami hükümler kapsamında bir finansal raporlama sunulması amacı taşımaktadır (Napier, 2009: 135). İşletme tarafından gerçekleştirilen işlemlerin İslam hukuku kurallarına aykırı olmadığını göstererek muhasabe bilgi kullanıcılarına güvence sağlanması açısından önemli rol oynamaktadır (Haniffa ve Hudaib, 2010: 6).

İslami muhasabenin tam açıklama ve sosyal sorumluluk olmak üzere iki temel prensibi bulunmaktadır. Tam açıklama prensibi kapsamında bilgi ihtiyacı olan ilişkili taraflara belirsizliğe mahal vermeyecek şekilde açık, anlaşılır ve net bir şekilde bilgilerin ulaştırılması amaçlanmaktadır. İşletmenin faizli işlemler gibi İslam hukuku kurallarına aykırı faaliyetlerinin bulunup bulunmadığının da bu bilgilere ihtiyacı olanlara açıklanması gerekmektedir. Sosyal sorumluluk kapsamında bütün canlıların hakları gözetilerek adil bir paylaşımın sağlanması amaçlanmaktadır. Zekât gibi İslam dininin kurallarından olan iş ve işlemlerin de işletme tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin bu bilgilere ihtiyacı olanlara iletilmesi gerekmektedir (Baydoun ve Willett, 2000: 71; Lewis, 2001: 125).

İslam hukuku kurallarına göre hareket etme isteğinde olan kişi ve kuruluşlar, işletme ile herhangi bir nedenle etkileşime girdiklerinde, işletmenin İslam hukuku kurallarına göre faaliyette bulunup bulunmadığı hususunda fikir sahibi olmaları İslami muhasabenin üretmiş olduğu bilgilerle sağlanmaktadır. Örneğin işletmenin hisse senedini

satın alarak işletmeye ortak olmak sureti ile yatırım yapacak olan kişi ve kuruluşlar işletmenin faaliyetlerini inceleyeceklerdir. İşletmenin faaliyetlerinde faizli işlem, haram mal ticareti vb. gibi İslam hukuku kurallarına aykırı iş ve işlemler tespit etmeleri durumunda ise yatırımdan vazgeçeceklerdir.

1.6. KATILIM BANKALARI

Paranın ekonomik sisteme dâhil edilmeden saklanması ya da herhangi bir yatırıma dönüştürülmemesi finansal israf olarak değerlendirilmektedir (Yazıcı, 2017: 33). Yastık altı olarak da tarif edilen tasarrufların ekonomik sisteme dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Kişi ya da kurumların atıl fonları işletme kurmak, ev-araba satın almak vb. faaliyetler ile ekonomik sisteme doğrudan dâhil edilebileceği gibi finansal sistemler aracılığı ile de dâhil edilebilmektedir.

Finansal sistem içerisinde bankalar tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları ihtiyacı olan kişi ve kuruluşlara ulaştırmaktadırlar. Ekonomik faaliyetlerin gelişiminde bankaların önemli bir yeri bulunmaktadır (Yıldırım, 2008: 25). Dünyada ilk banka 1609 yılında kurulan Amsterdam bankasıdır. Türkiye’de ise 1845 yılında kurulan Dersaadet bankasıdır. Bankaların kuruluş şartları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından belirlenmektedir. Bankalar; mevduat bankası, katılım bankası, kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Ertaş, 2015b: 5).

Katılım finans prensiplerine göre çalışan İslami bankacılık sistemi Türkiye’de köklü bir geçmişe sahip değildir. İslami bankacılık Türkiye’de 1983 yılında “Özel Finans Kurumları (ÖFK)” olarak faaliyetlerine başlamıştır. 2005 yılından itibaren de “5411 sayılı Bankacılık Kanunu” kapsamında “Katılım Bankası” ismiyle faaliyetlerine devam etmektedirler (Doğan, 2013: 176).

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), 2001 yılında Özel Finans Kurumları Birliği olarak faaliyetlerine başlamış, 2005 yılında ise “5411 sayılı Bankacılık Kanunu” kapsamında şimdiki unvanını almıştır. TKBB tarafından yayınlanan yıllık sektör raporlarından “Katılım Bankaları 2019” başlıklı faaliyet raporu incelendiğinde, 2019 yılsonu itibari ile üç kamu ve üç özel sektöre ait olmak üzere toplam 6 adet katılım bankası kurulu olduğu görülmektedir. Kamu bankaları Ziraat Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası ve Türkiye Emlak Katılım Bankasıdır. Özel sektöre ait bankalar ise Albaraka Türk Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası ve Türkiye Finans Katılım

Bankasıdır. 2019 yılsonu itibariyle 1.179 şubeye sahip olan katılım bankalarında toplam 16.040 personel istihdam edilmektedir. Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payının ise 2018 yılında % 5,3 iken 2019 yılsonu itibariyle % 6,3 olduğu görülmektedir.

Ayrıca söz konusu raporda yer alan katılım bankalarının 2019 yılsonu mali göstergeleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1.1: Katılım Bankalarının 2019 Yılsonu Mali Göstergeleri

	MİLYON TL
TOPLAM AKTİFLER	284.459
ÖZVARLIKLAR	21.767
TOPLANAN FONLAR	215.456
KULLANDIRILAN FONLAR	149.476
NET KÂR	2.433

Kaynak: TKBB Katılım Bankaları 2019 Faaliyet Raporu

Katılım bankalarında faaliyetlerin İslam hukuku kurallarına göre düzenlenmesini sağlamak amacıyla “Danışma Komiteleri” bulunmaktadır. Komite üyeleri genellikle İslam hukuku alanında uzman kişilerden oluşmaktadır. Katılım bankaları faaliyetlerini danışma komitesinin gözetiminde yürütmektedirler (Dinç, 2016: 84; Kartal, 2019: 93). Katılım bankalarının resmi internet siteleri incelendiğinde genellikle her katılım bankasının ayrı danışma komitesi bulunduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca BDDK’nın TKBB’ye gönderdiği 22.02.2018 tarihli 7736 sayılı yazı kapsamında TKBB bünyesinde “Merkezi Danışma Kurulu” oluşturulmuş ve katılım bankalarının söz konusu kurul tarafından alınan kararlara uyması hükme bağlanmış bulunmaktadır. TKBB tarafından yayınlanan yıllık sektör raporlarından “Katılım Bankaları 2019” başlıklı faaliyet raporunda merkezi danışma kurulunun, katılım bankalarınca sunulan ürün ve hizmetlerinin katılım bankacılığı ilke ve standartlarına uygunluğunun denetlenmesi ve değerlendirilmesi amacı ile çalıştığı vurgulanmaktadır.

TKBB, resmi internet sitesinde “Esaslı Bankacılık” ana başlığı ile katılım bankalarının faaliyetlerinde ilke olarak kabul ettikleri esasları 10 alt başlıkta aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

- Faizsiz Finans Esası: Katılım bankacılığı, faizsiz finansman modeli sunar. Paradan para kazanmayı değil, ticari faaliyetleri esas alır.

- Ticaret Esası: Katılım bankacılığı, ekonomiyi kalkındıracak etik bir ticaret anlayışını benimser. Alım ve satımda netlik esastır.
- Paylaşma Esası: Katılım bankacılığı; ticaret, vekâlet, ortaklık ve kiralama yöntemleriyle kullandığı finansmandan oluşan kâr ve zararı, katılımcılarıyla adilce ve söz verdiği gibi paylaşır.
- Memnuniyet Esası: Katılım bankacılığı, insan odaklı yaklaşımı gereği, müşterilerine üst düzey memnuniyet sağlamayı amaçlar. Hizmetlerini en iyi ve en kaliteli şekilde sunmak için azami çabayı gösterir.
- Denetim Esası: Katılım bankacılığı, standart denetimlerin yanı sıra Katılım Bankacılığı ilkelerine uygunluk denetimine de tabidir. Değerlerimizle örtüşmeyecek, sağlığa zararlı olabilecek hiçbir ürünü veya ticari faaliyeti finanse etmez.
- Yardımlaşma Esası: Katılım bankacılığı, elde ettiği kazancın bir kısmını sosyal sorumluluk projelerinde değerlendirerek sosyal dengenin sağlanmasına destek olur.
- Tam Hizmet Esası: Katılım bankacılığı, müşterilerinin tüm ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak ürün ve hizmet çeşitliliğine sahiptir. Sektöre kazandırdığı özel ürünleri ve konvansiyonel bankacılığın katılım bankacılığı değerleriyle çelişmeyen tüm enstrüman ve imkânlarını bir arada sunar.
- Sözleşme Esası: Katılım bankacılığı, müşterileriyle başlangıçta sözleştiği her şeyin geçerliliğini sözleşme boyunca korur. Sözleşmeye sadakat esastır.
- Toplumsal Fayda Esası: Katılım bankacılığı, toplumsal kalkınmaya destek olacak projelerin finansmanına öncelik verir. Ekonomik büyümeye ve toplumsal refaha katkı sağlar.
- Ortaklık Esası: Katılım bankacılığı her müşterinin bir ortak olduğunun bilincindedir ve her zaman birlikte kazanmayı esas alır.

Konvansiyonel bankalar, paranın kiralınması prensibi ile çalışmaktadırlar. Paranın kira karşılığındaki getirisi de faizi ortaya çıkarmaktadır. Konvansiyonel bankalar, başlangıçta belli olan bir faiz oranından müşterilerinden fon (para) toplarlar ve topladıkları fonları vadesi geldiğinde faizi ile birlikte müşterilerine geri ödemektedirler. Konvansiyonel bankalar başlangıçta müşterilerine ne oranda kazanç (faiz) sağlayacaklarını net bir şekilde ortaya koyabilirken, katılım bankaları faaliyetleri

sonuçlanmadan net bir kazançtan (kâr payı) müşterilerine bahsedemezler, sadece geçmiş yıl verilerine dayanarak tahmini kâr payı oranları sunabilmektedirler (Abdul-Rahman, 2017: 687).

Katılım bankaları, katılım finans ürünlerini kullanmak suretiyle faaliyetlerini yürütmektedirler. Katılım bankaları fonları cari hesaplar, katılma hesapları ve özel fon havuzları aracılığıyla toplamaktadırlar. Cari hesaplar, müşteriler tarafından herhangi bir gelir beklentisi olmadan ve istedikleri zaman tahsil edebilecekleri şekilde tasarrufların yatırıldığı hesaplardır. Katılım bankaları bu hesaplarda biriken fonları faaliyetlerinde kullanabilmektedirler. Katılma hesapları ve özel fon havuzları, mudârebe (emek-sermaye ortaklığı) yöntemi ile çalışmaktadır. Katılma hesapları, müşteriler tarafından en az bir ay vadeli olarak yatırılan fonların katılım bankası tarafından katılım finans ürünleriyle işletilerek elde edilen kârın taraflar arasında başlangıçta anlaşılan oranlarda paylaşılması esasına dayanan hesaplardır. Katılma hesaplarında toplanan fonların katılım bankalarının kullanılmasında İslam hukukuna aykırılık haricinde herhangi bir kısıtlama olmamaktadır. Özel fon havuzları ise müşteriler tarafından en az üç ay vadeli olarak yatırılan fonların, diğer hesaplarda toplanan fonlardan ayrı olarak, özel projelere tahsis edilerek işletilmesi esasına dayanan hesaplardır. Özel fon havuzlarında toplanan fonların, fonlar toplanmadan önce hangi projelere tahsis edileceği açıkça tanımlanmalıdır (Yazıcı, 2017: 43-45).

Katılım bankaları toplamış oldukları fonları yine katılım finans ürünlerini kullanmak suretiyle değerlendirmektedirler. Katılım bankalarının toplanan fonlar ağırlıklı olarak murâbaha (maliyet artı kâr) ve icâre müntehiye bittemlîk (finansal icâre) yöntemleri kullanılmak suretiyle değerlendirilmektedir. Bununla birlikte diğer katılım finans ürünleri de katılım bankalarının kullanılmaktadır.

BÖLÜM 2: KATILIM FİNANS ÜRÜNLERİ

Katılım finans ürünleri, İslam hukuku kuralları kapsamında faiz, aşırı belirsizlik, kumar, haram mal ve hizmetlerin yasak olması prensibi ile işleyen finansal ürünlerdir. Atıl fonların ekonomik sisteme dâhil edilmesinde alternatif bir yöntem olarak kullanılmaktadırlar.

Çalışma katılım finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesinde Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/IFRS) ile Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) uygulamalarının karşılaştırılmasını kapsamaktadır. Katılım finans ürünlerinden Teverruk, Karz-ı Hasen ve Tekâfûl ile ilgili FFMS bulunmamaktadır. FFMS’de karşılığı bulunmadığından karşılaştırma yapılamayacağı için söz konusu katılım finans ürünleri çalışmada kapsam dışı bırakılacaktır. Ayrıca katılım finans ürünlerinden müzâraa, müsâkât ve muğârâse; mudârebe başlığı altında, müsâveme, tevliye ve vadîa; murâbaha başlığı altında incelenecektir.

2.1. MUDÂREBE (EMEK-SERMAYE ORTAKLIĞI)

Para (sermaye) olmadan yatırım yapılması zordur. Yatırım yapmak şüphesiz sermayenin yanında bilgi, tecrübe, boş vakit vb. de gerektirmektedir. Kişinin sermayesi olup da boş vakti, bilgisi ve tecrübesi olmadığında yatırıma yönelmesi güç olacaktır. Bilgi, tecrübe ve boş vakte sahip olup sermayesi olmadığı için yatırıma yönleneleyenler de bulunmaktadır. Yatırımın meydana gelebilmesi için sermaye ve bilginin bir araya gelmesi elzemdir. Sermaye ve bilgi her zaman aynı kişi de olmayabilmektedir. Aynı kişilerde olan sermaye ve bilginin bir araya getirilmesi gerekmektedir. İslamiyet gelmeden önce de uygulanagelen (Çelik, 2017: 381) emek ve sermaye ortaklığına dayanan mudârebe yöntemi, sermaye ve bilginin bir araya getirilebilmesi için uygulanabilecek yöntemlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Emek-sermaye ortaklığı tarımsal arazilerin işlenmesi üzerine kurulursa “müzâraa”, bağ-bahçenin işlenmesi üzerine kurulursa “müsâkât”, ağaç dikip yetiştirme üzerine kurulursa “muğârâse” ismini almaktadır (Gönen, 2005: 197-198). Bu yöntemlerde bir taraf ortaklığa arazisini ya da ağaçlarını sermaye olarak eklerken diğer taraf emeğini ortaya koymaktadır. Emek sahibi arazinin ya da ağaçların bakımını

üstlenmekte, ürünler toplanıp satıldıktan sonra önceden belirlenen oranlarda elde edilen kâr taraflar arasında paylaşılmaktadır.

2.1.1. Mudârebenin Tanımı

Mudârebe, kelime anlamı “yol tepmek” olan darb kökünden türetilmiştir. Sermaye sahibi parasının bir kısmını kesip, emek sahibi tarafa verdiği için bu ortaklığa kelime anlamı “kesip koparmak” olan karz kökünden türeyen “kiraz (mukaraza)” da denilmektedir (Kallek, 2005: 359). Çalışmada Mudârebe terimi kullanılacaktır.

Mudârebe, taraflardan birinin sermaye, diğerinin ise emeğini işletmesi sonucunda, ortaya çıkan kârın paylaşılması üzerine kurulan şirket olarak tanımlanmaktadır (FFS 13, 2). Başka bir tanımda mudârebe, yatırımcının bir vekile kendisiyle ticaret yapması amacıyla sermaye sağladığı; kârın başlangıçta anlaşılan oranlarda paylaşıldığı, zararınsa yatırımcı tarafından karşılandığı özel bir şirket türüdür şeklinde tanımlanmaktadır (Ayub, 2017: 342). Diğer bir tanımda ise mudârebe, “Kârı aralarında bölüşmek üzere birinin diğerine ticaret için sermaye vermesidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Gönen, 2005: 198).

Yapılan mudârebe tanımlarında mudârebe yönteminin özünü teşkil eden sermaye ve emeğin bir araya getirilmesi ön plana çıkmaktadır. Mudârebe yöntemi ile atıl fonlar ekonomik sisteme dâhil edilerek hem taraflarına hem de sisteme fayda sağlamaktadır.

2.1.2. Mudârebenin Unsurları

Mudârebe sözleşmesinin iki temel unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar; emek ve sermayedir. Mudârebe sözleşmesi emek ve sermaye ortaklığı üzerine kurulmaktadır.

Mudârebe sözleşmesinde emek, mudârebe sermayesinin işletilmesi için önceden edinilmiş bilgi birikimi, tecrübe, deneyim olarak ortaya çıkmaktadır. Ticaret hayatında çalışmak sureti ile edinilen bilgi birikimleri, iş fikirleri mudârebe sözleşmesinde sermaye olarak kullanılabilir. Emeğin işletilebilmesi için ortada bir işin olması, işin kurulabilmesi için de sermaye gerekmektedir.

Mudârebe sermayesi, mudârebe sözleşmesi kurulması için ortaya konulan nakit ve nakit benzerleri olarak ortaya çıkmaktadır. Mudârebe sözleşmesinde maddi varlıkların sermaye olarak konulması uygun karşılanmamaktadır. Çünkü sermaye olarak ortaya konmak istenen maddi varlıkların değerlerinin tespitinde sorunlar yaşanabilmektedir.

Ancak taraflar, aralarında anlaşılırsa ve varlığın değeri doğru olarak tespit edilebilirse, varlığın nakdi değerinin sermaye olarak konulmasına izin verilmektedir (FFS 13, 7/1).

Mudârebe sermayesinin özellikleri şu şekildedir (FFS 13, 7; Çelik, 2017: 385-386):

- Mudârebe sermayesi mutlaka nakit olmalıdır,
- Nakit olmayan bir varlığın sermaye olarak kabul edilebilmesi için sözleşme anında nakdi değerinin tespit edilmesi şarttır,
- Mudârebe sermayesinde belirsizlik olmamalıdır, sermaye miktar ve nitelik bakımından tam olarak belirlenmiş olmalıdır,
- Mudârebe sermayesi alacak haklarından oluşamaz, yani sermaye sahibinin emek sahibinden ya da üçüncü kişilerden olan alacaklarını mudârebe sözleşmesinde sermaye olarak koymasına izin verilmemektedir,
- Mudârebe sermayesi, emek sahibine teslim edilmelidir ya da emek sahibi sermaye üzerinde tasarruf yetkisine sahip olabilmelidir,
- Mudârebe sözleşmesi bittiğinde sermaye, sahibine iade edilmektedir.

2.1.3. Mudârebede Taraflar

Mudârebe sözleşmesi düzenlenebilmesi için sözleşmenin en az iki tarafının olması gerekmektedir. Mudârebede emek sahibi ve sermaye sahibi olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. İki tarafın da belirli sorumlukları bulunmaktadır.

2.1.3.1. Emek Sahibi (Girişimci)

Mudârebe sözleşmesinde emek sahibi taraf, mudârebe sözleşmesine konu işle ilgili tecrübe sahibidir. Emek sahibi, mudârebe sözleşmesine tecrübesini sermaye olarak koymaktadır. Tecrübesi ve sermaye sahibi tarafından sağlanan nakdi mudârebe sermayesi ile faaliyette bulunarak gelir elde etmeyi amaçlamaktadır.

Emek sahibi, emanetçi olarak kabul edilmektedir. Mudârebe sözleşmesinde ortaya konulan sermayeyi muhafaza etmek ve çoğaltmakla görevlidir. Sermaye, emek sahibinin emaneti olduğu için emek sahibinin güvenilir olması gerekmektedir (Ayub, 2017: 345).

Mudârebe sözleşmesinde taraflar kazanç elde etmek amacıyla bir araya gelmektedirler. Ancak gerçekleştirilen faaliyet neticesinde kazanç elde edilebileceği gibi zarar etmek ihtimali de söz konusu olabilmektedir. Mudârebe sözleşmesi neticesinde

zarar edilmesi durumunda emek sahibi tarafın zararı, emeğinin zayi olması ile sınırlı olmaktadır. Kusurlu olmadığı sürece emek sahibi nakdi zarara katlanmamaktadır. Emek sahibi, mudârebe sözleşmesi neticesinde elde edilen gelirden, sermaye sahibi ile başlangıçta anlaştıkları oranda, pay alma hakkına sahiptir. Emek sahibi mudârebe sözleşmesi kapsamında yaptığı işlerle ilgili ayrıca bir maaş almamaktadır (FFS 13, 9/4).

Mudârebe sözleşmesinde emek sahibi taraf, bir kişi olabileceği gibi birden fazla kişi de olabilmektedir. Emek sahibinin gerçek kişi olması da şart değildir, tüzel kişiler (şirketler vb.) de mudârebe sözleşmesinde emek sahibi olabilmektedirler.

2.1.3.2. Sermaye Sahibi (Finansör)

Mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibi taraf sözleşmeye nakdi sermaye koymak sureti ile dâhil olmaktadır. Sermaye mudârebe sözleşmesi kapsamında emek sahibi tarafından işletilerek gelir elde edilmekte ve başlangıçta belirlenen oranlarla taraflar arasında paylaşılmaktadır. Bu sayede atıl fonlar değerlendirilmiş olmaktadır. Sermaye sahibine, emek sahibine hem de yapılan faaliyetler neticesinde ekonomik sisteme ve topluma fayda sağlanmış olmaktadır.

Mudârebe yönteminde gerçekleştirilen faaliyetler neticesinde zarar edilmesi durumunda, zarar sermayeden karşılanmaktadır. Zarar riski sadece sermaye sahibine ait olmaktadır. Emek sahibi tarafın parasal olarak zarardan etkilenmeyeceği için sermayeyi koruma noktasında titiz davranmayabileceği düşünülmektedir. Bu sorunun çözümü ile ilgili, sermayenin korunması ve girişimciye de sorumluluk yüklenmesi adına, Osmanlı döneminde de uygulanan, emek sahibine verilen sermayenin önemli bir kısmının borç olarak verilmesi önerilmektedir (Kaya, 2016: 55).

Aynı zamanda sermaye sahibi tarafın, sermayesini koruma adına, emek sahibinden, kusurlu davranışı dolayısıyla sermayenin zayi olması durumunda, zararını telafi edebilmek için teminat istemesine de izin verilmektedir (FFS 13, 6).

Mudârebe sözleşmesi güvene dayalı ve bağlayıcı olmayan bir sözleşmedir. Sermaye sahibi, Mudârebe sözleşmesinin amaçlarına aykırı olmaması şartıyla, emek sahibine bazı şartlar ileri sürebilmektedir. Bu şartlar (Ayub, 2017: 347):

- Sözleşmeye belirli bir süre sınırı getirilmesi,
- Sözleşmeye konu olacak (alınıp satılacak) malların belirlenmesi,

- Faaliyette bulunulacak yerin belirlenmesi (il, bölge vb.),
- Faaliyette bulunulacak işletmelerin belirlenmesi,
- Emek sahibinin başkalarıyla mudârebe sözleşmesi yapmasının engellenmesidir.

Mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibi taraf, bir kişi olabileceği gibi birden fazla kişi de olabilmektedir. Sermaye sahibinin gerçek kişi olması da şart değildir, tüzel kişiler (şirketler vb.) de mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibi olabilmektedirler.

Mudârebe sözleşmesinde sermaye, finansör tarafından karşılanmaktadır. Emek sahibi ise bilgi ve iş tecrübesini sermaye olarak ortaya koymaktadır. Ancak bazen emek sahibi taraf da yatırıma sermaye eklemek arzusunda olabilmektedir. Mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibi tarafın izin vermesi koşulu ile emek sahibinin de sözleşmeye sermaye eklemesine izin verilmektedir (Ayub, 2017: 346).

Böyle bir sözleşme mudârebe ve müşareke karışımı bir yöntem olmaktadır. Emek sahibi bu sözleşmeden elde edilen kârdan hem emeğinin karşılığı olan oranda hem de sermayesinin karşılığı oranda iki defa pay almaktadır.

2.1.4. Mudârebe Taraflarının Hak ve Borçları

Mudârebe sözleşmesi tarafları olan emek sahibi ve sermaye sahibi, sözleşme gereği bazı haklara sahiptirler. Aynı zamanda mudârebenin sıhhatli yürütülebilmesi için tarafların yükümlülükleri de bulunmaktadır. Sermaye sahibinin mudârebe sözleşmesine nakdi sermaye koyma yükümlülüğü ve mudârebe sözleşmesi neticesinde elde edilecek kârdan payına düşen kısmı talep etme hakkı vardır. Emek sahibinin mudârebe sözleşmesine konulan sermayeyi usulüne uygun bir şekilde işletme ile sermaye sahibi tarafından mudârebe sözleşmesine getirilen sınırlamalara uyma yükümlülüğü ve mudârebe sözleşmesi neticesinde elde edilecek kârdan payına düşen kısmı talep etme hakkı vardır (Gönen, 2005: 200-207).

Mudârebe sözleşmesi tarafları olan emek sahibi ve sermaye sahibi söz konusu hak ve yükümlülüklerine riayet etmek zorundadırlar. Tarafların sorumluluklarını yerine getirmemesi mudârebe sözleşmesini hukuken geçersiz kılabilir ve mudârebe sözleşmesinin kurulmasındaki amaç olan arzulanan kâra ulaşmayı engelleyebilmektedir. Mudârebe sözleşmesi aynı taraflar arasında tekrar kurulabilmektedir. Mudârebe

sözleşmesi güvene dayalı bir sözleşme olması hasebiyle, güveni zedelenen taraf bir daha karşı tarafla mudârebe sözleşmesi kurmaktan kaçınabilecektir.

2.1.5. Mudârebenin Türleri

Mudârebe sözleşmesini kapsamına göre sınırlı (kayıtlı) mudârebe ve sınırsız (mutlak) mudârebe olmak üzere iki başlıkta toplamak mümkündür. Ancak mudârebe sözleşmesinde yer alan taraflara göre mudârebe sözleşmesinin çok taraflı mudârebe ve alt mudârebe olarak sınıflandırılması da mümkündür.

2.1.5.1. Sınırlı (Kayıtlı) Mudârebe

Mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibi, sermayenin kullanılacağı bölge, sektör vb. konularında emek sahibi tarafa Mudârebe sözleşmesi ile ilgili olarak bazı sınırlamalar getirebilmektedir. Bu durum da sınırlı mudârebe sözleşmesinden bahsedilmektedir (FFS 13, 5/2).

Sermaye sahibi belirli şehirlerde, belirli sektörlerde, belirli ürünlerde vb. daha fazla kâr elde edileceği kanaatindeyse mudârebe sözleşmesinde belirli sınırlamalar ileri sürebilmektedir. Emek sahibi de bu sınırlamaları kabul ederek söz konusu kaidelere göre hareket edeceğini taahhüt eder ve sözleşme kurulur.

Ancak sermaye sahibi, emek sahibinin mudârebe sözleşmesi kapsamında yapacağı faaliyetleri zora sokacak, engelleyecek ya da kârlılığını olumsuz yönde etkileyecek sınırlamalar ileri sürememektedir. Mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibinin emek sahibine sunabileceği şartlar şu şekildedir (Ayub, 2017: 347):

- Mudârebe sözleşmesine belirli bir süre sınırı koyabilir,
- Alınıp satılacak ürünleri belirleyebilir,
- Çalışılacak işletmeleri belirleyebilir,
- Faaliyette bulunulacak şehri belirleyebilir.

2.1.5.2. Sınırsız (Mutlak) Mudârebe

Sermaye sahibi, mudârebe sözleşmesi ile ilgili olarak emek sahibi tarafa herhangi bir sınırlama, kısıtlama getirmediğinde sınırsız mudârebeden söz edilmektedir (FFS 13, 5/1). Söz konusu mudârebe türünde emek sahibi mutlak yetki sahibidir. Tecrübesi ile mudârebe sermayesini kısıtsız ve istediği şekilde işletebilmektedir.

Sınırsız mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibi taraf emek sahibi tarafın tecrübesine güvendiği için sözleşmeye herhangi bir sınırlama getirmemektedir. Emek sahibi taraf da sermayenin zayi olmaması ve kâr elde etme gayesi ile işini titizlikle yapmak mecburiyetindedir.

2.1.5.3. Çok Taraflı Mudârebe

Çok taraflı mudârebede birden fazla sermaye sahibi ya da birden fazla emek sahibi olabilmektedir (Ayub, 2017: 344). Birden fazla sermaye sahibi bir emek sahibi ile mudârebe sözleşmesi yapabilmekte ya da bir sermaye sahibi birden fazla emek sahibi ile mudârebe sözleşmesi yapabilmektedir.

Örneğin yurt dışından kârlı bir ürün getirip iç piyasada satmak tecrübesine sahip ancak yeterli sermayesi olmayan bir kişi (emek sahibi) ile sermayesi olup da karlı yatırım yapamayan birçok kişi (sermaye sahipleri) bir araya gelerek mudârebe sözleşmesi gerçekleştirebilirler. Ya da yurt dışından kârlı bir ürün getirip iç piyasada satmak tecrübesine sahip ancak yeterli sermayesi olmayan bir grup (emek sahipleri) ile bir sermaye sahibi mudârebe sözleşmesi gerçekleştirebilirler.

2.1.5.4. Alt Mudârebe

Alt mudârebe, sermaye sahibi tarafından sermaye teslim edilen emek sahibinin, sermaye sahibinin izniyle, başka emek sahiplerine mudârebe sermayesi vererek mudârebe sözleşmesi düzenlemesidir (Ayub, 2017: 344). Emek sahibi taraf kendisine emanet edilen sermayeyi mubah yollarla işletmek sureti ile kâr elde etmeyi amaçlamaktadır. Başka bir emek sahibinin yapacağı faaliyetle daha kârlı bir işlem gerçekleşeceği kanaatinde olduğunda emek sahibi, emanetinde bulunan sermayenin bir kısmını buraya aktarabilmektedir.

2.1.6. Mudârebenin Özellikleri

Emek ve sermaye ortaklığı bağlamında çalışan mudârebede, bazı kurallara göre faaliyette bulunulması gerekmektedir. Mudârebe sözleşmesinin özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir (FFS 13, 4; Ayub, 2017: 349-350):

- Mudârebe sözleşmesi güvene dayalı bir sözleşmedir. Sermaye sahibi güvendiği bir emek sahibine sermayesini emanet edebilir.

- Mudârebe sözleşmesi bağlayıcı olmayan (cayılabilen) bir sözleşmedir. Taraflar sözleşmeden cayma hakkına her zaman sahiptirler. Faaliyete başladıktan sonra karşı tarafa, özellikle de işleri toparlayabilmesi için sermaye sahibi emek sahibine, önceden haber vermek koşuluyla istedikleri zaman sözleşmeyi sonlandırabilirler.
- Mudârebe sözleşmesi normal ortaklıklardan (şirket) farklıdır. Aşağıda farklı bir başlıkta da açıklanacağı gibi, mudârebe sözleşmesi bilinen geleneksel işletme ortaklıklarından (şirketlerden) farklılık arz etmektedir.
- Mudârebe sözleşmesinde belirsizlik olmamalıdır. Sözleşme kurulurken her şey açık ve net bir şekilde ortaya konmalıdır.
- Faaliyet neticesinde elde edilen kâr önceden belirlenen oranlarda taraflar arasında paylaşılmaktadır. Sözleşme kurulurken kârın taraflar arasında ne ölçülerde (oranlarda) paylaşılacağı mutlaka belirlenmelidir. Belirlenmemişse dahi ticari teamüller gereği kâr yarı yarıya paylaşılmalıdır.
- Faaliyet neticesinde, emek sahibinin kusuru olmaksızın zarar edilirse, zarar sermaye sahibine aittir ve sermayeden karşılanmaktadır. Zarar edilmesi durumunda emek sahibinin de emeği zayı olmaktadır. Emek sahibinin kusuru olması durumunda ise zarara emek sahibi de katlanmaktadır.

Mudârebe sözleşmesi, faaliyet neticesinde kâr elde etmek ve elde edilen kârın sözleşme tarafları arasında paylaşılması amacıyla düzenlenmektedir. Mudârebe sözleşmesinin nihai hedefi kâr elde etmek olarak ortaya çıkmaktadır. Mudârebe sözleşmesi neticesinde elde edilecek kârın özellikleri aşağıda yer almaktadır (FFS 13, 8):

- Sözleşmenin başlangıcında kârın taraflarca nasıl paylaşılacağı net bir şekilde ortaya konmalıdır.
- Kâr paylaşımı kesin bir tutar ya da sermayenin belli bir oranı şeklinde olamaz. Elde edilen kâr belli oranlarla taraflar arasında pay edilir.
- Tarafların karşılıklı rızası ile kâr oranlarının belirli dönemlerde değiştirilmesi kararlaştırılabilir.
- Kâr paylaşımı başlangıçta belirlenmemişse ticari teamüller gereği kâr yarı yarıya paylaşılır. Faaliyet gerçekleştirilen sektörle ilgili herhangi bir ticari örf yoksa sözleşme geçersiz sayılır.

- Taraflardan herhangi biri için elde edilecek kârdan ekstradan belli bir tutarda pay alma şartı ileri sürülemez. Ancak kârın belli bir tutarı aşması durumunda, aşan kısmının taraflardan birine kalacağı kararlaştırılabilir.
- Emek sahibi ve sermaye sahibi, iki ayrı mudârebe sözleşmesi yapmak suretiyle, birinden elde edilecek olan kâr sermaye sahibine diğerinden elde edilecek kâr emek sahibine kalacak şeklinde ya da iki ayrı dönem belirleyip bir dönemde elde edilecek olan kâr sermaye sahibine diğer dönemde elde edilecek kâr emek sahibine kalacak şeklinde anlaşılamazlar.
- Mudârebe sözleşmesinde kâr paylaşılmadan önce sermaye tutarı sermaye sahibine ödenir, daha sonra kâr taraflar arasında başlangıçta anlaşılan oranlarda paylaşılır.
- Avans niteliğinde, daha sonra hesaplaşmak kaydıyla, kâr dağıtımı yapılabilir.

2.1.7. Mudârebenin Sona Ermesi

Mudârebe sözleşmesi bağlayıcı olmayan bir sözleşmedir. Mudârebe sözleşmesi, normal ortaklıklardan (şirketler) farklı olduğu için sınırsız bir ömre sahip değildir.

Mudârebe sözleşmesi aşağıda ifade edilen durumlarda sona ermektedir (FFS 13, 10):

- Sözleşme, taraflardan herhangi birinin (emek sahibi ya da sermaye sahibi) istemesi durumunda sona ermektedir.
- Taraflar karşılıklı olarak anlaşmak sureti ile mudârebe sözleşmesine son verebilirler.
- Mudârebe sözleşmesine herhangi bir süre sınırı eklenmişse, süre dolduğunda mudârebe sözleşmesi de son bulmaktadır.
- Mudârebe sözleşmesinde sermaye sahibi tarafından ortaya konan sermaye yok olduğunda sözleşme de sona ermektedir.
- Emek sahibi taraf gerçek kişi ise ölümü; tüzel kişi (şirket vb.) ise tasfiyesi (kapanması) durumunda mudârebe sözleşmesi de sona ermektedir.

2.1.8. Mudârebe ve Katılım Bankaları

Katılım bankaları, mudârebe yöntemini farklı şekillerde uygulayabilmektedirler. Mudârebe sözleşmesinde emek sahibi ya da sermaye sahibi taraf olarak yer alabilmektedirler. Aynı zamanda katılım bankaları mudârebe sözleşme türlerinden çok taraflı mudârebe ve alt mudârebe yöntemlerini de kullanabilmektedirler. Katılım bankası

birden fazla müşteriden, emek sahibi taraf olarak, fon topladığında çok taraflı mudârebe; emek sahibi olarak toplamış olduğu fonları, sermaye sahibi olarak başka sözleşmelere aktardığında alt mudârebe ortaya çıkmaktadır.

Katılım bankalarınca mudârebe yöntemi daha çok fon toplamak için kullanılmaktadır. Müşterileri tarafından (sermaye sahipleri) katılım bankalarına yatırılan fonlar, katılım bankası (emek sahibi) tarafından işletilmekte ve elde edilen kâr önceden belirlenen oranlarda taraflar arasında paylaşılmaktadır. Katılım bankaları riskli olması sebebiyle mudârebe sözleşmesi düzenleyerek sermaye sahibi taraf olmayı tercih etmemektedirler. Daha ziyade mudârebe yöntemi ile topladıkları fonları murâbaha yöntemi uygulamak sureti ile değerlendirmektedirler (Camgöz, 2018: 12). Türkiye’de katılım bankalarının kuruldukları yıllarda, toplamış oldukları fonları % 20 oranında mudârebe esasına göre çalıştırmaları ve bu oranın daha da artırılması gerektiği vurgulanmış fakat kayıt dışı ekonomi, iş ahlakı vb. sebeplerden dolayı bu oran giderek azalarak % 1’lere kadar inmiştir (Bakkal, 2016: 10).

Mudârebe yönteminde faaliyet neticesinde ortaya çıkan zarar, emek sahibinin kusuru olmadığı sürece zararın sermayeden karşılanması prensibiyle, sermaye sahibine ait olmaktadır. Bu bağlamda katılım bankaları riskli olarak gördükleri için toplamış oldukları fonları söz konusu yöntemle değerlendirmekten kaçınmaktadırlar. Sermayenin korunması ve emek sahibine de sorumluluk yüklenmesi adına, Osmanlı döneminde de uygulanan, emek sahibine verilen sermayenin önemli bir kısmının borç olarak verilmesi önerilmektedir (Kaya, 2016: 55). Ayrıca katılım bankaları teminat, ipotek vb. almak suretiyle de risklerini azaltabilmektedirler.

Katılım bankaları tarafından mudârebenin risklerini azaltmak suretiyle fonların değerlendirilmesinde kullanımının arttırılabileceği ve toplamış oldukları fonları ağırlıklı olarak mudârebe yöntemiyle değerlendirmeleri durumunda da katılım bankalarının kârlılıklarının artabileceği düşünülmektedir. Katılım bankaları, kârlılıklarının artmasıyla birlikte daha fazla kâr payı dağıtabileceklerdir. Dağıtılan kâr paylarının artması durumunda da fon sahipleri tarafından katılım bankaları daha çok tercih edilir hale gelebileceklerdir.

2.1.9. Mudârebe ve Normal Ortaklık (Şirket) Karşılaştırılması

Normal ortaklıklar (işletmeler) süreklilik arz etmektedir. Muhasebenin temel kavramlarından işletmenin sürekliliği kavramında “İşletmenin ömrü, sahip veya sahiplerinin ömrü ile sınırlı değildir” denilmektedir. İşletme ortaklarından birinin ölmesi durumunda ortaklıktaki sermaye payı varislere geçmekte ve şirket hayatiyetini devam ettirmektedir. Mudârebe sözleşmesinde ise emek sahibi gerçek kişi veya tüzel kişi tarafın vefatı veya tasfiyesi halinde sözleşme son bulmaktadır. Ya da taraflardan birinin talep etmesi ile de mudârebe sözleşmesi son bulabilmektedir. Kısaca mudârebe yöntemi normal ortaklıklar (işletmeler) gibi süreklilik arz etmeyebilmektedir, sınırsız ömre sahip değildir (Camgöz, 2018: 10).

Mudârebe yönteminde bir taraf emek bir taraf da nakdi sermaye ortaya koymak sureti ile faaliyet gerçekleştirilir. Normal ortaklıklarda ise bir araya gelen en az iki ya da daha fazla kişi ya da kurum her biri nakdi sermaye ve emeklerini ortaklığa sunabilirler. Mudârebe yönteminde bir taraf hiç nakdi sermaye vermezken, normal ortaklıklarda bütün taraflar nakdi sermaye vermek durumundadır. Mudârebe yönteminde ticari faaliyetler sadece emek sahibi tarafça gerçekleştirilirken, sermaye sahibi ticari faaliyetlere katılamazken, normal ortaklıklarda tarafların her biri ticari faaliyetlere emeklerini sunabilmektedir (Yanpar, 215: 89).

2.2. MÜŞÂREKE (KÂR-ZARAR ORTAKLIĞI)

Gelir elde etmek, insanların hayatiyetlerini devam ettirmesi bakımından elzem olarak görülmektedir. Hayat standartlarını yükseltmek, topluma fayda sağlamak vb. gibi nedenlerden dolayı insanlar gelirlerini arttırma eğiliminde olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte rekabetin yoğun olduğu, enflasyon sebebi ile paranın değer kaybettiği modern ekonomi koşullarında insanlar gelirlerini arttırmanın ve muhafaza edebilmenin yollarını aramaktadırlar. Gelirleri arttırmanın birçok yolu bulunmaktadır. İslami hassasiyete sahip bireyler İslam dininde haram olması sebebiyle faiz gelirlerinden kaçınmak durumundadırlar. Ancak İslam’ın paranın ekonomik sisteme dâhil edilmesi gerekliliği prensibi sebebiyle de paralarını ekonomik sisteme kanalize etme yolunu aramaktadırlar (Çağrı, 2000: 290).

Bireyin ticari bir faaliyete girişmeye tek başına sermayesi ve tecrübesi yeterli olmayabilmektedir. Kâr zarar ortaklığı temeline dayanan müşâreke yöntemi İslami

hassasiyete sahip bireyler için gelirlerini ekonomik sisteme dâhil edebilme noktasında bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2.1. Müşârekenin Tanımı

Müşâreke, paylaşmak, iştirak anlamlarına gelen, Arapça kökenli bir kelimedir (Arshad ve Ismail, 2010: 147; Farooq ve Ahmed, 2013: 182). Yapılan müşâreke tanımlarının da kelime anlamını temel aldığı görülmektedir.

Müşâreke, sermayenin ve kârının iki veya daha fazla kişi arasında ortak olması şartıyla birleşme anlaşmasıdır (Arshad ve Ismail, 2010: 147). Bir başka tanımda müşâreke, temel olarak tarafların doğrudan kârlara katılımını ve zarar olması durumunda zarara da katlanmayı içeren katılımcı bir finansman şeklidir (Farooq ve Ahmed, 2013: 182).

Müşâreke, bir işi beraber yapmak, iş neticesinde ortaya çıkan semereye katılmaktır. Yapılacak işle ilgili sermaye ve emek taraflarca beraber ortaya konmakta, yapılan iş neticesinde elde edilen kâr paylaşılmakta, zarar olması durumunda zarara da beraberce katlanılmaktadır.

2.2.2. Müşâreke Sermayesi

Müşâreke sermayesi nakit ve nakdi değeri belirlenebilen mal şeklinde olabilmektedir (Ayub, 2017: 336). Taraflar işin mahiyetine göre araç, makine, hammadde, mamul vb. varlıkları da sermaye olarak ortaklığa sunabilmektedirler. Ancak bu tür varlıkların nakdi değerleri başlangıçta piyasa fiyatına göre taraflar arasında net bir şekilde belirlenmeli ve nakdi değerleri sermaye olarak eklenmelidir.

Alacakların müşâreke sermayesi olarak kabul edilmesi caiz görülmemektedir. Ancak bir şirketin tüm borç ve alacakları ile müşâreke sermayesi olarak kabul edilmesi mümkündür (FFS 12, 3/1/2).

Müşâreke sermayesi iki ya da daha fazla kişi tarafından karşılanabilmektedir. Hatta şirket, banka vb. tüzel kişiler de müşâreke sermayesi sağlayabilmektedir.

2.2.3. Müşâreke Süreci

Kâr zarar ortaklığı temeline dayanan müşâreke, en az iki kişi ya da kurum arasında gerçekleşen kâr elde etme amacı taşıyan bir yöntemdir. Taraflar ellerinde bulunan atıl

sermayelerini ticari faaliyetlerle ekonomik sisteme dâhil ederek gelirlerini arttırma niyetindedirler. Tarafların niyetleri sadece gelirlerini arttırmak olsa da, müşâreke yöntemi ile ticari bir faaliyete girişmeleri hasebiyle ekonomik sisteme, doğal olarak da topluma fayda sağlamaktadırlar.

Müşâreke, güven esasına dayanan bir yöntem olduğu için taraflar birbirlerini tanımak ve güvenmek mecburiyetindedirler. Bu bağlamda müşâreke yönteminde ilk aşama tarafların birbirlerini araştırmaları olarak ortaya çıkmaktadır. İş fikri ortaya çıktığında ve müşâreke teklifi yapıldığında, sözleşme kurulacak kişi ya da kuruluş araştırılır. Sözleşme kurulacak taraf aktif bir işletme ise finansal tabloları incelenmek suretiyle bilgi toplanabilir, piyasada daha önce yapmış olduğu ticari faaliyetler incelenebilir, iş ahlakı vb. konularda daha önce etkileşimde bulunduğu kişi ve kuruluşlardan bilgiler edinilebilir. Sözleşme kurulacak taraf aktif bir işletme değilse, sahip veya sahipleri hakkında kişisel araştırma yapmak suretiyle bilgi toplanabilir.

Karşı tarafın güvenilir olduğuna kanaat getirildikten sonra yapılacak ticari faaliyet araştırılır. İlk önce yapılacak işin İslam'a uygun olup olmadığı incelenir. İslam'a uygun olmayan (haram) bir iş ise faaliyete hiç başlanılamaz. İş için risk analizleri yapılarak kârlılığı araştırılır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda işe girişip girişmemeye karar verilir.

Gerekli araştırmalar yapıldıktan ve faaliyete girişmeye karşılıklı olarak karar verildikten sonra taraflar aralarında sözleşme kurmaktadır. Sözleşmede her şey net bir şekilde ortaya konmalıdır. Sözleşmeye süre sınırı konabileceği gibi sözleşme belirli bir faaliyet ile de sınırlandırılabilir. Kârın taraflar arasında ne şekilde paylaşılacağı belirlenir. Kâr istenirse sermaye oranına göre istenirse de anlaşılan oranlarda paylaşılabilir. Zarar ise sadece sermaye oranında paylaşılmaktadır (FFS 12, 3).

Sözleşme süre ya da faaliyet bittikten sonra sona ermektedir. Sözleşme bittikten sonra taraflar isterlerse sözleşmeyi uzatabilirler ya da yeni bir sözleşme kurabilirler. Sözleşmeyi nihayete erdirmeye karar verilirse, kâr edilmişse başlangıçta anlaşılan oranlarda paylaşılır. Zarar edilmişse sermaye oranına göre taraflar zarara katlanır.

2.2.4. Müşâreke Türleri

Kâr zarar ortaklığı temeline dayanan müşâreke sözleşmeleri, sabit müşâreke ve azalan müşâreke olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilmektedir.

2.2.4.1. Sabit Müşâreke

Sabit müşâreke adından da anlaşılacağı üzere sözleşme süresince sermayedarların paylarının sabit kaldığı müşâreke türü olarak ortaya çıkmaktadır. Müşâreke sözleşmesi sona erene kadar taraflar sermayelerini devretmezler. Sözleşme sona erdiğinde taraflar dilerlerse yeniden sözleşme kurarak faaliyete devam ederler, dilerlerse de elde edilen kârı paylaşmak ya da zarar söz konusu ise zarara katlanmak suretiyle sözleşmeyi neticelendirirler.

Sabit müşâreke aslında başlangıçtan beri uygulanagelen kâr-zarar ortaklığına dayanan müşâreke yönteminin kendisidir. İslam toplumunun finansman ihtiyacının daha rahat karşılanması için katılım finans ürünlerinin çoğaltılması amacıyla azalan müşâreke yöntemi 20. yüzyılda üretilmiştir (S. Bayındır, 2005: 146).

2.2.4.2. Azalan Müşâreke

Müşâreke en az iki kişi ya da kurumun ticari bir faaliyet meydana getirmek için emek ve sermayelerini birleştirmek sureti ile faaliyet neticesinde elde edilecek kâra ya da katlanılacak zarara ortak olmaları temeline dayanmaktadır. Azalan müşâreke yöntemi ise taraflardan birinin girişilen işteki hisselerini kademe kademe diğer tarafa devretmesi esasına dayanmaktadır (Turay, 2019: 367). Azalan müşâreke yöntemi iki kişi ile başlanan ticari faaliyete bir tarafın diğerine hisselerini devretmesi neticesinde tek sermayedar ile devam edilmesi sürecidir (Yurttaş ve Yıldız, 2017: 14).

Bu yöntemin ilk olarak 20. yüzyılda Mısır'da faaliyet gösteren faizli (konvansiyonel) bir bankanın, faizsiz çalışan şubesi ile bir seyahat işletmesi arasında uygulandığı bilinmektedir (S. Bayındır, 2005: 146).

Azalan müşâreke yöntemini birçok sektörde uygulamak mümkündür (Küçükarpacı vd., 2019: 76; Akyüz, 2018: 50). Azalan müşâreke yöntemi ile bir şirkete ortak olunabileceği gibi ev, işyeri, makine vb. finansmanında murabaha yöntemine alternatif bir yöntem olarak da kullanılabilir.

Azalan müşâreke sözleşmesi kurulurken hisselerin devredileceği şart koşulamaz. Müşâreke sözleşmesi kurulduktan sonra ayrı bir sözleşme ile hisselerin devredilmesi gerekmektedir. Bu iki sözleşme birbirine bağlanamaz. Ancak taraflardan birisi kendi hisselerini kademe kademe diğer tarafa devredeceğini vaat edebilir. Hisselerin devri

nominal (kayıtlı) değer ile olamaz. Hisseler mutlaka o günkü piyasa değeri ile ya da taraflar arasında anlaşılan tutar ile devredilmelidir (FFS 12, 5).

2.2.5. Müşârekenin Sona Ermesi

Müşâreke sözleşmesi taraflardan herhangi birinin isteği ile sona erebilen, bağlayıcılığı olmayan bir sözleşmedir (Ayub, 2017: 341). Müşâreke sözleşmesi belirli bir işle ilgili kurulmuşsa faaliyet gerçekleştirildikten sonra sözleşme de son bulmaktadır. Aynı zamanda sözleşme kurulurken belirli bir süre konulmuşsa süre dolduktan sonra yapılan sözleşme de son bulmaktadır.

Azalan müşâreke yönteminde ise taraflardan birisi hisselerinin tamamını diğer tarafa devrettiğinde sözleşme sona ermektedir. Müşâreke sözleşmesi sona erdikten sonra taraflar isterlerse yeni bir sözleşme kurmak sureti ile elde ettikleri kârla birlikte sermayelerini yeni sözleşmeye devredebilirler. Kâr elde edilmişse kârla birlikte, zarar edilmişse zararı telafi ettikten sonra paylarını almak sureti ile sözleşmeyi neticelendirebilirler.

2.2.6. Kâr-Zarar Paylaşımı

Müşâreke sözleşmesi yapmaktaki temel amaç kâr elde etmektir. Kâr, gelirler ve giderler arasındaki farktır. Kârı arttırmak için ya gelirler arttırılmalı ya da giderler azaltılmalıdır. Giderlerin gelirlerden fazla olması durumunda zarar ortaya çıkmaktadır. Amaç kâr etmek olsa da zararla karşılaşmakta her zaman olasıdır.

Müşâreke sözleşmesi kurulurken kârın sermaye sahipleri arasında nasıl paylaşılacağı başlangıçta net bir şekilde belirlenmelidir. Müşâreke kârının taraflar arasında paylaşımı serbestçe belirlenebilmektedir (Çapak, 2018: 295). Kâr, sermaye oranında paylaşılabilir. Ancak zarar mutlaka sermaye oranına göre paylaşılmalıdır (FFS 12, 3/1/5).

2.2.7. Müşâreke ve Katılım Bankaları

Girişilen faaliyet neticesinde ortaya çıkan kârın veya zararın paylaşılması esasına dayanan müşâreke, büyük ölçüde taraflar arasındaki güvene dayanmaktadır. Katılım bankasının sermaye ekleyeceği faaliyeti ve sözleşmenin karşı taraf ya da taraflarını iyi analiz etmesi gerekmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı müşâreke yöntemi katılım

bankaları tarafından riskli olarak değerlendirilmekte ve çok tercih edilmemektedir. Daha az riskli ve kısmen garantili olan murâbaha yöntemi katılım bankalarınınca daha çok tercih edilmektedir (Şahan, 2015: 26).

Katılım bankaları müşterilerinden katılma hesapları vasıtasıyla mudarebe yöntemi ile toplamış oldukları sermayeyi müşâreke yöntemi ile kendi kurdukları şirketler aracılığı ile ya da başka şirketlere ortak olarak iki farklı şekilde değerlendirebilmektedirler. Katılım bankaları bizzat kendi kurmuş oldukları şirketler aracılığı ile topladıkları fonları değerlendirdiğinde, yöntemin katılma hesabı sahipleri ile katılım bankaları arasında müşâreke sayılabilmesi için bu şirkete kendisinin de özkaynaklarından sermaye koyması gerekmektedir. Aksi takdirde katılım bankası kendisi de sermaye eklemese yapılan işlem katılma hesabı sahipleri ile katılım bankaları arasında mudârebe yöntemi olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde başka şirketlere de ortak olunması durumunda katılım bankasının sadece katılma hesaplarından fon aktarması, kendi sermayesini eklememesi durumunda yöntem, katılma hesabı sahipleri ile katılım bankaları arasında mudârebe yöntemi olmaktadır. Ancak sermaye eklenen şirket ile yapılan işlem katılım bankası ile şirket arasında müşâreke yöntemi olmaktadır (S. Bayındır, 2005: 141).

Katılım bankaları tarafından müşâreke yöntemi, yeni bir şirket kurularak ya da faal bir şirkete sermaye eklenmesi ile gerçekleştirilebileceği gibi ev, işyeri, makine, araç-gereç vb. finansmanında azalan müşâreke yöntemi de murabahaya alternatif bir yöntem olarak uygulanabilmektedir. Müşâreke, murâbahaya göre daha yüksek kâr getirisine sahip bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Bakkal, 2016: 7). Bu bağlamda katılım bankalarının risklerini azaltmak suretiyle yöntemi kullanmaları durumunda kârlılıklarının artabileceği düşünülmektedir.

2.2.8. Müşâreke ve Mudârebenin Karşılaştırılması

Müşâreke ve Mudârebe birbirine benzer sözleşmelerdir. Ancak her iki sözleşmenin de birbirinden ayrılan temel noktaları mevcuttur. En belirgin farklılık ortaya konan sermayede olmakla birlikte, iki sözleşme arasındaki farklılıklar aşağıda listelenmektedir (Ayub, 2017: 350):

- Müşârekede taraflardan her birinin nakdi sermayeye katılımı mecburi iken, mudârebede emek sahibi nakdi sermaye vermez, emeğini sözleşmeye sermaye olarak katar.

- Müşârekede taraflardan her birinin işletme faaliyetlerinde yer alma hakkı varken mudârebede sermaye sahibi işletme faaliyetlerine katılamaz.
- Müşârekede taraflar zarara sermayeleri oranında katlanırken, mudârebede zararı sermaye sahibi üstlenir, emek sahibinin zararı ise emeğinin zayı olmasıdır.

2.3. MURÂBAHA (MALİYET ARTI KÂR)

Allah (C.C.) Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde açık bir şekilde faizin haram olduğunu ticaretin ise helal olduğunu bildirmektedir (Bakara: 2/275-276-278-279-282; Âl-i İmran: 3/130; Nisa: 4/29-161; Rum: 30/39).

Faiz, aynı cinsten olan şeylerin birbirleri ile değiştirilmesi neticesinde taraflardan birine fazla verilen miktar olarak tanımlanabilmektedir (Uzun, 2014: 15). Yani aynı cins olan paranın 100 TL alınıp daha sonra 110 TL olarak geri ödenmesinde 10 TL faiz olarak değerlendirilmektedir. Borcu alan taraf, aldığı borçtan fayda sağlayıp sağlamadığına bakılmaksızın anapara ile birlikte belirli bir fazla miktarı borcu verene ödemektedir. Kısaca faiz sisteminde adil bir paylaşım söz konusu olmamaktadır (Mutlu, 2003: 100).

Ticaret ise tecrübe, emek ve sermaye ile riske katlanmak suretiyle, ucuz fiyattan alıp, pahalı fiyata satarak, aradaki farktan kazanç (kâr) sağlamak amacıyla yürütülen faaliyetlerdir (Haldun, 2004: 541). Ticari faaliyetlere iştirak eden taraflar arasında genellikle kazanç paylaşımı kadar zarar edilmesi durumunda zararın paylaşılması da esastır. Ticarete kazanç paylaşımı eşit değil adil bir şekilde gerçekleşmektedir. Yani elde edilen kazançtan taraflar katkıları (hisseleri) oranında pay almaktadırlar.

Ticari işlemler genelde peşin ve vadeli olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. En sağlam (risksiz) ticaret nakit şeklinde olmasına rağmen piyasa koşullarına ve işletmelerin nakit değerlerinin yeterliliğine bağlı olarak genellikle ticari işlemlerde vade ile karşılaşılmaktadır.

İslam hukukunda vadeli satışlar genel olarak müsâveme, tevliye, vadîa ve murâbaha olmak üzere aşağıda açıklanan dört şekilde ifade edilmektedir (Dönmez, 2006: 149; Ayub, 2017: 236; El-Hafif, 2018: 502).

Müsâveme yöntemi, bilinen normal vadeli satış yöntemidir. Taraflar malın fiyatı üzerine pazarlık yapmak sureti ile satış işlemi gerçekleşmiş olur ve ödeme ötelenir. Bu yöntemde satıcı, malın maliyet fiyatını alıcıya bildirmez.

Tevliye yöntemi, satıcı malın maliyet fiyatını alıcıya bildirmek sureti ile herhangi bir kâr ilave etmeden malı maliyet fiyatına satması şeklinde gerçekleşmektedir. Tevliye yöntemi maliyetine yani kârsız satış yöntemidir.

Vadîa yöntemi, malın maliyet fiyatı belirtilmek koşulu ile maliyet fiyatından daha aşağı bir bedelle satılmasıdır. Piyasa koşulları, malın son kullanma tarihinin yaklaşması, malın fiyatının düşmesi vb. gibi nedenlerle bazen malların, maliyet fiyatına ya da maliyet fiyatının da altında, zarara katlanılarak satılması söz konusu olabilmektedir.

Murâbaha yönteminde, satıcı ve alıcı malın peşin fiyatını, yani maliyet fiyatını bilirler ve üzerine eklenecek olan kâr için pazarlık yaparlar. Sözleşmeye konu malın maliyet fiyatının alıcı tarafından da bilinmesi suretiyle piyasa bilgisi olmayan alıcı taraf korunmaya çalışılmaktadır. Kâr, oran ya da tutar olarak belirlenebilir. Ama katılım bankaları tarafından uygulamada genellikle oran tercih edilmektedir.

Tevliye, vadîa ve murâbaha yöntemlerinin ortak özelliği, malın maliyet fiyatının alıcıya bildirilmesi zorunluluğudur. Güvene dayalı satışlar olarak da ifade edilen söz konusu yöntemler sadece vadeli satışlar için kullanılan yöntemler değildir, her bir yöntemde peşin bedelle satışta mümkün olmaktadır.

Murâbaha yöntemi, enflasyon sorununa engel olarak, ekonomiyi canlandırmaya katkı sağlarken, faizli krediler enflasyona yol açarak, ekonomik sisteme zarar vermektedir (Chelhi vd., 2017: 51; Kılıç, 2015: 64). En yalın hali ile enflasyonun, “fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak yükselmesi” şeklinde tanımlandığı bilinmektedir (Eğilmez, 2012; Doğan vd., 2016: 406; Meral, 2005: 310). Enflasyonun yükselmesi neticesinde paranın alım gücü düşmekte ve ekonomik sistem olumsuz yönde etkilenmektedir. Murâbaha yöntemi, ticari bir faaliyet olduğu için ekonomik sisteme daha kolay adapte olarak fayda sağlamaktadır (Yanpar, 2015: 93).

2.3.1. Murâbaha Tanımı

Murâbaha, sözlük anlamı “artma, kâr, ticari kazanç” olan ribh kökünden türemektedir (Dönmez, 2006: 148). Türk Dil Kurumu resmi internet sitesinde yer alan

Türkçe sözlüğünde, murâbaha kelimesinin, sözlük anlamı olarak “Bir malı üzerine kâr koyarak satma” şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) resmi internet sitesinde yer alan faizsiz finans sözlüğünde murâbaha, kelime anlamı olarak “finansal alım satım” şeklinde ifade edilmektedir.

Murâbaha, en kısa ve öz olarak, maliyet artı kâr payı satış olarak tanımlanabilmektedir (Ayub, 2017: 236). Murâbaha sözleşmesinde taraflar (alıcı ve satıcı) malın peşin, yani maliyet fiyatını bilirler, maliyet fiyatına eklenecek olan kâr için pazarlık yaparlar.

Murâbaha, İslami bankalar, Türkiye’deki ismi ile katılım bankaları tarafından da yoğun olarak kullanılan bir yöntemdir. İslam hukukçuları eski zamanlardan beri kullanılagelen yöntemin, günümüzde finans kurumları tarafından uygulanan modelini, çağdaş murâbaha, modern murâbaha, satın alma talimatı üzerine murâbaha, finansal murâbaha gibi isimlerle de kullanmaktadırlar (Yanpar, 2015: 93).

TKBB tarafından finansal alım satım olarak da ifade edilen murâbaha “Bir malın maliyetinin müşteriye bildirilmesini takiben maliyetin üzerine kâr eklenerek satılmasıdır” şeklinde tanımlanmaktadır.

Faizsiz finansal işlemlerin İslam hukuku kurallarına uygun bir şekilde yerine getirilebilmesini ve uygulamada tekdüzeliği sağlamak amacı ile İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions / AAOIFI) tarafından Faizsiz Finans Standartları (FFS) yayınlanmaktadır. TKBB tarafından söz konusu standartlar Türkçe’ye çevrilerek yayınlanmıştır. Yayınlanan FFS 8: Murâbaha’da “Faizsiz finans kurumunun satın almış olduğu malı, alış fiyatı veya maliyeti üzerine vaat aşamasında üzerinde anlaşılan miktarda kâr (murâbaha kârı) koyarak satmasıdır” şeklinde murâbahanın tanımlandığı görülmektedir.

2.3.2. İslam Hukukunda Satış Sözleşmesi Şartları

Kişi ya da kuruluşlar ihtiyaçları olan mal ya da hizmetleri akit (satış sözleşmesi) yapmak sureti ile temin etmektedirler. Akit, kelime anlamı olarak “bağlama” manasına gelmektedir (El-Hafif, 2018: 229). Alışverişte taraflar arasında yapılan satış sözleşmesi İslam hukukunda bey’ kelimesi ile ifade edilmektedir (Bardakoğlu, 1992:14).

İslam hukukunda satış sözleşmesinden bahsedilebilmesi için üç unsura ihtiyaç vardır. Aşağıda yer alan üç unsur bir araya geldiğinde satış sözleşmesi gerçekleşmektedir. Bunlar (Yaman ve Çalış, 2018: 246):

- Taraflar
- İrade beyanı (icab ve kabul)
- Konu (eşya)

Satış sözleşmesinin gerçekleşebilmesi için fiil ehliyetine sahip en az iki kişinin olması gerekmektedir. Fiil ehliyetine sahip olmayan, akıl baliğ olmamış çocuk, akli dengesi yerinde olmayan kişilerin yaptıkları satış sözleşmeleri geçerli sayılmamaktadır.

Sözleşme, yazılı bir şekilde yapılabileceği gibi sözlü olarak da gerçekleştirilebilmektedir. Hatta söze de ihtiyaç duymadan fiiliyat ile de satış sözleşmesinin gerçekleşmesi mümkündür. Şöyle ki, kişi alacağı ürünün fiyatını etiketten görür, fiyatını bildiği için ürünü alır, ödemeyi yapar ve çıkar. Hiçbir şekilde konuşma olmadan satış sözleşmesi gerçekleşmiş ve ürün el değiştirmiş olur.

İslam hukukuna göre satış sözleşmesinin kabul edilebilir olması için tarafların karşılıklı rızalarının (icab ve kabul) olması gerekmektedir. Taraflardan birisi malını satmak niyetinde olduğunu bildirir, diğeri de almak niyetini beyan eder. Satmak niyeti çok farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Mesela, malını satmak isteyen taraf bir işletme ise işyerinde satmak istediği malı sergiler, marketlerde malların raflarda bulunması gibi, müşteri rafta görmüş olduğu malların satılacak olduğunu bilir. Malını satmak isteyen taraf, işletme değilse ya da satacağı malı işyerinde sergilemiyorsa, sözlü olarak malını satmak niyetinde olduğunu beyan eder ya da çeşitli iletişim araçları ile reklam vererek malını satmak istediğini ilan eder. Her iki taraf da satış sözleşmesi için hür iradelerini ortaya koymak durumundadır. Taraflardan herhangi birisinin rızası olmadan, zoraki yapılan satış sözleşmeleri İslam hukuku açısından geçersiz sayılmaktadır (Bardakoğlu, 1992: 15).

Satış sözleşmesinde aşırı belirsizlik olmamalıdır, yani sözleşmeye konu mal mevcut olmalı, ödeme tarihi ve ödenecek tutar net olmalıdır. Örneğin bir ay içerisinde ödersen 100 TL üç ay içerisinde ödersen 110 TL şeklinde fiyatı ve vadeyi netleştirmeden sözleşme yapmak durumunda fiyat ve ödeme tarihi belirsiz olmaktadır. İki seçenekten

hangisine uyulacağı yani hangi tarihte ve ne tutarda ödeme yapılacağı bilinmemektedir. Ancak sözleşme yapılmadan önce satıcı alıcıya fiyat ve vade konusunda seçenekler sunabilmektedir. Alıcı kendisine sunulan seçeneklerden birini seçmeli ve sözleşme bu şekilde gerçekleşmelidir. Sözleşme konusu mal, İslam hukukunda yasaklanan domuz eti, alkol vb. mallardan olmamalıdır. Satış sözleşmesi herhangi bir şarta bağlanmamalıdır (Ayub, 2017: 237-238).

Satış sözleşmelerinde peşin ve vadeli satışlar arasında fiyat farkı ortaya çıkabilmektedir. Konvansiyonel ekonomide peşin ve vadeli satış fiyatı arasındaki fark faiz olarak kabul edilmektedir. Nitekim TMS/TFRS’lerde de vadeli satışlardaki peşin satış fiyatı ile vadeli satış fiyatı arasındaki fark, faiz olarak değerlendirilmekte ve muhasebe kayıtları bu bağlamda gerçekleştirilmektedir (Kalmış ve Dereköy, 2010: 128; Gençoğlu, 2017: 11). İslam hukukunda, taraflar hür iradeleri ile serbestçe satış sözleşmesi gerçekleştirebilmektedirler. Tekelleşme, sömürü vb. haricinde piyasaya müdahale edilmemesi gerekmektedir. Toptan satışlarla perakende satışlar arasında fiyat farkı ortaya çıktığı gibi, peşin satışlarla da vadeli satışlar arasında fiyat farkının ortaya çıkması olağan karşılanmaktadır. Ancak fiyat ve vade belirlenerek satış sözleşmesi tamamlandıktan sonra ve ödeme tarihi (vade) geldiğinde, ödeme yapılmayarak vadenin uzatılıp ödenecek tutarın arttırılması yoluna gidilmesi durumundaki ortaya çıkan fark faiz olmaktadır. İslam hukukunda, bu şekilde ortaya çıkan vade farkı, faiz olarak kabul edilmektedir (A. Bayındır, 2007: 51).

2.3.3. Murâbaha ve Katılım Bankaları

Konvansiyonel bankalar, faiz karşılığı borç para vermek sureti ile faaliyette bulunurken, katılım bankaları ticaret esasına göre faaliyetlerini yürütmektedirler. Katılım bankalarının çoğunlukta yapmış oldukları işlem, normal ticari faaliyetlerde olduğu gibi ve İslam hukukunda da izin verilen, malı peşin satın alıp üzerine belirli bir tutar ekleyerek vadeli satmak sureti ile kâr elde etmek (A. Bayındır, 2007: 134) şeklinde ortaya çıkan murâbaha yöntemi olmaktadır.

Murâbaha, BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarihinde 26333 nolu Resmi Gazete’de yayınlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik’de “Bireysel Finansman Desteği” ve “Kurumsal Finansman Desteği” olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu yönetmelikte Bireysel Finansman Desteği, “Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi

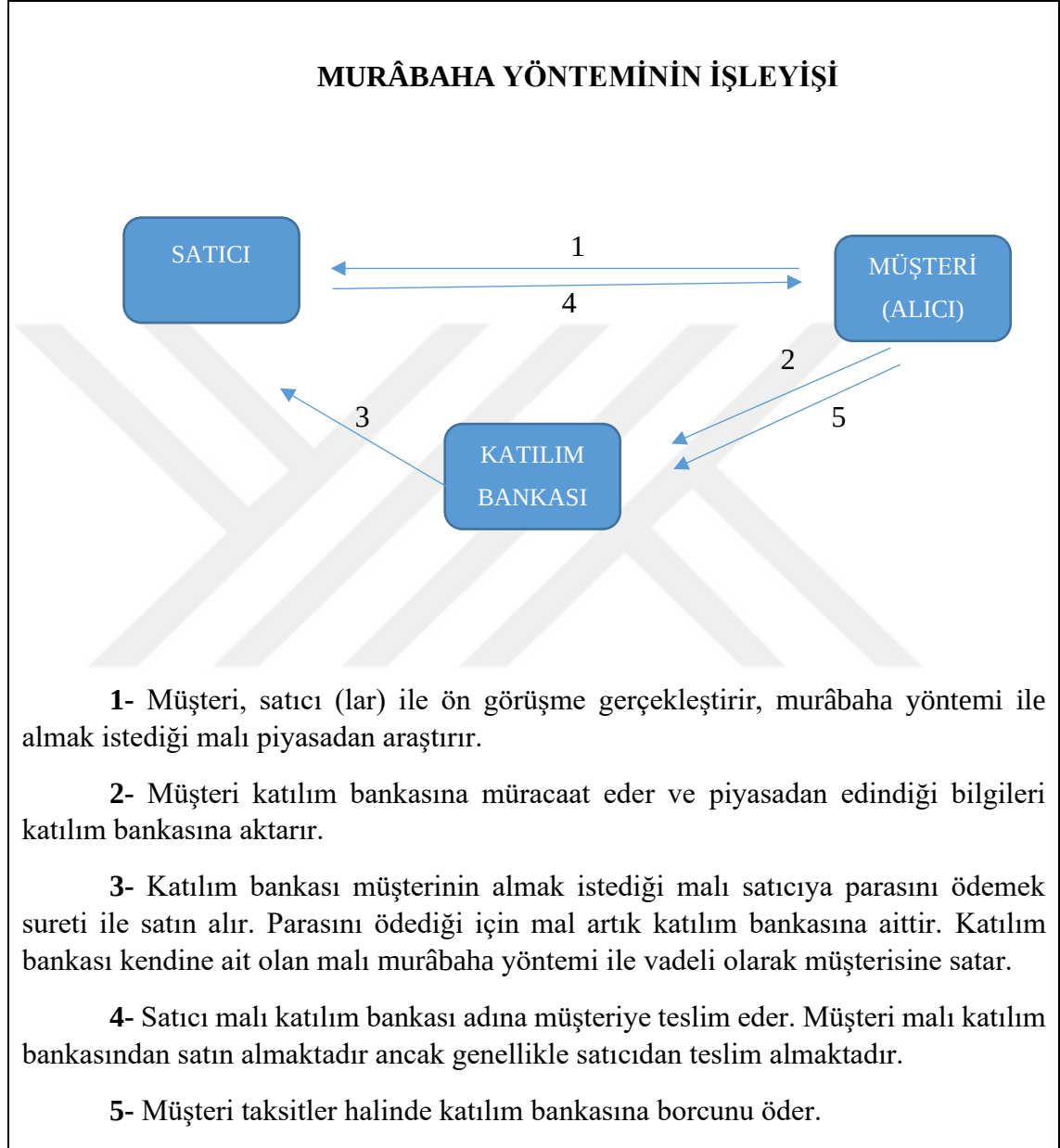
alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemidir” ve Kurumsal Finansman Desteği, “Katılım bankası ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dâhilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemidir” şeklinde tanımlanmaktadır.

BDDK tarafından 25 Ocak 2019 tarihinde 30666 nolu Resmi Gazete’de yayınlanarak 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe giren “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” 9. Maddesinin “Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri” başlıklı 1. fıkrasının “Satım Yöntemleri” başlıklı a bendinde murâbaha, orijinal ismi ile ifade edilmektedir. Murâbaha yöntemi söz konusu yasal düzenleme ile birlikte orijinal ismi ile ifade edilmiş olsa da henüz bütün yasal düzenlemeler yeterli seviyede değildir. Ancak murâbaha yöntemi ve diğer katılım finans ürünlerinin yasal zeminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

İki taraflı ilişki üzerine kurulu olan klasik murâbaha, geliştirilerek günümüzde katılım bankaları tarafından, üç tarafı ilgilendiren hukuki bir işlem olarak kullanılmaktadır (Dönmez, 2006: 149). İslam hukukçuları tarafından klasik murabahadan farkının anlaşılması için çağdaş murâbaha, finansal murâbaha gibi isimlerle de ifade edilen, katılım bankaları tarafından uygulanan murâbaha işlemi, İslami hassasiyeti olan bireylerin faiz sorunundan kaçınabilmeleri için bir alternatif oluşturmaktadır (Yanpar, 2015: 93).

Murâbaha yöntemi ile konvansiyonel bankaların faizli borç verme işlemleri arasındaki temel fark kullanılan sözleşmede ortaya çıkmaktadır. Murâbaha bir satış sözleşmesi iken, konvansiyonel bankalarca uygulanan işlem ise faiz karşılığı borç verme sözleşmesidir. Murâbaha işleminde katılım bankası bir varlığı satarak, İslam dininde helal olan ticari faaliyet sonucu kâr elde etmektedir. Buna karşılık konvansiyonel banka para satarak, İslam dininde haram kabul edilen faiz geliri elde etmektedir (Abdul-Khaliq, 2014: 603-604). Murâbaha yönteminde katılım bankası müşterisine hiçbir şekilde nakit (para) veremez (Arslan ve Türk, 2018:306).

Katılım bankaları müşterilerinden topladıkları fonları, fon ihtiyacı olanlara ağırlıklı olarak murâbaha yöntemi ile ulaştırmaktadırlar. Katılım bankaları tarafından uygulanan murâbaha yönteminin işleyiş süreci Şekil 2.1.'de yer almaktadır.

Şekil 2.1: Katılım Bankalarında Murâbaha Yönteminin İşleyişi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılım bankaları ayrıca murâbaha yöntemini, teknoloji imkânlarını da kullanarak, müşterileri ile aralarında süreklilik arz edecek şekilde geliştirmişlerdir. Katılım bankaları, kredi kartı ve murâbaha yöntemini birleştirmek suretiyle, murâbaha kart uygulamasını gerçekleştirmektedirler. Katılım bankalarının internet siteleri

incelendiğinde murâbaha kart uygulamasının katılım bankaları tarafından farklı isimler altında (FİLİKA-Finansman Limitli Kart, VKart, Sağlam Kart, Happy Kart vb.) kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Açık hesaplı satım (isticrar) olarak da ifade edilen murâbaha kart uygulamasında katılım bankası müşterisine bir defaya mahsus, uzun süreli vekâlet vermekte, başlangıçta da kâr oranları taraflarca bilinmektedir (Tanaydı, 2016: 66-67). Müşteri vekâlet ile kendi ihtiyacı olan ürünleri katılım bankası adına satın almakta, satıcıya katılım bankasının kredi kartı ile tek çekimle ürünlerin fiyatını ödemektedir. Ürünler satıcıdan katılım bankası adına satın alınmış olmaktadır. Müşteri katılım bankasına ait olan ürünü daha sonra istediği vade ile kendisi murâbaha yöntemi ile satın almaktadır. Kısaca müşteri ihtiyacı olan ürünleri vekil sıfatı ile katılım bankası adına satın almış daha sonra da murâbaha yöntemi ile söz konusu ürünleri ayrı bir satış sözleşmesi ile kendisi satın almış olmaktadır. Satış sözleşmesi yazılı, sözlü ve hatta fiili olabilmektedir (Haçkalı, 2011: 46). Murâbaha kart yönteminde de fiili satış sözleşmesi gerçekleştirilmiş olmaktadır.

2.3.4. Murâbahanın Katılım Bankalarınca Uygulanmasında Eleştirilen ve Dikkat Edilmesi Gereken Hassas Noktalar

Murâbaha yönteminde, katılım bankaları ve müşteriler çok hassas davranmak zorundadırlar. Yapılan işlemle ilgili olarak her iki tarafta detaylı bir şekilde bilgi sahibi olmalıdır. Müşteri katılım bankasına müracaat ettiğinde, katılım bankası personeli tarafından murâbaha yönteminin işleyişi ile ilgili detaylı bir şekilde bilgilendirilmelidir. Böylece müşteri, söz konusu yöntemle ilgili olarak yapacağı işlemlerde daha dikkatli davranabilecektir.

Aşağıda maddeler halinde sıralanan ve sonrasında alt başlıklarda açıklanan hassas noktalara katılım bankaları ve müşterileri riayet etmek mecburiyetindedir. Uygulamada dikkat edilmeden yapılacak bir hata ile yapılan işlem faizli bir işleme dönüşebilmektedir.

Murâbaha yönteminin uygulanmasında eleştirilen ve dikkat edilmesi gereken hassas noktalar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Dönmez, 2006: 151; Camgöz, 2018: 12):

- Katılım bankasının mülkiyetinde olmayan bir malı satması
- Murâbaha sözleşmesi yapılacak olan malı müşterinin bulması

- Ön anlaşmada vaadin bağlayıcılığı
- Bir satış sözleşmesi ile iki satış gerçekleştirilmesi
- Katılım bankası ve müşteri arasında vekâlet ilişkisi
- Murâbaha sözleşmesi yapılan varlığın fatura, tapu vb. belgelerinin müşteri adına düzenlenmesi
- Müşterinin satıcıya ön ödeme yapması
- Murâbaha sözleşmesi yapılan varlığa ipotek konulması veya müşteriden teminat alınması
- Katılım bankalarının kar payı oranları ile konvansiyonel bankaların faiz oranlarının benzer olması
- Müşterinin katılım bankasına borcunu erken ödemesi ya da geç ödemesi durumunda indirim veya ceza uygulanması
- Katılım bankalarının zarar etmemesi

2.3.4.1. Katılım Bankasının Mülkiyetinde Olmayan Bir Malı Satması

İslam hukukunda mevcut olmayan (sahibi olunmayan) malın satımı yasaklanmaktadır (Dalgın, 1999: 112). Yani kişi ya da kurumlar sahibi olmadıkları malları satamazlar. Çünkü var olmayan bir şeyin satışı da var olamamaktadır.

Ticari hayatta işletmeler, mal ya da hizmetleri vadeli satmak sureti ile müşterilerine finansal destek sunmaktadırlar. Katılım bankaları da murâbaha yöntemi ile İslam hukukunun izin verdiği, ekonomik sistem içerisinde işletmelerin de gerçekleştirdiği ticari faaliyetlerde olduğu gibi sözleşmeye konu malı peşin fiyatından yüksek bir fiyatla vadeli satmak (A. Bayındır, 2007: 134) sureti ile kişi ya da kurumlara finansal destek sunmaktadırlar.

İşletmeler, stoklarında olmayan bir mal ile ilgili müşterilerinden talep gelmesi durumunda, önce söz konusu malı piyasadan temin ederler (satın alırlar) ve daha sonra müşterilerine satarlar. Çünkü işletmeler stok maliyetleri, finansman yetersizliği vb. gibi birçok nedenden dolayı bütün ürünleri stoklarında bulunduramayabilirler. Katılım bankaları işletmeler gibi stoklarında satış amaçlı mal bulundurmazlar, faaliyet yapıları da buna müsaade etmemektedir. Müşterilerinden gelen talep doğrultusunda, işletmelerin stoklarında olmayan ürünlerde yaptığı gibi, sözleşme yapmadan önce sözleşmeye konu

malı önce kendileri satın alarak daha sonra müşterilerine satmaktadırlar (Yurttadur ve Yıldız, 2017: 11).

Katılım bankalarının sözleşmeye konu malı nasıl temin ettikleri (satın aldıkları) aşağıdaki başlıklar da detaylı olarak açıklanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, katılım bankası, murâbaha yöntemi ile vadeli olarak satacağı varlığı önce kendisi satın almalı yani mal katılım bankasının olmalı, daha sonra ayrı bir sözleşme ile satış işlemi gerçekleştirilmelidir. Katılım bankası murâbahaya konu olacak varlığı parasını ödemek sureti ile satın almış olmaktadır. Murâbaha yöntemi ile satılacak varlığın alınmasında tapu, ruhsat, fatura vb. resmi evrakların katılım bankası adına düzenlenmesi gerekmemektedir. Katılım bankası murâbahaya konu olacak varlığın parasını ödediği için varlığın sahibi olmaktadır.

Satış sözleşmeleri yazılı, sözlü ve hatta fiili olarak gerçekleşebilmektedir. Satış sözleşmesi bitirilmeden taraflar (katılım bankası ve müşteri) malın fiyatı, kâr oranı vb. konularda ön görüşmeler gerçekleştirebilirler. Yani sözleşmeyi tamamlamadan malın fiyatını taraflar bilebilirler. Sözleşme tamamlandıktan sonra mal müşterinin olur ve müşteri sözleşmede belirtildiği şekilde katılım bankasına vadeli olarak ödemelerini gerçekleştirir.

2.3.4.2. Murâbaha Sözleşmesi Yapılacak Olan Malı Müşterinin Bulması

Paranın atıl bırakılması ekonomik sisteme sekte vurmaktadır. İslami hassasiyetle çalışan finansal kurumlar olan katılım bankaları, atıl fonların ekonomik sisteme dâhil edilmesine aracılık yapmakta ve elde edilen gelirlerin adil bir şekilde paylaşılmasını sağlamaktadır (Sümer ve Onan, 2015: 298).

Katılım bankaları ekonomik sisteme finansal destek sunmak sureti ile dâhil olmaktadır. Ancak katılım bankaları konvansiyonel bankaların aksine ekonomik sisteme İslam dininde yasaklanan faiz yerine helal olan ticari faaliyetle dâhil olarak katkı sağlamaktadırlar. Para fazlası olanlar ve paralarını ekonomik sistem içerisinde değerlendirme şansı bulamayanlar, paralarının atıl kalarak kendilerine ve başkalarına faydasız kalması yerine, katılım bankalarına yatırmakta ve katılım bankaları da paraya ihtiyacı olanlara, çeşitli yöntemlerle finansman desteği sunmak suretiyle, söz konusu paraları ekonomik sisteme dâhil etmektedirler.

Katılım bankaları ekonomik sisteme helal olan ticari faaliyetlerle dâhil olmaktadır ancak katılım bankalarındaki ticari faaliyetler mal ya da hizmet üreten veya satan işletmeler gibi olamamaktadır. Çünkü katılım bankaları yapıları gereği normal işletmeler gibi faaliyette bulunamazlar. Bilindiği üzere ticari faaliyetler birçok sektöre ayrılmaktadır ve hatta her sektörde de birçok alt sektör bulunmaktadır. Her bir sektörün de tecrübe gerektirdiği aşikârdır. Katılım bankalarının her sektöre finansman desteği sunabileceği göz önüne alınırsa söz konusu kurumların her sektör için her bir şubesinde tecrübeli eleman ihtiyacı olacağı açıktır. İşletmelerde personel giderlerinin maliyetleri etkileyen önemli bir faktör olduğu göz önüne alındığında katılım bankalarının bu maliyetlere katlanması beklenemez.

Ticari hayatta işletmeler mal aldıkları tedarikçi işletmelerle uzun süreli ve düzenli ilişkilerde bulundukları için hem işletmeye ait ürünleri hem de işletmeleri tanımaktadırlar. Uzun süreli aynı tedarikçi işletme ile çalışan işletmeler fiyat avantajı da sağlayabilmektedir. Bu bağlamda vadeli mal alarak finansman desteği beklentisinde olan müşterinin, almak istediği malı ve işletmeyi kendisi belirlemek istemesi doğal olmaktadır. Aynı zamanda ev, ikinci el taşıt, makine vb. gibi özel varlıkların edinilmesi aşamasında, söz konusu varlıkları satın alacak olan müşteri farklı özelliklerdeki (evin konumu, metre karesi; ikinci el taşıtın, makinenin özellikleri vb. gibi) varlıklar arasında tercih etme durumunda olacağı için murâbaha sözleşmesi yapılacak bu varlıkları kendisi bulmak isteyebilmektedir.

Yukarıda ifade edilen sebeplerden dolayı katılım bankası ve müşteri arasında gerçekleştirilen murâbaha işleminde sözleşmeye konu malı genellikle müşteri bulmaktadır. Müşterinin bulmuş olduğu malı katılım bankası önce kendisi peşin olarak satın almakta daha sonra da müşterisine murâbaha yöntemi ile vadeli olarak satmaktadır. Yani iki ayrı satış sözleşmesi gerçekleştirilmektedir. Murâbaha sözleşmesinde, katılım bankasının, müşteri tarafından bulunan malı satın almasının İslam hukuku açısından caiz olduğu ifade edilmektedir. Ancak katılım bankasının, murâbahaya konu malın gerçekte var olup olmadığını ve el değiştirip değiştirmediğini araştırma sorumluluğu vardır (FFS 8, 2/1/1).

2.3.4.3. Ön Anlaşmada Vaadin Bağlayıcılığı

Vaat ve akit (sözleşme) farklı kavramlardır. Vaat, taahhütte bulunmak, söz vermek manalarına gelmektedir (Yelek, 2016: 151). Akit ise, hukuki bir sonuç elde etmek maksadıyla, iki tarafın irade beyanında bulunması şeklinde tanımlanabilmektedir (Yaman ve Çalış, 2018: 246).

İleride gerçekleştirilecek olan satış sözleşmesi üzerine tarafların karşılıklı vaatte bulunmaları ile satış sözleşmesi kurulmuş olur. Ancak taraflar, eğer ki ileride gerçekleştirecekleri satış sözleşmesinin başlangıçta karşılıklı vaatte bulunmaları ile başlamasında anlaşılırsa vaat sözleşmeyi bağlamış olacaktır. Tersine durumda, yani taraflar karşılıklı vaatte bulundukları anda satış sözleşmesinin başlayacağına dair bir anlaşma yapmazlarsa, vaat sözleşmeyi bağlamaz, yani vaat ve sözleşme ayrı değerlendirilir. “Bunu senden şu fiyata alacağım” gibi vaatler pazarlık olarak değerlendirilmekte ve bu şekilde söylemekle satışın gerçekleşmeyeceği ifade edilmektedir (Demiray, 2012: 404). Ticari hayatta da pazarlık neticelenmeden yapılan ön görüşmeler iki tarafı da bağlamamaktadır. Yani taraflar karşılıklı olarak pazarlığı bitirip anlaşmadıkları müddetçe satış sözleşmesi gerçekleşmemiş olmaktadır.

Herhangi bir varlığı almak niyetinde olan ama yetecek miktarda parası bulunmayan müşteri, katılım bankasına müracaat etmekte, müşteri ve katılım bankası arasında ön görüşmeler gerçekleşmektedir. Yapılan ön görüşmede müşteri almak istediği varlık (ev, araba, makine vb.) ile ilgili olarak daha önce piyasadan satıcılar ile görüşmeleri neticesinde edindiği bilgileri (varlığın özelliği, fiyatı vb.) katılım bankasına aktarmaktadır. Katılım bankası da müşteriyi söz konusu varlığı murâbaha yöntemi ile kendisine hangi fiyattan ve vadeden satabileceği konusunda bilgilendirmektedir.

Ön görüşmede taraflar (katılım bankası ve müşteri) pazarlık yapmaktadır. Yani henüz satış sözleşmesi gerçekleşmiş değildir. Şöyle ki, müşteri almak istediği varlığı kendisinin kabul edeceği şartlarda murâbahaya konu edilmesi durumunda satın almayı kabul edeceğini vaat etmektedir. Şartlar yerine gelmediği durumda muhayyerlik (cayma) hakkı bulunmaktadır. Aynı şekilde katılım bankası da müşterinin kredibilitesi (güvenilirliği) uygun olursa, murâbahaya konu varlık piyasadaki emsal bedeline uygunsa vb. durumlarda işlemi gerçekleştireceğini vaat etmektedir. Katılım bankasının da vaadinden cayma hakkı vardır.

Murâbaha yönteminde birbirinden bağımsız iki ayrı satış sözleşmesi gerçekleştirilmektedir. Zira aşağıda ayrı bir başlıkta da detaylandırılacağı gibi bir satışta iki satış gerçekleştirilmesi İslam dinince yasaklanmaktadır. Vaat ve akit (sözleşme) farklı kavramlar olsa da eğer vaat, akdi bağlarsa yani murâbahada yapılan iki ayrı satış sözleşmesinde tarafların vaatleri sözleşmeleri bağlarsa, bu durumda vaat ile birbirine bağlandığı için, iki ayrı satış sözleşmesi aslında tek satış sözleşmesi olacaktır.

Katılım bankasının ve müşterinin murâbaha yöntemi ile ilgili olarak karşılıklı vaatte bulunmaları İslam hukuku açısından caiz değildir. Ancak taraflardan birinin ya da her ikisinin muhayyerlik (cayma) hakkının bulunması ile karşılıklı vaatte bulunmalarının İslam hukuku açısından caiz olduğu ifade edilmektedir (FFS 8, 2/3/1-3). Burada dikkat edilmesi gereken hassas nokta, katılım bankası ve müşteri yapacakları satış sözleşmesi ile ilgili ön görüşmelerde, yani pazarlık aşamasında, vaatlerinin bağlayıcı olmamasına dikkat etmeli ve muhayyerlik (cayma) hakkına sahip olduklarını unutmamalıdır.

2.3.4.4. Bir Satış Sözleşmesi İle İki Satış Gerçekleştirilmesi

“Peygamberimiz bir satış içinde iki satışı yasakladı” (Tirmizî, “Büyû.”, 18; Nesâî, “Büyû.”, 73; Müsned, I, 398); “Bir satım içerisinde iki satım yapan kişi ya daha ucuz olanını veya faizi tercih eder” (Ebû Dâvûd, “Büyû.”, 53). Hadis rivayet edenlerden Semmâk’ın ilk hadisi “Satıcının ‘peşin alırsan şu fiyata, vadeli alırsan bu fiyata’ diyerek satış yapması” şeklinde yorumladığı ifade edilmektedir (Özdirek, 2012: 417). Yani malın bedelini peşin (birkaç gün içinde) ödersen 100 TL, iki ay sonra ödersen 110 TL diyerek pazarlık biterse, sözleşme gerçekleştirilirse, müşteri malı bu şekilde alıp giderse, belirsizlik de olduğu için bir satışta iki satış gerçekleşmiş olur ve İslam hukuku açısından caiz görülmemektedir. Ancak müşteriye iki seçenek sunup, peşin 100 TL, vadeli 110 TL gibi, müşterinin söz konusu seçeneklerden herhangi birini seçmesi, mesela vadeli seçeneği tercih etmesi ile satış sözleşmesi neticelendirilirse İslam hukuku açısından caiz kabul edilmektedir (S. Bayındır, 2007: 46). Ayrıca “arabanı bana şu fiyattan satarsan evimi sana şu fiyattan satarım” şeklindeki şartlı satışlar da bir satışta iki satış olarak kabul edilmektedir (Ayub, 2018: 63).

Murâbaha yönteminde iki ayrı sözleşme gerçekleştirilmektedir. Katılım bankası murâbahaya konu varlığı önce ayrı bir sözleşme ile satıcıdan almaktadır. Daha sonra da yine ayrı bir satış sözleşmesi ile söz konusu varlığı müşterisine satmaktadır. Yukarıdaki

başlıkta da bahsedildiği üzere murâbaha işlemi gerçekleştirilmeden önce yapılan ön görüşmelerde, söz konusu ön görüşmelerin pazarlık olarak değerlendirildiği ifade edilmişti, tarafların (katılım bankası ve müşteri) vaatlerinin bağlayıcı olması durumunda gerçekleştirilen iki ayrı satış sözleşmesi tek satış sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir. Buradaki hassas nokta, taraflar pazarlık yaptıkları ön görüşmelerde vaatlerinin bağlayıcı olmamasına dikkat etmeleri gerektiğidir. Ayrıca muhayyerlik yani taraflardan birinin ya da her iki tarafın da satış sözleşmesi tamamlanmadan pazarlık aşaması olan ön görüşmede cayma haklarının olduğu unutulmamalıdır.

2.3.4.5. Katılım Bankası ve Müşteri Arasında Vekâlet İlişkisi

Atıl fonların fon ihtiyacı olanlara aktarılmasında finansal kurumlar kilit rol oynamaktadır. Finansal kurumlar personel vb. gibi maliyetlere katlanmakta ve bu maliyetleri kendisine emanet edilen fonları çalıştırarak oluşan kârdan karşılamak durumundadırlar. Fon aktarımının işlevsel olabilmesi için finansal kurumların işlem maliyetlerini düşürebilmesi önem arz etmektedir (Yazıcı, 2017: 9).

Murâbaha yönteminde sözleşmeye konu olan mallar, her birisi ayrı bir sektör olan ve uzmanlık gerektiren ev, araba, makine vb. gibi çok çeşitli olabilmektedir. Katılım bankalarının, her bir sektör için uzman personel çalıştırması durumunda, işlem maliyetleri artmakta ve konvansiyonel bankalarla rekabet etme şansları azalmaktadır. Sözleşmeye konu malların katılım bankası tarafından satın alınması daha uygun olmaktadır. Ancak yukarıda da sayılan sebeplerden dolayı uygulamada katılım bankaları murâbaha sözleşmesine konu malların alımı ile ilgili olarak müşterilerine vekâlet vermektedirler (Yurttadur ve Yıldız, 2017:11).

Vekil, kendi nam ve hesabına işlem gerçekleştirememektedir. Vekili olduğu kişi ya da kurum hesabına faaliyette bulunmaktadır (El-Hafif, 2018: 338). Ancak murâbaha yöntemi ile malı kendisi satın alacak olan kişinin katılım bankası adına vekil olması ve daha sonra kendi satın alacağı malı ilk önce katılım bankası adına satın alıyor olması eleştirilerin kilit noktası olmaktadır. Murâbaha sözleşmesine konu malın katılım bankası tarafından satın alınması temel kuraldır ancak müşteri haricinde üçüncü bir kişiye vekâlet verilmesi sureti ile katılım bankası adına satıcıdan malın alınması da caiz olmaktadır. Murâbaha talebinde bulunan müşteriye vekâlet verilmesi yöntemine ancak çok zorunlu hâllerde başvurulması gerekmektedir. (FFS 8, 3/1/3).

Müşteri genellikle murâbaha sözleşmesine konu mal hakkında tecrübe sahibi olmaktadır. Daha önce sözleşmeye konu malı ya satın almıştır ya da piyasadan araştırmıştır. Ayrıca ev, ikinci el taşıt, makine vb. gibi özellikli malların satın alınması sırasında da kişisel tercihler ön plana çıkabilmektedir. Murâbaha sözleşmesine konu mal hakkında bilgi sahibi olan, bazı durumlarda da kişisel tercihleri ön plana çıkan müşteri, genellikle katılım bankası tarafından sözleşmeye konu malın alımı ile ilgili olarak vekil tayin edilmek sureti ile mal katılım bankası adına vekil olan müşteri tarafından satın alınmaktadır (Hatipoğlu, 2019: 81).

Vekâlet ilişkisinde vekil ve katılım bankasının hassas noktalara dikkat etmeleri gerekmektedir. Murâbaha yönteminde iki ayrı sözleşme olduğu unutulmamalıdır. Vekil katılım bankası nam ve hesabına işlem gerçekleştirdiğini unutmamalıdır. Vekil olan müşteri ikinci ayrı bir sözleşme ile her ne kadar malın sahibi olacak olsa da ilk sözleşmede mal katılım bankasının olmaktadır. İlk sözleşmede satın alınan malın tüm riskleri katılım bankasına ait olmalıdır (Yanpar, 2015: 94).

Murâbaha sözleşmesine konu mal katılım bankası tarafından satın alınması aşamasında satıcı ile ön görüşmeleri müşteri gerçekleştirdikten sonra katılım bankası personelinin nihai pazarlığı satıcı ile telefonla ya da yüz yüze görüşerek bitirmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu sayede katılım bankası murâbaha işlemine konu malı müşteriye vekil tayin ederek değil, bizzat kendisi satın almış olacaktır. Ayrıca katılım bankalarının, murâbaha, icâre vb. sözleşmelerine konu malların temin edilmesi için ayrı bir özel amaçlı şirket kurulması da önerilmektedir (Ayyub, 2017: 244).

2.3.4.6. Murâbaha Sözleşmesi Yapılan Varlığın Fatura, Tapu vb. Belgelerinin Müşteri Adına Düzenlenmesi

İslam hukukuna göre bir malın bedelini ödeyen malın mülkiyetini almış olmaktadır. Yani parayı ödeyen malın sahibidir (Aktepe, 2017: 249). Murâbaha işleminde de katılım bankası sözleşmeye konu varlığın bedelini ödediğinde malın mülkiyetini almış olmaktadır. Tapu, ruhsat, fatura vb. resmi belgelerin katılım bankası adına düzenlenmesi, malın katılım bankasına ait olması için bir zorunluluk değildir. Murâbaha işleminde satıcı faturayı, ruhsatı, tapuyu vb. direkt olarak müşteri adına düzenlemiş olsa da aslında murâbahaya konu mal müşteriye katılım bankası tarafından satılmaktadır.

Kısaca murâbaha işleminde katılım bankası sözleşmeye konu varlığın bedelini satıcıya ödemek sureti ile malın sahibi olmakta ve ayrı bir satış sözleşmesi ile sahibi olduğu malı müşterisine satmaktadır. Satıcı resmi belgeyi direkt olarak katılım bankasının müşterisi adına düzenlemektedir. Ancak satıcının resmi belgeyi katılım bankasının müşterisi adına düzenlemesi, satıcının malı direkt olarak katılım bankasının müşterisine sattığı anlamına gelmemektedir. Çünkü sözleşmeye konu malın bedelini ödeyen katılım bankasıdır ve malın sahibi de katılım bankasıdır. Burada sadece resmi prosedür işletilmiş olmaktadır (Yurttadur ve Yıldız, 2017: 11).

2.3.4.7. Müşterinin Satıcıya Ön Ödeme Yapması

Kişi ya da kurumlar bir varlık (ev, araba, makine vb.) edinmek istediklerinde ve yeterli nakitleri olmadığı durumlarda söz konusu varlıkları vadeli satın almanın yollarını araştırmaktadırlar. İslam dinince haram kabul edilen faiz olmadan, vadeli olarak varlık edinmenin yollarından biri olan murâbaha, İslami hassasiyete sahip bireyler tarafından tercih edilen bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır (Yanpar, 2015: 93).

Murâbaha yönteminde müşteri, sahip olmak istediği varlığı vadeli satın alabilmek için öncelikle söz konusu varlığı piyasadan araştırmaktadır. Satıcılar ile ön görüşmeler gerçekleştirmektedir. Varlığın özellikleri, fiyatı hakkında bilgiler edinmektedir. Gerekli durumlarda satıcılarla ön görüşmelerde, sözleşme gerçekleştirilmeden, fiyat indirimi konusunda pazarlık da yapmaktadır. Ancak müşteri murâbaha yöntemi ile vadeli olarak satın almak istediği varlıkla ilgili olarak katılım bankasına müracaat etmeden önce ya da müracaat ettikten sonra satıcıya herhangi bir ön ödeme gerçekleştirirse, satış sözleşmesi tamamlanarak sözleşmeye konu olacak varlığı kendisi satın almış olmaktadır. Kendisine ait olan varlıkla ilgili olarak da murâbaha sözleşmesi gerçekleştirilmesi söz konusu olamamaktadır (Turay, 2019: 352).

2.3.4.8. Murâbaha Sözleşmesine Konu Varlığa İpotek Konulması veya Müşteriden Teminat Alınması

Gelecekteki belirsizliklerden kaynaklanan, kâr elde etmek maksadı ile kullanılan sermayenin kaybedilme tehlikesi olarak tanımlanabilen (Demir ve Önem, 2012: 28) risk, özellikle de vadeli satışlarda ortaya çıkmaktadır. Kişi ya da kurumlar vadeli satışlarda ödenmeme riskini ortadan kaldırmak için çeşitli yöntemler uygulamaktadırlar. Bu yöntemlerden yaygın olanı ipotek ve teminat olarak ortaya çıkmaktadır.

T. C. Adalet Bakanlığı'nın hukuk sözlüğü incelendiğinde ipotek, “hak sahibine, alacağını, bir taşınmaz malın değerinden elde etme yetkisini veren sınırlı bir ayni hak” şeklinde tanımlanmaktadır. Yani kişi ya da kurum, bedelini daha sonra teslim almak üzere bir taşınmaz sattığında, taşınmaz üzerine ipotek koydurmakta, alıcı borcunun tamamını ödeyene kadar taşınmazı başkasına satamamakta, hak sahibi de alacağını tahsil edemediği durumda taşınmazı paraya çevirmek sureti ile alacağını tahsil edebilmektedir. Kelime anlamı güvence olan teminat ise yine Adalet Bakanlığı'nın hukuk sözlüğünde “belli bir hukuksal durumu (genellikle borcun ödenmesini) sağlamak için verilen garanti” şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle de taşınır malların vadeli satışında satıcı, alıcıdan alacağını garanti altına almak adına teminat istemektedir. Aslında teminat ipoteği de kapsayan geniş bir kavramdır.

İslam hukukunda, alacak hakkının garantiye alınması için söz konusu yöntemlerin uygulanmasına izin verilmektedir (El-Hafif, 2018: 549-569). Katılım bankası alacağını garantiye almak için murâbaha sözleşmesine konu varlık üzerine ipotek koymakta ya da teminat istemektedir. Bu sayede katılım bankası alacağını tahsil edemediği durumlarda murâbaha sözleşmesine konu varlığı satmak ya da teminatı paraya çevirmek sureti ile alacağını tahsil edebilmektedir. Ancak ipotek ya da teminat neticesinde elde edilen gelirden katılım bankası sadece alacağını tahsil edebilmektedir, artan tutarı müşterisine iade etmek zorundadır (FFS 8, 5/4).

2.3.4.9. Katılım Bankalarının Kâr Payı Oranları İle Konvansiyonel Bankaların Faiz Oranlarının Benzer Olması

İslam dininde riske katlanmadan, haksız bir şekilde elde edilen faiz geliri, haram; riske katlanarak ticari faaliyetler neticesinde elde edilen kâr, helal olarak kabul edilmektedir (Bakara: 2/275-276-278-279-282; Âl-i İmran: 3/130; Nisa: 4/29-161; Rum: 30/39). Bir Müslüman faizi Allah (C.C.) haram kıldığı için haram olarak kabul etmektedir. Ancak faizin haram, ticaretin ise helal olmasının topluma birçok faydası bulunmaktadır. Bu faydalar oldukça çoktur ancak faizde haksız bir kazanç oluşu ve topluma fayda sağlamayışı, ticarete adil bir paylaşım oluşu ve topluma fayda sağlaması temel olanlarıdır. Ticari faaliyetler neticesinde en başta toplumun ihtiyaçları olan mal ve hizmetler karşılanmakta, ticari faaliyetlerin oluşturduğu istihdam ile toplumda birçok birey iş imkânı bularak geçimini sağlamaktadır. Ticari faaliyetler yerine bireyler faiz ile

gelir elde etme arzusunda olduklarında ise mal ve hizmet üretimi zayıflamakta ve toplumun ihtiyaçları karşılanamaz hale gelebilmektedir. Aynı zamanda istihdam sorunu oluşarak işsiz sayısı artabilmektedir (Mutlu, 2003: 116).

Ticari faaliyet neticesinde elde edilmek istenen kâr, tutar olarak hesaplanabileceği gibi oran ile de hesaplanabilmektedir. Örneğin bir işletme 100 TL maliyeti olan bir ürünü, 10 TL kar eklemek sureti ile satabileceği gibi maliyet bedeline (100 TL) % 10 kar ilave ederek de satabilmektedir. İki yöntem de aslında aynı sonucu vermektedir.

Katılım bankaları ticari faaliyete dayandırdıkları murâbaha yöntemi ile elde etmeyi bekledikleri kârlarını genellikle oran ile hesaplamaktadırlar. Konvansiyonel bankalar da faiz gelirlerini aynı şekilde oran ile hesaplamaktadırlar. Faiz ve kâr payı oranları aynı piyasada belirlenmektedir. Faiz de kâr payı da enflasyon, ödenmeme riski, vade gibi veriler dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Aynı ekonomik sistemden alınan veriler ile hesaplanan faiz oranları ile kâr payı oranları doğal olarak birbirine çok yakın olmakta ve hatta bazen de birebir aynı olabilmektedir. Konvansiyonel banka ve katılım bankası tarafından aynı tutar ve vade ile ilgili olarak oluşturulan geri ödeme planları incelendiğinde hesaplanan faiz ve kâr payı tutarlarının birbirine çok yakın ve hatta bazen birebir aynı olduğu gözlemlenebilmektedir. Ancak kâr payı oranları ile faiz oranlarının birbirine yakın olmasının ve hatta birebir aynı olmasının İslam hukuku açısından caiz olduğu ifade edilmektedir. Birinin kâr payı diğerinin faiz olarak adlandırılmasının sebebi kullanılan sözleşmelerdir (Karaman, 2008).

2.3.4.10. Müşterinin Katılım Bankasına Borcunu Erken Ödemesi ya da Geç Ödemesi Durumunda İndirim veya Ceza Uygulanması

İslam hukukunda satış sözleşmesinin sona ermesi için tarafların sözleşmeden doğan borçlarını yerine getirmeleri gerekmektedir (Bardakoğlu, 2006: 352). Satış sözleşmesi gerçekleştirilirken malın teslimi, ödemenin şekli vb. konular netleştirilmelidir. Satıcı sözleşmeye konu varlığı teslim etmekle, alıcı da varlığın bedelini ödemekle sorumludur.

Murâbaha yöntemi ile vadeli satış sözleşmesi yapıldığında, ödemeler taksitler halinde gerçekleşecekse, taksit miktarı ve tutarları belirlenerek sözleşme sonuca bağlanır. Sözleşme gerçekleştirildikten sonra, taksit miktarının arttırılması sureti ile ödenecek toplam tutarın arttırılması ya da taksit miktarının azaltılarak, ödenecek toplam tutarın

azaltılması mümkün değildir. Yani murâbaha sözleşmesinde ödeme tutarını arttırıcı ya da azaltıcı yönde yeniden yapılandırma yapılmasına müsaade edilmemektedir. Ancak karşılıklı rıza olursa, ödenecek toplam tutarın değişmemesi şartıyla taksit adedinde (vadede) değişiklik yapılabilir. Ayrıca sözleşmede şart koşulmaması ve alacaklının razı olması şartı ile borçlunun erken ödeme yapması durumunda alacaklının indirim yapmasının caiz olduğu ifade edilmektedir (FFS 8, 5/9).

Katılım bankası ve müşterisi arasında gerçekleştirilen murâbaha sözleşmesinde, murâbaha işlemine konu varlığı alması karşılığında müşterinin ödeyeceği taksit tutarları sözleşmede net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Müşteriye ödeme planı verilmekte ve bu ödeme planına göre müşterinin taksitlerini ödemesi beklenmektedir. Ancak müşterinin geçerli bir mazereti olmadan taksitlerini belirlenen günlerde ödememesi durumunda, katılım bankası danışma kurulunun gözetiminde hayır işlerinde harcanmak üzere gecikme cezası alınmaktadır. Söz konusu ceza hiçbir şekilde katılım bankasının varlıklarına dâhil edilmeden tamamı hayır işlerinde kullanılmalıdır (Aktepe, 2013: 133). Müşterinin ödemelerini mazeretsiz olarak geciktirmesi durumunda uygulanan ceza, tamamen suiistimalin önlenmesi amacını taşımaktadır. Eğer katılım bankası bu türden bir yöntem uygulamaz ise ödemelerin geciktirilmesi durumu suiistimal edilmeye açık bir konu olmaktadır.

2.3.4.11. Katılım Bankalarının Zarar Etmemesi

İşletmeler her ne kadar kâr elde etmek amacı ile kurulmuş olsalar da faaliyetleri neticesinde zarara da katlanmak durumunda olabilmektedirler. Ticari faaliyetler her zaman risk taşımaktadır. Özellikle de vadeli işlemlerde risk her zaman mevcuttur. Ancak işletmeler risklerini minimize etmek adına çeşitli yöntemlere başvurmaktadırlar. Söz konusu yöntemlerden vadeli işlemlerde yaygın olarak kullanılan ve İslam hukukunda izin verilen ipotek, teminat, kefalet vb. olarak ortaya çıkmaktadır (El-Hafif, 2018: 549).

İşletmeler süreklilik arz edecek şekilde kâr elde ediyorlarsa genel olarak başarılı sayılmaktadırlar. İşletmeler iyi yönetildiklerinde ve risklerini azaltmaya yönelik işlemler gerçekleştirdiklerinde zarar etme ihtimalleri de azalmaktadır. Katılım bankalarının zarar etmemelerinin risk almadıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Oysa katılım bankaları birer işletme olmaları hasebiyle her zaman riskle karşı karşıyadırlar ve zarar etme ihtimalleri her zaman mevcuttur. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi katılım

bankaları özellikle de vadeli işlemlerle ilgili olarak risklerini azaltmaya yönelik İslam hukukunda yasaklanmayan yöntemlere başvurumaktadırlar. Bu sayede de vadeli işlemlerden kaynaklanan alacaklarını genellikle tahsil edebilmektedirler. Katılım bankalarının gelirleri arasında vadeli satış yöntemi olan murâbaha sözleşmeleri ağırlıkta olduğu ve murâbaha alacaklarını çeşitli yöntemler kullanarak (teminat, ipotek vb.) tahsil etmede sorun yaşamadıkları için katılım bankaları çoğunlukla kâr etmektedirler. Ayrıca katılım bankaları bazı faaliyetlerinde zarar da etmektedirler. Ancak kârları genellikle zararlarından fazla olması sebebi ile kâr açıklamaktadırlar. Kârlarının zararlarından fazla olmasının sebebi ise gerçekleştirdikleri faaliyetlerde titiz davranmaları, yani riskli gördükleri müşterilerle çalışmamaları olarak ortaya çıkmaktadır (Terzi, 2013: 6).

2.4. İCÂRE (KİRALAMA)

İşletmeler, ekonomik sistemin temel yapı taşları olarak kabul edilmektedir. İşletme kurmak şüphesiz kâr elde etme amacına dayanmaktadır. Ancak kâr elde etmek maksadıyla kurulan işletmeler, ürettikleri mal ve hizmetlerle toplumun ihtiyaçlarını karşılamalarıyla birlikte oluşturdukları istihdam ile de topluma büyük faydalar sağlamaktadırlar. Başlangıçta amaç kâr elde etmek olsa da işletmeler tarafından yapılan faaliyetler neticesinde toplumun faydasına neticeler elde edilmektedir.

İşletme kurmak ya da kurulu bir işletmede yatırım yapmak suretiyle kapasite genişletmek sermaye gerektirmektedir. İşletmeler açısından sermaye bulmak ya da üretmek her zaman mümkün olamamaktadır. Özellikle de maddi duran varlıkların (bina, taşıt, makine vb.) ediniminde kiralama yöntemi işletmeler açısından bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır.

2.4.1. İcârenin Tanımı

Ücret, ecir kelimeleriyle eş anlamlı (Bardakoğlu, 2000: 379), Arapça kökenli bir kelime olan icâre, Türkçe'ye de icar olarak geçmiş ve kira anlamında kullanılmaktadır.

İcâre, bir tarafa ait varlığın kullanımı karşılığında, diğer tarafın ortaya çıkan faydaya mukabil ücret ödemesi şeklindeki bir değişim sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Vejzagic, 2014: 2). Bir başka tanımda icâre, belirli ve yasal bir kazanca mukabil belirli bir varlığın kullanım hakkının belirli süre ile kiraya verildiği sözleşme olarak tanımlanmaktadır (Ayub, 2017: 302). İcâre bir değişim sözleşmesi olarak

ele alınmaktadır. Bir tarafın kendisine ait bir varlığın (ev, işyeri, araç, makine vb.) kullanım hakkını, diğer tarafın da söz konusu varlığı kullanma karşılığında ücreti karşılıklı olarak değiştirmeleridir. İcâreyi bir varlığa ait kullanım hakkının ücret mukabilinde devredilmesi şeklinde tanımlamak da mümkündür.

İslam hukukunda ayrıca kişinin bir işyerinde çalışması neticesinde ücret (maaş) alması da icâre sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Shariff ve Rahman, 2003: 3; Turay, 2019: 361-362). İşçi ve işveren arasında yapılan sözleşme ile çalışanın emeğinin kiralanması söz konusu olmaktadır. Çalışan emeğini ortaya koymakta işverense buna mukabil ücret ödemektedir.

2.4.2.İcârede Taraflar ve Sorumlulukları

İcârede kiraya veren ve kiralayan (kiracı) olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Tarafların sözleşme kurma ehliyetine sahip olmaları, tarafların rızalarıyla sözleşmenin kurulabilmesi, bir değişimin olması (kullanım hakkı ve ücret), belirsizliğin olmaması vb. gibi satış sözleşmesinde geçerli olan kurallar icâre sözleşmesinde de geçerli olmaktadır (El-Hafif, 2018: 513).

Kiraya veren taraf mülkiyeti kendisine ait olan bir varlığın kullanım hakkını, belirli bir süre boyunca ve belirli bir ücret mukabilinde kiracıya satmaktadır. Varlığın mülkiyeti kendisinde kalmak üzere kullanım hakkı kiracıya geçmektedir. Varlık sahibi (kiraya veren) varlığı kiracıya kullanılabilir halde teslim etmelidir. Kiracı ücretini ödediği sürece kiraya konu olan varlığı, varlığa zarar vermeden, özgürce kullanabilmelidir. Bu bağlamda kiraya veren taraf kiracının kullanım hakkını kısıtlamamalıdır. Kira süresi boyunca varlığın, kullanılabilir halde kalabilmesi için gerekli olan bakımlarını kiraya veren taraf yaptırmalıdır. Varlığın sahipliğinden dolayı ortaya çıkan tüm yükümlülükler varlığın sahibi (kiraya veren) tarafından üstlenilmektedir (Ayub, 2017: 304).

Kiracı, kullanım hakkı kendisine geçen varlığı özenli ve dikkatli bir şekilde kullanmak mecburiyetindedir. Sözleşmeye konu kira bedelini düzenli bir şekilde ödemelidir. Varlıktan faydalandığı süre boyunca kullanımı ile ilgili giderleri ödemek zorundadır. Kiraya konu olan varlığın kullanımına ilişkin tüm yükümlülükler kiracı tarafından yerine getirilmelidir (FFS 9, 5/1).

2.4.3. İcâre Türleri

Temel olarak icâre, faaliyet icâresi ve finansal icâre (İcâre müntehiye bittemlîk) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ancak işletmeler fon sağlamak adına, İslami kurallara da riayet etmek şartıyla, maddi duran varlıklarını satmak suretiyle paraya çevirerek finansman elde etmekte, söz konusu varlıkları geri kiralayarak da faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu bağlamda bir icâre türü olarak satış ve geri kiralama yöntemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kiralanan varlığı bir başkasına kiralamak şeklinde de alt icâre kavramı ortaya çıkmaktadır.

2.4.3.1. Faaliyet İcâresi

Faaliyet icâresi, normal kira sözleşmelerinde olduğu gibi, varlığın mülkiyetinin sahibinde (kiraya verende) kalmaya devam ettiği sözleşme türüdür.

Faaliyet icâresi sözleşme türünde varlığın sahibi, varlığa ait kullanım hakkını belirli bir müddet boyunca kiracıya devretmektedir. Sözleşme sona erdiğinde, varlık sahibi başka bir sözleşme düzenlemek suretiyle varlığını başka bir kiracıya tekrar kiralayabilmektedir. Faaliyet icâresinde varlığın mülkiyeti (sahipliği) değişmemektedir (Yanpar, 2015: 96).

2.4.3.2. Finansal İcâre (İcâre Müntehiye Bittemlîk)

Finansal icâre, sözleşmeye konu olan varlığın sahipliğinin (mülkiyetinin) kiracıya devredilmesi ile sonuçlanan bir icâre sözleşmesi türüdür. Katılım bankalarınca yaygın olarak kullanılan icâre sözleşmesi yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır.

Finansal icâre sözleşmesine konu varlığın kiracıya devredileceği, finansal icâre sözleşmesinde yer alamaz. İcâre sözleşmesinden bağımsız bir vaat sözleşmesi ayrıca düzenlenmektedir. Vaat, sözleşme taraflarından yalnızca biri tarafından verilmektedir, sözleşmenin her iki tarafı da vaatte bulunamaz. Vaatte bulunan taraf, vaadi ile bağlıdır, vaadinden dönemez. Varlığın mülkiyetinin kiracıya devri finansal icâre sözleşmesinden bağımsız ayrı bir sözleşme ile gerçekleştirilmektedir (FFS 8, 8).

Söz konusu yöntemde, sözleşme süresi boyunca kira ücretlerini düzenli bir şekilde ödeyen kiracı, sözleşme süresi sonunda ya da sözleşme sona ermeden, varlığın mülkiyetini devralabilmektedir. Finansal icârede, icâre sözleşmesine konu varlığın

kiracıya devredilmesi aşağıdaki şekillerde gerçekleşebilmektedir (FFS 9,8/1; FFMS 8, 2/2):

- Hibe (Bağış) yoluyla, bedelsiz olarak,
- Sembolik bir tutarla ya da sözleşmede belirlenen tutarla,
- Kiralama süresi (sözleşme) bitmeden kalan icâre taksitlerinin eşdeğer (piyasa) fiyatının ödenmesiyle,
- Kademeli olarak.

2.4.3.3. Satış ve Geri Kiralama

İşletmeler nakit ihtiyaçları olduğu dönemlerde, borçlanmak yerine, varlıklarını satmak suretiyle nakde çevirerek ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Ancak faaliyetlerinde kullandıkları varlıkları sattıklarında işletmeler, tekrardan bu varlıkları edinmek durumundadırlar. Satmış oldukları söz konusu varlıkları kiralamak suretiyle tekrardan kullanabilmektedirler. İşletmeler varlıklarını satmış oldukları kişi ya da kurumdan geri kiraladığında, satış ve geri kiralama yöntemi ortaya çıkmaktadır. İslami açıdan bu tür bir işlemin geçerli olabilmesi için belirli kurallar bulunmaktadır (Ayub, 2017: 319).

İşletme satmış olduğu varlığı, satmış olduğu kişi ya da kurumdan geri kiralayabilmektedir. Ancak söz konusu varlıkla ilgili düzenlenen satış sözleşmesinde, varlığın tekrar satan tarafa kiralanacağına dair şart ileri sürülememektedir (FFS 9, 3/2).

2.4.3.4. Alt Kiralama

Kiracının icâre yöntemiyle kiralamış olduğu varlığı bir başkasına (üçüncü kişilere) kiralaması, alt kiralama olarak ifade edilmektedir. Ancak icâre sözleşmesinde kiraya veren tarafın (varlık sahibinin) sözleşmeye konu olan varlığın, üçüncü kişilere kiralanacağına dair bir yasak veya izin şartı ileri sürmemiş olması gerekmektedir (FFS 9, 3/3).

2.4.4. İcârenin Özellikleri

İcâre sözleşmesinin İslam hukuku bağlamında geçerli olabilmesi bazı özellikleri taşımasına bağlıdır. Söz konusu özellikleri taşımayan sözleşmeler İslam hukukunda icâre sözleşmesi olarak değerlendirilmemektedir. Bu özellikler aşağıda yer almaktadır (Yanpar, 2015: 97-98; Ak, 2019: 128-130; Çapak, 2018: 306):

- Taraflar sözleşme ehliyetine sahip olmalıdır,
- Kiralanan varlıklar kullanıldığında tükenen varlıklardan olmamalıdır,
- İcâre sözleşmesi belirsizlik (garar) içermemelidir; kira bedeli, kira süresi, kullanım alanı vb. net bir şekilde ortaya konmalıdır,
- İcâreye konu olan varlığın sahipliği kiraya verende kalmalıdır, sadece kullanım hakkı kiracıya geçer,
- Kiracıdan kaynaklanan hatalardan dolayı varlığa zarar gelmesi durumunda sorumluluk kiracıda olur, tamir, bakım giderleri kiracı tarafından karşılanır,
- Kiracının kusuru olmadan varlığa zarar gelmesi durumunda, sorumluluk kiralayanda olur, tamir, bakım giderleri mülk sahibi (kiralayan) tarafından karşılanır,
- İcâre sözleşmesi sona ermeden kiraya veren kira bedelini tek taraflı olarak arttıramaz,
- İcâre sözleşmesi haklı bir gerekçe olmadıkça tek taraflı olarak sonlandırılmaz.

2.4.5. İcârenin Sona Ermesi

İcâre sözleşmesi her iki tarafı (kiraya veren ve kiracı) da hüküm altına alan, bağlayıcı bir sözleşme olduğu için kiraya veren ya da kiracı tarafından tek taraflı olarak feshedilemez (FFS 9, 4/1/1). İcâre sözleşmesi tarafların karşılıklı rızayla, anlaşmaları neticesinde sonlandırılabilir.

Kiraya konu olan varlık kullanılamaz hale geldiğinde, yani kiracı varlığı kullanamaz olursa, bu durumda kiracı tek taraflı olarak icâre sözleşmesini sonlandırma hakkına sahip olmaktadır. Kiraya veren taraf (varlığın sahibi), varlığın kullanılamaz hale geldiği dönemler için kiracıdan kira ücreti talep edemez (FFS 9, 7/1/5). İcâre kural olarak varlığın kullanım hakkının devredilmesi esasına dayanan bir sözleşme olduğu için sözleşmeye konu varlık kullanılamaz hale geldiğinde ortada bir sözleşme kalmamış olmaktadır.

Kiracı, kiraya konu olan varlığı, kiraya veren tarafın rızası ve bilgisi olmadan, kullanmayı bırakırsa, kira tahakkuk etmeye devam eder ve kira ücretini ödemek zorundadır (Ayub, 2017: 309). Bağlayıcı olan icâre sözleşmesi tek taraflı olarak

feshedilemeyeceğinden dolayı, kiracı da tek taraflı olarak varlığı kullanmamak sureti ile sözleşmeyi sonlandırma hakkına sahip değildir.

İcâre sözleşmesi taraflarından birinin ölmesi durumunda da sona ermez. Mirasçılar yoluyla sözleşme devam ettirilir. Ancak kiracının mirasçıları sözleşmeyi yürütemeyeceklerini ispat ederlerse sözleşmeyi feshetme hakkına sahip olurlar (FFS 9, 7/2/3).

Kira süresi sona erdiğinde icâre sözleşmesi de kendiliğinden sona erer. Ancak taraflar karşılıklı rızaları ile sözleşmeyi uzatabilirler ya da yeni bir sözleşme kurmak suretiyle sözleşmeyi yenileyebilirler (FFS 9, 7/2/6).

2.4.6. İcâre ve Katılım Bankaları

İcâre, murâbahadan sonra katılım bankalarınca en çok uygulanan yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Müşteri satın almak yerine kiralamayı tercih ettiği maddi duran varlığı, katılım bankası aracılığı ile icâre yöntemiyle kiralamak istediğinde, ilk olarak katılım bankasına müracaat ederek ön görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Yapılan ön görüşmelerde karşılıklı mutabakat sağlandıktan sonra katılım bankası icâre sözleşmesine konu olan varlığı satın almadan önce müşterinin sözleşmeden caymaması adına, bir miktar kaparo ile birlikte müşteriden taahhüt almaktadır (Ayub, 2017: 323).

Ön görüşmelerden sonra katılım bankası icâre sözleşmesine konu olacak varlığı satın almaktadır. Varlığın satın alınması bizzat katılım bankası tarafından olabileceği gibi vekâlet yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir. İcâre sözleşmesine konu olan varlık katılım bankası tarafından satın alındıktan ve müşterinin kullanımına hazır hale getirildikten sonra icâre sözleşmesi gerçekleşmekte ve kira ücreti tahakkuk etmeye başlamaktadır. İcâre sözleşmesi süresi boyunca müşteri sözleşmede kararlaştırılan kira ücretlerini düzenli bir şekilde ödemek suretiyle sözleşmeye konu varlığı kullanmaktadır. Sözleşme sona erdiğinde yapılan icâre sözleşmesi faaliyet icâresi ise varlık katılım bankasına geri iade edilmekte; finansal icâre (İcâre Müntehiye Bittemlik) ise başlangıçta belirlenen şekilde varlık müşteriye devredilmektedir (Yanpar, 2015: 97).

2.4.7. İcâre ve Satış Sözleşmesinin Karşılaştırılması

İcâre ve satış sözleşmeleri bazı yönleriyle benzerlik göstermektedir. İcâre, sözleşmedeki bağlayıcılık, hak transferi vb. konularda satış sözleşmesine benzer olsa da temelde icâre ve satış sözleşmesi iki ayrı sözleşme olarak ortaya çıkmaktadır.

İcâre ve satış sözleşmesi kıyaslandığında iki temel farkla karşılaşılmaktadır. İlk fark sahiplikle ilgilidir. İcârede varlığın sadece kullanım (faydalanma) hakkı kiralayana geçerken, satış sözleşmesinde varlığın tüm hakları (sahipliği) satın alan tarafa geçmektedir. Diğer fark süre ile ilgilidir. İcârede belli bir zaman periyodu vardır, sözleşme süresi sona erdiğinde ya da karşılıklı olarak feshedildiğinde sona ermektedir. Ancak satış sözleşmesi gerçekleştikten sonra (kusur, hile vb. hariç) sözleşmeden dönüş olmamaktadır. İcârede süre sınırlı iken satış sözleşmesinde süre sınırı olmamaktadır (Ayub, 2017: 303).

2.4.8. İcâre ve Geleneksel Kiralamanın Karşılaştırılması

İcâre yöntemi, geleneksel kiralama (leasing) yöntemine genel anlamda benzer bir yöntem olarak görülse de icâre ve geleneksel kiralama birbirinden birçok yönüyle ayrılan iki farklı yöntemdir. İcâre ve geleneksel kiralama yöntemi arasındaki farklılıklar aşağıdaki gibidir (Yardımcıoğlu, 2016: 228; Ayub, 2017: 325):

- Geleneksel kiralamada kiraya konu olan varlıkla ilgili tüm riskler kiracıya ait iken, icâre yönteminde kiracının kusuru yüzünden ortaya çıkanlar hariç, tüm riskler varlığın sahibine (kiraya verene) aittir.
- Sahiplikle sona eren geleneksel finansal kiralamada hem kiralama hem de satış sözleşmesi bir arada olmaktadır, ancak finansal icâre sözleşmesi sadece kiralamayı içerir, satış şartı icâre sözleşmesinde yer alamaz, satma ya da satın alma vaadi ve satış sözleşmesi icâre sözleşmesinden ayrı düzenlenir.
- Sigorta (tekâfül) masrafları ve riski geleneksel kiralamada kiracıya ait iken icârede varlığın sahibine (kiralayana) aittir. Geleneksel kiralamada kiracı sigorta masraflarını ve varlığın hasarı durumunda sigorta şirketi tarafından eksik ödeme yapılması durumunda kalan tutarı ödemekle sorumludur, icârede ise tekâfül masrafları ve tekâfül şirketi tarafından varlıkta meydana gelen hasara karşılık eksik ödeme yapılması durumunda ortaya çıkacak olan zarar varlık sahibine (kiralayana) aittir.

- Kiraya konu olan varlık kullanılamaz hale geldiğinde geleneksel kiralamada kiracı taksitleri ödemeye devam eder ancak icârede çalıntı, aşırı hasar vb. sebeplerden dolayı varlık kullanılamaz haldeyse ve kiracı varlığı kullanmaya devam etmiyor ise varlığın sahibi (kiraya veren) kira bedeli alamaz.
- İcâre sözleşmesinde ortada bir ihlal olmadığı sürece tek taraflı fesih hakkı yoktur, ancak bazı geleneksel kira sözleşmelerinde kiraya veren tarafa tek taraflı fesih hakkı verilebilmektedir.
- Geleneksel kiralamada kiracı ödemeleri geciktirdiğinde kiraya veren tarafın faiz isteme hakkı varken, icârede kiracı ödemeleri geciktirirse, caydırıcılık bağlamında bir ceza öder ancak bu fark kiraya verenin olamaz, yardım hesabına aktarılır.

2.5. SELEM (İLERİYE DÖNÜK SATIN ALMA)

Genel olarak para peşin, mal vadeli şeklinde düzenlenen selem sözleşmelerinde alıcı tarafından satıcıya bedeli peşin ödenen malların tesliminin ilerleyen belirli bir tarihte yapılması hasebiyle, sözleşme teslim tarihinde piyasada kolaylıkla bulunabilecek mallara uygulanabilmektedir. Selem sözleşmeleri ile sözleşmenin her iki tarafı (alıcı ve satıcı) da fayda sağlayabilmektedir. Alıcı, daha sonra teslim alacağı malın bedelini peşin ödediği için malı ucuza alarak daha fazla kazanç elde etme imkânına, satıcı da daha sonra teslim edeceği malın bedelini peşin alarak ihtiyaçlarını karşılama imkânına sahip olmaktadır.

Selem sözleşmeleri Osmanlı Mecelle kanunlarında detaylı bir şekilde yer almaktadır. Ancak günümüz kanunlarında selem sözleşmelerine kapsamlı bir şekilde değinilmemektedir (Akdemir, 2018: 98).

2.5.1. Selem Tanımı

Arapça kökenli selem, kelime anlamı olarak “teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mahsul almak” anlamlarına gelmektedir (Aybakan, 2009: 402). Selem, satıcının peşin olarak ödenen spot bir fiyat karşılığında ileriki bir tarihte alıcıya belirli malları tedarik etmeyi taahhüt ettiği bir satış olarak tanımlanmaktadır (Dchieche ve Aboulaich, 2016: 910). Selem, alıcının sözleşme anında mevcut olmayan mallara, satıcının ilerleyen bir tarihte teslim etme sözüne mukabil peşin ödeme yaptığı bir satış sözleşmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Mohammed, 1988: 124). Normal vadeli satışların aksine paranın yerine malın vadeli (veresiye) olduğu selemi, para peşin, mal

vadeli olarak gerçekleştirilen satış sözleşmesi olarak da tanımlamak mümkündür (Camgöz, 2018: 13).

2.5.2. Alt Selem

Bir selem sözleşmesine taraf olan kişi ya da kurumun, sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirmek maksadıyla üçüncü kişilerle yeni (bağımsız) bir selem sözleşmesi düzenlemesi alt selem olarak değerlendirilmektedir (FFS 10, Ek 3). Alıcı sıfatıyla bir selem sözleşmesi düzenleyen tarafın, sözleşme kapsamında ilerleyen bir tarihte kendisine teslim edilecek mal ile ilgili olarak başka bir tarafla bu sefer satıcı olarak selem sözleşmesi düzenlemesi ya da satıcı sıfatıyla bir selem sözleşmesi düzenleyen tarafın, sözleşme kapsamında ilerleyen bir tarihte teslim etmesi gereken mal ile ilgili olarak başka bir tarafla bu sefer alıcı olarak selem sözleşmesi düzenlemesi alt seleme örnek teşkil etmektedir. Örneğin, alıcı sıfatıyla bir çiftçi ile bir yıl sonra teslim almak üzere 20 ton buğdaya ilişkin selem sözleşmesi düzenleyen tarafın, bir un fabrikası ile de satıcı sıfatıyla bir yıl sonra teslim etmek üzere 20 ton buğday için ayrı bir selem sözleşmesi düzenlemesi alt selem olarak değerlendirilmektedir.

İlk selem sözleşmesi ve alt selem sözleşmesi birbirinden tamamen bağımsız sözleşmeler olması gerekmektedir. Bir sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüğün yerine getirilmemesi diğer selem sözleşmesini etkilememektedir. İki ayrı selem sözleşmesi imzalayan taraf, bir sözleşmedeki yükümlülüğün yerine getirilmediğini gerekçe göstermek suretiyle diğer sözleşmedeki yükümlülüğünden kaçınamaz (FFS 10, 6).

2.5.3. Selemün Unsurları

Selem sözleşmelerinde sözleşme kapsamında peşin olarak ödenen bedel (para) ve vadeli (veresiye) olarak teslim edilecek olan mal olmak üzere iki unsur bulunmaktadır.

2.5.3.1. Mal (*Müslemün Fîh*)

Selem sözleşmesi düzenlenirken sözleşmeye konu mal ile ilgili bilgiler taraflar (alıcı ve satıcı) arasında belirsizliğe mahal vermeyecek şekilde bütün özellikleri ile sözleşmede belirtilmelidir. Selem sözleşmesi düzenlendiği esnada sözleşmeye konu mal mevcut olmamaktadır. Selem sözleşmelerinde satıcı elinde bulunmayan mal üzerine sözleşme yapmaktadır. Vade (teslim) tarihinde satıcı sözleşmeye konu malı piyasadan tedarik edip (ya da çiftçi ise hasat edip) alıcıya teslim etmektedir. Bu sebepten dolayı

selem sözleşmelerine konu malların misli (standart, nitelikleri belli) mallardan olması gerekmektedir (Aybakan, 2009: 403). Selem sözleşmelerinde mal vadeli (veresiye) teslim edileceği için teslim edileceği tarihte piyasada kolaylıkla bulunabilmelidir.

İslam hukuku açısından para, altın, gümüş, belli bir arazinin ürünleri, değeri kişiden kişiye değişen antika veya mücevher, tam olarak belirtilmiş (şu araba gibi) mallar selem sözleşmesinde sözleşmeye konu mal olarak kabul edilmemektedir (FFS 10, ,3). Selem sözleşmesine konu mallar, arpa, buğday, yulaf vb. tahıl ürünleri olabilmektedir. Ama söz konusu ürünlerin miktarı ile birlikte kalite özellikleri (birinci kalite ekmeklik buğday vb. gibi) de sözleşmede mutlaka ayrıntılı olarak belirtilmelidir. Nohut, fasulye, mercimek vb. gibi bakliyat ürünleri de selem sözleşmesine konu mallar arasında sayılabilir. Ancak söz konusu mallara ait özellikler de detaylı bir şekilde sözleşmede belirtilmelidir. Bakliyat ürünlerinde ürünün cinsi (şeker fasulye, beyaz nohut vb. gibi), ebatı (8 mm, 9 mm vb. gibi) belirsizliğe mahal vermeyecek şekilde selem sözleşmesinde ayrıntılı bir şekilde belirtilmelidir.

A marka halı, B marka ve X model araba vb. gibi belli bir markaya ait ürünler üzerine de selem sözleşmesi düzenlenebilmektedir. Ancak belli bir marka ve modele ait arabanın sıfırı üzerine kurulmuş selem sözleşmelerinde ihtilaf çıkmayabilirken, marka ve modeli net bir şekilde belirtilse bile ikinci el arabalar üzerine kurulacak selem sözleşmelerinde arabanın teknik özellikleri yönünden sözleşme tarafları arasında ihtilaf çıkma olasılığı bulunmaktadır (Ayub, 2017: 268).

2.5.3.2. Bedel / Sermaye (Re'sülmal)

Selem sözleşmesi kapsamında alıcının satıcıya ödemeyi peşin para ile yapması esas kabul edilmektedir. Ancak ödemenin peşin para ile olması ile birlikte misli mallarla (arpa, buğday vb.), kıyemî mallarla (hayvanlarla) ya da kullanım hakkının devri (evi kiraya vermek vb.) ile de ödeme gerçekleştirilebilmektedir (FFS 10, 3/1/1).

Selem sözleşmelerinde alacak selem bedeli olarak kabul edilmemektedir. Örneğin satıcının alıcıya olan borcunu ya da katılım bankasının müşterisinden olan alacağını selem bedeli saymak sureti ile aralarında selem sözleşmesi düzenlemelerine İslam hukuku açısından izin verilmemektedir (FFS 10, 3/1/4).

2.5.4. Selemde Taraflar

Selem sözleşmelerinde alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Sözleşmenin tarafları gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişiler (şirket, banka vb.) de olabilmektedir.

2.5.4.1. Satıcı (Müslemün İleyh)

Selem sözleşmesinde satıcı hâlihazırda kendisinin olmayan ama teslim zamanında piyasadan kolaylıkla bulabileceği bir mal üzerine sözleşmeye taraf olmaktadır. Sözleşme kapsamında vade tarihinde teslim edeceği malın bedelini peşin olarak tahsil etmektedir. Selem sözleşmesinde satıcı daha sonra teslim edeceği malın bedelini sözleşme anında peşin tahsil etmek sureti ile kendisine finansman desteği sağlamaktadır. Elde ettiği finansman desteği ile hâlihazırdaki ihtiyaçlarını karşılama imkânına sahip olmaktadır (Turay, 2019: 358).

Satıcı sözleşmeye konu malı vade tarihinde (teslim zamanında) piyasadan tedarik ederek alıcıya teslim etmekle mükelleftir. Satıcının vade tarihinde sözleşmeye konu malı piyasada bulamaması durumunda söz konusu maldan daha üstün nitelikteki bir malı teslim edebilir ancak ek ücret talep edemez ya da peşin olarak almış olduğu ücreti, herhangi bir fazlalık eklenmeden olduğu gibi geri iade etmekle mükelleftir. (FFS 10, 5).

2.5.4.2. Alıcı (Müslemün)

Selem sözleşmesinde alıcı vade tarihinde elde edeceği mala sözleşme kapsamında peşin ödeme gerçekleştirmek suretiyle sözleşmeye taraf olmaktadır. Selem sözleşmelerinde alıcının ödemeyi mutlaka peşin gerçekleştirmesi gerekmektedir. Selem sözleşmesinde alıcının alacağını garanti altına alabilmesi için satıcıdan teminat almasına izin verilmektedir (FFS 10, 3/3). Alıcı sözleşme kapsamındaki malı vadeli teslim alacağı için alacağını korumak adına satıcıdan teminat isteyebilmektedir.

Alıcı selem sözleşmesi kapsamında ilerleyen bir tarihte (vade tarihinde) teslim alacağı mala peşin ödeme gerçekleştirdiği için ürünü piyasa fiyatından daha uygun bir fiyattan satın almak suretiyle daha fazla kazanç elde etme imkânına sahip olmaktadır. Alıcı selem sözleşmesi kapsamında daha fazla kazanç elde etme imkânına sahip olmasının yanı sıra atıl fonlarını ekonomik sisteme dâhil ederek sisteme de fayda sağlamaktadır (Ayub, 2017: 267).

2.5.5. Selem Sözleşmelerinin Özellikleri

Selem sözleşmesi alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraf arasında düzenlenmektedir. Tarafların sözleşme kurma ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Sözleşme bedeli peşin ödenmektedir. Sözleşmenin tarafları gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişilerde (şirket, banka vb.) olabilmektedir. Selem sözleşmeleri bağlayıcı sözleşmelerdir. Sözleşme gerçekleştirildikten sonra alıcı ya da satıcı tarafından tek taraflı olarak sözleşme sonlandırılmamaktadır (Yanpar, 2015: 99).

İslam hukukunda selem sözleşmesi düzenlenirken sözleşmeye konu malın özelliklerinin ve teslim tarihinin tereddüt içermeyecek şekilde net olarak ifade edilmesi gerekmektedir (Yazman, 1964: 283; Gözübenli, 1997: 6). Selem sözleşmelerinin herhangi bir belirsizlik (garar) içermemesi önem arz etmektedir. Alıcı ve özellikle de satıcının sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilmeleri, eksiksiz düzenlenmiş sözleşme ile yakından ilişkilidir. Nitekim vade tarihinde satıcı sözleşmeye konu malı alıcıya teslim ettiğinde, alıcı tarafından herhangi bir itirazın gelmemesi, sözleşmenin belirsizlik içermemesine bağlı olmaktadır.

2.5.6. Selem Sözleşmesinin Sona Ermesi

Selem sözleşmesi bağlayıcı bir sözleşme olması hasebiyle sözleşme kurulduktan sonra taraflar (alıcı ve satıcı) tek taraflı olarak sözleşmeyi feshedemezler, sözleşmeden çekilemezler. Ancak taraflar karşılıklı olarak anlaşırsa sözleşmeyi sonlandırabilmektedirler. Tarafların karşılıklı rıza ile sözleşmeyi feshetmeleri (sonlandırmaları) ikâle kelimesi ile ifade edilmektedir (FFS 10, Ek 3).

Eğer sözleşme karşılıklı rıza ile taraflar arasında sonlandırılırsa ve alıcı satıcıya sözleşme kapsamındaki ödemeyi gerçekleştirmişse satıcı alıcıya aynı tutardaki ödemeyi geri vermek mecburiyetinde olmaktadır. Geri ödenecek tutarın eksik ya da fazla olmaması gerekmektedir. Normal olarak selem sözleşmesi, vade (teslim tarihi) geldiğinde satıcının alıcıya sözleşmeye konu malı teslim etmesi ile son bulmaktadır. Sözleşme kurulurken taraflar arasında şüpheye yer vermeyecek bir şekilde bütün özellikleri ile net olarak ifade edilen mal satıcı tarafından alıcıya teslim edildikten sonra alıcı söz konusu mal ile ilgili olarak istediği tasarrufta bulunabilmektedir (FFS 10, 4).

2.5.7. Selem ve Katılım Bankaları

Katılım bankaları, ticaret esasına dayanan kâr-zarar ortaklığı modeli ile çalışan kurumlar olarak bilinmektedirler. Faaliyetleri neticesinde elde ettikleri kazançları (kâr ya da zarar) müşterileri (mudileri / fon sahipleri) ile paylaşmaktadırlar. Katılım bankalarının, kârın yanında zararı da müşterileri ile paylaştıkları gerçeğinden hareketle, risksiz yatırımlara yönelmeleri gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Nitekim uygulamada da katılım bankalarının müşterilerinden topladıkları fonları ağırlıklı olarak risksiz yatırımlarda (murâbaha gibi) değerlendirmek suretiyle gelir elde etmeye çalıştıkları bilinmektedir (Turay, 2019: 359).

Selem yönteminde para peşin ödenirken mal vadeli teslim edilmektedir. Katılım bankasının bedelini peşin ödediği malı ilerleyen bir tarihte teslim alması ya da bedelini peşin tahsil ettiği malı ilerleyen bir tarihte teslim etmesi durumlarında birçok sorunla karşılaşma ihtimali ortaya çıkabilmektedir. Bu ihtimallerden en önemlileri teslim alınan malın istenilen kalitede olmaması ya da teslim edilecek malın piyasadan istenilen fiyattan bulunamaması, depolama problemleri, pazarlanmasında sorunlar yaşanması vb. olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca katılım bankaları her ne kadar ticaret esasına dayalı çalışan kurumlar olsalar da normal bir ticari kuruluş gibi malların tedariki, depolanması, pazarlanması vb. konularda tecrübeli personellere sahip olamamaktadırlar. Tüm bu durumlar katılım bankaları açısından selem sözleşmelerini riskli yatırımlar olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda katılım bankalarının selem sözleşmeleri neticesinde zarar etme riskleri murâbaha yöntemi gibi yöntemlere kıyasla fazla olmaktadır (Ayub, 2017: 277-278).

Katılım bankaları selem sözleşmesi ile almış ya da satmış oldukları malları başka bir tarafla da alt selem sözleşmesi düzenleyerek alıp ya da satarak risklerini azaltabilmektedirler. Örneğin katılım bankası A firması ile 100 ton birinci sınıf buğdaya ilişkin alıcı taraf olarak selem sözleşmesi düzenlediğinde, bu sözleşmeden bağımsız olarak B firması ile de 100 ton birinci sınıf buğdaya ilişkin satıcı taraf olarak selem sözleşmesi (alt selem) düzenler ise yukarıda sayılan tedarik, depolama, pazarlama vb. gibi risklerden de korunmuş olacaktır.

2.5.8. Selem ve Murâbahanın Karşılaştırılması

Murâbaha yöntemi maliyet artı kâr payı satış olarak ifade edilmektedir. Murâbaha, sözleşme taraflarının (alıcı ve satıcı) malın maliyet fiyatına eklenecek kâr üzerinde anlaşarak, ödemenin daha sonra yapıldığı (vadeli), malın hemen teslim edildiği satış yöntemidir (Hatipoğlu, 2019: 81).

Selem ve murâbaha yöntemleri karşılaştırıldığında aradaki en belirgin fark vade konusunda ortaya çıkmaktadır. Selem sözleşmelerinde para peşin, mal vadeli olurken; murâbaha sözleşmelerinde tam tersi, para vadeli, mal peşin olmaktadır. Vade, murâbaha sözleşmelerinde parada, selem sözleşmelerinde malda olmaktadır. Selem ve murâbaha sözleşmelerinde bir diğer önemli fark ise yöntemin uygulanabildiği ürünlerde olmaktadır. Selem sözleşmeleri sadece standart, nitelikleri belirlenmiş, teslim edileceği zaman piyasada kolaylıkla bulunabilen (misli) mallara uygulanabilmekte iken murâbaha yönteminde böyle bir kısıtlama yoktur. Murâbaha sözleşmesi, sözleşme kurulduğunda mevcut olan, dinen haram sayılmayan tüm mallara uygulanabilmektedir. Selem sözleşmelerinde mal vadeli (daha sonra) teslim edileceği için malın piyasada kolaylıkla bulunabilen mallardan olması, yani böyle bir kısıtlama getirilmesi elzem olmaktadır. Murâbaha sözleşmelerinde ise mal sözleşme kurulduktan hemen sonra (peşin) teslim edileceği için sözleşme anında mevcut olan mallar üzerine kurulmaktadır, dolayısıyla malla ilgili bir kısıtlama (haram dışında) gerekmemektedir (Ayub, 2017: 283).

Her iki yöntemde de taraflardan (alıcı ve satıcı) biri fazla fonunu (parasını) değerlendirmekte diğeri ise ihtiyacı olan fonu karşılamaktadır. Murâbaha yönteminde satıcı vadeli olarak malını satarak daha fazla kâr elde ederken; alıcı, parası yeterli olmadığı için vadeli mal alarak ihtiyacını karşılamaktadır. Selem de ise alıcı malı daha sonra teslim almak koşuluyla ödemeyi peşin gerçekleştirerek malı daha ucuza almakta ve daha fazla gelir elde edebilmekte; satıcı ise sonra teslim edeceği malın parasını peşin alarak ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

2.6. İSTİSNÂ (SİPARİŞE DAYALI SATIN ALMA, ESER SÖZLEŞMESİ)

Siparişe dayalı satın alma ya da eser sözleşmesi olarak da ifade edilen istisnâ, selem sözleşmelerinde olduğu gibi hâlihazırda mevcut olmayan malların satışına dayanan bir satış yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak istisnâ malları selem de olduğu gibi piyasada kolaylıkla bulunabilen standart mallar yerine imal ya da inşa edilecek eserler

olmaktadır. Uygulama alanı oldukça geniş olan istisnâ, toplum tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Bir marangoza masa siparişi vermek, terziye pantolon diktirmek, müteahhite kat karşılığı bina yaptırmak, inşaat başlamadan ya da bitmeden daire satın almak, devlet tarafından ihale ile firmalara köprü, yol, baraj vb. yaptırılması vb. istisnâ sözleşmelerine örneklik teşkil etmektedir (Turay, 2019: 260).

Özellikle de piyasada yaygın olarak bulunamayan ya da benzerlerinden farklı olması istenilen, kişisel isteklere göre tasarlanabilen ürünlerin temininde kullanılan istisnâ sözleşmesi, siparişe dayalı olarak üretilen eserler üzerine kurulmaktadır. İstisnâ, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 7. bölümde “Eser Sözleşmesi” başlığı altında 470 - 486 arası maddelerde düzenlenmiştir. Kanunda istisnâ sözleşmesi yerine eser sözleşmesi terimi kullanılmıştır.

2.6.1. İstisnâ Tanımı

İstisnâ Arapça kökenli bir kelime olup “sanat ve mahareti gerektiren bir şey yapmak, imal etmek, meydana getirmek” anlamlarına gelmektedir (Çalışkan, 1990: 349; Erdoğan, 1990: 135; Aktan, 2001: 393; İlkelen, 2010: 3). Ayrıca istisnâ sözlük anlamı olarak “bir sanatkârdan sanatıyla ilgili bir şeyi imal etmesini istemek, sanatkâra siparişte bulunmak” manasına gelmektedir (Çalışkan, 1990: 349; Aktan, 2001: 393).

İstisnâ sözleşmesi, belirlenmiş bir fiyat karşılığında, mutabık kalınan şartnamelere göre daha sonra imal ya da inşa edilecek bir şeyi şimdiden satın alma sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Zarqa, 1997: 68). Osmanlı döneminde uygulanan Mecelle kanunlarında istisnâ sözleşmesi “bir şey yapmak üzere ehl-i san'at ile akd-i mukavele etmek” şeklinde tanımlanmaktadır (Aktan, 2001: 393). 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 470. maddesinde istisnâ, eser sözleşmesi olarak tarif edilmekte ve “Eser sözleşmesi, yüklenicinin bir eser meydana getirmeyi, iş sahibinin de bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği sözleşmedir” şeklinde tanımlanmaktadır.

2.6.2. Alt İstisnâ

Bir istisnâ sözleşmesi kapsamında satıcının (yüklenicinin) istisnâ sözleşmesine konu olan malı (eseri) bizatihi kendisi imal ya da inşa etmeyip, teslim edilecek ürünün üretiminin gerçekleştirilmesi için üçüncü bir tarafla (alt yüklenici) ayrı bir istisnâ sözleşmesi yapması alt istisnâ olarak tanımlanmaktadır (Ayub, 2017: 291).

İlk istisnâ sözleşmesinde satıcı (yüklenici) olan taraf, alt istisnâ sözleşmesinde alıcı konumunda olmaktadır. Satıcı, ilk sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getirmek için üçüncü bir tarafla alt sözleşme düzenlemektedir. Alt istisnâ sözleşmesi düzenlenebilmesi için ilk istisnâ sözleşmesinde, sözleşme kapsamındaki malın üretiminin bizzatı satıcı tarafından gerçekleştirileceği şart koşulmamış olması gerekmektedir. Böyle bir şart koşulmuşsa alt istisnâ sözleşmesi gerçekleştirilememektedir. İki sözleşmenin birbirinden tamamen bağımsız olması gerekmektedir. İki ayrı istisnâ sözleşmesi imzalayan taraf, bir sözleşmedeki yükümlülüğün yerine getirilmediğini gerekçe göstermek suretiyle diğer sözleşmedeki yükümlülüğünden kaçınmamaktadır (FFS 11, 7).

2.6.3. İstisnânın Unsurları

İstisna sözleşmesinde imal ya da inşa edilecek eser ve teslim alınacak eser mukabilinde ödenecek bedel olmak üzere iki unsur bulunmaktadır.

2.6.3.1. Eser (Masnû)

İstisnâ sözleşmelerinde sözleşmeye konu mal, imal ya da inşa edilecek (üretilecek) eserler olmaktadır. Hâlihazırda üretilmiş, mevcut olan mallar üzerine istisnâ sözleşmesi kurulmamaktadır (FFS 11, 3/1). İstisnâ sözleşmesine konu mallar, yapılacak sözleşmeler ile müteahhit tarafından yapılacak bina, marangoz ustasına yaptırılacak masa, bir ustaya ya da makine fabrikasına yaptırılacak makine, yazılımcıya yaptırılacak özel bir muhasebe programı (maddi olmayan varlıklar) vb. olabilmektedir. Arpa, buğday, hayvan vb. gibi piyasada kolaylıkla bulunan standart mallar (misli mal) istisnâ malı olarak kabul edilmemektedir (Turay, 2019: 360; Ayub, 2017: 288).

İstisnâ sözleşmelerinde sözleşme kapsamında üretilecek olan eserin tüm özellikleri taraflar arasında ihtilafa sebebiyet vermeyecek şekilde ayrıntılarıyla belirtilmelidir. Sözleşme kapsamında sözleşmeye konu mal (eser) genellikle kişi ya da kuruma özel üretildiği için üretilerek alıcıya teslim edildiğinde herhangi bir ihtilafın çıkmaması sözleşme tarafları açısından da önem arz etmektedir. İstisnâ sözleşmesi kapsamında üretilecek eserin gerekli malzemelerinin (hammadde ve malzeme) yüklenici tarafından karşılanması gerekmektedir. Sözleşme kapsamındaki eserin hammadde ve malzemelerinin alıcı tarafından karşılanması durumunda istisnâdan söz edilememektedir. İstisnâ sözleşmelerinde önemli olan emek değil, emeğin neticesinde ortaya çıkacak eser

(mal) olmaktadır. Alıcı gerekli malzemeleri (hammadde ve malzemeler) kendisi vererek bir ustaya eser yaptırması, ücret mukabilinde işçi çalıştırma (icâre) sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak bir arsa sahibinin arsasını vermek sureti ile müteahhite bina yaptırması bu kapsama girmemektedir. Çünkü müteahhit bina inşası için gerekli diğer malzemeleri kendisi tedarik etmektedir (Çalışkan, 1990: 350; Turay, 2019: 360).

2.6.3.2. Bedel (Fiyat)

İstisnâ sözleşmesi bedelinin sözleşme kurulurken, tarafların karşılıklı rızasıyla belirlenmiş olması gerekmektedir. Eser üretilmeye başlandığında ya da üretildikten sonra ücret kararlaştırılmaz. Sözleşmeye konu bedel para olabileceği gibi bir mal ya da kullanım hakkı da olabilmektedir (FFS 11, 3/2/1).

Sözleşme kapsamında taraflar karşılıklı rıza ile sözleşmeye konu malın fiyatını belirledikten sonra alıcı ya da satıcı tarafından tek taraflı olarak fiyatta bir değişiklik yapılamamaktadır. Ancak karşılıklı rıza ile sözleşme kurulduktan sonra da belirlenen bedel değiştirilebilmektedir. İstisnâ sözleşmesi kapsamında meydana getirilecek olan eserin bedeli peşin (nakit) ya da vadeli ödenebilmektedir. İstisnâ sözleşmesinde bedel tek seferde tamamı vadeli olarak ödenebileceği gibi, taksitlerle de ödenmesi mümkündür (FFS 11, 3/2/2). İstisnâ sözleşmesinde sözleşmeye konu mal (eser) imal ya da inşa edileceği için, yani hâlihazırda ortada bir ürün olmadığı için, peşin yapılan ödeme avans niteliğinde olmaktadır.

İslam hukuku açısından istisnâ sözleşmelerinde sözleşme kapsamındaki ürünün bedelinin belirlenmesi için murâbaha yöntemi uygulanamamaktadır (FFS 11, 3/2/5). Taraflar arasında bilinen ürünün maliyet fiyatına, belirli bir miktarda kâr eklenmek suretiyle gerçekleştirilen vadeli satış olan murâbaha yönteminde, ürünün maliyet fiyatı alıcı tarafından da bilinmesi suretiyle piyasa bilgisi olmayan alıcı taraf korunmaya çalışılmaktadır. İstisnâ yönteminde ise bilgi ve tecrübesi (sanatkârlığı) ile satıcı taraf, bir eser üreterek gelir elde etmektedir. Murâbaha sözleşmesi hazır olan bir mal üzerine kurulurken, istisnâ sözleşmesi kurulurken ortada henüz bir mal yoktur. Dolayısıyla olmayan bir ürünün maliyeti de net bir şekilde hesaplanamamaktadır.

2.6.4. İstisnânın Taraflar

İstisnâ sözleşmelerinde alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Sözleşmenin tarafları gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişiler (şirket, banka vb.) de olabilmektedir.

2.6.4.1. Satıcı (Yüklenici, Sâni)

İstisnâ sözleşmesinde satıcı, üretimine başlamadığı ya da üretimi tamamlanmamış ama teslim zamanında tamamlanarak alıcıya teslim edilecek olan bir eser üzerine sözleşmeye taraf olmaktadır (FFS 11, 3/1). Satıcı sözleşme kapsamında vade tarihinde teslim edeceği eserin bedelini peşin ya da vadeli olarak tahsil etmektedir (FFS 11, 3/2/1).

Örneğin bir müteahhit bina yapmaya başlamadan satıcı (yüklenici) sıfatı ile istisnâ sözleşmesi kapsamında binadaki bütün daireleri ya da bir kısmını satması durumunda, dairelerle ilgili pazarlama sorunu kalmayacaktır. Sözleşme kapsamında dairelerin bedellerinin bir miktarını ya da tamamını peşin alarak inşaatın tamamlanabilmesi için finansal destek edinmiş olacaktır. Vadeli evrak (çek, senet vb.) alması durumunda söz konusu evrakları da vadesini beklemeden mal aldığı üçüncü kişilere ciro ederek piyasada kullanabilecektir.

2.6.4.2. Alıcı (Müstasni)

İstisnâ sözleşmesinde alıcı ilerleyen bir tarihte (vade tarihinde) üretimi tamamlanarak kendisine teslim edilecek, özelliklerini genel olarak kendi zevkine göre belirlediği, bir malı (eseri) temin edebilmek için sözleşmeye taraf olmaktadır. İstisnâ sözleşmelerinde alıcı ödemeyi peşin ya da vadeli gerçekleştirebilmektedir (Camgöz, 2018: 15). Genel olarak alıcı ödemenin tamamını peşin gerçekleştirdiğinde ürünü piyasa fiyatından biraz daha uyguna edinmek suretiyle tasarruf sağlamaktadır. Alıcı, piyasada benzerini bulamadığı ya da benzerleri olsa da birkaç farklı özellik ekletmek istediği ürünleri istisnâ yöntemi ile edinme şansına sahip olmaktadır. Bireysel olarak bir kişinin farklı bir tarz ve modelde takım elbise sipariş etmesi, bir fabrikanın üretim bandında kullanacağı özel bir makine sipariş etmesi vb. örnek olarak verilebilir.

2.6.5. İstisnânın Özellikleri

İstisnâ sözleşmesi alıcı ve satıcı olmak üzere en az iki taraf arasında düzenlenmektedir. Tarafların sözleşme kurma ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir.

İstisnâ sözleşmelerinde taraflar gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişilerde (şirket, banka vb.) olabilmektedir. Taraflarını bağlayıcı olan istisnâ sözleşmeleri, satıcı tarafından bir eser imal ya da inşa edilerek alıcıya teslim edilmesi esasına dayanan satış sözleşmeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Sözleşme, üreticinin sözleşme konusu eserin üretimine başlamadan bağlayıcı olmamaktadır. Alıcı ya da satıcı üretim henüz başlamadan tek taraflı olarak sözleşmeden çekilebilmektedirler. Ancak satıcının (üreticinin) sözleşmeye konu malla ilgili gerekli malzemeleri (hammadde ve malzemeler) tedarik etmesi üretimin başlaması anlamına gelmektedir. Yani üretimin başlaması bizatihi üretmek eylemine girişmek anlamına gelmemektedir. Gerekli malzemelerin temin edilmesi ile üretim faaliyeti başlamış olmaktadır (Ayub, 2017: 290).

İstisnâ sözleşmesi düzenlenirken sözleşmeye konu malın özelliklerinin ve ödeme tarihinin tereddüt içermeyecek şekilde net olarak ifade edilmesi gerekmektedir. İstisnâ sözleşmelerinin herhangi bir belirsizlik (garar) içermemesi önem arz etmektedir. Alıcı ve satıcının sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilmeleri, eksiksiz düzenlenmiş sözleşme ile yakından ilişkilidir. Nitekim vade tarihinde satıcı sözleşmeye konu malı alıcıya teslim ettiğinde, alıcı tarafından herhangi bir itirazın gelmemesi, sözleşmenin belirsizlik içermemesine bağlı olmaktadır (Turay, 2019: 361).

2.6.6. İstisnânın Sona Ermesi

İstisnâ sözleşmesi bağlayıcı bir sözleşme olması hasebiyle sözleşme kurulduktan ve üretim başladıktan sonra taraflar tek taraflı olarak sözleşmeyi feshedememektedirler. Ancak taraflar karşılıklı olarak anlaşmaları durumunda sözleşmeyi sonlandırabilmektedirler (Yanpar, 2015: 98).

Eğer sözleşme karşılıklı rıza ile taraflar arasında sonlandırılırsa ve alıcı satıcıya sözleşme kapsamındaki ödemeyi gerçekleştirmişse satıcı alıcıya aynı tutardaki ödemeyi geri vermek mecburiyetinde olmaktadır. Geri ödenecek tutarın eksik ya da fazla olmaması gerekmektedir. Normal olarak istisnâ sözleşmesi, vade (teslim tarihi) geldiğinde satıcının alıcıya sözleşmeye konu eseri teslim etmesi ile son bulmaktadır. Sözleşme kurulurken taraflar arasında şüpheye yer vermeyecek bir şekilde bütün özellikleri ile net olarak ifade edilen eser satıcı tarafından alıcıya teslim edildikten sonra alıcı söz konusu mal ile ilgili olarak istediği tasarrufta bulunabilmektedir (FFS 11, 6).

2.6.7. İstisnâ ve Katılım Bankaları

İstisnâ sözleşmesine konu mallarla ilgili tedarik, pazarlama, depolama vb. konularında uzman personel eksikliği, bu bağlamda yöntemin katılım bankaları açısından risk oluşturması vb. sebeplerden dolayı katılım bankaları istisnâ yöntemini çok kullanamamaktadırlar. Katılım bankalarının istisnâ yöntemini iki paralel sözleşmeye taraf olmak suretiyle uygulamaları daha işlevsel olabilmektedir. Bir istisnâ yönteminde satıcı taraf olan katılım bankası, söz konusu sözleşmede teslim etmesi gereken eseri bir başka istisnâ sözleşmesinde (alt istisnâ) alıcı taraf olarak temin edebilir. Ancak ilk sözleşmede sözleşmeye konu malın satıcı (katılım bankası) tarafından üretileceği şart koşulmamış olmalıdır (FFS 11, 7). İki ayrı sözleşmede birinde satıcı, diğerinde alıcı olan katılım bankası ürün tedariki, pazarlaması, depolaması vb. problemlerle karşılaşmamış olacaktır. Burada katılım bankasının kârı iki sözleşme arasındaki fark kadar olmaktadır. Katılım bankası, satıcı olduğu istisnâ sözleşmesinde sözleşmeye konu eseri vadeli, taksitli satarak; alıcı olduğu istisnâ sözleşmesinde de sözleşmeye konu malı peşin satın alarak kârını arttırabilmektedir (Ayub, 2017: 291).

Ayrıca katılım bankasının iki istisnâ sözleşmesine taraf olmak yerine, bir istisnâ sözleşmesinden peşin ve ucuza alacağı varlığı, müsaveme (normal vadeli satış) yöntemi ile satması durumunda çok daha fazla kâr elde edebileceği düşünülmektedir. Ancak bu durumda da katılım bankalarının sektörle ilgili tecrübeye sahip personellere ihtiyaçları olmaktadır. Söz konusu yöntemleri katılım bankaları özellikle inşaat sektöründe (daire, dükkân vb.) uygulayabileceklerdir.

2.6.8. İstisnâ ve Selem Karşılaştırılması

İstisnâ ve selem, sözleşme kurulduğu esnada sözleşmeye konu malın satıcının himayesinde olmadığı, sözleşme kurulduktan hemen sonra teslim edilmediği, sözleşmede belirlenen ileri bir tarihte teslim edildiği sözleşmeler olmaları hasebiyle benzerlik gösteren satış sözleşmeleridir. Bununla birlikte her iki sözleşme de ayrı birer katılım finans ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

İstisnâ yönteminde bir üretim ile sözleşmeye konu mal (eser) ortaya çıkarken, selem yönteminde sözleşmeye konu mal, piyasada kolaylıkla bulunabilen mallardan olmaktadır. İstisnâ sözleşmesi daha ziyade özel tasarım ürünlerin temininde uygulama alanı bulurken, selem sözleşmeleri peşin paraya ihtiyacı olan satıcı tarafla, ucuza mal

almak isteyen alıcı tarafı bir araya getirmektedir. İstisnâ sözleşmelerinde sözleşmeye konu malın bedeli peşin ya da vadeli ödenebilirken, selem sözleşmelerinde ödemenin mutlaka peşin yapılması gerekmektedir (Ayub, 2017: 294).

2.7. SUKUK (İSLAMİ YATIRIM SERTİFİKALARI, KİRA SERTİFİKALARI)

Sukuk, bir katılım finans aracıdır. Çalışmanın kapsamı katılım finans ürünleri olarak belirlenmiş olsa da katılım bankaları tarafından kullanıldığı için sukuk da çalışma kapsamında ele alınmaktadır.

Firmalar, işlevlerini sürdürebilmek ve giderek artan rekabet ortamında değer oluşturabilmek amacıyla kendileri için en uygun fon kaynağını temin etmek ve bu fon kaynaklarını en uygun yatırım araçlarına dönüştürmek durumundadırlar. Firmalar fon kaynağı tahsisinde finansal piyasaları da kullanmaktadırlar.

Finansal piyasalar kısaca, fon arzı ile talebinin karşılaştığı pazarlardır. Tasarruf sahiplerinin finansal piyasalarda yüksek oranda fon arz etmeleri, söz konusu piyasaların etkinliği ve verimliliği açısından son derece önem arz etmektedir. Finansal piyasalarda yaygın bir şekilde kullanılan tahvil, bono, mevduat sertifikaları gibi enstrümanların günümüzde popülerliği ve getirisi azalmakta, sürekli olarak değişime uğramaktadır. Bu değişimlerden biri de hiç şüphesiz yeşil sermaye olarak adlandırılan ve dini inanışları gereği klasik borçlanma araçlarına (faizden dolayı) yatırım yapmaktan çekinen Müslüman tasarruf sahiplerinin finansal piyasalarda tasarruflarını değerlendirmeye başlamasıdır. İslam dininde ticari faaliyetlerde, ahlaka uygun olmayan mal ve hizmetlerin alınıp satılması, kredi sözleşmesi yaparak faiz geliri elde edilmesi, yapılan sözleşmelerde hükümlerin belirsiz olması (garar), döviz forwardları, iskonto edilmiş kredi sözleşmelerinin alınıp satılması, kumar ve şans oyunları yasaklanmıştır (Bilen, 2016: 252).

Dünya nüfusu içerisinde önemli bir yer tutan Müslümanların inançları gereği tasarruflarını faiz esasına dayalı yatırım araçlarında değerlendirmemeleri dikkatleri çekmiş ve bu tasarrufların ekonomiye kazandırılması amacı ile faiz sistemine dayalı olarak çalışmayan yeni finansal enstrümanlar geliştirilmiştir. Geliştirilmiş olan faizsiz finansman araçlarından en popüler olanı sukuk olarak ortaya çıkmaktadır (Apak vd., 2016: 602). Çünkü sukuk faizli işlemleri önlemenin yanı sıra İslam hukukuna uygun bir

menkul kıymet olma özelliği de taşımaktadır. Finansal piyasalarda gerçekleşen ilk sukuk ihracı 1990'lı yıllarda Malezya'da ortaya çıkmış olsa da zaman içinde Müslüman yatırımcıların yanı sıra Müslüman olmayan yatırımcılar için de popüler bir enstrüman olmuştur (Çanakçı, 2014: 44).

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası internet sitesi incelendiğinde, 2021 yılı Ocak ayı itibari ile 4 adet ticari ve sınai özel sektör işletmesinin Türkiye Sınai Kalkınma Bankası aracılığı ile sukuk ihraç ettiği görülmektedir. Palmet Gaz Grup A.Ş. (Yeni unvanı, Palgaz Doğalgaz Dağıtım Tic. Ve San. A.Ş.) 27 Aralık 2019 tarihinde 150 milyon TL icâre sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Altyapı yatırım finansmanı için 100 milyon hedefi ile başlanan sukuk ihracı, yatırımcıların yoğun talebi neticesinde 150 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Altınmarka Gıda A.Ş. 11 Mart 2020 tarihinde 75 milyon TL, Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş. 3 Haziran 2020 tarihinde 50 milyon TL, MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş. 15 Ocak 2021 tarihinde 70 milyon TL sukuk ihracı gerçekleştirmişlerdir.

2.7.1. Sukuk Tanımı

Sukuk, kelime anlamı olarak Arapça “sakk” (sertifika, senet, çek ya da mal sahipliğini gösteren belge) kelimesinin çoğuludur (Özcan ve Elitaş, 2015: 560; Aktaş, 2016:468; Deran ve Dikmen, 2019: 909).

Sukuk, İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions - AAOIFI) tarafından “İslami Yatırım Sertifikaları” olarak ifade edilmekte ve aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır (FFS 17, 2):

“Sukûk, mevcut mal (ayn), menfaat veya hizmet hâlinde bulunan varlıklar üzerindeki mülkiyette veya belirli bir projenin varlıklarında ya da özel bir yatırım faaliyetinde şayi payları ifade eder şekilde ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır. Ancak bu sertifikalar (sukûk), sertifika bedelleri tahsil edildikten, ihraç gerçekleşip arz tamamlandıktan ve bunlar ihraç edildikleri amaç için kullanılmaya başlandıktan sonra varlıklar üzerinde eşit değerde ortak mülkiyet ifade ederler.”

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından “Kira Sertifikaları” olarak ifade edilen sukuk 7 Haziran 2013 tarihinde 28670 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Kira Sertifikaları Tebliği” 3. Maddede aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

“Kira sertifikası: Her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymet.”

Sukuk, bir varlığa dayalı olarak ihraç edilmektedir. Sukuk ihraç edecek olan sukuk borçlusunun öncelikli olarak bir varlığa sahip olması gerekmektedir (Özeroğlu, 2014: 752). Bu bağlamda sukuk, mevcut bir varlık üzerinde mülkiyet hakkı sunan ve bu varlıktan gelir elde edebilmeyi sağlayan yatırım aracı olarak da tanımlanabilmektedir (Alpaslan, 2014: 16).

2.7.2. Sukuk Tarafları

Sukuk tarafları, temel olarak, sukuk ihraç eden ihraççı ve ihraç edilen sukukları satın alarak gelir elde etmeyi amaçlayan yatırımcılardan oluşmaktadır. Sukuk ihraççısı, gerçek kişi ya da tüzel kişi (şirket, finans kurumu, devlet vb.) olabilmektedir. Ancak sukuk ihraç edecek kişi ya da kurumun, sukukların talep edilmesi adına, güvenilir olması önem arz etmektedir.

Sukuk ihraççısı ve yatırımcılardan başka işleyişe bağlı olarak ihraç vekili, ihraç yöneticisi, ödeme yüklenicisi, yatırım yed-i emini sukuk tarafları arasında sayılabilmektedir (FFS 17, Ek 3).

Sukuk ihraççısı dilerse bir ücret veya komisyon mukabilinde ihracı aracı kurumla da gerçekleştirebilmektedir. İhraç vekili, ihraççı adına ihraç işlemlerini gerçekleştiren ücret ya da komisyon mukabilinde acente olarak görev yapan ihraçtan sorumlu taraf olarak faaliyette bulunmaktadır. İhraç vekili, 28670 sayılı Kira Sertifikaları Tebliği'nde "Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ)" olarak isimlendirilmektedir. Tebliğde VKŞ, "kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş olan sermaye piyasası kurumu" olarak tanımlanmaktadır. VKŞ, sukuka dayanak olan varlığı kaynak kuruluşun satın alan ve bu varlığa istinaden sukuk ihracını gerçekleştiren taraf olmaktadır (Tekneoglu, 2016: 28).

İhraç yöneticisi, sukuk yatırımcıları adına ücret mukabilinde faaliyette bulunan aracı kurumdur. İhraç sözleşmesinin uygulanması noktasında sukuk sahibi yatırımcılar adına hareket etmektedir. Ödeme yüklenicisi, sukuk kapsamında sukuk gelirlerini tahsil ederek yatırımcılara düşen payları ödemeyi taahhüt eden aracı kurumdur. Yatırım Yöneticisi, sukuk ihraç izahnamesinde belirtilen esaslar çerçevesinde yatırım faaliyetlerinin yönetilmesinden sorumlu taraftır. İhraççı, ihraç vekili ya da ihraç yöneticisinin görevlendirmesi ile faaliyette bulunabilmektedir. Yatırım yed-i emini, belirli bir ücret mukabilinde, sukuk sahiplerinin menfaatlerini korumak adına, ihraç

yöneticisini denetleyen, sözleşme kapsamındaki gerekli evrakları ve varsa teminatları saklayarak muhafaza eden aracı kurumdur (FFS 17, Ek 3).

2.7.3. Sukuk İhraç Sözleşmesi

Katılım finans ürünlerinin temelini oluşturan ticaret esasına dayalı çalışma prensibi gereği gerçekleştirilecek faaliyetin esaslarının detaylı bir şekilde ortaya konabilmesi adına sukuk ihracı için de sözleşme düzenlenmesi gerekmektedir. Sukuk ihraç sözleşmesi, alıcı ve satıcı (yatırımcı ve ihraççı) arasında gerçekleştirilecek sukuk ihracının temelini oluşturmaktadır. Sözleşme ile yatırımcı ve ihraççı arasında ilişki düzenlenmektedir. Sukuk taraflarının hakları ve yükümlülükleri sözleşme kurulduğu anda başlamaktadır (FFS 17, 5/1/6).

Sukuk ihraç sözleşmesinde sukuka ilişkin detaylı bilgilerin yer aldığı sukuk ihraç izahnamesi yer almaktadır. Yatırımcı izahnamede yer alan bilgiler ışığında ilgili sukuka yatırım yapıp yapmamaya karar verebilmektedir. Sukuk ihraç izahnamesinde aşağıda yer alan bilgilerin bulunması gerekmektedir (FFS 17, 5/1/8):

- Sözleşme şartları,
- İhracı gerçekleştiren kaynak kurum, ihraç vekili, ihraç yöneticisi, aracı kurum vb. gibi tarafların bilgileri,
- Sukuk türü (İcâre sukuk, murâbaha sukuk vb.),
- Sukuk ihracını ve itfasını denetleyecek fıkhi kurul,
- İhraçtan elde edilecek gelirin meşru yöntemlerle işletileceği,
- Varsa sukuk ödemelerini karşılıksız olarak garanti eden üçüncü taraf.

2.7.4. Sukukların Özellikleri

Sukukların ihraç edilmesi, arz gelirlerinin yatırıma dönüştürülmesi, ikincil piyasada işlem görmesi vb. İslam hukuku kuralları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Yatırımcılarına ticaret esasına göre gelir sağlayan yatırım sertifikaları olan sukukların özellikleri aşağıda yer almaktadır (FFS 17, 4):

- Mevcut bir varlığa dayalı olarak ihraç edilirler,
- Sukuklar birbirine eşit değerde ihraç edilmektedirler,
- Müşterek ortaklığı temsil etmektedirler,
- İhraç eden tarafın zimmetindeki alacakları temsil etmezler,

- Fıkhi bir sözleşmeye dayalı olarak ihraç edilirler,
- Sukukların ikincil piyasada işlem görmesi türüne göre değişiklik göstermektedir,
- Sukuk sahipleri gelire ortak oldukları gibi zarara da katlanırlar.

2.7.5. Sukuk Türleri

Sukuklar, değişik açılardan farklı türlere ayrılabilir. Endeksleme şekillerine göre incelendiğinde sukuklar aşağıda yer aldığı gibi sınıflandırılabilir (Tok, 2009: 17-18; Yakar vd., 2013: 76-77; Aslan, 2012: 63-64):

- 1- Projeye Endeksli Sukuk (Belirli bir projenin finansmanı için fon sağlanmaktadır),
- 2- Varlığa Dayalı Sukuk (Bir varlığa dayalı olarak ihraç edilen sukuk),
- 3- Bilanço Endeksli Sukuk (Bilançooya dayalı olarak, birden fazla projenin finansmanı için fon sağlanmaktadır).

Sukuk, yatırımcıların elde edecekleri gelirler açısından değerlendirildiğinde aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Rımaz, 2014: 32):

- 1- Sabit Getirili Sukuk
 - a) İstisnâ Sukuk
 - b) Selem Sukuk
 - c) Murâbaha Sukuk
 - d) İcâre Sukuk
- 2- Değişken Getirili Sukuk
 - a) Mudârebe Sukuk
 - b) Müşâreke Sukuk

İkincil piyasada işlem görüp görmemesine göre bir ayırım yapıldığında sukuklar aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Rımaz, 2014: 33):

- 1- İkincil Piyasada İşlem Görebilenler
 - a) Müşâreke Sukuk
 - b) Mudârebe Sukuk

c) İcâre Sukuk

2- İkincil Piyasada İşlem Göremeyenler

a) Selem Sukuk

b) Murâbaha Sukuk

c) İstisnâ Sukuk

İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions - AAOIFI) tarafından tanımlanan ve onaylanan 15 adet sukuk çeşidi bulunmaktadır (FFS 17, 3). Ancak en yaygın kullanım alanına sahip sukuk çeşitleri şu şekildedir (Büyükkın ve Önyılmaz, 2012: 3; Yakar vd., 2013: 77):

- 1- İcâre Sukuk,
- 2- Mudârebe Sukuk,
- 3- İstisnâ Sukuk,
- 4- Murâbaha Sukuk
- 5- Müşâreke Sukuk,
- 6- Selem Sukuk

2.7.5.1. İcâre Sukuk

İcâre, kelime anlamı olarak “kiraya vermek” manasında kullanılmaktadır (Aslan, 2012: 65). İcâre sukuk, kira ücreti ve süresi önceden belirlenen, sözleşmeye konu olan varlığın mülkiyetinin kiralayanda kaldığı, konvansiyonel bankacılıktaki finansal kiralama (leasing) sistemine benzeyen bir finansal enstrüman olarak tanımlanabilmektedir (Tok, 2009: 19). İcâre sukuk sözleşmesinde taraflardan biri maddi duran varlığı satın almakta ve belirli bir kira ücreti mukabilinde kiralamaktadır (Yakar vd., 2013: 79). Sukuk sahipleri, söz konusu maddi duran varlığın mülkiyet hakkına, kira geliri hakkına ve kiracıyı etkilememek koşulu ile sukuku elden çıkarma hakkına sahiptirler (Aslan, 2012:65).

Kiralanan varlığa sahip olmayı sağlayan icâre sukuk, birbirine eşit değerlerde ihraç edilmektedir. İcâre sukukları satın alan yatırımcılar ilgili varlığın ortaklaşa sahibi olmaktadır. İcâre sukukta amaç, sukuk ihracıyla ilgili varlığı satarak elde edilen gelirlerle varlığın bedelini karşılamaktır (FFS 17, 3/1). İcâre sukuklar ikincil piyasada

işlem görebilmektedir. İcâre sukuk sahipleri dilerlerse sertifikalarını ikincil piyasada satmak suretiyle nakde çevirebilmektedirler (Karaca, 2019: 52).

2.7.5.2. Mudârebe Sukuk

Mudârebe kısaca emek-sermaye ortaklığı olarak bilinen sözleşmedir. Taraflardan birinin sermaye diğerinin de emeğini ortaya koyması sureti ile sözleşme gerçekleştirilmektedir. Faaliyet neticesinde elde edilen kâr başlangıçta belirlenen oranlarla taraflar arasında paylaşılmaktadır. Zarar edilmesi durumunda, zarar sermayeden karşılanmaktadır, parasal zarara sadece sermaye sahibi taraf katlanmaktadır. Emek sahibinin zararı ise emeğinin zayı olmasıdır (Camgöz, 2018: 8).

Mudârebe sukuk, mudârebe sözleşmesine dayalı sukuk türüdür. Mudârebe sukukta sukuk ihraç eden taraf emek sahibi iken sukukları satın alan yatırımcılar sermaye sahibi taraf olmaktadır (FFS 17, 5/1/5/7). Sukuk ihracından elde edilen gelirler mudârebe sermayesini oluşturmaktadır (Çelenk ve Çebi, 2018: 126).

Mudârebe sukukları satın alan sukuk sahibi yatırımcılar, mudarebe sözleşmesinin sermaye sahibi tarafı olmaları hasebiyle ortaklığın varlıklarına ve başlangıçta belirlenen oranda kâra sahip olmaktadır. Faaliyet neticesinde zarar edilmesi durumunda zarar sermayeden karşılanacağı için zarara payları oranında katlanmaktadır.

2.7.5.3. İstisnâ Sukuk

İstisnâ, eser sözleşmesi olarak da bilinen, siparişe dayalı üretim gerçekleştirmek için uygulanan bir sözleşme türüdür. İstisnâ sözleşmesinde satıcı (yüklenici) özellikleri sözleşmede belirtilen sözleşmeye konu malı (eseri) malzemeleri kendisinden olmak üzere üreterek alıcıya teslim etmektedir (Hatipoğlu, 2019: 84-85).

İstisnâ sukuk, istisnâ sözleşmesine dayalı bir sukuk türüdür. İstisnâ sukuk ihraç edilerek elde edilen gelirle sözleşmeye konu eserin maliyeti karşılanmaktadır. İstisnâ sukuku satın alan yatırımcılar üretilen eserin sahibi olmaktadır (FFS 17, 3/4). İstisnâ sukuk sahibi yatırımcılar sözleşmeye konu eser üretilip satıldığında satış bedelinin de sahibi olmaktadır. İstisnâ sukuk genel olarak büyük çaplı alt yapı projelerinin finansmanında kullanılmaktadır (Hayta ve Boyraz, 2018: 119).

2.7.5.4. Murâbaha Sukuk

Murâbaha, maliyet artı kâr payı satış olarak da bilinen, varlığın maliyet fiyatına belirli bir oranda ya da tutarda kâr eklenerek gerçekleştirilen satış sözleşmesidir. Sözleşmeye konu varlığın maliyet bedeli alıcı ve satıcı tarafından bilinmektedir. Maliyet bedeline eklenecek kâr taraflar arasında belirlenerek satış işlemi gerçekleşmektedir (Yurttadur ve Yıldız, 2017: 11).

Murâbaha sukuk, murâbaha sözleşmesine dayalı bir sukuk türüdür. Murâbaha sukuk, murâbaha sözleşmesine konu varlığın satın alınmasını finanse etmek maksadıyla ihraç edilmektedir. Sözleşmeye konu varlık satın alınmışsa sukuk ihracı gerçekleştirilememektedir. Sukukları satın alan yatırımcılar sözleşmeye konu varlığın sahibi olmaktadır (FFS 17, 3/4).

Sözleşmeye konu varlık, üzerine belirli bir kâr eklenerek vadeli (taksitli) bir şekilde satılmaktadır. Satış işlemi gerçekleştiğinde satış bedeli sukuk sahiplerinin olmaktadır. Ancak ödemeler taksitler halinde gerçekleştiği için alıcısı tarafından taksit ödemeleri gerçekleştikçe sukuk sahiplerine de ödemeler gerçekleştirilmektedir (Çebi ve Ünkaya, 2018: 11).

2.7.5.5. Müşâreke Sukuk

Müşâreke, kâr-zarar ortaklığı temeline dayanan, iki ya da daha fazla kişi ya da kurum tarafından sermayenin sağlandığı, faaliyet neticesinde elde edilen gelirin başlangıçta belirlenen oranlarda, zararın ise sermaye oranında paylaşıldığı iş sözleşmeleridir (Yanpar, 2015: 90).

Müşâreke sukuk, müşâreke sözleşmelerine dayalı ihraç edilen bir sukuk türüdür. Sukuk ihraççısı belirli bir faaliyeti gerçekleştirmede kendisine ortaklar bulmak amacıyla sukuk ihraç etmektedir. Sukuk ihracından elde edilen gelirler ortaklığın sermayesinin belirli bir kısmını oluşturmaktadır. İhraç edilen sukukları satın alan yatırımcılar ortaklığın varlıkları ile gelir ve giderlerinin sahibi olmaktadır. Faaliyet neticesinde elde edilen kârdan paylarına düşeni almaktadırlar (FFS 17, 5/1/5/6).

Müşâreke sukuk genel olarak büyük çaplı projelerin finanse edilmesi amacıyla ihraç edilmektedir. Ortaklığı temsil etmeleri hasebiyle müşâreke sukuklar ikincil piyasalarda da işlem görebilmektedirler (Karaca, 2019: 46).

2.7.5.6. *Selem Sukuk*

Selem, paranın peşin ödenmesine mukabil malın vadeli teslim edildiği satış sözleşmeleridir. Satıcı nakit ihtiyacını karşılamak için ilerleyen bir tarihte teslim edeceği malın bedelini alıcıdan peşin tahsil etmektedir. İleri bir tarihte teslim alınacak malın bedeli peşin ödenmesi hasebiyle sözleşmeye konu mal bedeli piyasa fiyatının altında olmaktadır. Sözleşmeye konu malın vade (teslim) tarihinde piyasada kolaylıkla bulunabilen standart mallardan olması gerekmektedir (Ayub, 2017: 266).

Selem sukuk, selem sözleşmesine dayalı ihraç edilen bir sukuk türüdür. Selem sukuku ihraç eden taraf, selem sözleşmesine konu malın satıcısı, sukukları satın alan yatırımcılar ise sözleşmenin alıcı tarafı olmaktadır. Sukuk ihracından elde edilen gelir selem sözleşmesine konu malın bedelini oluşturmaktadır. Selem malı sözleşme kapsamında teslim tarihinde teslim alınıp satıldığında, satış bedeli sukuk sahiplerinin olmaktadır (FFS 17, 5/1/5/3).

2.7.6. Sukuk ve Katılım Bankaları

Sukuk, katılım bankaları tarafından fon sağlamak ya da atıl fonları değerlendirmek amaçlarıyla kullanılabilir. Katılım bankaları genel olarak sukuk ihracı için bir varlık kiralama şirketi (VKŞ) kurarak ihraç gerçekleştirmektedirler. Katılım bankası sukuk ihracı için sukuka dayanak olacak varlığı VKŞ'ye devretmekte ve VKŞ tarafından varlığa dayalı olarak sukuk ihraç edilerek toplanan fonlar katılım bankasına aktarılmaktadır. Katılım bankası topladığı fonları, dayanak varlığın finansmanında kullanmakta ya da daha kârlı projelerde değerlendirerek gelir elde etmekte ve elde ettiği geliri sukuk sahipleri ile paylaşmaktadır (Ünlü, 2019: 512).

Katılım bankaları atıl fonlarını, sukuk satın alarak, gelire dönüştürme imkânına da sahiptirler. Fon ihtiyaçları oluştuğunda nakde çevirebilmek için özellikle ikincil piyasada işlem görebilen sukukları satın almak suretiyle katılım bankalarınca atıl fonlar değerlendirilebilmektedir. Atıl fonların sukuk yatırımları ile gelire dönüştürülmesi ile birlikte katılım bankalarının kârlılıkları da artabilmektedir (Dede, 2017: 75).

2.7.7. Sukuk, Tahvil ve Hisse Senedi Karşılaştırılması

Faizsiz olması özelliğinden dolayı, İslami usullere uygun bir menkul kıymet olarak değerlendirilen sukuk, birçok çalışmada “İslam Tahvili” olarak ifade edilmektedir

(Yakar vd., 2013: 74). Ancak sukuk ve tahvil birbirinden birçok yönüyle ayrı menkul kıymetlerdir.

Sukuk ve tahvil karşılaştırıldığında en belirgin farklılık faiz konusunda ortaya çıkmaktadır. Tahvil, belirli bir vade karşılığında faizli borç ilişkisi iken; sukuk gelirleri, çeşidine göre kâr, satış ya da kira gelirlerinden oluşmaktadır. Sukukta yatırımcı, dayanak teşkil eden bir varlıkta doğrudan mülkiyet hakkına sahip olmaktadır. Tahvil ise yalnızca ihraç eden kuruluşun finansal borcunu temsil etmektedir (Arzova ve Şahin, 2019a: 4). Bu yönüyle sukuk, tahvile göre bir varlığa dayalı ihraç edildiği için daha az riskli olmaktadır.

Hisse senetleri, sınırsız süreli olarak bir şirkete ortaklığı temsil ederken; sukuk, ihraç edildiği dönemle sınırlı olarak varlıkların sahipliğini temsil etmektedir. Sukuk ihracını gerçekleştiren kaynak kuruluş yalnızca İslami kurallara uygun ticari faaliyetler yürütebilmektedir. Hisse senetlerinde ise firma faaliyetlerinde bir sınırlama yoktur (Dede, 2017: 126).

BÖLÜM 3: FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARI (FFMS)

İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions / AAOIFI) tarafından hazırlanan ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından Türkçe'ye çevrilerek yayımlanan FFMS'lerden çalışmanın amacı ile ilişkili olan standartlar TMS/IFRS'lerle farklı olan noktalara vurgu yapılarak yorumlanacaktır. Her ne kadar TMS/IFRS'ler herhangi bir sektörün özelliklerine göre değil genel amaçlı olarak hazırlanmış olsalar da birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de finansal kuruluşların muhasebe ve finansal raporlamasında kullanılmaktadır. FFMS'ler ise sadece Faizsiz Finans Kuruluşları (FFK) için hazırlanmışlardır.

3.1. FAİZSİZ FİNANS KURULUŞLARININ FİNANSAL RAPORLAMASINA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

KGK tarafından yayınlanmış bulunan Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve, AAOIFI tarafından 2020 yılında revize edilmiştir (aaoifi.com/newly-issued-standards).

Kavramsal çerçeve, Faizsiz Finans Kuruluşlarının (FFK) muhasebe uygulamaları ile finansal raporlamanın temel amaçlarını ve kavramlarını belirlemektedir. Finansal muhasebe ve finansal raporlamanın amacı, kavramsal çerçevenin temelini teşkil etmektedir (Paragraf 1).

FFK'ler için ayrı muhasebe standartları geliştirilmesinin ve kavramsal çerçeve yayımlanmasının üç önemli sebebi bulunmaktadır (Paragraf 1/1):

- Muhasebe ve finansal raporlama için ortak bir çerçeve oluşturma ihtiyacı ile genel amaçlı finansal raporların veya finansal tabloların kullanıcılarına, ilişkiye girdikleri işletmenin¹ finansal ve diğer işlemlerinde şekil ve öz bakımından İslam hukuku kurallarına uyduğunu göstermeye (güvence vermeye) katkıda bulunma ihtiyacı,

¹ Orijinalinde (AAOIFI Conceptual Framework for Financial Reporting) kullanılan "entity" terimini "işletme" olarak çevirdiğimizde kavramı tam karşılamadığını düşünen Prof. Dr. Necdet Şensoy, "işletme" yerine "iktisadi kişilik" denilmesini önermektedir (Prof. Dr. Necdet Şensoy'la görüşme notu).

- FFK'lerle bunlarla iş yapan taraflar arasındaki ilişki; geleneksel işletmeler, sigorta şirketleri, yatırım fonları ve diğer kurumlarla iş yapanların ilişkisinden farklıdır. Konvansiyonel iktisadi kişiliklerden (entity) farklı olarak, FFK'lar yatırım ve finansman işlemlerinde faiz kullanmazlar. Spekülatif işlemlerden ve İslam hukuku tarafından izin verilmeyen işlemlerden kaçınmak durumundadırlar. Örneğin konvansiyonel kişilikler (entities) faize dayalı olarak borç alma ve borç verme işlemleri yaparken, FFK'lar mudâربه esasına dayanan yatırım hesapları yoluyla fonları harekete geçirirler. Topladıkları fonları İslam hukukuna uygun varlıklara ve araçlara yatırırlar.
- FFK'nin finansal raporlarının kullanıcıları kendine özgü ve belirli bilgi ihtiyaçlarına sahiptir; buna göre, bu tür işletmelerin finansal raporları bu tür işletmelerle kurulan ilişkilerin ve bu tür işletmelerin dâhil olduğu işlem, olay veya koşulların niteliğini yansıtmak zorundadır.

Kavramsal çerçevenin oluşturulmasının önemi: Kavramsal Çerçeve genel amaçlı finansal raporlarda yer alan bilgilerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur ve dolayısıyla FFK'lere duyulan güveni artırır. Ayrıca, Kavramsal Çerçeve aşağıdakileri de içeren diğer birçok hususta fayda sağlamayı amaçlamaktadır (Paragraf 1/2):

- Kavramsal Çerçeve, finansal muhasebe standartlarının izin verdiği en uygun muhasebe uygulamasının seçimine dayanak sağlayarak uyumu geliştirir,
- Kavramsal Çerçeve, yeni muhasebe standartlarının geliştirilmesinde rehberlik sağlar,
- Kavramsal Çerçeve, KGK tarafından geliştirilen faizsiz finans muhasebe standartlarında ele alınmayan işlem, olay, şart ve koşulların ele alınmasına yardımcı olur,
- Kavramsal Çerçeve, finansal rapor kullanıcılarının finansal muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlanan finansal tabloların içerdiği bilgileri yorumlamasına yardımcı olur,
- Kavramsal Çerçeve, ulusal standart koyucu kuruluşların ulusal muhasebe standartlarını geliştirmesine yardımcı olur,
- Kavramsal Çerçeve, işletme yönetiminin finansal tabloları ve diğer finansal raporları hazırlarken kullandığı yargıların bir rehberi ve düzenleyicisidir,

- Kavramsal Çerçeve, KGK'nın çalışmalarına ilgi duyanlara, KGK'nın faizsiz finans muhasebe standartlarını hazırlarken kullandığı yaklaşım hakkında bilgi sağlar.

Kavramsal Çerçeve'nin geliştirilmesinde kullanılan yaklaşıma göre (Paragraf 1/3):

- Diğer standart belirleyici kuruluşlar tarafından daha önce geliştirilen muhasebe kavramlarından İslâm'ın doğruluk ve hakkaniyet ilke ve idealleriyle uyumlu olanların belirlenmesi,
- İslam hukuku ilke ve ideallerine uyum için gerekli olan açıklamaların ve daha fazla şeffaflık gerektiren hususların belirlenmesi,
- Diğer standart belirleyici kuruluşlar tarafından kullanılan kavramlardan İslam hukuku hükümleriyle çelişenlerin belirlenmesi ve FFK'lar tarafından yapılan finansal raporlamanın amacına uygun yeni kavramların geliştirilmesi,
- FFK'lardaki belirli işlem, olay ya da koşulların kendine özgü yapısını ele alacak kavramların geliştirilmesi. Örneğin, Mudârebe modeli kapsamında FFK'lar tarafından gerçekleştirilen fon hareketleri,
- Genel amaçlı finansal raporlarda yer almayan bilgilere erişim yetkisine veya imkânına sahip olmayanlar başta olmak üzere, bu bilgilerin başlıca kullanıcılarının belirlenmesi,
- Finansal rapor kullanıcılarının bilgi ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer standart belirleyici kuruluşlar tarafından kullanılan kavramlardan Fıkî hükümlerle çelişenleri belirlenmiş ve FFK'lar tarafından yapılan finansal raporlamanın amacına uygun yeni kavramların geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çünkü FFK'lardaki belirli işlem, olay veya koşulların kendine özgü yapısını ele alacak kavramların geliştirilmesi bir ihtiyaçtır. Örneğin, Mudârebe modeli kapsamında FFK'lar tarafından gerçekleştirilen fon hareketleri özellikler arz etmektedir.

Herhangi bir işlem ya da olayla ilgili FFMS bulunmaması durumunda, kavramsal çerçeve dikkate alınmalıdır. Kavramsal çerçevenin de yetersiz görülmesi durumunda, İslam hukuku kurallarına uygun olan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri (ulusal muhasebe standartları çerçevesi) dikkate alınmalıdır (Paragraf 2/2). Bu bağlamda

FFMS’lerde ve kavramsal çerçevede yer almayan konular için diğer standartlara, İslam hukuku kuralları dikkate alınarak, başvurulabilmektedir.

FFK için Kavramsal Çerçevenin 5. paragrafı, finansal raporlar ve raporlama süreci ile ilgilidir. Bu bölümde, finansal raporlar iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, “Genel Amaçlı Finansal Raporlar” ikincisi ise “Özel Amaçlı Finansal Raporlar” dır. Böyle bir ayırım TMS/TFRS kavramsal çerçevesinde bulunmamaktadır. İlk kategori (5/1/1), finansal muhasebenin çıktısı olan hesapsal kişiliğin perspektifini yansıtan ve ana hedefi sermaye sağlayıcılar olan finansal tablolardır. İkinci kategori ise (5/1/2), belirli amaçlarla tanımlı kullanıcıları hedefleyerek hazırlanan finansal tablolardır.

Genel Amaçlı finansal raporlar asgari olarak aşağıdakileri içermektedir (Paragraf 5/2):

- Temel tablolar,
- Muhasebe politikaları tablosu,
- Açıklayıcı dipnotlar,
- İhtiyaca uygun olduğunda destekleyici (tamamlayıcı) ek tablolar.

Temel tablolar şunlardır (Paragraf 5/2/1):

- Ekonomik imkânlar² (resources) (varlıklar) ve bunlara yönelik talep hakları (yükümlülükler ve özkaynaklar) (Finansal durum tablosu),
- Finansal performanstan kaynaklanan talep haklarındaki ve ekonomik imkânlardaki değişiklikler (Gelir tablosu),
- Ekonomik imkânlar ve bu imkânlara (varlıklara) yönelik talep haklarındaki değişiklikler (nakit akışları, ortaklara ait özkaynaklardaki değişimler ve benzeri değişimler).

Bu bilgiler genellikle aşağıdaki tablolarda bulunur:

- a) Nakit akış tabloları,
- b) Ortaklara ait özkaynak değişim tabloları,
- c) Zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tabloları,

² “Economic Resources” terimini “Ekonomik İmkânlar” olarak çevirmek daha doğrudur. (Prof. Dr. Necdet Şensoy’la görüşme notu)

- d) Karz fonunun kaynakları ve kullanımları tabloları,
- e) Bilanço dışı yatırım hesabı sahiplerinin özkaynak değişim tabloları ve
- f) Tekâfül işletmeleri açısından poliçe hamillerinin fon fazlası değişim tabloları³.

Kavramsal çerçevenin altıncı paragrafında tanımlanan finansal tabloların unsurları TMS/TFRS'lerden farklıdır.

Paragraf 6/1' de Varlıklar tanımlanırken, “FFK’nın ortakları veya yatırım hesabı sahipleri tarafından finanse edilen, geçmişteki bir işlem, olay veya koşul sonucunda ortaya çıkan, FFK’ya üzerinde hukuken icra edilebilir bir hak sağlayan, FFK’ya şu anda veya gelecekte ekonomik fayda sağlaması beklenen ve FFK tarafından kontrol edilen bir imkândır” denilmektedir. TMS/TFRS kavramsal çerçevedeki varlık tanımı ise; paragraf 4.3’de, “geçmişteki olayların bir sonucu olarak işletme (iktisadi kişilik) tarafından kontrol edilen mevcut bir ekonomik imkândır” denilmektedir. Paragraf 4.4 Ekonomik imkânı (economic resource), “ekonomik fayda üretme potansiyeline sahip bir hak” olarak tanımlar. “Ekonomik İmkân”, “Ekonomik Fayda”, “Kontrol” unsurları ortak olmakla beraber FFMS Kavramsal Çerçevede mudârabe esasına dayanan, “yatırım” hesabına atıf yapılmıştır.

FFMS Kavramsal Çerçevenin 6/2 paragrafı Yükümlülükleri tanımlarken “FFK’ya karşı hukuken ileri sürülebilen mevcut bir ekonomik mükellefiyettir. Yükümlülükler geçmişteki işlemlerden veya diğer olaylardan kaynaklanır. Mevcut bir mükellefiyet ile geleceğe ilişkin bir taahhüt arasında ayrım yapılır” der.

TMS/TFRS Kavramsal Çerçeve ise 4.26 paragrafında Yükümlülüğü, “işletmenin geçmişteki olayların bir sonucu olarak bir ekonomik kaynağı devretme konusundaki mevcut mükellefiyetidir” diye tanımlar. Görüldüğü gibi yükümlülük tanımında önemli bir fark bulunmamaktadır.

³ c, d, e, f şıklarında sayılan tablolar TMS/TFRS’lerde bulunmayan FFK’na özgü tablolardır. FFMS 27 nolu Yatırım Hesapları standardına göre “sınırlı yatırım (restricted investment)” olarak tanımlanan katılım hesapları bilanço dışında takip edilir. E şıkkı bu durumda kullanılan bir tablodur. Tekâfül işletmeleri olarak anılan tekâfül operatörü işlevini yapan şirketler de İslami sigorta fonu katılımcılarının hakları ve onlarla olan ilişkilerini açıklayan ek finansal tablolar hazırlamak zorundadırlar. F şıkkı da bu durumda kullanılır (Prof. Dr. Necdet Şensoy’la görüşme notu).

Ancak FFMS Kavramsal Çerçeve'de bulunan fakat TMS/TFRS Kavramsal Çerçeve'de bulunmayan çok önemli bir fark 6/3 nolu paragrafta tanımlanan, “Yatırım hesabı sahiplerine ait özkaynaklar” dır. Yatırım hesabı sahiplerine ait özkaynaklar, Mudârebe anlaşmaları çerçevesinde kâr paylaşımı veya katılım esasına göre yatırım amacıyla alınan fonları ifade eder. Yatırım hesabı sahipleri yatırım amaçları doğrultusunda, FFK’ya kâr payı veya uygun hâllerde bir ücret ödendikten sonra verilebilecek kâr alma beklentisiyle genelde nakit olarak FFK’ya ekonomik kaynak sağlar. FFK, zararın kendi ihmali nedeniyle meydana geldiği durumlar hariç olmak kaydıyla, bir zarara uğradığında aldığı fonları iade etmek mecburiyetinde değildir ve bu yüzden yatırım hesabı sahiplerine ait özkaynaklar, FFK için bir yükümlülük olarak kabul edilmez. Benzer şekilde, yatırım hesabı sahiplerine ait özkaynaklar, bu hesapların sahipleri ortaklık haklarından (örneğin oy haklarından) faydalanmadığı için ortaklara ait özkaynaklar olarak değerlendirilmez. Yatırım hesabı sahiplerine ait özkaynaklar, FFK’nın aldığı fonların kullanımı ve dağıtımını üzerinde karar yetkisine sahip olması durumunda⁴ bilanço içi değerlendirilir. Kavramsal Çerçevenin 2020 versiyonu ve FAS 1’in eleştiriye açık taslağı bu konuda “Özkaynak Benzeri = Quasi Equity” kavramını getirmektedir. FFK’ların bilançolarının kaynaklar bölümünde borçlar (yükümlülükler) ve özkaynakların yanında üçüncü bir başlık olarak açıklanması istenen, “yatırım hesabı sahiplerine ait özkaynaklar” a artık, “Sermaye Benzeri Özkaynak” denilecektir.

3.2. FFMS 1 KATILIM BANKALARI VE FAİZSİZ FİNANS KURULUŞLARININ FİNANSAL TABLOLARINDA GENEL SUNUM VE AÇIKLAMA

Standart, Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve’de belirtilen finansal raporların kullanıcılarının ortak bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla katılım bankaları ve faizsiz finans kuruluşları tarafından dönemsel olarak yayınlanması gereken finansal tabloları tanımlamaktadır. Bu standartta aynı zamanda, finansal muhasebenin sınırları içerisinde muhasebe ve finansal raporların amaçlarına ulaşmak amacıyla katılım bankalarının ve faizsiz finans

⁴ Bu durumda “unrestricted=sınırsız” yatırım olarak tanımlanır. (Prof. Dr. Necdet Şensoy ile görüşme notu)

kuruluşlarının finansal tablolarında bilginin sunumuna ilişkin genel ilkeler tesis edilmekte ve açıklanması gereken belirli bilgiler tanımlanmaktadır.

Standart, katılım bankalarının finansal tablolarının kullanıcılarının ortak bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yayımladıkları finansal tablolar için uygulanmaktadır (Paragraf 1). Katılım bankaları tarafından yayımlanan finansal tablolar bilgi kullanıcılarına katılım bankasının mali bilgilerini iletmektedir. Katılım bankası tarafından yayımlanan finansal tabloları inceleyen bilgi kullanıcıları, katılım bankasının varlıkları, kaynakları, gelirleri, giderleri, faaliyet neticesi elde edilen kârlar vb. hakkında bilgiler elde edebilmektedirler.

Katılım bankalarının yayınlaması gereken tam bir finansal tablolar seti (Paragraf 2):

- Finansal durum tablosu,
- Gelir tablosu,
- Nakit akış tablosu,
- Ortaklara düşen özkaynaklar değişim tablosu veya dağıtılmamış kârlar tablosu,
- Kısıtlı yatırımlar değişim tablosu,
- Zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu (banka Zekâtı toplama ve dağıtma sorumluluğunu yüklendiğinde),
- Karz fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu,
- Finansal tablo dipnotları ve
- Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve’de belirtildiği şekilde finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgilerin sağlanmasına yardımcı olacak her türlü tablo, rapor ve diğer veriler.

AAOIFI, İslam Bankaları ve Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında genel sunum ve açıklama standardını da revize etmektedir (aaoifi.com/exposure-drafts-4). Bu süreç henüz eleştiriye açık taslağın (exposure draft) görüşe sunulması (public hearing) aşamasındadır. Bu değişiklik yukarda sayılan finansal tablolara iki yeni tablo eklemekte ve gelir tablosuna da “kapsamlı kâr” bileşenini eklemektedir.

İki yeni tablodan biri, Yatırım (Katılım) hesabından kaynaklanan fonların kullandırılmasından doğan kâr / zararın mudârib (müteşebbis) rolündeki banka ile sahibul mal rolündeki hesap sahibi arasında paylaştırılırken hangi yöntemin uygulandığını açıklamayı amaçlar. AAOIFI FAS 27'ye göre bankanın fonun kullandırılması konusunda hesap sahibi tarafından sınırlandırılmadığı (unrestricted) durumlarda bu kalem bilançoda gösterilir. Hesap sahibi bankayı fonun nasıl kullandıracağı konusunda sınırlar koyarsa (restricted) bu kaynak bilanço dışında açıklanır. İşte revize FAS 1 bu amaçla yeni bir finansal tablo getirmektedir. Bu tablo, “Bilanço dışı yönetilen varlıklardaki değişim tablosu” dur.

Dönemsellik kavramı gereği her dönemin (genellikle 01 Ocak – 31 Aralık) finansal tabloları birbirinden bağımsız olarak hazırlanmaktadır. Bilgi kullanıcıları ihtiyaçları olan bilgileri tek bir döneme ait finansal tablodan karşılayamayabilirler ve önceki dönemlere ait finansal tabloları da inceleme ihtiyacı duyabilirler. Finansal tabloları karşılaştırarak incelediklerinde, alacakları kararlarda daha isabetli olabilmektedirler. Bir katılım bankası, asgari olarak bir önceki karşılaştırılabilir dönemin finansal tablolarını içeren karşılaştırmalı finansal tabloları yayımlamaktadır (Paragraf 3). Katılım bankaları tarafından yayımlanan karşılaştırmalı finansal tablolar bilgi kullanıcıları için daha faydalı olmaktadır.

Finansal durum tablosunda varlık ve yükümlülükler cari ve cari olmayan olarak sınıflandırılmamaktadır (Paragraf 5). Revize FAS 1'de bu tutum korunmakta, ancak varlıkların sınıflandırılmasında ilgili vade dönemlerine veya nakde dönmesi beklenen dönemlere uygun sınıflandırarak açıklama yapılması önerilmektedir. Finansal tabloların sunumunda nakit ve diğer (nakit dışı) varlıkların ayrıştırılması gerekmektedir. Bazı durumlarda cari/cari olmayan ayrımı da yapılabileceği konusunda esneklik getirilmektedir (aaoifi.com/exposure-drafts-4).

Bir yıl içerisinde nakde çevrilebilecek ya da tüketilebilecek varlıklar dönen (cari) varlıklar, bir yıldan daha uzun sürede nakde çevrilebilecek ya da tüketilebilecek varlıklar duran varlıklar olarak adlandırılmaktadır. Aynı şekilde bir yıl içerisinde ödenecek borçlar kısa vadeli yabancı kaynaklar, bir yıldan daha uzun sürede ödenecek borçlar uzun vadeli yabancı kaynaklar olarak adlandırılmaktadır.

“Tablolardaki Sunum ve Açıklamalar” la ilgili olan 4. bölümde, finansal kuruluşların bilançolarında açıklanması gereken bilgiler çalışmamızda inceleyeceğimiz finansal ürünlerle ilgilidir (Paragraf 37):

- Nakit ve nakit benzerleri,
- Alacaklar:
 - Murâbaha alacakları
 - Selem alacakları
 - İstisnâ alacakları
- Menkul kıymet yatırımları,
- Mudârebe finansmanı,
- Müşâreke finansmanı,
- Diğer işletmelerdeki yatırımlar,
- Stoklar (Murâbaha anlaşmasının tamamlanmasından önce Murâbaha müşterileri için satın alınan mallar dâhil),
- Gayrimenkul yatırımları,
- Kiralama amaçlı edinilen varlıklar,
- Diğer yatırımlar ve bunların türlerine ilişkin açıklama,
- Duran varlıklar ile önemli duran varlık türlerine ve bunların birikmiş amortismanına ilişkin açıklama,
- Diğer varlıklar ve önemli diğer varlık türlerine ilişkin açıklama.

Bilanço üzerinde yapılması gereken açıklamalar açısından TMS 1 ile karşılaştırma yapıldığında, TMS 1’de sadece ticari ve diğer alacaklar sayılırken; doğası gereği FFMS’de, murâbaha alacakları, selem alacakları ve istisnâ alacakları sayılmaktadır.

Finansal tablolarda, İslam hukukunun izin vermediği kaynak veya araçlarla gerçekleşen kazançların tutarı ve yapısı açıklanır. Benzer şekilde, İslam hukukunun izin vermediği amaçlara yönelik olarak yapılan harcamaların tutarı ve yapısına ilişkin açıklamalar da yapılır. Katılım bankası, yasaklanmış kazançlarla oluşturulan ya da yasaklanmış harcamalar yoluyla edinilen varlıkları nasıl elden çıkarma niyetinde olduğunu da açıklar (Paragraf 15). Katılım bankaları uygulamada geciken ödemelerde caydırıcılık olması açısından cezalar almakta, ancak alınan cezaları varlıklarına dâhil etmeden sosyal sorumluluk projelerinde değerlendirmektedirler.

TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu standardı ile karşılaştırıldığında FFMS 1’de ilave finansal tablolar yer almaktadır. FFMS 1’de yer alan ilave finansal tablolar katılım bankası bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Söz konusu finansal tablolar aşağıdaki gibidir:

- Kısıtlı yatırımlar değişim tablosu,
- Zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu,
- Karz fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu.

Fon sahibi tarafından sağlanan fonların belirli katılım finans ürünleri ile kullanılmasının şart koşulması durumunda kısıtlı yatırımlar ortaya çıkmaktadır. Katılım bankaları tarafından toplanan fonların belirli kısmı kısıtlı yatırımlardan oluşabilmektedir. Katılım bankası hesabına para yatıran müşteri, sağlamış olduğu fonu belirli katılım finans ürünlerinde kullanılması için kısıtlama getirdiğinde, sonuçlarını da takip etme eğiliminde olmaktadır. Katılım bankası tarafından bilgi kullanıcılarına kısıtlı yatırımlar ile ilgili bilgilerin aktarılması Kısıtlı yatırımlar değişim tablosu ile mümkün olmaktadır.

İslami hassasiyete sahip bireyler, dini inanışları gereği elde etmiş oldukları gelirlerden bir kısmını ihtiyaç sahiplerine karşılıksız olarak vererek dini görevlerini yerine getirmektedirler. Katılım bankası, mudilerine ait kaynakların zekâtını dağıtma sorumluluğunu yüklendiğinde, fonların nerelerden temin edildiği ve nerelerde değerlendirildiği hakkında bilgi kullanıcılarına Zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu ile bilgi sunulmaktadır.

Karşılıksız ödünç verme anlamına gelen karz-ı hasen katılım bankaları tarafından az da olsa kullanılan bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Katılım bankaları konvansiyonel bankalarda olduğu gibi müşterilerinin nakit ihtiyaçlarını karşılıklı borç para vermek suretiyle karşılayamamaktadır. Katılım bankası müşterisinin acil nakit ihtiyacı olduğunda karşılıksız borç yani karz-ı hasen yöntemine başvurulabilmektedir. Katılım bankaları ihtiyaç sahiplerine karşılıksız borç para verebilmek için karz fonu oluşturmaktadırlar. Söz konusu fonun kaynakları ve kullanım alanları ile ilgili olarak bilgi kullanıcılarına Karz fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu ile bilgi aktarılmaktadır.

3.3. FFMS 3 MUDÂREBE FİNANSMANI

Mudârebe, bir tarafın sermaye, diğer tarafın emek koyduğu emek-sermaye ortaklığıdır. Bu ortaklık sözleşmesi katılım bankacılığında fon toplarken (FFMS 27) uygulandığı gibi fon kullandırılırken de uygulanmaktadır.

Standart, katılım bankaları ve faizsiz finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilen mudârebe finansmanı işlemlerinin finansal tablolara alınması, ölçümü ve açıklanmasına ilişkin muhasebe kurallarını oluşturmayı amaçlamaktadır.

3.3.1. Standardın Kapsamı

Standart, katılım bankasının fon sağlayıcı olarak gerçekleştirdiği mudârebe finansmanı işlemlerine ve katılım bankasının mudârebede kullanılmak üzere sağladığı sermayeye ilişkin işlemlere uygulanmaktadır (Paragraf 1). Mudârebede katılım bankası hem sermaye sahibi taraf hem de emek sahibi taraf olarak yer alabilmektedir. Ancak mudârebe finansmanı standardı sadece katılım bankasının mudârebede sermaye sahibi taraf olarak yer almasını kapsamaktadır. Bu bağlamda katılım bankasının emek sahibi taraf olarak da yer aldığı mudârebe ile ilgili de bir standart yayımlanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Aşağıdaki hususlar bu standardın kapsamı dışındadır (Paragraf 2):

- Mudaribin (müşterinin) defterleri ve mudârebe defterlerindeki mudârebe işlemlerinin muhasebeleştirilmesi.
- Katılım bankasının faizsiz finans hükümleri açısından mudârebe olarak tanımlanan kısıtlanmamış yatırım hesapları fonlarını alması.
- Katılım bankasının mudarib ya da vekil olarak kısıtlı yatırım hesabı fonlarını alması.
- Mudârebe fonunun zekâtı.

3.3.2. Mudârebe Finansmanına Ait Muhasebe Süreci

Sözleşme tarihinde mudârebe sermayesinin finansal tablolara alınması durumunda dikkat edilmesi gereken hususlar (Paragraf 3-6):

- Mudârebe finansmanı sermayesi (nakdî veya aynî) mudaribe ödendiğinde veya mudaribin hesabına yazıldığında finansal tablolara alınır.

- Mudârebe sermayesinin taksitler halinde ödenmesinin kararlaştırılması durumunda her bir taksit ödemesi, ödeme zamanında finansal tablolara alınır.
- Mudârebe sözleşmesinin sona ermesinin gelecekte bir olayın meydana gelmesine bağlı olmasının veya gelecekteki bir zamana ertelenmesinin söz konusu olması ve mudârebe sermayesinin ödenmesinin söz konusu olayın meydana gelmesine veya söz konusu zamanın gelmesine bağlı olması durumunda; mudârebe sermayesi sadece mudaribe ödendiğinde finansal tablolara alınır.
- Mudârebe finansmanı işlemleri katılım bankasının finansal tablolarında “Mudârebe Finansmanı” başlığı altında sunulur. Parasal olmayan varlık şeklinde sağlanan mudârebe sermayesi, “Parasal Olmayan Mudârebe Varlıkları” adı altında finansal tablolarda sunulur.

Sözleşme tarihinde mudârebe sermayesinin ölçümü durumunda dikkat edilmesi gereken hususlar (Paragraf 7-9):

- Katılım bankası tarafından nakdi olarak sağlanan mudârebe sermayesi, ödenen tutar veya mudaribin hesabına yazılan tutar üzerinden ölçülür.
- Katılım bankası tarafından aynı olarak sağlanan mudârebe sermayesi (ticari amaçla kullanılacak varlıklar veya teşebbüste kullanılması amaçlanan parasal olmayan varlıklar), varlıkların gerçeğe uygun değeri (katılım bankası ve müşteri arasında mutabık kalınan değer) üzerinden ölçülür. Varlıkların değerlemesi sonucunda gerçeğe uygun değer ile defter değeri arasında fark ortaya çıkarsa bu fark, katılım bankasının kâr veya zararı olarak finansal tablolara alınır.
- Tarafların biri veya her ikisi tarafından katlanılan sözleşme giderleri (fizibilite çalışmaları veya diğer benzer giderler) her iki tarafça aksi kararlaştırılmadıkça mudârebe sermayesinin bir parçası olarak kabul edilmez.

Sözleşmenin yapılmasından sonra raporlama dönemi sonunda mudârebe sermayesinin ölçümü durumunda dikkat edilmesi gereken hususlar (Paragraf 10-13):

- Mudârebe sermayesi sözleşme tarihinden sonra sözleşme tarihinde mudârebe sermayesinin ölçümünde belirtildiği şekilde ölçülür. Ancak mudârebe

sermayesinin (varsa) katılım bankasına yapılan herhangi bir geri ödemesi, mudârebe sermayesinden düşülür.

- Mudârebe sermayesinin bir kısmının, işin başlangıcından önce zarar veya diğer sebeplerden dolayı mudaribin herhangi bir kasıt veya kusuru olmaksızın kaybedilmesi durumunda, bu zarar mudârebe sermayesinden düşülür ve katılım bankasının zararı olarak dikkate alınır. Ancak, zararın işin başlangıcından sonra meydana gelmesi durumunda, mudârebe sermayesinin ölçümü etkilenmeyecektir.
- Mudârebe sermayesinin tamamının mudaribin herhangi bir kasıt veya kusuru olmaksızın kaybedilmesi durumunda mudârebe feshedilir ve ilgili hesap kapatılarak ortaya çıkan zarar katılım bankasının zararı olarak dikkate alınır.
- Mudârebenin feshedilmesi veya tasfiye edilmesi ve mudârebe sermayesinin (kâr veya zarar hesaplandıktan sonra) hesap kapatıldığında katılım bankasına ödenmemesi durumunda, mudârebe sermayesi (kâr ve zarar hesaba katılarak) mudaribden alacak olarak finansal tablolara alınır.

Mudârebe kâr veya zararındaki payının katılım bankasının finansal tablolarına alınması durumunda dikkat edilmesi gereken hususlar (Paragraf 14-18):

- Bir raporlama dönemi içinde başlayıp sona eren mudârebe finansmanı işlemlerinde, katılım bankasının işlemdeki payına ilişkin kâr veya zararı, tasfiye anında finansal tablolara alınır.
- Mudârebe finansmanının birden fazla raporlama döneminde devam etmesi durumunda katılım bankası ile mudarib arasında kısmi ya da nihai yerine getirmenin sonucu olarak katılım bankasının her bir dönemde kârdan alacağı pay, kâr dağıtımı yapılması koşuluyla bankanın o döneme hesaplarında finansal tablolara alınır. Katılım bankasının herhangi bir dönemdeki zararları, bu zararların mudârebe sermayesinden düşülmesi koşuluyla bankanın söz konusu döneme ait hesaplarında finansal tablolara alınır.
- Yukarıda değinildiği üzere mudaribin, tasfiye veya sözleşmenin yerine getirilmesini takiben katılım bankasının kârdan alacağı payı ödememesi durumunda, ödenecek kâr payı mudaribden alacak olarak finansal tablolara alınır.

- Tasfiyeden kaynaklanan zararlar mudârebe sermayesi azaltılarak tasfiye sırasında finansal tablolara alınır.
- Mudarib kendisine ait kasıt veya kusurlardan kaynaklanan zararları üstlenir. Bu zararlar mudaribden alacak olarak finansal tablolara alınır.

Açıklama hükümleri ile ilgili olarak standartta “Katılım bankasının bir raporlama dönemi içinde mudârebe varlıklarının değerinde bir düşüşten dolayı bir karşılık ayırması durumunda söz konusu döneme ilişkin finansal tablo dipnotlarında açıklama yapılır” denilmektedir (Paragraf 19). Ayrıca standartta açıklamaların FFMS 1 “Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama” hükümleri dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Paragraf 20). Tam açıklama kavramı gereği, bilgi kullanıcılarına finansal tablolar da yer alamayan ya da anlaşılamayabilecek olan bilgiler dipnotlar aracılığı ile iletilmektedir.

3.4. FFMS 4 MÜŞÂREKE FİNANSMANI

Müşâreke, katılım bankası ile müşterileri arasında; bir projeyi gerçekleştirmek için her iki tarafın da ortaklığın sermayesine katkı yaptığı ve kârın önceden anlaşıldığı şekilde, zararın sermaye oranına göre paylaşıldığı bir ortaklık biçimidir.

Standart, katılım bankaları ve faizsiz finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilen müşâreke finansmanı işlemlerinin finansal tablolara alınmasına, ölçümüne ve açıklanmasına ilişkin muhasebe kurallarını oluşturmayı amaçlamaktadır.

3.4.1. Standartın Kapsamı

Standart, kısa veya uzun vadeli sabit müşâreke ya da sahipliğin taraflardan birine geçmesiyle sona eren azalan müşâreke yoluyla, katılım bankası tarafından gerçekleştirilen müşâreke finansmanı işlemlerine uygulanmaktadır (Paragraf 1).

3.4.2. Müşâreke Finansmanına Ait Muhasebe Süreci

Katılım bankasının nakit veya ayni olarak koyduğu müşâreke sermayesindeki payı, ortağa ödeme yapıldığında ya da müşâreke hesabında ortağın kullanımına hazır hale getirildiğinde finansal tablolara alınmaktadır. Söz konusu pay, katılım bankasının kayıtlarında müşâreke finansmanı hesabının altında müşterinin adıyla birlikte sunulur ve “Müşâreke Finansmanı” başlığı altında finansal tablolarda gösterilir (Paragraf 3).

Katılım bankası tarafından nakit olarak konulan müşareke sermayesindeki pay, ödenen tutar üzerinden ya da müşâreke hesabında ortağın kullanımına hazır hale getirilen tutar üzerinden ölçülmektedir (Paragraf 4). Katılım bankası tarafından temin edilen, ticari amaçla kullanılacak varlıklar veya teşebbüste kullanılacak parasal olmayan varlıklardan oluşan müşareke sermayesindeki pay, varlıkların ortaklar arasında mutabık kalınan değeri (gerçeğe uygun değeri) üzerinden ölçülmektedir (Paragraf 5). Müşârekede nakdi ödenen müşareke sermayesi ödenen tutarla kayıtlara alınırken nakdi olmayan müşareke sermayesi ise gerçeğe uygun değeri ile kayıtlara alınmaktadır. Gerçeğe uygun değer tespit edilirken sözleşme taraflarının söz konusu değer üzerinde mutabık olması önem arz etmektedir. Gerçeğe uygun değer, piyasada oluşan varlığın gerçek değeridir.

Sözleşme giderleri müşareke sermayesi olarak dikkate alınmamaktadır (Paragraf 6). Müşârekede sözleşme kurulurken katılan giderler sözleşme gideri olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu giderler müşâreke sermayesinden karşılanmamaktadır.

Finansal dönem sonunda katılım bankasının sabit müşâreke sermayesindeki payı, ödenen tutar veya varlığın sözleşme tarihinde tespit edilen değeri (tarihi maliyeti) üzerinden ölçülmektedir (Paragraf 7). Azalan müşârekedeki payı ise, ortağa devredilen her tür payın, tarihi maliyeti düşüldükten sonra geriye kalan tarihi maliyeti üzerinden ölçülmektedir (Paragraf 8). Azalan müşârekede katılım bankası hisselerini taksitler halinde devretmektedir. Son hisselerini de devrettikten sonra müşârekedeki payı ve doğal olarak da ortaklık sona ermektedir. Azalan müşârekede hisse devri katılım bankası tarafından başlangıçta ödenen tutar üzerinden değil, devir tarihindeki hisselerin piyasa değeri üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Bir finansal dönemde gerçekleşen müşâreke finansmanı işlemlerinde katılım bankasının kâr veya zararı, katılım bankasının hesaplarında tasfiye anında finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 11). Bir finansal dönemden daha fazla devam eden sabit müşâreke finansmanı işlemlerinde katılım bankasının kâr veya zararı, kâr dağıtımı yapıldığı ölçüde, zarar ise katılım bankasının müşâreke sermayesindeki payından düşüldüğü ölçüde katılım bankasının o dönemdeki hesaplarında finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 12). Bir finansal dönemden daha fazla devam eden azalan müşâreke finansmanı işlemlerinde katılım bankasının kâr veya zararı, bir önceki

paragraftaki kurallar, katılım bankasının müşareke sermayesindeki ve kâr ve zararlardaki payında meydana gelen azalışlar dikkate alınarak, uygulanmaktadır (Paragraf 13). Dönemsellik kavramı gereği her dönem birbirinden bağımsız değerlendirildiği için birden fazla dönemi kapsayan müşareke sermayesi ile ilgili kâr veya zarar ilgili dönemde dikkate alınmaktadır.

Ortağın (Bankanın müşterisi) kusur ya da ihmalden kaynaklanan zarar, ortak tarafından karşılanmaktadır ve ortaktan alacak olarak finansal tablolarda alacak olarak açıklanmalıdır (Paragraf 15). Katılım bankasının müşareke alacaklarını tahsil edememesi durumunda tahsilatlardaki ödenmemiş payı, müşareke alacakları hesabına kaydedilmektedir. Bu alacakların tahsilinin şüpheli olması durumunda, bu alacaklar için karşılık ayrılmaktadır (Paragraf 16).

Açıklama hükümleri ile ilgili olarak standartta “Katılım bankasının bir finansal dönemde müşâreke finansmanı işlemlerindeki sermayesinde ortaya çıkan kayıplar için karşılık ayırması durumunda, söz konusu döneme ait finansal tablolarının dipnotlarında bu durum açıklanmalıdır” denilmektedir. Ayrıca standartta açıklamaların FFMS 1 “Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama” hükümleri dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Paragraf 17-18).

3.5. FFMS 7 SELEM VE ALT SELEM

Selem, bir malın belirlenen koşullara göre peşin ödemeyle ileride teslim alınmak üzere satın alınması veya peşin ödemeyle ileride teslim edilmek üzere satılmasıdır.

Alt Selem, satıcının yükümlülüğünü yerine getirmek için satın alan sıfatı ile önceki bir selem sözleşmesinden olan alacaklarına dayandırdığı bir selem sözleşmesidir. İkinci selem sözleşmesinin yerine getirilmesi ilk sözleşmenin yerine getirilmesine bağlı olamaz. İki selem sözleşmesi de birbirinden tamamen bağımsız sözleşmelerdir.

Standart, katılım bankaları ve faizsiz finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilen selem finansmanı ve alt selem işlemlerinin finansal tablolara alınması, ölçümü ve açıklanmasına ilişkin muhasebe kuralları oluşturmayı amaçlamaktadır.

Standartın ekinde (Ek 2); “Selem”, “Satım konusu mal”, “Satıcı”, “Satın alan”, “Re’sülmal = Selem sözleşmesinde ödenen (nakdi, aynı veya diğer fayda olarak) sermaye

(maliyet); örneğin bedel” ve “Alt Selem” tanımları bulunmaktadır. Katılım bankaları, selem sözleşmesinde alıcı konumunda olmakta yani fonlama ihtiyacı olan müşteriye peşin ödeme yaparak onu finanse etmektedir. Müşteriye yapılan ödemeye “sermaye” adı konması bu açıdan anlamlı olmakla birlikte, yapılan işlemin bir ticarî faaliyet olması açısından bir ortaklık terimi olan sermayenin kullanılması kavramsal açıdan eleştirilebilir. Katılım bankası vade sonunda teslim alacağı malı veya emtiayı ne yapacağını önceden belirlemek zorundadır. Bu amaçla kendisinin satıcı olduğu ikinci bir selem sözleşmesi için müşteri bulması gerekir. Bu ikinci selem sözleşmesine alt selem adı verilmektedir. Bu durumda katılım bankasının selem sözleşmesini bir finansal ürün olarak kullanmak istemesi halinde iki ayrı müşteri bulması gerekmektedir.

3.5.1. Standardın Kapsamı

Standart selem finansmanı ve alt selem işlemlerine ilişkin muhasebe kurallarını kapsamaktadır. Selem işleminde katılım bankasının ödediği veya bir alt selem işleminde aldığı selem sermayesinin muhasebe uygulamasını ve sözleşmeye konu malın alımı veya satımı ile hasılatların, giderlerin, kazanç ve kayıpların finansal tablolara alınmasını içermektedir (Paragraf 1).

3.5.2. Selem Finansmanı ve Alt Selem İşlemlerine Ait Muhasebe Süreci

Selem finansmanı, selem sermayesi satıcıya ödendiğinde veya kullanımına hazır hale getirildiğinde finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 2). Alt selem işlemleri katılım bankası selem sermayesini tahsil ettiğinde finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 3). Selem sermayesi mutlaka peşin olmalıdır. Peşin olarak ödenen ya da tahsil edilen selem sermayesi, ödeme ya da tahsilatın gerçekleştiği tarihte kayıtlara alınmaktadır.

Sözleşme tarihinde sermaye ödenen tutarla ölçülür (Paragraf 4). Nakit dışında sağlanan sermaye ise varlığın veya sunulan faydanın gerçeğe uygun değerinden ölçülmektedir (Paragraf 5). Nakdi sermaye ödenen tutarla, nakdi olmayan sermaye ise tarafların mutabık kaldığı piyasa değerinden kayıtlara alınmaktadır.

Finansal dönem sonunda sermaye sözleşme tarihinde ölçüldüğü gibi ölçülür. Ancak, satıcının sözleşmeye konu malı tam veya kısmen teslim etmemesi muhtemel ise veya sözleşmeye konu malın değerinin düşme olasılığı varsa; katılım bankası tahmini zarar tutarı kadar karşılık ayırmaktadır (Paragraf 6). Katılım bankası tarafından

sözleşmeye konu mal için ödenen selem sermayesi birden fazla dönemi kapsıyorsa, dönem sonlarında sözleşmeye konu mal için değerlendirilerek teslim alınacak malın değerinde herhangi bir değer düşüklüğü varsa karşılık ayrılmaktadır.

Selem ve alt selem işlemlerinin katılım bankalarının finansal tablolarında sunumu ile ilgili olarak standart, “Selem Finansmanı” ve “Alt Selem” başlıkları altında ve alt selem işlemlerinin yükümlülük olarak sunulması gerektiğini ifade etmektedir (Paragraf 7-8). Katılım bankaları alt selem sözleşmelerini, selem sözleşmelerindeki yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla yapmaktadırlar. Ancak her iki sözleşme de mutlaka birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirilmektedir. Sözleşmelerin birbirine bağlanması mümkün değildir.

Sözleşme uyarınca katılım bankası tarafından alınan sözleşmeye konu varlıklar tarihi maliyetten kaydedilmektedir (Paragraf 9). Katılım bankası bedelini peşin ödemiş olduğu selem sözleşmesine konu varlığı ilerleyen bir tarihte teslim aldığı anda, ödemiş olduğu tutar üzerinden kayıtlarına almaktadır.

Benzer türde olup fakat farklı kalitede sözleşmeye konu mal alınması durumunda (Paragraf 10-11):

- Alınan sözleşmeye konu malın piyasa değeri, sözleşmede belirtilen malın değerine eşitse, defter değerinden ölçülerek kaydedilmektedir.
- Alınan sözleşmeye konu malın piyasa değeri sözleşmede belirtilen malın değerinden düşükse, alınan mal, alım tarihindeki piyasa değerinden ölçülüp kaydedilmektedir, aradaki fark ise zarar olarak finansal tablolara alınmaktadır.

Katılım bankası tarafından teslim tarihinde sözleşmeye konu malın bir kısmının ya da tamamının teslim alınamaması durumunda (Paragraf 12-13):

- Teslimatın tamamen veya kısmen gerçekleştirilememesi durumunda, teslim tarihi uzatılırsa, sözleşmeye konu malın defter değeri olduğu gibi kalmaktadır.
- Selem finansmanı sözleşmesi tamamen veya kısmen iptal edilirse ve müşteri selem sermayesini geri ödemezse, tutar müşteriden alacak olarak finansal tablolara alınmaktadır.

Katılım bankasının müşterinin kasıt ya da kusuru sebebiyle sözleşmeye konu malı alamaması durumunda (Paragraf 14-15):

- Selem finansmanı sözleşmesi tamamen veya kısmen iptal edilirse ve müşteri Selem sermayesini veya gereken kısmını geri ödeyemezse, tutar müşteriden alacak olarak finansal tablolara alınmaktadır.
- Katılım bankasının sözleşmeye konu mala karşılık teminat olarak gösterilen menkul kıymetleri olması ve menkul kıymetlerin satışından elde edilen gelirlerin defter değerinden daha az olması durumunda fark, müşteriden alacak olarak finansal tablolara alınmaktadır. Gelirler defter değerinden daha fazlaysa, fark müşteriye iade edilmektedir.

Finansal dönem sonunda selemle satın alınan sözleşmeye konu malın değeri tarihi maliyeti ve nakit benzeri değerinden düşük olanı üzerinden ölçülür. Nakit benzeri değerin daha düşük olması durumunda, aradaki fark zarar olarak gelir tablosuna alınmaktadır (Paragraf 18). Katılım bankası selem sözleşmesine mukabil teslim almış olduğu malı alt selem ile satmadıysa dönem sonunda değerlemeye tabi tutmalıdır. Sözleşmeye istinaden teslim alınan malın dönem sonundaki peşin değeri daha düşükse, yani sözleşmeye konu mal dönem sonunda değer kaybına uğramışsa, aradaki fark zarar olarak kayıtlara alınmaktadır. Katılım bankasının selem sözleşmesi yoluyla satın aldığı malı satmamış olması banka için bir risk oluşturmaktadır. Olağan durumlarda bir alt selem sözleşmesi yapmadan selem sözleşmesine girilmeyeceği düşünülür.

Sözleşmeye konu malın bir alt selem işleminde katılım bankasından müşteriye teslimini takiben, müşterinin ödediği tutarla sözleşmeye konu malın maliyeti arasındaki fark kâr veya zarar olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 19). Katılım bankası iki ayrı selem sözleşmesi düzenlemek suretiyle bir sözleşmeden satın almış olduğu malı diğer sözleşme (alt selem) ile sattığında, iki sözleşme arasındaki fark kadar kâr ya da zarar etmektedir. Elde edilen kâr ya da katlanılan zarar kayıtlara alınmaktadır.

İlgili kişilik (şirket, firma) ile ilgili finansal bilgilere ihtiyaç duyanların finansal tabloları eksiksiz bir şekilde anlamaları önem arz etmektedir. Bu bağlamda finansal tablolarda yer alan bilgilerin dipnotlarda daha detaylı ve anlaşılır bir şekilde açıklanması gerekmektedir. Bu nedenle dipnotlar finansal tabloların ayrılmaz parçalarıdır. Standartta Selem ve Alt Selem işlemlerinin finansal tablolarda yer alan dipnotlarda açıklanmasında dikkat edilmesi gereken konularla ilgili olarak standartta “Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında

Genel Sunum ve Açıklama'daki açıklama hükümleri dikkate alınır" denilmektedir (Paragraf 20).

Konuya işletme açısından bakıldığında TFRS 15'deki "sözleşme yükümlülüğü" selem sözleşmesine taraf olan işletmenin yükümlülüğünü yansıtmaktadır. Standartta sözleşme yükümlülüğü "İşletmenin müşteriden tahsil ettiği (veya tahsile hak kazandığı) bedel karşılığında mal veya hizmetleri müşterisine devretme yükümlülüğüdür" şeklinde tanımlanmaktadır (TFRS 15). Bu durumda işletme açısından tahsil edilen tutarın "siparişin avansı olarak kabul edilmesi" tartışılabilir. Aslında alınan bir avans değil satışın peşin bedelidir.

3.6. FFMS 8 İCÂRE VE İCÂRE MÜNTEHİYE BİTTEMLİK

AAOIFI tarafından 2020 yılında Financial Accounting Standard (FAS) 32 İcâre standardı yayınlanarak FAS 8 İcâre ve İcâre Muntehiye Bittemlik standardı 01 Ocak 2021 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır. (aaoifi.com/newly-issued-standards). Ancak henüz FAS 32 KGK tarafından yayımlanmadığı için Türkiye'de FFMS 8 yürürlüktedir.

8 no.lu standartta icâre "Bir varlığın (kiralamaya konu varlığın) kullanım hakkının anlaşılan bir bedel karşılığında devredilmesidir" şeklinde tanımlanmaktadır (EK E). Fıkhi açıdan teklif ve kabul, kiralayan ve kiracı ve bir sözleşme olmak üzere üç temel unsurunun bulunması gerekmektedir.

FAS 32, FFMS 8 de dört alt başlıkta sınıflandırılan İcâre Muntehiye Bittemlik yani kiralanan varlığın mülkiyetinin sözleşme sonunda kiracıya geçtiği yöntemi iki alt başlıkta düzenlemiştir:

- a) İcâre sözleşmesi süresi sonunda gerek satış, gerekse de hibe şeklinde sahipliğin (mülkiyetin) kiracıya geçtiği icâre (kiralama)
- b) Sahipliğin tedrici geçişini öngören icare

Sahipliğin tedrici olarak geçmesinde, "azalan Müşâreke İcâresi" de dâhildir ifadesi de eklenmiştir.

Tanımlar arasında, Azalan Müşâreke (Şirket-ul Mülk); melez bir ürün olarak tanımlanmış ve tedrici bir transferin yapıldığı İcâre Muntehiye Bittemlike benzetilmiştir.

Tanımlar arasında bulunan “Birleşik Varlık” (Combined Asset) kavramı da bununla ilgilidir. Birleşik Varlık, aynı varlığın üzerinde aynı anda bulunan “Sahiplik Hakkı” ile “Kullanım Hakkı” nı birlikte ve orantısız olarak temsil eden bir varlıktır. Kiracı süreç içinde kendisine geçen sahiplik hakkı ile kullanım hakkı varlığının⁵ toplam değerini birleşik varlık olarak bilançosuna alır. Kiralayan da oransal olarak kalan sahiplik hakkını bilançosuna alır.

3.6.1. Standardın Kapsamı

Paragraf 1’de standardın kapsamı, katılım bankasının kiracı ya da kiralayan olduğu durumlarda faaliyet icâresi, finansal icâre (İcâre Müntehiye Bittemlik), satış ve geri kiralama ile alt kiralamaya ilişkin muhasebe kurallarını düzenlemek olarak ifade edilmektedir.

Standardın kapsamı dışında olan hususlar ise Paragraf 2’de şu şekilde ifade edilmektedir:

- Doğal kaynakların (Doğalgaz, petrol, metal, kereste vb.) aranması ya da kullanımına ilişkin İcâre sözleşmeleri,
- Belirli lisans sözleşmeleri (video kayıtları, sinema filmleri, telif hakları, patentler ve el yazmaları vb.) ile ilgili İcâre işlemleri,
- Profesyonel hizmet alımları ve iş sözleşmeleri.

Standartta icâre temel olarak ikili sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Bunlar, faaliyet icâresi ve finansal icâre (İcâre Müntehiye Bittemlik) olarak ortaya çıkmaktadır.

Faaliyet icâresi, kiralanan varlığın mülkiyetinin, kira süresi sonunda, kiracıya devredileceğine ilişkin herhangi bir taahhüt olmayan kiralamadır (Paragraf 3). Faaliyet icâresi normal kiralama yöntemidir. Kişi ya da kurum, genellikle ekonomik sebeplerden dolayı, ihtiyacı olan varlığı satın almak yerine kiralamayı tercih etmektedir.

Finansal icâre (İcâre Müntehiye Bittemlik) ise, kiralanan varlığın mülkiyetinin, kira süresi sonunda, kiracıya devredileceğine ilişkin bir taahhüt içeren ve varlığın mülkiyetinin kiralayana geçtiği kiralama yöntemidir (Paragraf 4). Finansal icâre yönteminde kiracı, kiralamış olduğu varlığın kira süresi sonunda ya da kira süresi

⁵ Kullanım Hakkı Varlığı= Right of Use Asset, UFRS 16 da gelen yeni bir kavramın AAOIFI standardına yansımastır (Prof. Dr. Necdet Şensoy’la görüşme notu).

bitmeden, bir bedel karşılığında ya da bedelsiz olarak sahibi olmaktadır. Finansal icâre sözleşmesi kiralamaya konu varlığın mülkiyetinin kiracıya geçmesi ile son bulmaktadır.

Finansal icâre (İcâre Müntehiye Bittemlik) yönteminde, kiralanan varlığın mülkiyetinin kiralayana devrinin 4 farklı şekilde gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir. Bunlar (Paragraf 4):

- Mülkiyetin bedelsiz bir şekilde devredilmesi (hibe),
- Mülkiyetin kira süresi bitiminde sembolik bir bedelle ya da sözleşmede belirtilen bir tutarla devredilmesi,
- Mülkiyetin kira süresi bitiminden önce kalan taksitlere eşdeğer bir tutardan devredilmesi,
- Mülkiyetin kademeli olarak devredilmesi.

Finansal icâre sözleşmesinde, sözleşmeden ayrı ve tek taraflı olarak düzenlenen taahhütle kiralanan varlığın devri ayrı bir satış sözleşmesi ile kiracıya geçmektedir.

3.6.2. İcâreye Ait Muhasebe Süreci

Faaliyet icâresi ve finansal icârenin (İcâre Müntehiye Bittemlik) muhasebeleştirilmesi aşağıda yer almaktadır.

3.6.2.1. Faaliyet İcâresi

Faaliyet icâresinin muhasebeleştirilmesi katılım bankalarının kiraya veren ya da kiralayan (kiracı) olmaları durumunda iki farklı şekilde gerçekleşmektedir.

Katılım Bankalarının Kiraya Veren Taraf Olmaları:

Katılım bankası faaliyet icâresi sözleşmesinde kiraya veren taraf olduğu durumlarda muhasebe uygulamaları aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir:

İcâre amacıyla varlık edinildiğinde tarihi maliyeti esas alınmak suretiyle muhasebe kaydı gerçekleştirilmektedir. Tarihi maliyetin hesaplanmasında, varlığın satın alma fiyatı, varsa gümrük vergileri ve diğer vergiler, nakliye (taşıma) giderleri, sigorta masrafları, kurulum, deneme (test etme) gibi varlığın kullanılabilir hale getirilmesi için yapılan tüm harcamalar dikkate alınmaktadır (Paragraf 5). Varlığın kiracı tarafından kullanılabilir olmasını sağlamak amacıyla katlanılan tüm giderler varlığın maliyetine dâhil edilmektedir.

Kiralamaya konu olan varlığın tahmin edilen hurda değerinde kalıcı ve önemli bir azalma beklentisi mevcutsa söz konusu azalma tahmin edilerek ortaya çıktığı dönemde zarar olarak mali tablolara yansıtılmalıdır (Paragraf 6). Faaliyet icâresinde kiralanan varlığın mülkiyeti kira dönemi sonunda katılım bankasında kalacağı ve katılım bankası söz konusu varlığı satmak suretiyle nakde çevireceği için varlığın hurda (kalıntı) değeri önem arz etmektedir.

Kiralamaya konu olan varlıklar için uygulanacak amortisman, kiraya veren tarafından uygulanan amortisman politikası ile uyumlu olmalıdır (Paragraf 7). Tutarlılık kavramı gereği amortisman ayırmada uygulanan yöntem her varlık için ve her dönem aynı olmalıdır. Geçerli bir sebeple uygulanan amortisman yöntemi değiştirilebilmektedir. Uygulanan amortisman yöntemi değiştirildiğinde etkileri dipnotta açıklanmaktadır.

Kiralamaya konu olan varlıklar kiraya veren tarafın finansal durum tablosunda “İcâre Varlıklarındaki Yatırımlar” başlığı ile sunulmaktadır (Paragraf 8). Kiralama devam ettiği sürece icâre hasılatı her muhasebe döneminde ayrı ayrı olmak üzere gelir tablosunda yer almaktadır (Paragraf 9, 10). Dönemsellik kavramı gereği her döneme ait icâre hasılatı birbirinden bağımsız değerlendirilmektedir. Hasılat gerçekleştiğinde finansal tablolara alınmaktadır.

Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 11). Maliyetin önemli olması, tutarının fazla olması ve kira süresi boyunca sonraki dönemleri de ilgilendiriyor olması anlamına gelmektedir. Örneğin başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyet tutarı 50,00 TL ise bu maliyetin bir kısmının sonraki dönemlere de yansıtılması anlamsız olacaktır.

Kira sözleşmesi düzenlenen varlıkların faal bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla yapılacak olan onarımlar önemli değilse, ortaya çıktıkları dönemde finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 12). Yapılacak olan onarımlar önemli ve kira süresi boyunca her yıl farklılık gösteriyorsa, onarımlar için düzenli bir şekilde karşılık ayrılır ve gelirden indirilir (Paragraf 13). Kiraya konu varlığın kiracı tarafından kullanımının devamını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen onarımların tutarlarının fazla olması ve

gelecek dönemleri de ilgilendiriyor olması durumunda söz konusu giderler dönemsellik kavramı gereği gelecek dönemlere de aktarılmaktadır.

Onarım maliyetleri anlaşma gereği kiracı tarafından karşılanıp kiradan düşülüyorsa, ilgili dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 14). Böyle bir uygulama hem kiracı hem de kiraya veren açısından işlevsel olabilmektedir. Kiraya veren onarım işleri ile uğraşmak mecburiyetinde kalmamakta, kiracı da prosedürlere takılmadan iş akışını aksatmamakta böylece iki taraf için de kolaylık sağlanmaktadır.

Başlangıçtaki maliyetler önemli olmaları hasebiyle dönemlere aktarılmışsa, söz konusu maliyetlerin amortismanları ilgili oldukları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 15). Tutarlılık kavramı gereği seçilecek amortisman yöntemi normalde uygulanagelen amortisman yöntemi olmalıdır.

Katılım Bankalarının Kiracı Olmaları:

İcâre taksitleri, kira süresi boyunca ait oldukları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Kiracıya ait gelir tablosunda “İcâre Giderleri” olarak sunulmaktadır (Paragraf 19). Dönemsellik kavramı gereği icâre taksitleri ilgili oldukları dönemde gider olarak kayıtlara alınmaktadır.

Kira sözleşmesi düzenlendiğinde kiracı tarafından katlanılan maliyetler önemli ise, icâre giderlerinin dağıtımı ile paralel olarak kira süresi boyunca her bir döneme dağıtılmaktadır. Söz konusu maliyetler önem arz etmiyorsa, kira sözleşmesi yapılan dönemde doğrudan gider yazılarak gelir tablosuna alınmaktadır (Paragraf 20). Katılım bankası kira sözleşmesi kurulurken katlanmış olduğu sözleşme giderlerini tutarının yüksek olması durumunda kira sözleşmesi süresince dönemlere aktarmaktadır. Tutar yüksek değilse ilgili dönemde gider olarak kayıtlara alınmaktadır.

3.6.2.2. Finansal İcâre (İcâre Müntehiye Bittemlik)

Finansal icârenin muhasebeleştirilmesi katılım bankalarının kiraya veren ya da kiralayan (kiracı) olmaları durumunda iki farklı şekilde gerçekleşmektedir.

Katılım Bankalarının Kiraya Veren Taraf Olmaları:

Finansal icâre (İcâre Müntehiye Bittemlik) yönteminde, kiralanan varlığın mülkiyetinin kiralayana devri 4 farklı şekilde gerçekleştirildiği için muhasebeleştirilmesi de bu bağlamda ele alınmaktadır.

Hibe Yoluyla Finansal İcâre:

Bu yöntemde kiraya konu varlığın mülkiyeti, kira süresi sonunda ücretsiz bir şekilde (hibe) kiracıya devredilmektedir.

İcâre amacıyla varlık edinildiğinde, tarihi maliyeti esas alınmak suretiyle muhasebe kaydı gerçekleştirilmektedir. Tarihi maliyetin hesaplanmasında, varlığın satın alma fiyatı, varsa gümrük vergileri ve diğer vergiler, nakliye (taşıma) giderleri, sigorta masrafları, kurulum, deneme (test etme) gibi varlığın kullanılabilir hale getirilmesi için yapılan tüm harcamalar dikkate alınmaktadır (Paragraf 21). Varlığın kiracı tarafından kullanılabilir olmasını sağlamak amacıyla katlanılan tüm giderler varlığın maliyetine dâhil edilmektedir.

Kira konusu olan varlıklar, kiraya veren tarafın finansal tablolarında “İcâre Müntehiye Bittemlik Varlıkları” başlığı altında sunulmaktadır. Söz konusu varlıklar defter değeri baz alınarak ölçülmektedir (Paragraf 22). Sözleşme sonunda kira konusu varlık katılım bankası tarafından bedelsiz olarak kiracıya devredileceği için değerlemeye tabi tutulmamaktadır.

Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 23).

Kiralama devam ettiği sürece icâre hasılatı her muhasebe döneminde ayrı ayrı olmak üzere gelir tablosunda yer almaktadır (Paragraf 24). Dönemsellik kavramı gereği her döneme ait icâre hasılatı birbirinden bağımsız değerlendirilmektedir. Hasılat gerçekleştiğinde finansal tablolara alınmaktadır.

Kira sözleşmesi düzenlenen varlıkların faal bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla yapılacak olan onarımlar önemli değilse, ortaya çıktıkları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Yapılacak olan onarımlar önemli ve kira süresi boyunca her yıl

farklılık gösteriyorsa, onarımlar için düzenli bir şekilde karşılık ayrılır ve gelirden indirilir. Onarım maliyetleri anlaşma gereği kiracı tarafından karşılanıp kiradan düşülüyorsa, ilgili dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 25). Kiraya konu varlığın kiracı tarafından kullanımını sağlamak amacıyla yapılan onarımlarla ilgili giderler yapıldıkları dönemde ya da gelecek dönemleri ilgilendiriyorsa gelecek dönemlerde kayıtlara alınmaktadır. Onarımların kiracı tarafından gerçekleştirilerek kiradan düşülmesi durumunda ise söz konusu giderler kiradan düşüldüğü dönemde kayıtlara alınmaktadır.

Başlangıçtaki maliyetler önemli olmaları hasebiyle dönemlere aktarılmışsa, söz konusu maliyetlerin amortismanları ilgili oldukları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 26).

Kiraya konu olan varlık söz konusu yöntemle kiracıya kira süresi sonunda ücretsiz bir şekilde (hibe) devredileceği için amortisman tutarı belirlendiği esnada kalıntı değerleri (hurda değeri) düşülmemektedir (Paragraf 27). Hurda değeri düşülerek amortisman tutarı belirlenmesi durumunda amortisman süresi sonunda kayıtlarda varlık hurda değeri ile görülmeye devam edecektir. Oysa hibe yöntemi ile kiraya konu olan varlık kiracıya ücretsiz devredileceği için varlığın değerinin kayıtlarda da kapanması gerekmektedir.

Kiracı kiralamaya konu olan varlığın bütün taksitlerini ödediğinde, varlığın yasal mülkiyeti kiracıya geçmektedir (Paragraf 28). Bu yöntemde hedeflenen amaç, kiraya konu olan varlığın mülkiyetinin kira süresi sonunda bedelsiz bir şekilde (hibe) kiracıya geçmesidir.

Kiraya konu olan varlığın yasal mülkiyeti kiracıya devredilmeden önce varlıkta kiracının kusuru olmadan kalıcı bir değer düşüklüğü meydana gelmiş ve kiracının ödemiş olduğu icâre taksitleri varlığın gerçeğe uygun kira değerini aşıyorsa, kiracının ödemiş olduğu taksitlerle varlığın gerçeğe uygun kira değeri arasındaki fark, kiraya verenin yükümlülüğü olarak finansal tablolara alınmakta ve gelir tablosuna yansıtılmaktadır (Paragraf 29). Bu durum kiracıyı korumaya yönelik olarak uygulanmaktadır. Çünkü kiraya konu olan varlıkta kalıcı bir değer düşüklüğü meydana gelmesi kiracının fazla ücret ödemesine sebebiyet vermektedir. Varlığın mülkiyeti devredilmeden önceki riskler kiraya verene ait olduğu için bu zarara da kiraya verenin katlanması gerekmektedir.

Varlığın Sembolik Bedelle veya Sözleşmede Belirtilen Bir Tutarla Devredildiği Finansal İcâre:

Söz konusu yöntemde sözleşme kurulurken varlığın kiracıya devredileceği tutar sözleşmede belirtilmişse sözleşmeye konu olan varlık bu tutardan kiracıya satılmaktadır. Eğer sözleşmede varlığın devredileceği tutar belirtilmemişse kira sözleşmesi sonunda kiraya konu olan varlık kiracıya sembolik bir bedelle satılmaktadır.

İcâre amacıyla varlık edinildiğinde, tarihi maliyeti esas alınmak suretiyle muhasebe kaydı gerçekleştirilmektedir. Tarihi maliyetin hesaplanmasında, varlığın satın alma fiyatı, varsa gümrük vergileri ve diğer vergiler, nakliye (taşıma) giderleri, sigorta masrafları, kurulum, deneme (test etme) gibi varlığın kullanılabilir hale getirilmesi için yapılan tüm harcamalar dikkate alınmaktadır (Paragraf 30). Varlığın kiracı tarafından kullanılabilir olmasını sağlamak amacıyla katlanılan tüm giderler varlığın maliyetine dâhil edilmektedir.

Kira konusu olan varlıklar, kiraya veren tarafın finansal tablolarında “İcâre Müntehiye Bittemlik Varlıkları” başlığı altında sunulmaktadır. Söz konusu varlıklar defter değeri baz alınarak ölçülmektedir. Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 31).

Kiralama devam ettiği sürece icâre hasılatı her muhasebe döneminde ayrı ayrı olmak üzere gelir tablosunda yer almaktadır (Paragraf 32). Dönemsellik kavramı gereği her döneme ait icâre hasılatı birbirinden bağımsız değerlendirilmektedir. Hasılat gerçekleştiğinde finansal tablolara alınmaktadır.

Kira sözleşmesi düzenlenen varlıkların faal bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla yapılacak olan onarımlar önemli değilse, ortaya çıktıkları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Yapılacak olan onarımlar önemli ve kira süresi boyunca her yıl farklılık gösteriyorsa, onarımlar için düzenli bir şekilde karşılık ayrılır ve gelirden indirilir. Onarım maliyetleri anlaşma gereği kiracı tarafından karşılanıp kiradan düşülüyorsa, ilgili dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 33). Böyle bir uygulama hem kiracı hem de kiraya veren açısından işlevsel olabilmektedir.

Kiraya veren onarım işleri ile uğraşmak mecburiyetinde kalmamakta, kiracı da prosedürlere takılmadan iş akışını aksatmamakta böylece iki taraf için de kolaylık sağlanmaktadır.

Başlangıçtaki maliyetler önemli olmaları hasebiyle dönemlere aktarılmışsa, söz konusu maliyetlerin amortismanları ilgili oldukları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır. Tutarlılık kavramı gereği seçilecek amortisman yöntemi normalde uygulanagelen amortisman yöntemi olmalıdır. Dönemsellik kavramı gereği, her dönemin gelir ve giderleri birbiri ile karşılaştırılacağından, amortisman kayıtları da dönemler itibari ile yapılmalıdır. Kiraya konu olan varlık söz konusu yöntemle kiracıya kira süresi sonunda belirli bir tutardan devredileceği için amortisman tutarı belirlendiği esnada söz konusu bu tutar kalıntı değeri (hurda değeri) olarak düşülmektedir (Paragraf 34).

İcâre taksitlerinin tamamının ödenmesi ve kiracı tarafından varlığın satın alınması şartı ile kiraya konu olan varlığın mülkiyeti kiracıya geçmektedir (Paragraf 35). Kiraya konu varlığın mülkiyetinin kiracıya devrinin gerçekleşmesinde iki şart ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki kira taksitlerinin tamamının ödenmesi, diğeri ise kiracının söz konusu varlığı satın almak istemesidir.

Kiracının kiraya konu olan varlığı satın almaya yönelik vermiş olduğu taahhüdü yerine getirme zorunluluğu bulunmuyorsa ve söz konusu varlığı satın almama yönünde karar alırsa; varlık kiraya verenin finansal durum tablosunda kalmaya devam eder. Nakit benzeri değer ya da net defter değerinden düşük olanı ile değerlemeye tabi tutulur. Nakit benzeri değerinin net defter değerinden düşük olması durumu söz konusu olursa, iki tutar arasındaki fark ilgili dönemde zarar olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 36). Net defter değeri, varlığın defter değerinden (ilk maliyet bedeli) amortisman tutarları toplamının düşülmesi ile ortaya çıkan değeridir. Nakit benzeri değer ise varlığın o günkü piyasa değeridir, yani varlığın satılması durumunda ortaya çıkan bedeldir. Varlığın kayıtlardaki değerinde düşüş söz konusu ise bu fark zarar olarak kayıtlara alınmaktadır.

Kiracının kiraya konu olan varlığı satın almaya yönelik vermiş olduğu taahhüdü yerine getirme zorunluluğu bulunuyorsa ve buna rağmen söz konusu varlığı satın almama yönünde karar alırsa; nakit benzeri değerinin net defter değerinden düşük olması durumu söz konusu olursa, iki tutar arasındaki fark kiracıdan alacak olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 37). Söz konusu yöntemde kiraya konu varlık kiracı tarafından net

defter değeri ödenmek suretiyle katılım bankasından satın alınmaktadır. Kiracı kiraya konu varlığı satın almayı taahhüt ettiği halde satın almaması durumunda net defter değerinde düşüklük meydana gelmişse katılım bankasının zararı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu zarar kiracının sorumluluğu sebebiyle ortaya çıktığı için kiracıdan alacak olarak kayıtlara alınmaktadır.

Kiraya konu olan varlığın yasal mülkiyeti kiracıya devredilmeden önce varlıkta kiracının kusuru olmadan kalıcı bir değer düşüklüğü meydana gelmiş ve kiracının ödemiş olduğu icâre taksitleri varlığın gerçeğe uygun kira değerini aşıyorsa, kiracının ödemiş olduğu taksitlerle varlığın gerçeğe uygun kira değeri arasındaki fark, kiraya verenin yükümlülüğü olarak finansal tablolara alınmakta ve gelir tablosuna yansıtılmaktadır (Paragraf 38). Bu durum kiracıyı korumaya yönelik olarak uygulanmaktadır. Çünkü kiraya konu olan varlıkta kalıcı bir değer düşüklüğü meydana gelmesi kiracının fazla ücret ödemesine sebebiyet vermektedir. Varlığın mülkiyeti devredilmeden önceki riskler kiraya verene ait olduğu için bu zarara da kiraya verenin katlanması gerekmektedir.

Varlığın Kira Süresi Bitiminden Önce Kalan Taksitlere Eşdeğer Bir Tutardan Devredildiği Finansal İcâre:

Söz konusu yöntemde kira süresi bitmeden kiraya konu olan varlığın mülkiyeti kiracıya devredilmektedir.

İcâre amacıyla varlık edinildiğinde, tarihi maliyeti esas alınmak suretiyle muhasebe kaydı gerçekleştirilmektedir. Tarihi maliyetin hesaplanmasında, varlığın satın alma fiyatı, varsa gümrük vergileri ve diğer vergiler, nakliye (taşıma) giderleri, sigorta masrafları, kurulum, deneme (test etme) gibi varlığın kullanılabilir hale getirilmesi için yapılan tüm harcamalar dikkate alınmaktadır (Paragraf 39). Varlığın kiracı tarafından kullanılabilir olmasını sağlamak amacıyla katlanılan tüm giderler varlığın maliyetine dâhil edilmektedir.

Kira konusu olan varlıklar, kiraya veren tarafın finansal tablolarında “İcâre Müntehiye Bittemlik Varlıkları” başlığı altında sunulmaktadır. Söz konusu varlıklar defter değeri baz alınarak ölçülmektedir. Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere

dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 40).

Kiralama devam ettiği sürece icâre hasılatı her muhasebe döneminde ayrı ayrı olmak üzere gelir tablosunda yer almaktadır (Paragraf 41). Dönemsellik kavramı gereği her döneme ait icâre hasılatı birbirinden bağımsız değerlendirilmektedir. Hasılat gerçekleştiğinde finansal tablolara alınmaktadır.

Kira sözleşmesi düzenlenen varlıkların faal bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla yapılacak olan onarımlar önemli değilse, ortaya çıktıkları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Yapılacak olan onarımlar önemli ve kira süresi boyunca her yıl farklılık gösteriyorsa, onarımlar için düzenli bir şekilde karşılık ayrılır ve gelirden indirilir. Onarım maliyetleri anlaşma gereği kiracı tarafından karşılanıp kiradan düşülüyorsa, ilgili dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 42). Kiracının sözleşmeye konu varlığı kullanabilmesi için gerekli olan onarımlarla ilgili giderler önemli değilse katlanıldığı dönemde kayıtlara alınmaktadır. Söz konusu giderler önemli ise ya da kiracı tarafından karşılanarak kiradan düşülüyorsa ilgili dönemde kayıtlara alınmaktadır.

Başlangıçtaki maliyetler önemli olmaları hasebiyle dönemlere aktarılmışsa, söz konusu maliyetlerin amortismanları ilgili oldukları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır. Tutarlılık kavramı gereği seçilecek amortisman yöntemi normalde uygulanagelen amortisman yöntemi olmalıdır. Dönemsellik kavramı gereği, her dönemin gelir ve giderleri birbiri ile karşılaştırılacağından, amortisman kayıtları da dönemler itibari ile yapılmalıdır (Paragraf 43).

Kira süresi bitmeden kiracı, kiraya konu olan varlığı kalan icâre taksitlerine eşdeğer bir tutardan satın aldığı anda, söz konusu varlığın mülkiyeti kiracıya geçmektedir. Kiraya veren taraf, satış bedeli ile net defter değeri arasındaki farktan dolayı ortaya çıkan her türlü kazanç ya da kaybı finansal tablolara almaktadır (Paragraf 44). Söz konusu yöntemde kiracı, kira süresi bitmeden kiraya konu varlığı bedelini ödemek sureti ile satın alabilmektedir. Kiracı, kira taksitlerinin yarısını ödemiş ise kiraya konu varlığın o günkü piyasa fiyatının yarısını ödemek suretiyle varlığı satın almaktadır.

Varlığın Kademeli Olarak Devredildiği Finansal İcâre:

Söz konusu yöntemde kiracı kademeli olarak sözleşmeye konu varlığın mülkiyetini satın almaktadır.

İcâre amacıyla varlık edinildiğinde, tarihi maliyeti esas alınmak suretiyle muhasebe kaydı gerçekleştirilmektedir. Tarihi maliyetin hesaplanmasında, varlığın satın alma fiyatı, varsa gümrük vergileri ve diğer vergiler, nakliye (taşıma) giderleri, sigorta masrafları, kurulum, deneme (test etme) gibi varlığın kullanılabilir hale getirilmesi için yapılan tüm harcamalar dikkate alınmaktadır (Paragraf 45). Varlığın kiracı tarafından kullanılabilir olmasını sağlamak amacıyla katlanılan tüm giderler varlığın maliyetine dâhil edilmektedir.

Kira konusu olan varlıklar, kiraya veren tarafın finansal tablolarında “İcâre Müntehiye Bittemlik Varlıkları” başlığı altında sunulmaktadır. Söz konusu varlıklar defter değeri baz alınarak ölçülmektedir. Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 46).

Kiracının kiraya konu olan varlık üzerindeki payı arttıkça hasılatın kademeli bir şekilde azaltılacağı dikkate alınarak ortaya çıktığı dönemde finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 47). Söz konusu yöntemde kiraya konu varlık kademeli olarak kiracıya devredilmektedir. Bu bağlamda da kira taksitleri kademeli olarak azalmaktadır.

Kira sözleşmesi düzenlenen varlıkların faal bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla yapılacak olan onarımlar önemli değilse, ortaya çıktıkları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Yapılacak olan onarımlar önemli ve kira süresi boyunca her yıl farklılık gösteriyorsa, onarımlar için düzenli bir şekilde karşılık ayrılır ve gelirden indirilir. Onarım maliyetleri anlaşma gereği kiracı tarafından karşılanıp kiradan düşülüyorsa, ilgili dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 48).

Başlangıçtaki maliyetler önemli olmaları hasebiyle dönemlere aktarılmışsa, söz konusu maliyetlerin amortismanları ilgili oldukları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır. Tutarlılık kavramı gereği seçilecek amortisman yöntemi normalde uygulanagelen amortisman yöntemi olmalıdır. Dönemsellik kavramı gereği, her dönemin

gelir ve giderleri birbiri ile karşılaştırılacağından, amortisman kayıtları da dönemler itibari ile yapılmalıdır (Paragraf 50).

Kiraya konu olan varlığın kiracıya satılan kısmı kiralamaya konu varlıklar hesabından çıkarılmaktadır. Kiraya veren taraf satış bedeli ile net defter değeri arasındaki farktan kaynaklı kazanç ve kayıpları gelir tablosuna yansıtmaktadır (Paragraf 49). Katılım bankası tarafından kademeli olarak kiracıya devredilen kiraya konu varlığın devredilen kısmı kiraya konu varlıklar hesabından düşülmektedir.

Kiracının kiraya konu olan varlığı satın almaya yönelik vermiş olduğu taahhüdü yerine getirme zorunluluğu bulunmuyorsa ve söz konusu varlığı satın almama yönünde karar alırsa; varlık kiraya verenin finansal durum tablosunda kalmaya devam eder. Nakit benzeri değer ya da net defter değerinden düşük olanı ile değerlemeye tabi tutulur. Nakit benzeri değerinin net defter değerinden düşük olması durumu söz konusu olursa, iki tutar arasındaki fark ilgili dönemde zarar olarak finansal tablolara alınmaktadır. Kiracının kiraya konu olan varlığı satın almaya yönelik vermiş olduğu taahhüdü yerine getirme zorunluluğu bulunuyorsa ve buna rağmen söz konusu varlığı satın almama yönünde karar alırsa; nakit benzeri değerinin net defter değerinden düşük olması durumu söz konusu olursa, iki tutar arasındaki fark kiracıdan alacak olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 51). Katılım bankası tarafından başlangıçta kiraya konu varlığın devredileceği şekliyle hesaplama yapılarak işlem gerçekleştirilmektedir. Kiracının kiraya konu olan varlığı satın alma zorunluluğu bulunmasına rağmen satın almaması durumunda katılım bankası zarara katlanmak mecburiyetinde bırakılmaktadır. Söz konusu zarar kiracının kusuru ile ortaya çıktığı için zarara da kiracının katlanması gerekmektedir. Bu bağlamda da ortaya çıkan zarar kiracıdan alacak olarak kayıtlara alınmaktadır.

Kiracı tarafından kiraya konu olan varlığın icâre taksitleri ile satın alınan kısmının bedeli ödendiğinde, kiraya veren taraf icâreye ait bütün hesapları kapatmaktadır (Paragraf 52). Katılım bankası kiraya konu varlığın tüm kira taksitlerini ve satış bedelini tahsil ettiğinde kiraya konu varlıkla ilgili hesapları kapatmaktadır.

Katılım Bankalarının Kiracı Olmaları:

Finansal icâre (İcâre Müntehiye Bittemlik) yönteminde, kiralanan varlığın mülkiyetinin kiralayana devri 4 farklı şekilde gerçekleştirildiği için muhasebeleştirilmesi de bu bağlamda ele alınmaktadır.

Hibe Yoluyla Finansal İcâre:

Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 53).

İcâre taksitleri, kira süresi boyunca ait oldukları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Kiracıya ait gelir tablosunda “İcâre Giderleri” olarak sunulmaktadır (Paragraf 54). Dönemsellik kavramı gereği ödenen kira bedelleri ödendiği dönemde icâre gideri olarak kayıtlara alınmaktadır.

Kiraya konu olan varlığın periyodik bakımları sözleşme gereği kiracı tarafından karşılanıyorsa, bakım giderleri ortaya çıktıkları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 55). Kiraya konu varlığın kullanımından kaynaklanan bakım giderleri genel olarak kiracı tarafından karşılanmaktadır.

İcâre taksitlerinin tamamı ödendiğinde kiraya konu olan varlığın mülkiyeti kiracıya geçmektedir (Paragraf 56). Kira süresi bittiğinde hibe yoluyla edinilen varlık, o tarihteki nakit benzeri değeri ile ölçülmektedir (Paragraf 57). Katılım bankası tarafından hibe yoluyla edinilen kiraya konu varlık edinildiği dönemde piyasadaki nakit değeri ile kayıtlara alınmaktadır.

Kiraya konu olan varlığın mülkiyeti kiracıya bedelsiz bir şekilde geçmeden önce, varlıkta kiracının kusuru dışında kalıcı olarak bir değer kaybı mevcutsa, varlığın ödenen kira bedeli ile varlığın gerçeğe uygun değeri arasındaki fark kiraya verenden alacak olarak finansal tablolara alınarak gelir tablosuna yansıtılmaktadır (Paragraf 58). İcârede kiraya konu varlığın riskleri kiraya verene ait olduğu için teslim alınmadan önce ve katılım bankasının kusuru haricinde varlığın değerinde azalma ortaya çıkarsa söz konusu fark kiraya veren tarafından karşılanmaktadır.

Varlığın Sembolik Bedelle veya Sözleşmede Belirtilen Bir Tutarla Devredildiği Finansal İcâre:

Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 59).

İcâre taksitleri, kira süresi boyunca ait oldukları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Kiracıya ait gelir tablosunda “İcâre Giderleri” olarak sunulmaktadır (Paragraf 60). Kira taksitleri ödendikleri dönemde katılım bankası tarafından icâre gideri olarak kayıtlara alınmaktadır.

Kiraya konu olan varlığın periyodik bakımları sözleşme gereği kiracı tarafından karşılanıyorsa, bakım giderleri ortaya çıktıkları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 61). Kiraya konu varlığın kullanımından kaynaklanan ve katılım bankası tarafından karşılanan bakım giderleri gerçekleştikleri dönemde kayıtlara alınmaktadır.

İcâre taksitlerinin tamamı ödendiğinde ve kiracının söz konusu varlığı satın alması ile kiraya konu olan varlığın mülkiyeti kiracıya geçmektedir (Paragraf 62). Kira süresi bittiğinde edinilen varlık, o tarihteki nakit benzeri değeri ile ölçülmektedir. Nakit benzeri tutarı ile satın alma taahhüdü esnasında belirtilen tutar arasında fark oluşursa, söz konusu fark kiralayandan alacak olarak kaydedilmektedir (Paragraf 63). Katılım bankası tarafından kira ödemelerinin tamamı gerçekleştirildikten sonra kiraya konu varlık başlangıçta belirtilen tutar ile katılım bankası tarafından satın alınmaktadır. Ancak başlangıçta belirtilen tutar kiraya konu varlığın nakit benzeri değerinden yüksekse aradaki fark kiraya verenden tahsil edilmektedir.

Kiraya konu olan varlığın yasal mülkiyeti kiracıya devredilmeden önce varlıkta kiracının kusuru olmadan kalıcı bir değer düşüklüğü meydana gelmiş ve kiracının ödemiş olduğu icâre taksitleri varlığın gerçeğe uygun kira değerini aşıyorsa, kiracının ödemiş olduğu taksitlerle varlığın gerçeğe uygun kira değeri arasındaki fark, kiraya verenin yükümlülüğü olarak finansal tablolara alınmakta ve gelir tablosuna yansıtılmaktadır (Paragraf 64). Bu durum kiracıyı korumaya yönelik olarak uygulanmaktadır. Çünkü kiraya konu olan varlıkta kalıcı bir değer düşüklüğü meydana gelmesi kiracının fazla

ücret ödemesine sebebiyet vermektedir. Varlığın mülkiyeti devredilmeden önceki riskler kiraya verene ait olduğu için bu zarara da kiraya verenin katlanması gerekmektedir.

Varlığın Kira Süresi Bitiminden Önce Kalan Taksitlere Eşdeğer Bir Tutardan Devredildiği Finansal İcâre:

Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 65). Maliyetin önemli olması, hem tutarının fazla olması hem de kira süresi boyunca sonraki dönemleri de ilgilendiriyor olması anlamına gelmektedir. Örneğin başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyet tutarı 70,00 TL ise bu maliyetin bir kısmının sonraki dönemlere de yansıtılması anlamsız olacaktır.

İcâre taksitleri, kira süresi boyunca ait oldukları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Kiracıya ait gelir tablosunda “İcâre Giderleri” olarak sunulmaktadır (Paragraf 66).

Kiraya konu olan varlığın periyodik bakımları sözleşme gereği kiracı tarafından karşılanıyorsa, bakım giderleri ortaya çıktıkları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 67).

Varlığın mülkiyeti, kiracının kiraya konu olan varlığı kalan icâre taksitlerine eşdeğer bir tutarla satın alması ile kiracıya geçmektedir (Paragraf 68). Katılım bankası kiraya konu varlığı kira taksitlerinin yarısını ödedikten sonra satın almaya karar verirse, normal bedelinin yarısını ödemektedir.

Kira süresi bitmeden önce satın alınan varlıklar, satın alındıkları andaki nakit benzeri değerleri üzerinden ölçülmektedir. Nakit benzeri değer ile satın alma tutarı arasında fark olması durumunda, söz konusu fark kiralayandan alacak olarak kaydedilmektedir (Paragraf 69). Kiraya konu varlık için katılım bankası tarafından ödenen satın alma tutarı, varlığın nakit benzeri değerinden yüksekse, aradaki fark kiraya verenden tahsil edilmektedir.

Varlığın Kademeli Olarak Devredildiği Finansal İcâre:

Başlangıçta kira sözleşmesi düzenlenirken katlanılan maliyetler önemliyse, icâre hasılatı ile paralel şekilde dönemlere dağıtılmaktadır. Önemli değilse kira sözleşmesi düzenlendiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Paragraf 70).

İcâre taksitleri, kira süresi boyunca ait oldukları dönemde finansal tablolara alınmaktadır. Kiracıya ait gelir tablosunda “İcâre Giderleri” olarak sunulmaktadır. Periyodik maliyetler, kiracı kiraya konu olan varlıktan daha büyük pay aldıkça artmaktadır (Paragraf 71). Söz konusu yöntemde katılım bankası tarafından kiraya konu olan varlık kademeli olarak satın alınmaktadır. Katılım bankası tarafından kademeli olarak satın alma gerçekleştikçe kiraya konu varlığın mülkiyeti kiraya veren ve katılım bankasının ortaklığında olmaktadır. Kiraya konu varlığın kullanımının sağlanması için katlanılan onarım maliyetleri de bu bağlamda ortak karşılanmaktadır. Katılım bankasının payı arttıkça da söz konusu maliyetlerdeki payı da artmaktadır.

Kiraya konu olan varlığın periyodik bakımları sözleşme gereği kiracı tarafından karşılanıyorsa, bakım giderleri ortaya çıktıkları dönemde gider olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 72). Katılım bankası kiraya konu varlıkla ilgili kullanımdan kaynaklanan bakım giderlerine kendisi katlanmaktadır.

Kiraya konu olan varlığın satın alınan kısımları kiracı tarafından satın alma bedeli ile ölçülmektedir (Paragraf 73). Katılım bankası söz konusu varlığı kademeli olarak satın aldığı anda, satın almak için ödemiş olduğu tutar üzerinden varlığı kayıtlarına almaktadır.

Kiraya konu olan varlığın satın alınan kısımları kiracı tarafından uygulanan amortisman politikasına göre amortisman tabi tutulmaktadır (Paragraf 74). Tutarlılık kavramı gereği uygulanan amortisman yöntemi her dönem ve her varlık için aynı şekilde sürdürülmektedir.

Finansal icâre (İcâre müntehiye bittemlîk) ile finansal kiralama arasında sözleşmenin yapısı ve muhasebeleştirilmesi açısından farklılık bulunmaktadır. Finansal icârede sahiplikle ilgili olan tüm önemli ölçüdeki risk ve getiriler kiraya veren tarafından tutulur. Sadece kullanım hakkı sözleşme süresince kiracıya geçer. Kiralanan varlıkla ilgili tüm yükümlülükler ve riskler kiraya veren üzerindedir. Kiracının yanlış kullanımı veya ihmali dışında kiralanan varlıkta meydana gelen değer kaybı ve hasarların telafisi kiraya

verenin sorumluluğundadır. Finansal kiralamada böyle değildir. Bunun sonucu olarak, finansal icârede kiralanan varlık kiraya verenin bilançosunda bulunur, finansal kiralamada kiracının bilançosunda açıklanır. Finansal icârede kira sözleşmesinde varlığın sahipliğinin kiralama dönemi sonunda hibe veya satış yoluyla devredileceği bir koşul olarak bulunamaz. Ancak kiraya veren ayrı bir tek taraflı sözleşmeyle kiralanan varlığı kiracıya satma sözü veya opsiyonu verebilir. Benzer şekilde kiralayan satış yerine ayrı bir hibe sözü (vaad) verebilir. Kira taksitleri, kira sözleşmesi içindeki muhasebe dönemlerine kiraya veren tarafından gelir kiracı tarafından da gider olarak tanınırlar. FFMS'ye göre, finansal raporlama amacıyla kiralama ve sahipliğin devri birbirine bağlı değil ayrı işlemler olarak muhasebeleştirilir. Sonuç olarak, kira sözleşmesinin sonunda sahipliğin devredileceği kurgulanmış olsa da, finansal icârede kiralamaya kiralanan varlığın alım satımı olarak bakılmaz. Finansal kiralama ile finansal icârenin yapısal olarak birbirine benzemediği ortadadır. Buna dayalı olarak da TMS/TFRS ve FFMS'nin muhasebeleştirme tavırları farklıdır. Finansal kiralamada kiralanan varlık kiracının kayıtlarında karşılığında kira ödemeleri kadar bir yükümlülükle (borç) birlikte tanınır. Kiraya veren ise bu varlığı finansal tablolarından çıkarır ve kira alacaklarını bir varlık olarak tanır. Çünkü sahipliğe bağlı tüm risk ve getirilerin kiraya verenden kiracıya geçtiği varsayılır. Bunun tersine finansal icârede kiralanan varlık kiraya verenin kayıtlarındadır, kiracı tarafından varlıklaştırılmaz. Finansal icârede kiraya veren varlığın amortismanını ayırır. Bu FFMS standardına göre finansal icârenin faaliyet kiralaması gibi muhasebeleştirildiğini göstermektedir (Atmeh ve Serdaneh, 2012: 50-51).

3.7. FFMS 10 İSTİSNÂ VE ALT İSTİSNÂ

İstisnâ, satıcı belirtilen özelliklere göre eseri üreterek veya başka türlü edinerek, alıcıya önceden anlaşılan bir ücretten satmayı taahhüt eder. Ödeme, işlem tarihinde, taksitler halinde veya ileri bir vadede gerçekleştirilebilir. İstisnâ sözleşmesinin bir koşulu olarak satıcı (sâni') hammadde ya da işçiliği sağlamak zorundadır.

Alt istisnâ, alıcının sözleşmede sözleşmeye konu eserin satıcı tarafından üretilmesini şart koşmaması durumunda, satıcı sözleşmeden kaynaklı yükümlülüklerini yerine getirmek için ikinci bir istisnâ sözleşmesi yapabilir. Söz konusu ikinci sözleşme alt istisnâ olarak değerlendirilmektedir.

Standart katılım bankaları ve faizsiz finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilen istisnâ ve alt istisnâ işlemlerinin finansal tablolara alınması, ölçümü ve açıklanmasına ilişkin muhasebe kuralları oluşturmaya amaçlamaktadır.

3.7.1. Standardın Kapsamı

Standardın kapsamı, istisnâ ve alt istisnâdan kaynaklanan hasılat ve maliyetler ile kazanç ve kayıpların ölçülmesi ve finansal tablolara alınması ile bunların katılım bankasının finansal tablolarında sunulması ve açıklanmasına ilişkin katılım bankalarının finansal tablolarında yer alan istisnâ ve alt istisnâ sözleşmelerine ilişkin muhasebe kurallarını belirlemektedir (Paragraf 1).

3.7.2. Katılım Bankasının Sâni' (Satıcı) Olduğu Durumda Muhasebe Süreci

İstisnâ maliyetleri, sözleşmeye konu malın üretimiyle ilgili direkt maliyetleri ve endirekt maliyetleri içermektedir. Genel yönetim giderleri, satış giderleri, araştırma ve geliştirme maliyetleri maliyetlere dâhil edilmemektedir (Paragraf 2).

Bir finansal dönemde katlanılan istisnâ maliyetleriyle birlikte sözleşme öncesi maliyetler, devam eden istisnâ hesabında finansal tablolara yansıtılır ve katılım bankasının finansal durum tablosunda varlıkların altında raporlanmaktadır. Alıcıya fatura edilen tutarlar, istisnâ alacak hesabına borç yazılırken, istisnâ hakedişleri hesabına alacak yazılır. İstisnâ hakedişleri hesabının bakiyesi, katılım bankasının finansal durum tablosunun uygun tarafında devam eden istisnâ hesabını netleştirmektedir (Paragraf 3). İstisnâ hakedişleri ile devam eden istisnâ hesabı arasındaki fark kâr ya da zarar olarak kayıtlara alınmaktadır.

Sözleşme öncesi maliyetlere katlanıldığında ertelenmiş maliyet olarak finansal tablolara alınıp, sözleşmenin düzenlenmesini takiben devam eden istisnâ hesabına devredilmektedir (Paragraf 4). İstisnâ sözleşmesi düzenlenmeden önce katlanılan maliyetler ertelenmiş maliyet olarak kayıt altına alınarak sözleşme gerçekleştirildikten sonra ilgili hesaba aktarılmaktadır. Muhasebede işlemlerin belgelere dayalı olmasından dolayı ortada sözleşme olmadan ilgili hesaba kayıt gerçekleştirilememektedir.

Alt İstisnâ olması durumunda istisnâ maliyetleri, alt istisnâ sözleşmesindeki direkt maliyetleri (sabit fiyatı) ve sözleşme öncesi maliyetleri içeren endirekt maliyetleri kapsamaktadır (Paragraf 5). Katılım bankası istisnâ sözleşmesinde satıcı olması

durumunda ve sözleşmede istisnâ eseri katılım bankası tarafından imal ya da inşa edileceğine dair bir hüküm bulunmaması durumunda sözleşmeye konu eseri başka bir tarafla bağımsız bir istisnâ (alt istisnâ) sözleşmesi düzenleyerek imal ya da inşa ettirmektedir. Katılım bankasının alıcı ve satıcı olarak iki bağımsız istisnâ sözleşmesine taraf olması durumunda ilk istisnâ maliyetleri alt istisnâ maliyetlerini de kapsamaktadır. Katılım bankası açısından iki sözleşme arasındaki fark kadar kâr ya da zarar ortaya çıkmaktadır.

Finansal dönem sonunda ortaya çıkan istisnâ hasılatı, katılım bankasının ve müşterisinin aralarında mutabakata vardığı toplam bedeldir. Söz konusu bedele katılım bankasının kârı da dâhildir. İstisnâ hasılatı ve ilgili kâr marjı, katılım bankasının finansal tablolarına tamamlanma yüzdesi ya da tamamlanmış sözleşme yöntemi ile yansıtılmaktadır (Paragraf 7). Katılım bankası söz konusu yöntemlerden birini seçerek kayıtlarını gerçekleştirmektedir.

Tamamlanma yüzdesi yöntemi kullanılması durumunda, sözleşmenin gerçekleştirildiği her dönemde ifa edilen işle orantılı olarak sözleşme bedelinin ilgili kısmı, o dönem için hasılat olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 8). Finansal dönemde finansal tablolara alınan istisnâ kâr marjının bir kısmı devam eden istisnâ hesabına eklenmektedir. Bu nedenle, herhangi bir tarihteki devam eden istisnâ hesabının bakiyesi, o tarihe kadar finansal tablolara alınmış ve her türlü beklenen sözleşme zararı düşülmüş tutarı içermektedir (Paragraf 9). Tamamlanma yüzdesi yöntemi birden fazla dönemi ilgilendiren istisnâlar için isteğe bağlı olarak uygulanmaktadır.

Tamamlanmış sözleşme yöntemi kullanılması durumunda, hem tamamlanma yüzdesinin hem de sözleşmenin tamamlanması için harcanması beklenen maliyetin finansal dönem sonunda makul kesinlikte hesaplanamadığı olağan dışı durumlarda; sözleşmenin tam olarak yerine getirildiği tarihe kadar hiçbir sözleşme hasılatı finansal tablolara alınmamaktadır. Bu yüzden, söz konusu tarihe kadar biriken sözleşme maliyetleri, devam eden istisnâ hesabıyla ileriye taşınarak, herhangi bir kâr unsuru finansal tablolara alınmamaktadır (Paragraf 10). Tamamlanmış sözleşme yönteminde istisnâya konu olan eser teslim edilip ödeme yapıldıktan, yani sözleşme tamamlandıktan sonra kayıtlar gerçekleştirilmektedir.

Sözleşme bedelinin tamamı veya bir kısmı sözleşmenin tamamlanmasını takiben ödenirse, sözleşme süresinde ödenen toplam bedelle, üzerinde mutabakata varılan toplam bedel arasındaki fark (ertelenmiş kâr olarak tanımlanır), katılım bankasının finansal durum tablosunda istisnâ alacaklarından mahsup edilmektedir (Paragraf 11).

Alıcı vadeden önce bir ödeme yaptıysa, katılım bankası bu erken ödeme nedeniyle kârının bir kısmından feragat edebilir. Feragat edilen kâr tutarı istisnâ alacak hesaplarından ve ertelenmiş kâr hesaplarından düşülmektedir (Paragraf 14). İstisna sözleşmesinde erken ödeme nedeniyle indirim yapılacağı yer almamalıdır. Ancak katılım bankası müşterinin talebi olmadan erken ödeme nedeniyle indirim uygulayabilmektedir.

İstisnâ sözleşmesi kapsamında hasılat ve kârın finansal tablolara alınmasında tamamlanma yüzdesi yöntemi kullanılırsa, devam eden istisnâ nakit benzeri değerini aşmayacak bir değerden ölçülmektedir ve katılım bankasının finansal durum tablosunda raporlanmaktadır (Paragraf 19). Bir finansal dönem sonunda devam eden istisnânın değerlemesinden doğan her tür beklenen zarar finansal tablolara alınarak katılım bankasının gelir tablosunda raporlanmaktadır (Paragraf 20). Alt istisnâda alt yüklenicinin yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda katılım bankasının müşterisine karşı yükümlülüğünü yerine getirmesi için ek maliyet ortaya çıkabilmektedir. Bu türden her ek maliyet, istisnâ maliyetlerinin değerlendirme kaybı olarak finansal tablolara alınarak katılım bankasının gelir tablosunda raporlanmaktadır (Paragraf 21). İstisnâ ve alt istisnâ birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirilen sözleşmelerdir. Katılım bankası alt istisnâ sözleşmesinde karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirmediğini gerekçe göstererek istisnâdaki yükümlülüğünden kurtulamamaktadır.

Sözleşmeye konu eserin bakım ve garanti maliyetleri tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmektedir. Söz konusu maliyetler tahmin edilerek finansal tablolara alınmış istisnâ hasılatı ile eşleştirilmektedir. Fiili bakım ve garanti harcamaları, katılım bankası tarafından yapıldıkça bakım ve garanti karşılığı hesabını düzeltecek şekilde yansıtılmaktadır (Paragraf 27). Alt İstisnâ olması durumunda, sözleşmeye konu eserin bakım ve garanti maliyetleri nakit esasına uygun olarak muhasebeleştirilmektedir. Söz konusu maliyetlere katlanıldığında katılım bankası tarafından bu maliyetler doğrudan gider hesaplarına yansıtılmaktadır (Paragraf 28). Alt istisnâ ile katılım bankası istisnâdaki yükümlülüğünü yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Alt istisnâ ile istisnâya konu eserin

üretilmesi sağlanmaktadır. Bu bağlamda alt istisnâya ilişkin bakım ve garanti maliyetleri sözleşme gereği karşı tarafa ödendiğinde kayıtlara alınmaktadır.

3.7.3. Katılım Bankasının Müstasni' (Alıcı) Olduğu Durumda Muhasebe Süreci

Tamamlanmış işlerden alınan hakediş ödemeleri, istisnâ maliyetleri hesabı borçlandırılarak finansal tablolara alınmaktadır. Buna karşılık olarak da satıcıya ödenecek istisnâ borç hesapları alacaklandırılmaktadır (Paragraf 29).

Sözleşmeye konu eser şartnamede belirtilen özelliklere ve süreye uygun bir şekilde teslim alındığında istisnâ maliyetleri hesabında tarihi maliyetten kaydedilmektedir (Paragraf 31). Alt İstisnâ var olduğunda ve eser alıcıya teslim edildiğinde, istisnâ maliyetleri hesabının bakiyesi alınan eserin niteliğini yansıtan bir varlık hesabına aktarılmaktadır (Paragraf 32).

Sözleşmeye konu eserin geç teslim edilmesi satıcının ihmali ya da hatasından kaynaklandıysa ve katılım bankasının bu gecikmeden ötürü tazminat alma hakkı varsa, tazminat tutarı kesin teminatlardan alınmaktadır (Paragraf 33). Katılım bankaları alacaklarını garantiye almak adına genellikle sözleşmelere mukabil teminat almaktadırlar. Satıcının ihmali ya da hatasından dolayı istisnâ kapsamındaki eser geç teslim edilirse ve sözleşmede geç teslim nedeni ile tazminat hakkı tanınmışsa katılım bankası tazminat talep edebilmektedir.

Katılım bankasının sözleşmeye konu eseri şartnameye uygun olmadığı için almayı reddettiği ve satıcıya gerçekleştirilen hakediş ödemelerinin tamamını geri alamadığı durumlarda, söz konusu tutar istisnâ alacak hesabı olarak kaydedilerek gerekirse şüpheli borçlar için bir karşılık hesabı oluşturulmaktadır (Paragraf 34). Katılım bankası şüpheli hale gelen alacakları için karşılık ayırmaktadır.

Katılım bankasının sözleşmeye konu eseri şartnamelere uymamasına rağmen kabul etmesi durumunda, söz konusu varlıklar nakit benzeri değerlerinden ya da tarihi maliyetlerinden düşük olanı üzerinden ölçülmektedir (Paragraf 35). Katılım bankası tarafından sözleşme şartlarına uymamasına rağmen istisnâya konu eserin teslim alınması durumunda değerlemeye tabi tutması gerekmektedir.

Alicının sözleşmeye konu eseri teslim almayı reddetmesi durumunda, istisnâ varlıkları nakit benzeri değerlerinden veya tarihi maliyetlerinden düşük olanı üzerinden ölçülmektedir (Paragraf 36). Katılım bankası tarafından teslim hazır hale getirilen istisnâya konu eser müşteri (alıcı) tarafından teslim alınmazsa, yani eser katılım bankasında kalmaya devam ederse, katılım bankası tarafından değerlemeye tabi tutulmalıdır.

Katılım bankası finansal tablolarında aşağıdakileri açıklar (Paragraf 37-41):

- Finansal dönemde finansal tablolara alınmış istisnâ sözleşmelerine ilişkin hasılat ve kârlar.
- Finansal dönemde istisnâ sözleşmelerinin gelir ve kârlarının ölçümünde kullanılan muhasebe yöntemleri.
- Devam eden kümülatif (gerçek) sözleşme maliyetleriyle birlikte cari finansal dönemin sonuna kadar finansal tablolara alınan hasılat ve kârlar.
- Devam eden sözleşmelerde, iş şartname ve sözleşme koşullarına uygun olarak tamamlanana kadar tutulan nakdi teminat tutarı.
- Katılım bankasının finansal durum tablosunun ilgili taraflarında sunulacak istisnâ alacak ve borç hesapları. Bu hesaplar birbirleriyle netleştirilmeyecektir.

Katılım bankası finansal tabloların dipnotları bölümünde aşağıdakileri açıklar (Paragraf 42-45):

- Sözleşmeye konu eserin teslimindeki herhangi bir gecikmeyle ilgili ceza hükümlerine ilişkin her tür olası para cezası ve yerine getirilmesi gecikmeye bağlı ek talepler.
- Devam eden sözleşmelerdeki tamamlanma yüzdesinin belirlenmesi için kullanılan yöntem.
- Devam eden alt istisnâların değeri ve ne kadarlık bir süreye yayıldıkları.
- Katılım bankasının cari finansal yılda imzaladığı ancak icrasını henüz başlatmadığı istisnâ sözleşmelerinin değeri ve ne kadarlık bir süreye yayıldıkları.

TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı ile karşılaştırıldığında, söz konusu standarda göre taraflar sözleşmeyi imzaladıklarında beklenen hakediş tutarı

finansal tablolara alınırken, FFMS 10 İstisnâ ve Alt İstisnâ standardında hakediş alındığında istisnâ maliyetleri hesabı borçlandırılarak finansal tablolara alınmaktadır.

3.8. FFMS 28 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR

Bu standart, AAOIFI tarafından yayınlanan FAS 2 “Murâbaha ve Satın Alma Emriyle Murâbaha” ve FAS 20 “Vadeli Satış” standartlarını yürürlükten kaldırmıştır. Söz konusu iki standart yerine AAOIFI tarafından FAS 28 “Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar” standardı yayınlanmıştır. Ayrıca bu standart AAOIFI tarafından 2020 yılında revize edilmiştir (aaoifi.com/newly-issued-standards).

Murâbaha, malların taraflar arasında bilinen maliyet fiyatının üzerine kâr eklenerek önceden anlaşılan şekilde satılmasıdır. Satış peşin ya da vadeli ödemeyeyle gerçekleştirilmektedir.

Standartın amacı, alıcı ve satıcı tarafından murâbaha ve diğer vadeli satış işlemlerinde uygulanacak finansal tablolara alma, ölçüm ve açıklamalara ilişkin uygun muhasebe ve raporlama esaslarının belirlenmesidir (Paragraf 1).

3.8.1. Standartın Kapsamı

Standart, teverruk ve emtia murâbahası işlemleri hariç, faizsiz finans ilkelerine göre gerçekleştirilen murâbaha ve diğer vadeli satışların muhasebeleştirilmesinde uygulanmaktadır (Paragraf 2).

Standart, özkaynak araçları ya da sukuk gibi, dayanak varlığın murâbaha ya da vadeli bir satış olduğu yatırım araçlarına yapılan yatırımlara uygulanmamaktadır (Paragraf 3). Sukuk ile ilgili standartlarda da dayanak varlığa ait standartların dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir.

3.8.2. Satıcının Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlara Ait Muhasebe Süreci

Stoklar, kuruluşun defterlerinde ilgili stok üzerinde kontrole sahip olduğunda, finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 5). Stoklar, maliyet esası kavramı gereği elde edilmesi ile ilgili katlanılan tüm fedakârlıkların parasal değeri ile muhasebeleştirilmektedir (Paragraf 6). Stoklar satın alma bedeli, nakliye, sigorta vb. için ödenen tutarların toplamı ile kayıtlara alınmaktadır.

İlgili stok murâbaha ya da vadeli satış sözleşmesi kapsamında satıldığında, alacaklar ve hasılat itibari değerinden finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 8-9). Satış işlemi sözleşme kapsamında gerçekleştiğinde hasılat ve alacak hakkı ortaya çıkmaktadır. Muhasebe denkliği (eşitliği) kapsamında bir varlık hesabı olan stoklar kayıtlardan çıkarıldığında Finansal Durum Tablosunda (Bilanço) eşitliğin bozulmaması için yine bir varlık hesabı olan hasılat ve alacaklar kayıtlara alınmaktadır.

Stoklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra, maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerinden düşük olanı üzerinden ölçülmektedir (Paragraf 11). Kredibilitesi yeterli bir müşterinin ilgili stokları maliyet bedeli ya da daha yüksek bir tutar üzerinden almaya yönelik bağlayıcı bir vaadinin bulunduğu durumlarda stoklar maliyet değeri üzerinden izlenmektedir (Paragraf 12). Stok bir müşteri tarafından ön sözleşme (bağlayıcı bir vaad) ile alınacak ise değerlendirme yapma ihtiyacı olmamaktadır, stok yine maliyet bedeli üzerinden kayıtlarda kalmaktadır.

Stoklar edinildikten sonra katlanılan giderler stokun maliyetine eklenemez direkt gider yazılır. Dönem sonunda ise giderler gelir tablosu hesaplarına aktarılmaktadır (Paragraf 14). Murâbahaya konu stoklar satın alınıp kayıtlara alındıktan sonra stokla ilgili giderler artık maliyete dâhil edilmeden direkt olarak gider yazılmaktadır.

Brüt alacaklar, sonraki ölçümlerde, ödenmemiş tutarlardan, varsa, kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden izlenmektedir (Paragraf 15). Ödenmemiş tutar, alacakların brüt tutarından tahsilatlar ve varsa izin verilen iskonto ve indirimler dâhil diğer düzeltmeler düşüldükten sonra kalan tutarı ifade etmektedir (Paragraf 16). Allah (C.C.) Kur'an-ı Kerim'de kati bir şekilde faizi yasaklamaktadır. Katılım finans uygulamasında paraya (alacağa) ek bir getiri eklenmesi de faizi ortaya çıkaracağı için alacaklar sadece ödenmemiş tutarları üzerinden izlenmektedir.

Stok ve alacaklar, katılım bankasına gelecekte ekonomik fayda akışının beklenmemesi durumunda finansal tablo dışı bırakılmaktadır (Paragraf 18). Stok; satılırsa, çalınırsa, bozulup kullanılamaz hale gelirse vb., alacak; tahsil edilirse, müşteri ödeme gücünü yitirirse vb. kayıtlardan çıkarılarak finansal tablo dışı bırakılmaktadır.

Stoklar murâbaha ya da vadeli satış kapsamında satıldığında, katlanılan doğrudan harcamalarla (maliyet bedeli) oluşan stokların defter değeri, ilgili hasılatın finansal

tablolarla alındığı dönemde satışların maliyeti olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 22). Stoklar satıldığında, kayıtlardan da çıkarılması gerekmektedir. Maliyet değeri ile kayıtlara alınan stok yine maliyet değeri ile satışların maliyeti hesabına aktarılarak kayıtlardan çıkarılmaktadır.

Vadeli murâbaha ya da diğer vadeli satışlarda elde edilen kâr, ertelenmiş kâr hesabı aracılığıyla ertelenmektedir (Paragraf 23). Ertelenmiş kâr hesabı, ilgili alacakları düzenleyici bir varlık hesabı olarak sunulmaktadır (Paragraf 24). Ertelenmiş kâr, sözleşme dönemi boyunca zamana orantılı olarak itfa edilerek gelirlere aktarılmaktadır (Paragraf 25). Finansal durum tablosunda (bilanço) varlık hesapları arasında yer alan eksi karakterli hesaplar varlık hesaplarını düzenleyici hesaplar olarak yer almaktadır. Ertelenmiş kârlar da alacakları düzenleyici eksi karakterli bir varlık hesabı olarak finansal durum tablosunda (bilanço) yer almaktadır. Dönemsellik kavramı gereği ertelenmiş kâr, ilgili olduğu dönem geldiğinde gelirlere aktarılmaktadır.

Alacağın erken tahsiline karşılık yapılan bir indirim olarak veya başka bir nedenle satıcı tarafından tahsilinden vazgeçildiği durumlarda, vazgeçilen tutar, ertelenmiş kârın varsa mevcut bakiyesinden indirilir, kalan tutar ise dönem gideri olarak gelir tablosuna alınmaktadır (Paragraf 29). Sözleşmede belirtilmemek şartı ile katılım bankası tek taraflı olarak erken ödeme ya da herhangi bir nedenle alacak hakkından vazgeçebilmektedir.

Satışın tamamlanmasının ardından stoklar için alınan iskontolar satışların maliyetinden indirilmektedir (Paragraf 32). İskontonun müşteriye yansıtılmasında yansıtılan tutar, hasılat tutarından indirim olarak gelir tablosuna alınmaktadır (Paragraf 33). Müşteriye yansıtılmaması durumunda, peşin murâbahadan alınan iskontolar dönemin gelir tablosuna alınır; vadeli murâbahadan alınan iskontolar ertelenmiş kâr tutarını arttırdığı için itfa edilmektedir (Paragraf 34). Murabahanın özü piyasayı bilmeyen müşteriyi korumak amacıyla maliyet fiyatı bilinen malın üzerine başlangıçta taraflar arasında anlaşılan bir kâr eklenmek suretiyle satışın gerçekleştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda da sözleşmeye konu malla ilgili sonradan kazanılan iskontonun da aslında müşteriye mutlaka yansıtılması gerekmektedir. Müşteriye yansıtılmayan iskonto murabahanın özüne ters düşmektedir.

Alıcı tarafından sözleşmeye istinaden ödenen ilk teminat veya avans, satıcının yükümlülüğü olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 35). Müşterinin vaadini

yerine getirmemesi, temerrüte düşmesi ya da diğer olumsuz durumlardan dolayı kaparo ya da güvence bedelinde yapılan denkleştirmelerin ya da bunlar üzerindeki hakkın kaybının ne şekilde ele alınacağı, katılım finans kurallarına ve taraflar arasında yapılan sözleşmenin düzenlemelerine göre belirlenerek muhasebeleştirilmektedir (Paragraf 36).

Müşteriden, temerrüt ve gecikmeli ödemelerden dolayı tahsil edilen cezalar, gelir olarak finansal tablolara alınamaz ve tahsil edildiğinde doğrudan ödenecek sadakalarda izlenmektedir (Paragraf 38). Herhangi bir sebeple müşteri tarafından ödenen cezalar, sadaka olarak değerlendirilmekte ve katılım bankası bu cezalarda herhangi bir hakka sahip olmamaktadır. Bu tür tahsilatlar, danışma kurulunun gözetiminde, sosyal sorumluluk projelerinde değerlendirilmektedir.

Standartta açıklamaların FFMS 1 Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama hükümleri dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Standart ayrıca asgari olarak satıcının finansal tablolarında açıklaması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır (Paragraf 39):

- Murâbaha ve vadeli satış işlemleri için benimsenen muhasebe politikaları;
- Sınıflandırılmasına göre ayrıştırılmış şekilde ve bağlayıcı vaad, bağlayıcı olmayan vaad ve/veya herhangi bir satın alma vaadi olmaksızın elde tutulan stoklar ayrı ayrı gösterilmek suretiyle murâbaha ve vadeli satışlar için elde tutulan stoklar;
- Stokların niteliği ve riskleri hakkındaki bilgilerle birlikte uzun dönemler boyunca elde tutulması amaçlanan stoklar;
- Niteliklerine göre ayrıştırılmış şekilde ve vade yapıları belirtilmek suretiyle murâbaha ve vadeli satışlardan kaynaklanan alacaklar;
- Varsa, teminatlı ve teminatsız olanlar şeklinde ayrıştırılmış olan alacaklar;
- Her bir işlem türü için ayrı olarak, murâbaha ve diğer vadeli satışlardan dönem içinde ortaya çıkan satış hasılatı ve satışların maliyeti;
- Her bir işlem türü için ayrı olarak; murâbaha ve vadeli satışlardan doğan alacaklar karşılığındaki henüz itfa edilmemiş ertelenmiş kârlar;
- Finansal dönemin sonu itibarıyla henüz ödenmemiş bulunan hkaparo ve güvence bedeli tutarı;
- Niteliklerine göre, dönemde vazgeçilen kârlar ve silinen alacaklar;

- Varsa, ödemelerde temerrüde düşülmesi ve diğer ihlaller karşılığında alınan ve alınacak olan sadakalar.

3.8.3. Alıcının Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlara Ait Muhasebe Süreci

Murâbaha veya vadeli satış sözleşmesi taraflar açısından yasal olarak bağlayıcı olduğunda ve alıcı varlığının kontrolünü elde ettiğinde, sözleşmeye konu olan varlığın satın alınmış olduğu kabul edilmektedir (Paragraf 40). Edinilen varlık başlangıçta maliyeti üzerinden finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 41). Murâbahada varlık maliyet fiyatına eklenen kâr ile satın alınmaktadır. Bu bağlamda murâbahaya konu varlığın alıcı tarafından satın alma maliyet fiyatı, başlangıçtaki maliyet fiyatı ve satıcı tarafından eklenen kâr toplamından oluşturmaktadır.

Alıcı, sözleşmeye konu varlığın kontrolünü elde ettiğinde, itibari tutarından (maliyet bedelinden) sözleşmeden doğan borçlarını finansal tablolara almaktadır (Paragraf 42). İlk kez finansal tablolara aldıktan sonra, sözleşme kapsamındaki borçlar, ödenmemiş tutarları üzerinden izlenmektedir (Paragraf 45). Alıcı taksit tutarlarını ödedikçe murâbahaya konu varlık için ödenecek toplam tutar (borç) da azalmaktadır.

Satıcı tarafından toplam borcun vazgeçilen kısmı, ilgili varlığın değerinden bir indirim olarak finansal tablolara alınmaktadır. İlgili varlığın satılmış olması ya da başka bir sebepten dolayı işletmede bulunmaması durumunda, gelir olarak finansal tablolara alınmaktadır (Paragraf 47). Murâbahaya konu varlıkla ilgili satıcı tarafından herhangi bir indirim uygulanması söz konusu olursa varlığın maliyet fiyatı da azalmış olmaktadır.

Alıcı tarafından sözleşme şartlarına bağlı olarak ödenen ilk teminat veya avans, alıcının ticari defterlerinde alımlar için ödenen avans ya da teminat olarak kaydedilerek sunulmaktadır (Paragraf 48). Sözleşme gerçekleştirildiğinde teminat olarak verilen güvence bedelinin teminat olarak sunulmasına devam edilmektedir ve alıcıyla mutabık kalınmadığı sürece sözleşmeden doğan borçlarla netleştirilmemektedir. Avans ödemesi niteliğinde olan kaparo ise sözleşmeden doğan borçlardan indirilmektedir (Paragraf 49). Alıcı tarafından murâbahaya konu varlık için kaparo ödenmiş ise söz konusu kaparo varlığın teslim alınmasına müteakip borçtan düşülmektedir. Teminatlar ise sözleşme süresince kayıtlar da kalmaya devam etmektedir.

Standartta açıklamaların FFMS 1 Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama hükümleri dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Standart ayrıca asgari olarak alıcının finansal tablolarında açıklaması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır (Paragraf 50):

- Murâbaha ve vadeli satış işlemleriyle yapılan alımlar için benimsenen muhasebe politikaları;
- Niteliklerine göre sınıflandırılmış şekilde ve vade yapıları belirtilmek suretiyle Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan borçlar;
- Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan borçlar için sağlanan teminatların niteliği ve tahmini değeri;
- Niteliklerine göre, satıcı tarafından dönemde vazgeçilen tutarlar.

TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı ile FFMS 28 Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar standardı karşılaştırıldığında, en önemli fark TFRS'nin vade farkını faiz kabul etmesi, FFMS'ye göre ise vade farkının kazanılmamış kâr geliri olarak ele alınması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Murâbaha yöntemine göre peşin alınan varlık üzerine belirli bir kâr eklenmek suretiyle vadeli ya da peşin olarak satılabilmektedir. Peşin (maliyet) fiyatı ile vadeli fiyat arasındaki fark TMS/TFRS'lere göre faiz olarak kabul edilmekte ve ayrıştırılarak ayrı kaydedilmesi gerekmektedir.

3.9. FFMS 33 SUKUK, PAY VE BENZERİ ARAÇLARA YAPILAN YATIRIMLAR

KGK tarafından yayınlanmış bulunan FFMS 33 Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar standardı, AAOIFI tarafından 2020 yılında revize edilmiştir (aaoifi.com/newly-issued-standards).

Standardın amacı, katılım bankalarının sukuk, pay ve benzeri finansal araçlara yaptıkları yatırımların muhasebeleştirme ilkelerinin belirlenmesidir (Paragraf 1).

3.9.1. Standardın Kapsamı

Standart, kuruluşun özkaynak araçlarına, borçlanma araçlarına ve diğer yatırım araçlarına gerçekleştirilen yatırımlarına uygulanmaktadır (Paragraf 2).

Aşağıda yer alan muhasebe uygulamaları kapsam dışı bırakılmaktadır (Paragraf 3):

- İşletmenin kendi özkaynak araçlarındaki yatırımları,
- Özel muhasebe yöntemi gerektiren yatırımlar (bağlı ortaklık gibi),
- Gayrimenkul yatırımları,
- Sigorta ve isteğe bağlı katılım özelliği bulunan sözleşmelere yapılan yatırımlar,
- Murâbaha, müşâreke vb. katılım finans ürünleri üzerine, sukuklaştırılmadan, direkt kurulan sözleşmeler.

Standart amaçları kapsamında yatırımlar; özkaynak araçları, borçlanma araçları (parasal borçlanma araçları ve parasal olmayan borçlanma araçları) ve diğer yatırım araçları şeklinde sınıflandırılmaktadır (Paragraf 5).

Kuruluş bu standarda tabi olan yatırımları; itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen, gerçeğe uygun değer değişimi özkaynağa yansıtılarak ölçülen ya da gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırmaktadır (Paragraf 6). Sukuk ve diğer yatırımlar vadeye kadar elde tutulmak amacı ile edinilmişse itfa edilmiş maliyeti üzerinden, vadesinden önce elden çıkarılma amacı ile edinilmişse gerçeğe uygun değerinden ölçülmektedir.

Bir yatırımın itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülebilmesi için aşağıda yer alan koşulları sağlaması gerekmektedir (Paragraf 7):

- Yatırım aracı vadesine kadar elde tutulmak amacı ile edinilmişse,
- Yatırım aracı bir borçlanma aracını ya da etkin bir getiriye sahip makul ölçüde belirlenebilir başka bir yatırım aracını temsil etmesi durumunda.

Bir yatırımın gerçeğe uygun değer değişimi özkaynağa yansıtılarak ölçülebilmesi için aşağıda yer alan koşulları sağlaması gerekmektedir (Paragraf 8):

- Yatırım, beklenen nakit akışlarının tahsil edilmesi ve satılması amacıyla elde tutuluyorsa,
- Yatırım, parasal olmayan bir borçlanma aracı ya da etkin bir getiriye sahip makul ölçüde belirlenebilir başka bir yatırım aracını temsil etmesi durumunda.

3.9.2. Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlara Ait Muhasebe Süreci

Gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılan yatırımların haricindeki diğer yatırımlar finansal tablolara ilk defa alınmaları aşamasında işlem maliyetleri eklenmek suretiyle gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülmektedirler. Gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılan yatırımlarda ise katlanıldıkları anda işlem maliyetleri kâr veya zarara yansıtılmaktadır (Paragraf 16).

İtfa edilmiş maliyeti ile izlenmekte olan yatırımlar, raporlama dönemleri sonunda etkin kâr yöntemi kullanmak sureti ile yeniden ölçülmektedir. Ölçüm neticesinde tespit edilen kazanç ve kayıplar ise duruma göre kâr ya da zarara yansıtılmaktadır (Paragraf 18).

Gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılan yatırımlar raporlama dönemleri sonunda gerçeğe uygun değerlerinden yeniden ölçülmektedir. Ölçüm neticesinde defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasında tespit edilen kazanç ve kayıplar ise duruma göre kâr ya da zarara yansıtılmaktadır (Paragraf 20).

Gerçeğe uygun değer değişimi özkaynağa yansıtılan yatırımlar ise raporlama dönemleri sonunda gerçeğe uygun değerlerinden yeniden ölçülmektedir. Ölçüm neticesinde defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasında tespit edilen kazanç ve kayıplar, ortaklara ya da yatırım hesabı sahiplerine ait olmaları göz önünde bulundurulmak suretiyle, “Yatırımların Gerçeğe Uygun Değer Yedeği” başlığıyla doğrudan özkaynaklara yansıtılmaktadır (Paragraf 22). Yatırımlarda değer düşüklüğü söz konusu olması durumunda da değer düşüklüğü ayrılan yedeklerden karşılanmaktadır.

Yatırımlar, finansal durum tablosu varlıklar kısmında ayrı bir kalem olarak sunulmaktadır. Yatırım türlerine ait önemli bileşenler dipnotlarda ya da finansal durum tablosunda açıklanmaktadır (Paragraf 31). Tam açıklama kavramı gereği bilgi kullanıcılarına bilgilerin açık bir şekilde aktarılabilmesi için dipnotlar kullanılmaktadır.

Standartta açıklamaların FFMS 1 Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama hükümleri dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Standart ayrıca asgari olarak açıklanması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır (Paragraf 33-34):

- Yatırımlara ilişkin uygulanan muhasebe politikaları,

- Yatırımlara ilişkin takyidat ve kısıtlamalar,
- Yasal mülkiyeti katılım bankasına ait olmayan yatırımlar,
- Yatırım portföyünü oluşturan sınıflar,
- İş modeli değişikliklerinin etkileri.

3.10. FFMS 34 SUKUK SAHİPLERİ İÇİN FİNANSAL RAPORLAMA

KGK tarafından yayınlanmış bulunan FFMS 34 Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama standardı, AAOIFI tarafından 2020 yılında revize edilmiştir (aaoifi.com/newly-issued-standards).

Standardın amacı, sukuk sahipleri ve ilgili tüm paydaşlara gerçeğe uygun ve şeffaf bir raporlama yapılmasının sağlanması amacı ile sukuka dayanak olan varlık ve işlere ilişkin muhasebe ve finansal raporlama ilkelerinin belirlenmesidir (Paragraf 1).

3.10.1. Standardın Kapsamı

Standart, katılım bankası ya da kaynak kuruluş olarak adlandırılan başkaca bir kuruluş tarafından İslami kurallara göre doğrudan ya da varlık kiralama şirketi aracılığı ile ihraç edilen sukukları kapsamaktadır (Paragraf 2). Uygulamada genellikle katılım bankaları tarafından varlık kiralama şirketleri kurulmak suretiyle ihraç gerçekleştirilmektedir. Katılım bankaları tarafından kurulan varlık kiralama şirketleri kâr amacı gütmemektedir.

Yatırım yapısına bağlı olarak işe dayalı sukuk ve işe dayalı olmayan sukuk olmak üzere sukuk iki sınıfa ayrılmaktadır (Paragraf 5). İşe dayalı sukuk, dayanağı bir faizsiz finans ve yatırım, alım satım, hizmet ya da benzer faaliyetten ya da bunların bileşiminden oluşan bir iş olan sukuku temsil etmektedir (Paragraf 6). İşe dayalı olmayan sukuk, bir işe dayalı olmadan ihraç edilen sukuktur (Paragraf 7). İşe dayalı sukuk bir işe dayalı olarak ihraç edilirken işe dayalı olmayan sukuk ise herhangi bir işe dayalı olmadan ihraç edilmektedir. Ancak sukukun mutlaka bir dayanak varlığına istinaden ihraç edileceği unutulmamalıdır.

3.10.2. İşe Dayalı Sukuka Ait Muhasebe Süreci

İşe dayalı sukuklar, ihraç edilen sukukun dayanak olduğu katılım finans ürünüyle ilgili FFMS’lerdeki uygulamalara, ilgili FFMS mevcut değilse İslami kurallara aykırı olmamak koşulu ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre

muhasebeleştirilmektedir (Paragraf 8). FFMS’ler İslam hukuku kurallarına göre yayınlanan standartlardır. FFMS’ler İslam hukuku kurallarına aykırı olmamak koşulu ile yayınlanan diğer standartları da benimsemektedir. Diğer standartlarda İslam hukuku kurallarına aykırılık teşkil eden bölümler kullanılamamaktadır.

Kuruluşların finansal raporları ve finansal tabloları, kuruluşların özelliklerine ve iş yapılarına göre değişiklik göstermektedir. Faizsiz finans işlemleri FFMS 1’e göre muhasebeleştirilirken, faizsiz finans dışındaki işlemler İslami kurallara aykırı olmamak koşulu ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre muhasebeleştirilmektedir (Paragraf 10).

İşe dayalı sukuka ait finansal raporlar seti aşağıdakilerden oluşmaktadır (Paragraf 11):

- Finansal durum tablosu,
- Gelir tablosu,
- Dipnotlar.

Standartta açıklamaların FFMS 1 Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama” hükümleri dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Standart ayrıca asgari olarak açıklanması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır (Paragraf 12):

- İşin niteliği, varlıklar, yapısı ve değişiklikler,
- Dayanak varlığa ilişkin bilgiler,
- Kaynak kuruluştan yasal sahipliğin varlık kiralama şirketine transferine ilişkin bilgiler,
- Varlık kiralama şirketi kaynak kuruluşa ait ise kontrolüne ilişkin bilgiler,
- İşin ve varlıkların gerçeğe uygun değerinin belirlenmesine ilişkin bilgiler,
- Sadaka ve sadaka hareketi,
- Zekât fonu ve zekât fonunun hareketi.

3.10.3. İşe Dayalı Olmayan Sukuka Ait Muhasebe Süreci

Dayanak varlıklar maliyet bedellerinden finansal tablolara alınmaktadır. Maliyet bedeli varlık için ödenen bedeldir (Paragraf 13). Dayanak varlığın maliyet bedeli, varlığın satın alınması, taşınması (nakliye), sigorta vb. için ödenen tutarları kapsamaktadır.

Dayanak varlıklar raporlama dönemlerinde gerçeğe uygun değerlerinden ölçülmektedir. Gerçeğe uygun değeri üzerinden izlenmesine izin verilmeyen faizsiz finans işlemleri ilgili FFMS'ye göre muhasebeleştirilmektedir (Paragraf 14). Gerçeğe uygun değer, dayanak varlığın raporlama dönemindeki piyasa oluşan fiyatıdır.

Dayanak varlıkların hasılat, gider, kazanç, kayıpları ilgili FFMS'lere göre, ilgili FFMS olmaması durumunda İslami kurallara aykırı olmamak koşulu ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre muhasebeleştirilmektedir (Paragraf 17).

Finansal raporlar seti aşağıdakilerden oluşmaktadır (Paragraf 18):

- Net varlık değerine ilişkin açıklamayla birlikte net varlıklar tablosu,
- Net varlıklardaki değişime ilişkin tablolar,
- Dipnotlar.

Özet finansal raporlarla birlikte yapılacak asgari açıklamalar şu şekildedir (Paragraf 19):

- Yatırım politikaları ve yatırım hedefleri,
- Muhasebe politikaları,
- Kaynak kuruluştan yasal sahipliğin varlık kiralama şirketine transferine ilişkin bilgiler,
- Dayanak varlığın değeri ve alınıp satılabilirliğine ilişkin bilgiler,
- Varlıkların gerçeğe uygun değerinin belirlenmesine ilişkin bilgiler,
- Sadaka ve sadaka hareketi,
- Zekât fonu ve zekât fonunun hareketi.

Standartta SPV'nin "Özel Amaçlı İşletme" şeklinde çevrilmesi eleştirilmektedir. İşletmeler kâr amacı güden kuruluşlar olarak tanımlandığı ve SPV'ler kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olduğu için özel amaçlı işletme yerine "Özel Amaçlı Kuruluş" denilmesi önerilmektedir. Ayrıca standartta yer alan tanımlarda sukuk işletmesinin "Sukuk sahipleri tarafından sahip olunan ve Sukuka dayanak olan varlıkların sahibi olan gerçek ya da sanal işletmedir" şeklinde tanımlanmasında "sanal" kelimesinin kullanılmasının doğru olmadığı, sanal kelimesinin sadece internet üzerinden faaliyet gösteren işletme olarak algılandığı aynı zamanda "sanal bahis", "sanal kumar" eylemlerini çağrıştırdığı ifade edilmektedir (Çetin, 2020: 137).

BÖLÜM 4: KATILIM FİNANS ÜRÜNLERİNE AİT MUHASEBE KAYIT SÜRECİ: TMS/TFRS VE FFMS UYGULAMALARI

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından muhasebe uygulamalarının tekdüzeliğinin sağlanması amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS) ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) yayınlanmaktadır.

FFMS’lerde katılım finans ürünlerini doğrudan ilgilendiren standartlar bulunurken TMS/TFRS’lerde katılım finans ürünleriyle ilgili doğrudan standart bulunmamaktadır. Buna karşılık FFMS’ler TMS/TFRS’lerin alternatifi değil tamamlayıcısı konumunda olmaktadır. Nitekim FFMS’lerle ilgili temel amaçların belirlendiği “Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve” de İslam hukuku kuralları ile çelişmediği müddetçe diğer ulusal muhasebe standartlarına uyulabileceği ifade edilmektedir.

KGK tarafından kavramsal çerçeve ve 22 FFMS yayınlanmıştır. Bu çalışmada, FFMS’lerde karşılığı bulunan katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıt süreçleri, işletme ve katılım bankalarının ticari ilişkileri bağlamında kurgulanan örnek uygulamalar yardımı ile katılım bankaları ve işletmeler açısından gösterilmektedir. Örnek uygulamalarda özellikle de katılım bankaları için FFMS ve TMS/TFRS’lere göre ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak muhasebeleştirme süreçleri ele alınmaktadır.

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı, katılım finans ürünlerini açıklayarak, işletme ve katılım bankalarının ticari ilişkileri bağlamında kurgulanan örneklerle, TMS/TFRS ve FFMS kapsamında, muhasebe kayıt süreçlerini ortaya koymak ve bu süreçleri ilgili standartlar çerçevesinde tartışarak öneriler sunmaktır. Ayrıca katılım bankaları ve işletmeler tarafından hâlihazırda kullanılan Tek Düzen Hesap Planları (TDHP) katılım finans ürünlerini FFMS’lere göre muhasebe kayıtlarını tam olarak karşılayamadığı için TDHP’de yer almayan yeni hesaplar önermektir. Katılım finans ürünleri kullanılarak faaliyetlerin gerçekleştirildiği katılım bankacılığının Türkiye’de uzun bir geçmişe sahip olmamasından dolayı katılım finans ürünleri yeteri kadar tanınmamaktadır. Ayrıca FFMS’ler de 1 Ocak 2020 tarihi itibarı ile isteğe bağlı olmak koşulu ile uygulanmaya başlanmıştır. Bütün bu gelişmeler göz önüne alındığında katılım finans ürünleri ile

FFMS’lerin tanıtılması ve aynı zamanda katılım finans ürünlerinin muhasebe süreçlerinin incelenmesi çalışmanın temel motivasyonları olmuştur.

Literatür taraması sonucunda, katılım finans ürünlerinin, katılım bankaları ve işletmeler açısından, TMS/TFRS ve FFMS kapsamında, muhasebe kayıt süreçlerinin bir bütün olarak ele alındığı çalışmalara ulaşılamamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde tez çalışması literatüre katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca; örnek uygulamalarla desteklenen tez çalışması özellikle, FFMS alanında çalışma yapacak araştırmacılara, katılım bankalarında çalışanlara ve muhasebe meslek mensuplarına katkı sağlaması açısından da önemlidir.

4.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KISITLARI

Muhasebe kayıt süreçlerinde, katılım bankalarının muhasebe kayıtları için BDDK tarafından 2017 yılında 30186 mükerrer Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” in 01/02/2019 tarihli 30673 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan “Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” ile güncellenmiş hali, işletmeler için Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) kapsamında 1992 yılında 21447 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Tekdüzen Hesap Planı (TDHP) kullanılmıştır. Katılım bankalarının ve işletmelerin hesap planları farklılık arz etmektedir.

Katılım bankaları ve işletmeler açısından katılım finans ürünlerine ait muhasebe kayıt süreçlerinin, TMS/TFRS ve FFMS kapsamında ortaya konması amaçlanan bu çalışmada ilk olarak aşağıdaki FFMS’ler detaylı olarak incelenmiştir:

- Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve,
- FFMS 1 Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama,
- FFMS 3 Mudârebe Finansmanı,
- FFMS 4 Müşâreke Finansmanı,
- FFMS 7 Selem ve Alt Selem,
- FFMS 8 İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik,
- FFMS 10 İstisnâ ve Alt İstisnâ,

- FFMS 28 Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar,
- FFMS 33 Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar,
- FFMS 34 Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama.

Ayrıca aşağıda yer alan TMS/TFRS'ler incelenmiştir:

- TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar,
- TFRS 9 Finansal Araçlar,
- TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat,
- TFRS 16 Kiralamalar,
- TMS 2 Stoklar,
- TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum,
- TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme.

Daha sonra; FFMS'ler çerçevesinde her bir katılım finans ürünü için işletme ve katılım bankalarının ticari ilişkileri bağlamında örnekler kurgulanmıştır. Örneklere ait muhasebe kayıt süreçleri, kapsamına göre TMS/TFRS ve FFMS açısından, ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir. FFMS'lere göre muhasebe kayıt süreçlerinin çözümlenmesinde katılım finans ürünlerinin özelliklerine ve standartlara göre katılım bankalarınca ve işletmelerce kullanılan TDHP'da olmayan yeni hesaplar önerilerek kullanılmıştır. Gerek örneklerin kurgulanması gerekse muhasebe kayıt süreçlerinin çözümlenmesi sürecinde alanda yapılan çalışmalar detaylı olarak incelenmiş ve katılım bankalarında çalışan uzman görüşlerinden yararlanılmıştır.

Katılım finans ürünlerinden Teverruk, Karz-ı Hasen ve Tekafül ile ilgili FFMS bulunmamaktadır. FFMS'de karşılığı bulunmadığından karşılaştırma yapılamayacağı için söz konusu katılım finans ürünleri çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır. FFMS'lerde düzenlenmiş olan katılım finans ürünlerinin tamamının muhasebe kayıt süreçlerinin gösterildiği bu çalışmada örnekler temel uygulamaları içerecek şekilde kurgulanmıştır. Çalışmanın kısıtı olarak ifade edilen bu durum diğer taraftan da her bir katılım finans ürününün derinlemesine inceleneceği başka çalışmaların literatüre kazandırılmasını sağlayabilecektir.

Tez çalışmasının hazırlandığı dönem itibariyle; FFMS'lerin henüz uygulanmaya başlanmamış olması ve işletmeler tarafından kapsamlı uygulama alanı olmaması da

çalışmanın diğer kısıtlarını oluşturmaktadır. Bu kısıtlar sebebiyle örnek uygulamaların çözümlenmesinde önce TMS/TFRS'lere daha sonra FFMS'lere göre muhasebe kayıt süreçleri ele alınmıştır.

4.3. LİTERATÜR TARAMASI

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıt süreçlerine ilişkin çalışmaların çok eskiye dayanmadığı görülmektedir. Türkiye’de katılım bankacılığı uygulamalarının köklü bir geçmişinin olmaması sebebiyle ulusal literatürdeki çalışmalar yakın geçmişe aittir. Literatür taraması sonucunda çalışmalarda genellikle katılım finans ürünlerinin ayrı ayrı ele alındığı ve işletme ya da katılım bankası özelinde uygulamaların yer aldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, tez çalışmasının yapıldığı dönemde FFMS’lerin oldukça yeni olması sebebiyle de FFMS kapsamında muhasebeleştirme uygulamalarının yer aldığı çalışmalara da rastlanamamıştır.

4.3.1. Uluslararası Literatür Taraması

Pomeranz (1997) çalışmasında, AAOIFI’nin katılım finans ürünleri için muhasebe standartları geliştirerek ve söz konusu standartlarla ilgili eğitim ve tanıtım faaliyetleri gerçekleştirerek katılım finans ürünlerinin değerlendirilmesini kolaylaştırdığını, İslami finans kurumlarının hızla büyüyen varlık tabanı göz önüne alındığında, kurumun batılı bankacılar ve muhasebecileri tarafından yakından izlenmeyi hak ettiğini ifade etmiştir.

Karim (2001) çalışmasında, İslami bankaların faaliyet gösterdiği ülkelerde uluslararası muhasebe standartları kullanıldığını, bu durumun da İslami bankaların mali tablolarının karşılaştırılmasında sorun teşkil ettiğini, AAOIFI tarafından yürürlüğe konulan muhasebe standartlarının uygulanmasının İslami bankaların faaliyetlerini yöneten sözleşmelerin (Katılım finans ürünlerinin) özelliklerine hitap ettiğini ifade etmiştir.

Rahman (2003) çalışmasında, katılım finans ürünleriyle ilgilenen İslami muhasebeye duyulan ihtiyacın AAOIFI’yi menkul kıymet yatırımları hakkında standart uygulamaya yönelttiğini, İslami muhasebe standardına duyulan ihtiyacın öncelikle İslami muhasebe hedeflerinin, kavramlarının ve ilkelerinin İslam hukukunun gereksinimlerine göre geliştirilmesi gerektiğinden kaynaklandığını, İslami muhasebenin modern

muhasebeye de uyum sağlaması gerektiğini, AAOIFI'nin standart geliştirirken her iki gereksinimi de göz önünde bulundurduğunu ifade etmişlerdir.

Shariff ve Rahman (2003) çalışmalarında, Malezya'da İFK'lar tarafından uygulanan icârenin muhasebe sürecini AAOIFI, IFRS ve Malezya'nın yerel standardı MFRS (Malaysian Financial Reporting Standards) standartlarına göre karşılaştırmalı olarak inceleyerek üç standardın da icârenin muhasebe sürecinde farklılıklar ortaya çıkardığı ve AAOIFI tarafından icâre için yayınlanan FAS 8 standardının Malezya'daki İFK'lar arasında kabul edilebilirlik düzeyini anket yöntemi ile araştırarak FAS 8'in düşük düzeyde kabul edildiği sonuçlarına ulaştıklarını ifade etmişlerdir.

Atmeh ve Ramadan (2012) çalışmalarında, mudârebe sözleşmelerinin muhasebe süreçlerini ve finansal tablolar üzerindeki etkilerini inceleyerek banka ile kısıtlanmamış yatırım hesabı sahipleri arasında kâr dağıtımını üzerindeki etkisini araştırmışlar, AAOIFI standartlarını eleştirerek tam açıklama ve finansal tabloların gerçek ve adil bir şekilde görülmesi ile çeliştiği için kısıtlanmamış yatırım hesabı sahiplerinin finansal durum tablosunda ayrı bir kategoride sunulmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Vinnicombe (2012) çalışmasında Bahreyn'deki İslami bankaların AAOIFI standartlarına uyum sürecini incelemiş, diğer uluslararası standartlarda da olduğu gibi bankaların söz konusu standartlara da uyum sağladığını ifade etmiştir.

Atmeh ve Serdaneh (2012) çalışmalarında hibe yoluyla sahipliğin devrini öngören finansal icâre için AAOIFI'nin muhasebeleştirme modeline eleştiri getirmektedirler. Finansal icârede kira sözleşme süresinin kiralanan varlığın faydalı ömründen önemli ölçüde kısa olması halinde finansal tabloların icâre sözleşmesinin özünü yansıtmadığı ve yanıltıcı olduğunu ileri sürmektedirler. Eleştirilerini gerçeğe uygun sunum ve ilgili dönemde karşılaştırma (matching) ilkelerine uyumsuzluk olduğu görüşüne dayandırmaktadırlar. Kira ödemelerinin bütün olarak hasılat (kiraya veren) veya gider (kiracı) olarak muhasebeleştirilmesine itiraz etmektedir. Kira ödemelerinin bir bölümünün kiralanan varlığın fiyatıyla ilgili olması nedeniyle bunların bütün olarak gelir veya gider olarak muhasebeleştirilmesinin sözleşmenin özünü yansıtmayabileceğine dikkat çekmektedirler. Özellikle hibe yoluyla sahipliğin devrini öngören finansal icârede

kira sözleşme süresinin kiralanan varlığın faydalı ömründen önemli ölçüde kısa olması halinde bunun ortaya çıktığını bir örnekle açıklamaktadırlar.

Sarea ve Hanefah (2013) çalışmalarında, İslami finansal kuruluşların karşılaştığı en büyük zorluklardan birisinin finansal tablolarını farklı muhasebe standartlarına göre hazırlanmasından kaynaklandığını, AAOIFI muhasebe standartlarının İslami finansal kuruluşların özelliklerini yansıtabildiğini ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için yararlı bir araç haline gelebilecek bir kılavuz görevi gördüğünü ifade etmişlerdir.

Gupta (2015) çalışmasında, Birleşik Arap Emirlikleri'nde İslami bankaların muhasebe uygulamalarını ve AAOIFI tarafından icârenin muhasebe süreci için önerilen muhasebe uygulamalarını karşılaştırmış, AAOIFI standardının bazı istisnalar dışında faaliyet kiralaması işlemlerine benzer olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Mia vd. (2016) çalışmalarında, mudârebe ve müşâreke yöntemlerini AAOIFI, IFRS ve Malezya'nın yerel standartları olan MFRS standartları açısından incelemişler, Malezya'daki İslami bankalar tarafından söz konusu yöntemlerin riskli olmaları sebebiyle fazla tercih edilmediğini ve AAOIFI standartlarının, yöntemlerin özünü daha iyi yansıttığını ifade etmişlerdir.

Hanif (2016) çalışmasında, icâre sözleşmelerini AAOIFI ve IFRS standartları açısından incelemiş, standartların benzer ve farklı yönlerinin olduğunu, İslami finansal kurumların icârenin muhasebe sürecinde geleneksel muhasebe standartlarını kullanmalarının finansal sorunlar oluşturduğunu, AAOIFI standartlarının icârenin muhasebeleştirilmesi için daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

Ahmed vd. (2016) çalışmalarında uluslararası standartların katılım finans ürünlerinin ekonomik boyutu ile ilgilendiğini, AAOIFI standartlarının ise finansal ürünlerin yasal yapısını da göz önüne aldığını, IFRS tabanlı finansal raporlamanın katılım finans ürünlerinin ayırt edici yapısını her zaman yakalayamayacağını ve dolayısıyla temsili finansal raporlamaya sahip olamayacağını ifade etmişlerdir.

Sellami ve Tahari (2017) çalışmalarında, İslami bankaların AAOIFI finansal muhasebe standartlarına uyum düzeyini etkileyen faktörleri araştırmışlar ve uyumun, bir danışma kurulunun varlığı, bankanın kuruluş yılı ve bankanın kurulu olduğu ülke ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Siswantoro (2018) çalışmasında, sukukun muhasebe sürecini Endonezya Muhasebeciler Enstitüsü tarafından yayınlanan yerel bir standart olan ve sukuk için düzenlenen SFAS No. 110 standardı kapsamında incelemiş, standart kabulünden önce ve sonra İslami bankalar tarafından uygulanan muhasebe işlemlerinde önemli farklılıklar bulunduğunu ifade etmiştir.

4.3.2. Ulusal Literatür Taraması

Yardımcıoğlu vd. (2012) çalışmalarında katılım finans ürünlerinden murâbahadan bahsederek söz konusu finansal ürünün işletme açısından muhasebe sürecini TMS/TFRS kapsamında örnek uygulama yardımıyla anlatmışlardır.

Özkan (2012) yüksek lisans tez çalışmasında katılım bankaları ve konvansiyonel bankaları karşılaştırmış, kurguladığı örneklerle belirli katılım finans ürünlerinin TMS/TFRS kapsamında katılım bankaları tarafından muhasebe süreçlerini anlatmıştır.

Rımaz (2014) ve Karaca (2019) yüksek lisans tez çalışmalarında katılım finans araçlarından sukuk ve türlerinden bahsederek her bir sukuk türü için kurguladıkları örneklerle TMS/TFRS kapsamında sukuk türlerinin muhasebe süreçlerini anlatmışlardır.

Karahan (2014) yüksek lisans tez çalışmasında, Alpaslan (2014), Özcan ve Elitaş (2015), Tekneoğlu (2016) ve Bilen (2016) çalışmalarında sukuk ve türlerinden bahsederek sukuk türlerinden icâre sukukun muhasebe sürecini, TMS/TFRS kapsamında, örnek uygulama üzerinden anlatmışlardır.

Erkuş ve Çenberlitaş (2016) çalışmalarında katılım finans araçlarından sukuk ve türlerinden bahsederek her bir sukuk türü için kurguladıkları örneklerle TMS/TFRS kapsamında sukuk türlerinin muhasebe süreçlerini anlatmışlardır.

Arslan (2018) çalışmasında, katılım finans ürünlerinden bahsederek, selem sukuk muhasebe kayıt sürecini kurguladığı örnek uygulama ile sukuk ihraççısı (yükümlü), varlık kiralama şirketi ve yatırımcı açısından TMS/TFRS kapsamında anlatmıştır.

Ersoy vd. (2018) çalışmalarında AAOIFI tarafından yayınlanan İslami muhasebe standartlarının Bahreyn, Dubai, Suudi Arabistan, Katar vb. ülkelerde uygulandığını; Malezya, Endonezya, İran, Pakistan gibi ülkelerde de yerel İslami muhasebe standartları kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Arslan ve Türk (2018) çalışmalarında, katılım finans ürünlerinden kısaca bahsederek, murâbaha yöntemine ilişkin katılım bankaları ve işletmelerin TMS/TFRS açısından muhasebe uygulamalarını anlatmışlardır.

Yatbaz ve Çatıkkaş (2019) çalışmalarında FFMS'lerin katılım bankalarında uygulanabilirliğini katılım bankalarının muhasebe ve finansal raporlama bölümü personellerine anket uygulayarak araştırmışlar, katılım bankası personelinin çoğunluğunun FFMS standartları konusunda bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Katılım bankalarının personellerine standartlar (FFMS) konusunda eğitim vermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

Büyüktemiz (2019) yüksek lisans tez çalışmasında FFMS ve TMS/TFRS'leri uyum ve farklılıkları bağlamında ele almış, katılım bankaları ve konvansiyonel bankaların faiz haricinde benzerliklerinin de mevcut olmasını ve FFMS'lerin TMS/TFRS'lerden sonra ortaya çıkması sebebiyle TMS/TFRS'lerden etkilenmiş olabileceğini gerekçe göstererek, muhasebe süreçleri ve finansal tabloların kapsamı açısından FFMS ve TMS/TFRS'lerin benzer bir mantıkta çalıştığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Avşar (2019) da yüksek lisans tez çalışmasında FFMS ve TMS/TFRS arasında belirli düzeyde bir uyum olduğunu ifade etmiştir.

Arzova ve Şahin (2019) çalışmalarında sukuk ve türlerinden bahsederek tarım sektöründe uygulanan sukukun muhasebe sürecini, TMS/TFRS kapsamında, örnek uygulama üzerinden anlatmışlardır.

Aydoğmuş (2019) yüksek lisans tez çalışmasında finansal raporlarını hem TMS/TFRS'lere göre hem de FFMS'lere göre hazırlayan Albaraka Türk Katılım Bankasının her iki standarda göre murâbaha işlemlerinin finansal raporlarını incelemeyi amaçlamış. Ancak TMS/TFRS'ye göre düzenlenen raporlara kurumun internet sitesinden ulaşmasına rağmen gizlilik politikaları gereği FFMS doğrultusunda hazırlanan raporlara ulaşamamıştır. İncelenen finansal raporlarda murâbaha işlemlerinin krediler başlığında sunulduğunu gözlemlemiş, FFMS'lere göre ise murâbaha işlemlerinin murâbaha alacakları şeklinde raporlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Eldelekli (2019) yüksek lisans tez çalışmasında sukuk türlerinden murâbaha sukukun muhasebe sürecini VUK ve TMS/TFRS'lere göre her biri işletme olan kaynak kuruluş, varlık kiralama şirketi ve yatırımcı açısından kurguladığı örnekler ile anlatmıştır.

Kartal ve Ay (2019) çalışmalarında FFMS'leri incelemişler ve söz konusu standartların katılım bankalarının mevcut finansal raporlarını tamamlayıcı bir etkiye sahip olacağını ifade etmişlerdir.

Deran ve Dikmen (2019) çalışmalarında sukuk ve türlerinden bahsederek mudarebe sukukun muhasebe sürecini, TMS/TFRS kapsamında, örnek uygulama ile anlatmışlardır.

Yatbaz (2019) doktora tez çalışmasında katılım bankaları tarafından uygulanan katılım finans ürünlerini FFMS kapsamında incelemiş, standardın uygulanması ile katılım bankalarının finansal tablolarının uluslararası tablolarla uyumlu hale geleceğini, finansal tablo kullanıcılarının güveninin artacağını ve finansal tablolarda ihtiyaca uygun sunumun sağlanacağını ifade etmiştir.

Antepli (2020) çalışmasında murâbaha sukukun muhasebe sürecini, TMS/TFRS kapsamında, örnek uygulama üzerinden anlatmıştır.

Çetin (2020) çalışmasında FFMS'leri incelemiş ve katılım bankalarının faaliyetlerine ait muhasebe süreçlerini temel hatları ile çözümlemiştir. Katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların kullanmış oldukları hesap planının aynı paralelde hazırlandığını, sadece hesap isimlerinin farklılaştığını, katılım bankaları tarafından kullanılan TDHP'da "kredi" kelimesinin kullanılmasının uygun olmayacağını vurgulamıştır.

Asker (2020) doktora tez çalışmasında AAOIFI standartlarını incelemiş, FFMS'lerin katılım finans ürünlerini doğrudan ilgilendirdiğini ve katılım bankaları hakkında bilgi kullanıcılarına doğru bilgiler aktardığını ifade etmiştir.

4.4. MUDÂREBE MUHASEBE UYGULAMASI

Katılım bankalarınca daha ziyade fon toplamada kullanılan mudârebe yönteminin muhasebe süreci hem katılım bankaları hem de işletmeler açısından aşağıda yer alan iki

örnek uygulama ile açıklanmaktadır. Ayrıca TMS/TFRS ve FFMS kayıtları da ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Katılım finans ürünlerine ilişkin doğrudan TMS/TFRS bulunmamakla birlikte mudârebe muhasebe kayıtları TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 9 Finansal Araçlar ve TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standartlarına göre gerçekleştirilmektedir. FFMS 3 Mudârebe standardı ise doğrudan mudârebe yöntemi için yayınlanan bir standarttır.

Örnek Uygulama 1 (Fon Toplama)

ABC Gıda San. Tic. A.Ş. atıl fonlarını değerlendirmek için KLM Katılım Bankası Çorum şubesindeki katılma hesabına 01.01.2020 tarihinde bir yıl vadeli 100.000,00 TL yatırmak sureti ile kâr payı geliri elde etmeyi amaçlamaktadır. Vade dolduğunda 31.12.2020 tarihinde katılım bankası anapara (100.000,00 TL) ve 17.000,00 TL kâr payından vergi tevkifatı yaparak işletmeye ödemiştir.

Örnek Uygulama 2 (Fon Kullandırma)

ABC Gıda San. Tic. A.Ş. gıda sektöründe faaliyet gösteren bir işletmedir. KLM Katılım Bankası Çorum şubesi ile 01.01.2020 tarihinde, yarı yarıya kâr paylaşımlı, bir yıl süreli, 500.000,00 TL bedelli Mudârebe sözleşmesi imzalamışlardır. Aynı gün mudârebe sermayesi bedelinin tamamı katılım bankası tarafından işletmenin hesabına aktarılmıştır. Bir yıl boyunca işletme mudârebe sermayesini işletmiş ve 31.12.2020 tarihinde 100.000,00 TL kâr beyan etmiştir. Sermaye bedeli (500.000,00 TL) işletme tarafından katılım bankasına ödenmiş ve elde edilen kâr sözleşmede belirtildiği gibi taraflar arasında yarı yarıya paylaşılmıştır.

Örnek Uygulamalarla İlgili Açıklama

Örnek uygulama 1’de işletme, sermaye sahibi taraf; katılım bankası ise emek sahibi taraf olarak yer almaktadır. Örnek uygulama 2’de ise katılım bankası, sermaye sahibi taraf; işletme ise emek sahibi taraf olarak yer almaktadır.

FFMS 3 Mudârebe Finansmanı sadece katılım bankasının sermaye sahibi taraf olması durumunu kapsamaktadır. Bu yüzden örnek uygulama 2’de katılım bankası

muhasabe kayıtlarında TMS/TFRS ve FFMS'lere göre ayrı ayrı işlem gerçekleştirilecektir. Diğer işlemler de TMS/TFRS baz alınacaktır.

4.4.1. Mudârebede Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları

Katılım bankası, mudârebe sözleşmelerinde örnek uygulama 1'de emek sahibi (müdârib) taraf olarak yer almaktadır. İşletme katılım bankasında bir katılma hesabı açtırır. Katılma hesapları; katılım bankalarına yatırılan fonların, katılım bankaları tarafından işletilmesi neticesinde ortaya çıkacak olan kâr veya zarara ortak olma sonucu veren hesaplardır. Bu hesap karşılığında hak sahibi tarafa daha önceden belirlenmiş bir kazanç ödenemez. Ayrıca hesaba yatırılan paranın da aynı şekilde geri ödenmesi garanti edilemez. Bu yöntemde işletme hesaba para yatırarak sermaye sağlarken, katılım bankası da emeğini ortaya koymuş olmaktadır. Kısaca iki taraf arasındaki bu sözleşme, ticari faaliyetlerde olduğu gibi, kâr ve zarara ortak olma sözleşmesidir.

Katılım bankası, mudârebe sözleşmelerinde örnek uygulama 2'de ise sermaye sahibi (finansör) taraf olarak yer almaktadır. Katılım bankası bu sözleşmede ortaya sermaye koyan yatırımcı iken, işletme de söz konusu sermayeyi işletip kâr elde etmeyi amaçlayan emek sahibi taraf olarak yer almaktadır. İşletme mudârebe sermayesini işletmek sureti ile kâr elde edecek ve söz konusu bu kâr daha önceden anlaşılan oranlarla taraflar arasında (katılım bankası ve işletme) paylaşılacaktır. Zarar edilmesi durumunda ise zarar sermaye sahibi tarafa (katılım bankasına) ait olacaktır. İşletmenin (emek sahibinin) zararı ise emeğinin zayı olması olacaktır.

4.4.1.1 Örnek Uygulama 1 (Fon Toplama)

Mudârebe yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

010 KASA: Ülkemizde tedavülde bulunan banknot ve madeni paraların yatırılmasından veya çekilmesinden kaynaklanan işlemlerin kaydedildiği bir hesaptır. Kasa mevcudu yalnızca Türk parası değerlerden oluşur. Kasaya girişler hesaba borç, kasadan çıkışlar ise alacak olarak kaydedilir. Bu hesap aktif nitelikli olup, bakiyesi Türk parası mevcudunu gösterir.

KATILMA HESAPLARI: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili düzenlemesinde belirtilen bankalar özel cari hesapları/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER: Katılım bankasının kendi tüzel kişiliği, personeli ve ilişkide bulunduğu üçüncü kişilere ait işlemler nedeniyle vergi sorumlusu veya vergi yükümlüsü olması halinde ödeyeceği vergi, resim, harç ve primlerin kaydolunduğu hesaptır.

620 KATILMA HESAPLARINA VERİLEN KÂR PAYLARI: Yurt içi ve yurt dışında yerleşik kişi ve kuruluşların katılma hesapları ile bunlar dışında kalan diğer katılma hesaplarına verilen Türk parası kâr payları bu hesapta izlenir.

Yukarıda yer alan örnek uygulama 1 hatırlanacak olursa; ABC işletmesi tarafından KLM Katılım Bankası katılma hesabına bir yıllığına 100.000,00 TL yatırılmış ve vade sonunda anapara ile 17.000,00 TL kâr payından vergi tevkifatı yapılarak, toplam tutar katılım bankası tarafından işletmeye ödenmiştir.

a) İşletme Tarafından Paranın Hesaba Yatırılması

İşletme tarafından katılma hesabına para yatırıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	100.000,00	
320 KATILMA HESAPLARI - T.P.		100.000,00
32040 BİR YILA KADAR VADELİ		
320403 TİCARİ KURULUŞLAR		
ABC A.Ş.'nin Katılma Hesabına Para Yatırması		

b) Kâr Payı Tahakkuk Kaydı

Katılma hesabına tahakkuk eden kâr payı ile ilgili olarak aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
620 KATILMA HESAPLARINA VERİLEN KÂR PAYLARI T.P.	17.000,00	
62040 BİR YILA KADAR VADELİ		
620403 TİCARİ KURULUŞLAR		
320 KATILMA HESAPLARI - T.P.		17.000,00
32040 BİR YILA KADAR VADELİ		
320403 TİCARİ KURULUŞLAR		
ABC A.Ş.'nin Katılma Hesabına Kâr Payı Tahakkuku		

c) Vergi Tevkifatı

Katılma hesaplarından elde edilen kâr payları “193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu Geçici 67. Maddesi” kapsamında stopaja tabidir. Vadeye göre vergi oranları değişmektedir. Stopaj oranları aşağıdaki gibidir:

- 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli hesaplarda % 15
- 6 aydan 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli hesaplarda % 12
- 1 yıldan uzun vadeli hesaplar % 10

Örnekteki katılma hesabına yatırılan vade 1 yıl olduğu için vergi tevkifatı şu şekilde hesaplanacaktır: 17.000,00 TL X 0,12 (% 12) = 2.040,00 TL.

Vergi tevkifatı ile ilgili olarak aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
320 KATILMA HESAPLARI - T.P.	2.040,00	
32040 BİR YILA KADAR VADELİ		
320403 TİCARİ KURULUŞLAR		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE		2.040,00
PRİMLER - T.P.		
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380002 MENKUL SERMAYE		
İRADI GELİR VERGİSİ		
ABC A.Ş.’nin Katılma Hesabına Vergi Tevkifatı		

d) Anaparanın ve Kâr Payının İşletmeye Ödenmesi

Vade sonunda kâr payı tutarından vergi tevkifatı yapıldıktan sonra (17.000,00 TL – 2.040,00 TL) kalan kâr payı tutarı 14.960,00 TL’dir. Anapara (100.000,00 TL) ile kâr payı tutarı (14.960,00 TL) toplamı (100.000,00 TL + 14.960,00 TL) 114.960,00 TL’dir.

Vade sonunda anapara ve kâr payı tutarının hesap sahibi işletmeye ödenmesi ile ilgili olarak aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
320 KATILMA HESAPLARI - T.P.	114.960,00	
32040 BİR YILA KADAR VADELİ		
320403 TİCARİ KURULUŞLAR		
010 KASA		114.960,00
ABC A.Ş.’ye Anapara ve Kâr Payının Ödenmesi		

NOT: Vadesinde çekilmeyen hesaplarda vade otomatik olarak yenilenmektedir.

4.4.1.2. Örnek Uygulama 2 (Fon Kullandırma)

Yukarıda yer alan örnek uygulama 2 hatırlanacak olursa; KLM Katılım Bankası tarafından, yapılan 1 yıllık, yarı yarıya kâr paylaşımlı mudârebe sözleşmesine istinaden ABC işletmesine 500.000,00 TL mudârebe sermayesi ödenmiş ve vade sonunda anapara ve 50.000,00 TL (elde edilen 100.000,00 TL kârın yarısı) kâr payı tutarı işletme tarafından katılım bankasına geri ödenmiştir.

Örnek uygulama 2’de katılım bankası sermaye sahibi (finansör) taraf olarak yer almaktadır. Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 3 Mudârebe Finansmanı sadece katılım bankasının sermaye sahibi taraf olması durumunu kapsamaktadır. Bu yüzden örnek uygulama 2’de katılım bankası muhasebe kayıtlarında TMS/IFRS ve FFMS’lere göre ayrı ayrı işlem gerçekleştirilecektir.

4.4.1.2.1. Mudârebe Fonu Kullandırmada Katılım Bankasının TMS/IFRS’ye Göre Muhasebe Kayıtları

Mudârebe yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

ORTAK YATIRIMLAR: Ortaklık Yöntemleriyle kullandırılan fonlar, 120, 121 Kısa Vadeli Ortaklık Finansmanı – T.P., Y.P. ve 140, 141 Orta ve Uzun Vadeli Ortaklık Finansmanı – T.P., Y.P. hesaplarında izlenir.

TİCARİ KURULUŞLAR: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın ilgili düzenlemesinde belirtilen ticari kuruluşlar özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI: Kredilerin dönem kârını ilgilendirdiği halde henüz tahsil olunmamış kâr payları, tahakkuk yöntemiyle ilgili gelir hesaplarına alacak verilmek üzere bu hesaba borç kaydedilir.

278 MUHTELİF ALACAKLAR: Katılım bankasına kredi işlemleri dışında, kredi alacağının temlik edilmesi işlemleri dâhil olmak üzere, diğer işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak katılım bankası nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve

kuruluşların borçları ile türev finansal araçlar için verilen teminatlar ile diğer alacakların takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER: Katılım bankasının kendi tüzel kişiliği, personeli ve ilişkide bulunduğu üçüncü kişilere ait işlemler nedeniyle vergi sorumlusu veya vergi yükümlüsü olması halinde ödeyeceği vergi, resim, harç ve primlerin kaydolunduğu hesaptır.

KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI: Kısa vadeli kredilerden alınan kâr payları 510'dan 529'a, orta ve uzun vadeli kredilerden alınan kâr payları ise 530'dan 549'a kadar olan hesaplarda izlenir. Bu hesaplar, kredilerdeki tasnife paralel olarak düzenlenmiştir.

Katılım bankasının sermaye sahibi taraf olarak yer aldığı mudârebe sözleşmesinin TMS/TFRS'ye göre muhasebe yevmiye kayıtları aşağıdaki şekilde gerçekleşecektir.

a) Mudârebe Sermayesinin İşletmeye Ödenmesi

Mudârebe sermayesinin ödenmesi için öncelikle sözleşme yapılan işletme adına katılım bankası nezdinde bir hesap açılır ve mudârebe sermayesi bu hesaba aktarılır. Mudârebe sözleşmesinde emek sahibi taraf olan işletme hesabındaki bu parayı (mudârebe sermayesi) sözleşme kapsamında kullanır. Katılım bankası tarafından mudârebe sermayesi işletmenin hesabına aktarıldığında banka tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P.	500.000,00	
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ,		500.000,00
TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.		
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR		
(SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC GIDA SAN. TİC.		
A.Ş.		
ABC A.Ş.'ye Mudârebe Sermayesi Tahakkuku		

Katılım bankası tarafından işletme adına banka nezdinde hesap açılarak (304 ÖZEL CARİ HESAPLAR) mudârebe sermayesinin söz konusu hesaba aktarılması suretiyle kaydi para oluşturulmaktadır. Banka parası olarak da adlandırılan (Geçer, 2014:

198; Durmuş, 2016: 27) kaydi para, bankalarca kredi işlemleri neticesinde vadesiz mevduat şeklinde oluşturulan para olarak tanımlanmaktadır (Alkin, 2009: 370). Bankalar tarafından kaydi paralar piyasaya sürülmekte, ödeme işlemlerinde kullanılmaktadır. Kaydi paraların kullanımı itibari (kâğıt) paralara göre daha kolay ve pratik olabilmektedir (Şık ve Afşar, 2019: 92). Katılım finasta bir kişinin başkaları tarafından sömürülmesi yasaklandığı gibi para arzı ile mal ve hizmet arzlarının da eşleşmesi gerekmektedir. Katılım finans ürünleri mutlaka bir varlığa dayalı olmaktadır. Bu da İslami bankaların konvansiyonel bankalar gibi olmayan bir şeyden para üretemeyecekleri anlamına gelmektedir. İslam ekonomistlerinin bir kısmı % 100 rezerv sistemini savunmaktadırlar. Kaydi paraya karşı çıkan bu ekonomistler, yeni işlemleri finanse etmek için ekstra paraya ihtiyaç duyulması halinde söz konusu ihtiyacın Merkez Bankası tarafından karşılanabileceğini ifade ederler. Kaydi paranın belirli ölçüde olması gerektiğini savunan İslam ekonomistleri ise bugün de kullanılan kesirli rezerv sistemini savunmaktadırlar. Söz konusu ekonomistlere göre kaydi para, kâr paylaşımına olan taleple sınırlı olarak oluşturulabilmektedir. Genel anlamda katılım finasta faiz içermeksizin belirli miktarda kaydi para oluşturulması finansal yapı ve ödeme sistemleri için zararlı görülmemektedir (Ayub, 2017: 102-104).

b) Kâr Payı Tahakkuk Kaydı

Tahakkuk eden kâr payı üzerinden % 5 BSMV işletmeden tahsil edilecektir. BSMV tutarı (50.000 TL X 0,05) 2.500,00 TL'dir. Vade sonunda mudârebe sözleşmesi neticesinde elde edilen kâr payı geliri tahakkuk ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI T.P. 22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI 220002 KATILMA HESAPLARINDAN	50.000,00	
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P. 27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR 278039 DİĞER	2.500,00	
520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 52011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 520112 KATILMA HESAPLARINDAN		50.000,00
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P. 38000 ÖDENECEK VERGİLER 380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		2.500,00
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

520 nolu hesabın alt kırılımı olan 52011 DİĞER MÜŞTERİLER hesabının “diğer müşterilerden” olması daha uygun olacaktır. Çünkü kâr payları müşterilerden alınmaktadır. Bu bağlamda da söz konusu hesabın katılım bankalarınca kullanılan Tekdüzen Hesap Planı’nda 52011 DİĞER MÜŞTERİLERDEN olarak güncellenmesi yerinde olacaktır. Yine 520 nolu hesabın bir sonraki alt kırılımı olan 520112 KATILMA HESAPLARINDAN hesabının “katılma hesaplarına” olması daha uygun olacaktır. Çünkü mudârebe sermayesinin kaynağı katılım hesaplarıdır ve mudârebe sermayesinden elde edilen kâr katılma hesaplarına aktarılmaktadır. Bu bağlamda söz konusu alt hesabın da katılım bankalarınca kullanılan Tekdüzen Hesap Planı’nda 520112 KATILMA HESAPLARINA olarak güncellenmesi yerinde olacaktır.

220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI hesabının kullanılması katılım bankalarınca gerçekleştirilen işlemlerin özü ile uyuşmamaktadır. Çünkü Katılım bankaları ticaret ya da ortaklık ilişkisinden kâr elde edebilmektedirler. Kredi kelimesi Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde “Ödünç alınan veya verilen mal, para” olarak tanımlanmaktadır. Katılım bankaları faaliyetlerinde ödünç vermek suretiyle kâr elde edemedikleri için 220 nolu hesapta kredi kelimesinin kullanılması hatalı olmaktadır. Kredi kelimesi yerine, FFMS’lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda da önerildiği gibi, katılım finans ürününün isminin yazılması (Mudârebe Kâr Payı Gelir Tah. Reesk.) uygun olacaktır.

c) Anapara ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi

Mudârebe sözleşmesine istinaden mudârebe sermayesinin ve kâr payının tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	552.500,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P.		500.000,00
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		50.000,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		2.500,00
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Mudârebe Sermayesinin ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi		

4.4.1.2.2. Mudârebe Fonu Kullandırmada Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 3 Mudârebe Finansmanı 6. Paragrafta “Mudârebe finansmanı işlemleri katılım bankasının finansal tablolarında “Mudârebe Finansmanı” başlığı altında sunulur” denilmektedir.

a) Mudârebe Sermayesinin İşletmeye Ödenmesi

Mudârebe sermayesinin işletmeye ödenmesinde Tekdüzen Hesap Planında boş olan 124 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI hesabının kullanılması önerilir.

Mudârebe sermayesinin ödenmesi için öncelikle sözleşme yapılan işletme adına katılım bankası nezdinde bir hesap açılır ve mudârebe sermayesi bu hesaba aktarılır. Mudârebe sözleşmesinde emek sahibi taraf olan işletme hesabındaki bu parayı (mudârebe

c) Anapara ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi

Mudârebe sözleşmesine istinaden mudârebe sermayesinin ve kâr payının tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	552.500,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
124 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI - T.P.		500.000,00
12411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
124112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12411219 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
226 MUDÂREBE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI - T.P.		50.000,00
22600 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
226002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		2.500,00
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Mudârebe Sermayesinin ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi		

4.4.1.2.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Mudârebe işlemi ile ilgili katılım bankaları tarafından sözleşmeye konu sermayenin ödenmesi, kâr payı tahakkuku, anapara ve kâr payı tahsilatı aşamalarında TMS/TFRS ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Sermayenin Ödenmesi

Katılım bankasının sermaye sahibi (finansör) olduğu, katılım bankası ile işletme arasında yapılan mudârebe sözleşmesi kapsamında, sermayenin işletmeye ödenmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS’ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş. ABC A.Ş.’ye Mudârebe Sermayesi Tahakkuku	500.000,00	500.000,00

FFMS’ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
124 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI - T.P. 12411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 124112 KATILMA HESAPLARINDAN 12411219 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş. ABC A.Ş.’ye Mudârebe Sermayesi Tahakkuku	500.000,00	500.000,00

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 3 Mudârebe Finansmanı 6. Paragrafta “Mudârebe finansmanı işlemleri katılım bankasının finansal tablolarında “Mudârebe Finansmanı” başlığı altında sunulur” denildiği için FFMS’ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında TMS/TFRS kayıtlarında kullanılan 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI hesabı yerine mudarebenin özünü yansıtmaları açısından 124 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI hesabının kullanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

b) Kâr Payı Tahakkuk

Kâr payı tahakkuklarının muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS’lere ve FFMS’lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI T.P.	50.000,00	
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	2.500,00	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		50.000,00
52011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
520112 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		2.500,00
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
226 MUDÂREBE KÂR PAYI GELİR TAH. REESKONT. - T.P.	50.000,00	
22600 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
226002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	2.500,00	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
524 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		50.000,00
52411 DİĞER MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)		
524112 KATILMA HESAPLARINA		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		2.500,00
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ana hesabı yerine FFMS'ye göre gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarında 226 MUDÂREBE KÂR PAYI GELİR TAH. REESKONT. ana hesabının, 520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabı yerine 524 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabının kullanılmasının işlemin özünü yansıtacağı düşünülmektedir.

c) Anapara ve Kâr Payı Tahsilatı

Katılım bankası tarafından işletmeye verilen mudârebe sermayesinin kâr payı ile birlikte tahsil edilmesi işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	552.500,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P.		500.000,00
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		50.000,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		2.500,00
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Mudârebe Sermayesinin ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi		

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	552.500,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
124 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI - T.P.		500.000,00
12411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
124112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12411219 ABC GIDA SAN. TİC. A.Ş.		
226 MUDÂREBE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI - T.P.		50.000,00
22600 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
226002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		2.500,00
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Mudârebe Sermayesinin ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi		

FFMS’ ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda sermayenin ödenmesi aşamasında 124 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI hesabı, kâr payı tahakkuk kayıtlarında da 226 MUDÂREBE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI hesabı kullanıldığı için anapara ve kâr payı tahsilatı kayıtlarında da söz konusu hesaplar kullanılmıştır.

4.4.2. Mudârebede İşletmenin Muhasebe Kayıtları

İşletme mudârebe sözleşmelerinde örnek uygulama 1’de sermaye sahibi (finansör) taraf, örnek uygulama 2’de ise emek sahibi (müdârib) taraf olarak yer almaktadır.

4.4.2.1. İşletmenin Katılım Bankasında Katılım Hesabına Para Yatırması Durumunda Muhasebe Kayıtları

Yukarıda yer alan örnek uygulama 1 hatırlanacak olursa; ABC işletmesi tarafından KLM Katılım Bankası katılma hesabına bir yıllığına 100.000,00 TL yatırılmış ve vade sonunda anapara ve 17.000,00 TL kâr payı, katılım bankası tarafından işletmeye ödenmişti.

a) İşletme Tarafından Paranın Hesaba Yatırılması

İşletme tarafından katılma hesabına para yatırıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	100.000,00	
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
102.01.02 KATILMA HESABI		
100 KASA		100.000,00
KLM Katılım Bankası Katılma Hesabına Para Yatırılması		

b) Kâr Payı Tahakkuk Kaydı

Katılma hesaplarından elde edilen kâr payları “193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu Geçici 67. Maddesi” kapsamında stopaja tabidir. Vadeye göre vergi oranları değişmektedir. Stopaj oranları aşağıdaki gibidir:

- 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli hesaplarda % 15
- 6 aydan 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli hesaplarda % 12

- 1 yıldan uzun vadeli hesaplar % 10

Örnekteki katılma hesabına yatırılan vade 1 yıl olduğu için vergi tevkifatı şu şekilde hesaplanacaktır: 17.000,00 TL X 0,12 (% 12) = 2.040,00 TL.

Katılım bankası işletmenin hak etmiş olduğu kâr payı ile ilgili olarak kanun gereği vergi tevkifatı (stopaj) yaparak kalan kârı işletmenin hesabına aktarmıştır. Vade sonunda kâr payı işletmenin katılma hesabına katılım bankası tarafından yatırıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	14.960,00	
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
102.01.02 KATILMA HESABI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	2.040,00	
649 DİĞER OL. GELİR VE KÂRLAR		17.000,00
649.10 KÂR PAYI GELİRİ		
KLM Katılım Bankası Katılma Hesabına Kâr Payı Ödenmesi		

Mudârebe sözleşmesi kapsamında elde edilen gelir, kâr payı olduğu için 649 nolu hesapta muhasebeleştirilmiş 642 FAİZ GELİRLERİ hesabı kullanılmamıştır.

c) Kâr Payı ve Anaparanın Tahsil Edilmesi

İşletme kâr payını ve anaparaı banka hesabından nakit olarak tahsil ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
100 KASA	114.960,00	
102 BANKALAR		114.960,00
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
102.01.02 KATILMA HESABI		
Kâr Payı ve Anaparanın Nakden Tahsil Edilmesi		

4.4.2.2. İşletmenin Katılım Bankasından Mudârebe Sermayesi Alması Durumunda Muhasebe Kayıtları

Yukarıda yer alan örnek uygulama 2 hatırlanacak olursa; KLM Katılım Bankası tarafından, yapılan 1 yıllık, yarı yarıya kâr paylaşımli mudârebe sözleşmesine istinaden ABC işletmesine 500.000,00 TL mudârebe sermayesi ödenmiş ve vade sonunda anapara ve 50.000,00 TL (elde edilen 100.000,00 TL kârın yarısı) kâr payı tutarı işletme tarafından katılım bankasına geri ödenmiştir.

a) Mudârebe Sermayesinin Alınması

İşletme tarafından katılım bankasından mudârebe sermayesi alınması durumunda Tekdüzen Hesap Planında boş olan 513 YARI SERMAYE hesabının kullanılması önerilir.

Mudârebe sermayesi katılım bankası tarafından işletmenin banka nezdindeki hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	500.000,00	
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
513 YARI SERMAYE		500.000,00
513.01 MUDÂREBE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
KLM Katılım Bankasından Mudârebe Sermayesi Alınması		

500 SERMAYE hesabının kullanılmamasının sebebi, mudârebe sermayesinin normal sermayeden farklı olmasıdır. Çünkü ortaklar tarafından işletmeye sağlanan sermaye süresizdir, oysa mudârebe sermayesi belirli bir süre ile sınırlandırılabilir. 300 BANKA KREDİLERİ hesabının kullanılmamasının sebebi, mudârebe sözleşmesinin tam anlamıyla bir borç sözleşmesi olmayışıdır. 331 ORTAKLARA BORÇLAR hesabının kullanılmamasının sebebi mudârebe sözleşmesinin normal ortaklıklardan farklı olmasıdır. Mudârebe sözleşmesi kısaca bir tarafın emek bir tarafın da sermaye ortaya koymak suretiyle bir işe girişmeleridir. Yapılan faaliyet neticesinde elde edilen kâr, sermaye, sahibine iade edildikten sonra, taraflar arasında başlangıçta belirlenen oranlarda paylaşılmaktadır.

İşletme açısından mudârebe sermayesi, AAOIFI ve KGK tarafından da önerilen, borç ile sermaye arasında yarı sermaye olarak değerlendirilmelidir (FFMS 27, 5/1). Bu bağlamda KGK tarafından yayınlanan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planından (Taslak) da yararlanılarak taslakta yer alan 51 Sermaye Katkıları grubunda da boş olan 513 YARI SERMAYE hesabı oluşturulmak suretiyle ve alt hesaplarda Mudârebe Sermayesi hesabı açılarak kayıt gerçekleştirilmiştir. Söz konusu taslak metinde 51 Sermaye Katkıları grubu şu şekilde açıklanmaktadır: “Bu grup,

işletmeye yapılan sermaye niteliğindeki ilave katkıların izlenmesinde kullanılan hesaplardan oluşur.”

b) Vade Sonunda Sermaye ve Kârın Katılım Bankasına Ödenmesi

Vade sonunda sermaye, katılım bankasına düşen kâr payının ve BSMV’nin katılım bankasına ödenmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE	500.000,00	
513.01 MUDÂREBE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	50.000,00	
780.03 MUDÂREBE SERMAYESİ KÂR PAYI		
780.03.01 KLM KATILIM BANKASI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	2.500,00	
102 BANKALAR		552.500,00
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
Sermaye ve Kâr Payının KLM Katılım Bankasına Ödenmesi		

Kâr payı üzerinden katılım bankasına % 5 BSMV ödenmektedir. BSMV tutarı (50.000 TL X 0,05) 2.500,00 TL’dir.

4.5. MÜŞÂREKE MUHASEBE UYGULAMASI

Kâr-zarar ortaklığı prensibine dayanan müşâreke yönteminin muhasebe süreci hem katılım bankaları hem de işletmeler açısından aşağıda yer alan örnek uygulamalar ile açıklanmaktadır. Ayrıca TMS/TFRS ve FFMS kayıtları da ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Katılım finans ürünlerine ilişkin doğrudan TMS/TFRS bulunmamakla birlikte müşâreke muhasebe kayıtları TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 9 Finansal Araçlar ve TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standartlarına göre gerçekleştirilmektedir. FFMS 4 Müşâreke Finansmanı standardı ise doğrudan müşâreke yöntemi için yayınlanan bir standarttır.

Örnek Uygulama 1 (Sabit Müşâreke)

Çorum Organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. ve KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi Kırgızistan’dan kuru fasulye getirip iç piyasada

satmak için 01.01.2020 tarihinde bir yıl vadeli müşâreke sözleşmesi düzenlemişlerdir. Söz konusu iş için toplam sermaye miktarı 600.000,00 TL'dir ve sermaye yarı yarıya karşılanmıştır. Kâr paylaşımı ise % 60 işletme % 40 katılım bankası şeklindedir. Bir yıllık faaliyet neticesinde 200.000,00 TL kâr elde edilmiş ve başlangıçta anlaşılan oranlarda taraflar arasında paylaşılmıştır.

Örnek Uygulama 2 (Azalan Müşâreke)

ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. ve KLM Katılım Bankası Çorum şubesi 01.01.2020 tarihinde bakliyat ürünleri için eleme-entegre tesisi kurmak amacıyla müşâreke sözleşmesi düzenlemişlerdir. Toplam sermaye 240.000,00 TL'dir (2.400 hisse), taraflardan her biri sermayenin yarısını (120.000,00 TL) karşılamıştır. ABC işletmesi ilk aydan başlamak üzere her ayın sonunda katılım bankasına ait olan 1.200 hissenin 100 hissesini, şirketin o günkü piyasa değerinden satın alacağını, müşâreke sözleşmesinden ayrı olarak, taahhüt etmiştir. Eleme-entegre tesisi 12 ay boyunca her ay 5.000,00 TL olmak üzere yılsonunda toplam 60.000,00 TL kâr elde etmiş ve elde edilen kâr hisseler oranında taraflar arasında paylaşılmıştır.

ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. her ay sonunda KLM Katılım Bankası'na ait 100 hisseyi satın almak için (Eleme-entegre tesisinin piyasa değeri baz alınarak hesaplanan) yaptığı ödemeler şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Ocak 10.200,00 TL
- Şubat 10.100,00 TL
- Mart 10.300,00 TL
- Nisan 9.800,00 TL
- Mayıs 9.700,00 TL
- Haziran 9.900,00 TL
- Temmuz 10.100,00 TL
- Ağustos 10.300,00 TL
- Eylül 10.200,00 TL
- Ekim 10.100,00 TL
- Kasım 10.200,00 TL
- Aralık 10.300,00 TL

ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. KLM Katılım Bankası'na ait hisseleri satın almak için yukarıda yer alan ödemeleri her ay sonunda düzenli olarak gerçekleştirmiş ve yılsonunda hisselerin tamamını satın alarak tesisin tek sahibi olmuştur. KLM Katılım Bankası'na ait 120.000,00 TL değerindeki hisseler ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. tarafından aylık ödemelerle toplamda 121.200,00 TL'ye satın alınmıştır.

Örnek Uygulamalarla İlgili Açıklama

Örnek uygulama 1'de katılım bankası ve işletme arasında yapılan müşâreke sözleşmesi, bir yıl boyunca tarafların sermayeleri sabit olacak şekilde düzenlenen sabit müşâreke sözleşmesidir. Örnek uygulama 2 ise işletmenin katılım bankasına ait hisseleri aylık olarak piyasa değerinden satın alacağı azalan müşâreke sözleşmesidir.

Örnek uygulama 2'de taraflar müşâreke sözleşmesi gerçekleştirerek eleme-entegre tesisi kurmuşlar ve bu sözleşmeden ayrı olarak ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. işletmesi KLM Katılım Bankası'na ait hisseleri satın alacağına dair vaatte bulunmuştur. Eleme-entegre tesisi nohut, fasulye, mercimek vb. gibi bakliyat ürünlerini eleyerek, boy boy ayırıştırarak ve temizleyerek satılmaya, tüketilmeye hazır hale getirmek suretiyle piyasaya hizmet sunmaktadır. Çiftçiler, işletmeler, tüketiciler vb. bu hizmetten ücret mukabilinde faydalanmakta, bu sayede eleme-entegre tesisi gelir elde etmektedir.

FFMS 4 Müşâreke Finansmanı sadece katılım bankasının muhasebe kayıtlarını kapsamaktadır. İşletmeye ait muhasebe kayıtları FFMS 4'de kapsam dışı bırakılmıştır (FFMS 4, Paragraf 2). Bu bağlamda muhasebe yevmiye kayıtları yapılırken katılım bankaları için hem TMS/TFRS'lere göre hem de FFMS'ye göre işlem gerçekleştirilecek. Ancak işletmenin muhasebe yevmiye kayıtları sadece TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilecektir.

4.5.1. Müşâreke Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları

Katılım bankası örnek uygulama 1'de sabit müşâreke sözleşmesi bağlamında ortaklığa bir yıl vadeli olarak 300.000,00 TL müşâreke sermayesi sağlamış ve vade sonunda anaparasını ve elde edilen kâr payını tahsil etmek sureti ile sözleşme nihayete erdirilmiştir.

Örnek uygulama 2'de ise katılım bankası azalan müşâreke sözleşmesi kapsamında 1.200 hisse için 120.000,00 TL müşâreke sermayesi ödemiş ve her ay sonunda 100 hisse

bedelini o günkü piyasa değerinden işletmeden tahsil etmiştir. Vade sonunda ise kalan sermaye bedeli ile kâr tutarını tahsil ederek sözleşme nihayete erdirilmiştir.

Katılım bankası muhasebe yevmiye kayıtları hem TMS/TFRS'lere göre hem de FFMS'ye göre gerçekleştirilecektir.

4.5.1.1. Örnek Uygulama 1 (Sabit Müşâreke)

Yukarıda yer alan örnek uygulama 1 hatırlanacak olursa; işletme ve katılım bankası arasında gerçekleştirilen sabit müşâreke sözleşmesi kapsamında katılım bankası 1 Ocak 2020 tarihinde 300.000,00 TL müşâreke sermayesi ödemiş, 31 Aralık 2020 tarihinde ise ödemiş olduğu sermayeyi ve kendisine düşen 80.000,00 TL (200.000,00 TL X % 40) kârı tahsil ederek sözleşme nihayete erdirilmiştir.

Önce TMS/TFRS'lere göre daha sonra da FFMS'ye göre muhasebe yevmiye kayıtları aşağıda gösterilmiştir:

4.5.1.1.1. Sabit Müşârekede Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Müşâreke yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

ORTAK YATIRIMLAR: Ortaklık Yöntemleriyle kullandırılan fonlar, 120, 121 Kısa Vadeli Ortaklık Finansmanı – T.P., Y.P. ve 140, 141 Orta ve Uzun Vadeli Ortaklık Finansmanı – T.P., Y.P. hesaplarında izlenir.

22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI: Kredilerin dönem kârını ilgilendirdiği halde henüz tahsil olunmamış kâr payları, tahakkuk yöntemiyle ilgili gelir hesaplarına alacak verilmek üzere bu hesaba borç kaydedilir.

278 MUHTELİF ALACAKLAR: Katılım bankasına kredi işlemleri dışında, kredi alacağının temlik edilmesi işlemleri dâhil olmak üzere, diğer işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak katılım bankası nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve kuruluşların borçları ile türev finansal araçlar için verilen teminatlar ile diğer alacakların takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

TİCARİ KURULUŞLAR: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili düzenlemesinde belirtilen ticari kuruluşlar özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER: Katılım bankasının kendi tüzel kişiliği, personeli ve ilişkide bulunduğu üçüncü kişilere ait işlemler nedeniyle vergi sorumlusu veya vergi yükümlüsü olması halinde ödeyeceği vergi, resim, harç ve primlerin kaydolunduğu hesaptır.

KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI: Kısa vadeli kredilerden alınan kâr payları 510'dan 529'a, orta ve uzun vadeli kredilerden alınan kâr payları ise 530'dan 549'a kadar olan hesaplarda izlenir. Bu hesaplar, kredilerdeki tasnife paralel olarak düzenlenmiştir.

Katılım bankası tarafından müşâreke sözleşmesi kapsamında sermayenin ödenmesi ve sözleşme nihayete erdiğinde elde edilen kâr payının tahsil edilmesi sürecinde TMS/TFRS'lere göre katılım bankasının muhasebe yevmiye kayıtları aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmektedir:

a) Müşâreke Sermayesinin İşletmeye Ödenmesi

Müşâreke sermayesinin ödenmesi için öncelikle sözleşme yapılan işletme adına katılım bankası nezdinde bir hesap açılır ve müşâreke sermayesi bu hesaba aktarılır. Müşâreke sözleşmesinde işletme hesabındaki bu parayı (müşâreke sermayesi) sözleşme kapsamında kullanır. Katılım bankası tarafından müşâreke sermayesi işletmenin hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. ABC A.Ş.'ye Müşâreke Sermayesi Tahakkuku	300.000,00	300.000,00

b) Kâr Payı Tahakkuk Kaydı

Tahakkuk eden kâr payı üzerinden % 5 BSMV işletmeden tahsil edilecektir. BSMV tutarı (80.000 TL X 0,05) 4.000,00 TL'dir. Vade sonunda müşâreke sözleşmesi neticesinde elde edilen kâr payı geliri tahakkuk ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI T.P.	80.000,00	
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	4.000,00	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		80.000,00
52011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
520112 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		4.000,00
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

Müşârekede işletme ve katılım bankası ortaklık kurmaktadır. Ancak uygulamada katılım bankası, işletme tarafından elde edilen kâr payı üzerinden % 5 BSMV'yi işletmeden tahsil etmektedir. Ortaklık kurulması sebebi ile BSMV'nin de ortak karşılanması daha yerinde bir uygulama olacaktır. Nitekim kurulan ortaklıklarda kazançlar ortak olduğu gibi giderlerin de ortak olması gerekmektedir.

c) Anapara ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi

Müşâreke sözleşmesine istinaden müşâreke sermayesinin ve kâr payının tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	384.000,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P.		300.000,00
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		80.000,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		4.000,00
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Müşâreke sermayesinin ve kâr payının tahsil edilmesi		

4.5.1.1.2. Sabit Müşâreke Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

FFMS 4 Müşâreke Finansmanı 3. Paragrafta “Katılım bankasının Müşâreke sermayesindeki payı (nakdi veya ayni), ortağa ödendiğinde veya Müşâreke hesabında ortağın kullanımına hazır hâle getirildiğinde finansal tablolara alınır. Bu pay, katılım bankasının kayıtlarında (müşterinin adıyla birlikte) Müşâreke finansmanı hesabının altında sunulur ve finansal tablolarda “Müşâreke Finansmanı” başlığı altında gösterilir” denilmektedir.

a) Müşâreke Sermayesinin İşletmeye Ödenmesi

Müşâreke sermayesinin işletmeye ödenmesinde Tekdüzen Hesap Planında boş olan 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI hesabının kullanılması önerilir.

Müşâreke sermayesinin ödenmesi için öncelikle sözleşme yapılan işletme adına katılım bankası nezdinde bir hesap açılır ve müşâreke sermayesi bu hesaba aktarılır. Müşâreke sözleşmesinde işletme hesabındaki bu parayı (müşâreke sermayesi) sözleşme kapsamında kullanır. Müşâreke sermayesi işletmeye ödendiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAH. REESKONT. - T.P.	80.000,00	
22800 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
228002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	4.000,00	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		80.000,00
50411 DİĞER MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)		
504112 KATILMA HESAPLARINA		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		4.000,00
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ana hesabı yerine FFMS'ye göre gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarında 228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAH. REESKONT. ana hesabının, 520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabı yerine 504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabının kullanılmasının işlemin özünü yansıtacağı düşünülmektedir.

c) Anapara ve Kâr Payı Tahsilatı

Katılım bankası tarafından işletmeye verilen müşâreke sermayesinin kâr payı ile birlikte tahsil edilmesi işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	384.000,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P.		300.000,00
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		80.000,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		4.000,00
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Müşâreke sermayesinin ve kâr payının tahsil edilmesi		

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	384.000,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P.		300.000,00
10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
104112 KATILMA HESAPLARINDAN		
10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI - T.P.		80.000,00
22800 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
228002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		4.000,00
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Müşâreke Sermayesinin ve Kâr Payının Tahsil Edilmesi		

4.5.1.2. Örnek Uygulama 2 (Azalan Müşâreke)

Yukarıda yer alan örnek uygulama 2 hatırlanacak olursa: KLM Katılım Bankası azalan müşâreke sermayesi için 1.200 hisseye mukabil 01.01.2020 tarihinde 120.000,00

TL ödemiş, ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. her ay sonunda 100 hisse bedeli olarak KLM Katılım Bankası'na aşağıdaki tutarları ödemiştir:

- Ocak 10.200,00 TL
- Şubat 10.100,00 TL
- Mart 10.300,00 TL
- Nisan 9.800,00 TL
- Mayıs 9.700,00 TL
- Haziran 9.900,00 TL
- Temmuz 10.100,00 TL
- Ağustos 10.300,00 TL
- Eylül 10.200,00 TL
- Ekim 10.100,00 TL
- Kasım 10.200,00 TL
- Aralık 10.300,00 TL

ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. KLM Katılım Bankası'na ait hisseleri satın almak için yukarıda yer alan ödemeleri her ay sonunda düzenli olarak gerçekleştirmiş ve yılsonunda hisselerin tamamını satın alarak tesisin tek sahibi olmuştur. KLM Katılım Bankası'na ait 120.000,00 TL değerindeki hisseler ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. tarafından aylık ödemelerle o günkü piyasa değerleri ile toplamda 121.200,00 TL'ye satın alınmıştır.

Müşâreke yöntemi ile kurulan eleme-entegre tesisi 12 ay boyunca her ay 5.000,00 TL olmak üzere yılsonunda toplam 60.000,00 TL kâr elde etmiş ve elde edilen kâr hisseler oranında taraflar arasında paylaşılmıştır. KLM Katılım Bankası'na yılsonunda hissesi oranında düşen kâr aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

Tablo 4.1: Katılım Bankasına Düşen Kâr

Ay	Aylık Kâr (TL)	Toplam Hisse	Katılım Bankası Hissesi	Katılım Bankasına Düşen Kâr (TL)
Ocak	5.000,00	2.400	1.200	2.500,00
Şubat	5.000,00	2.400	1.100	2.291,67
Mart	5.000,00	2.400	1.000	2.083,33
Nisan	5.000,00	2.400	900	1.875,00
Mayıs	5.000,00	2.400	800	1.666,67
Haziran	5.000,00	2.400	700	1.458,33
Temmuz	5.000,00	2.400	600	1.250,00
Ağustos	5.000,00	2.400	500	1.041,67
Eylül	5.000,00	2.400	400	833,33
Ekim	5.000,00	2.400	300	625,00
Kasım	5.000,00	2.400	200	416,67
Aralık	5.000,00	2.400	100	208,33
			Toplam	16.250,00

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Önce TMS/TFRS'lere göre daha sonra da FFMS'ye göre muhasebe yevmiye kayıtları aşağıda gösterilmektedir:

4.5.1.2.1. Azalan Müşârekede Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Müşâreke yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

ORTAK YATIRIMLAR: Ortaklık Yöntemleriyle kullandırılan fonlar, 120, 121 Kısa Vadeli Ortaklık Finansmanı – T.P., Y.P. ve 140, 141 Orta ve Uzun Vadeli Ortaklık Finansmanı – T.P., Y.P. hesaplarında izlenir.

22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI: Kredilerin dönem kârını ilgilendirdiği halde henüz tahsil olunmamış kâr payları, tahakkuk yöntemiyle ilgili gelir hesaplarına alacak verilmek üzere bu hesaba borç kaydedilir.

278 MUHTELİF ALACAKLAR: Katılım bankasına kredi işlemleri dışında, kredi alacağının temlik edilmesi işlemleri dâhil olmak üzere, diğer işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak katılım bankası nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve kuruluşların borçları ile türev finansal araçlar için verilen teminatlar ile diğer alacakların takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

TİCARİ KURULUŞLAR: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili düzenlemesinde belirtilen ticari kuruluşlar özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER: Katılım bankasının kendi tüzel kişiliği, personeli ve ilişkide bulunduğu üçüncü kişilere ait işlemler nedeniyle vergi sorumlusu veya vergi yükümlüsü olması halinde ödeyeceği vergi, resim, harç ve primlerin kaydolunduğu hesaptır.

KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI: Kısa vadeli kredilerden alınan kâr payları 510'dan 529'a, orta ve uzun vadeli kredilerden alınan kâr payları ise 530'dan 549'a kadar olan hesaplarda izlenir. Bu hesaplar, kredilerdeki tasnife paralel olarak düzenlenmiştir.

Katılım bankası tarafından müşâreke sözleşmesi kapsamında sermayenin ödenmesi, azalan müşâreke kapsamında hisselerin devredilmesi ve sözleşme nihayete erdiğinde elde edilen kâr payının tahsil edilmesi sürecinde TMS/TFRS'lere göre katılım bankasının muhasebe yevmiye kayıtları aşağıdaki şekilde gerçekleştirilecektir:

a) Müşâreke Sermayesinin İşletmeye Ödenmesi

Müşâreke sermayesinin ödenmesi için öncelikle sözleşme kapsamında sermaye ödenen işletme adına katılım bankası nezdinde bir hesap açılır ve müşâreke sermayesi bu hesaba aktarılır. Müşâreke sözleşmesinde işletme hesabındaki bu parayı (müşâreke sermayesi) sözleşme kapsamında kullanır. Katılım bankası tarafından müşâreke sermayesi işletmenin hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş.'ye Müşâreke Sermayesi Tahakkuku	120.000,00	120.000,00

b) Katılım Bankasının Hisselerini ABC A. Ş.'nin Satın Alması (Anapara Tahsilatı)

ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. KLM Katılım Bankası'na ait toplam 1.200 adet hissenin her ayın sonunda 100 adedini aşağıda yer alan tutarlarla satın almıştır:

- Ocak 10.200,00 TL
- Şubat 10.100,00 TL
- Mart 10.300,00 TL
- Nisan 9.800,00 TL
- Mayıs 9.700,00 TL
- Haziran 9.900,00 TL
- Temmuz 10.100,00 TL
- Ağustos 10.300,00 TL
- Eylül 10.200,00 TL
- Ekim 10.100,00 TL
- Kasım 10.200,00 TL
- Aralık 10.300,00 TL

Hisselerin devri ile ilgili olarak her ayın sonunda katılım bankası tarafından yapılması gereken muhasebe yevmiye kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

Ocak ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	10.200,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P.		10.200,00
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri		

Şubat ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.100,00	10.100,00

Mart ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.03.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.300,00	10.300,00

Nisan ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.04.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	9.800,00	9.800,00

Mayıs ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.05.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	9.700,00	9.700,00

Haziran ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.06.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	9.900,00	9.900,00

Temmuz ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.07.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.100,00	10.100,00

Ağustos ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.08.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.300,00	10.300,00

Eylül ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.09.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.200,00	10.200,00

Ekim ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.10.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.100,00	10.100,00

Kasım ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.11.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.200,00	10.200,00

Aralık ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	10.300,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI T.P.		9.100,00
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		1.200,00
52011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
520112 KATILMA HESAPLARINDAN		
Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri		

KLM Katılım Bankası'na ait en son 100 hisse ABC A.Ş.'ye satıldığında hisselerin toplam tutarı 121.200,00 TL olmaktadır. KLM Katılım Bankası söz konusu hisseler için 120.000,00 TL müşâreke sermayesi ödediği için aradaki 1.200,00 TL fark kâr payı olarak kayıtlara alınmıştır.

Son hisselerin de işletmeye devredilmesi ile birlikte katılım bankası müşâreke sözleşmesi kapsamında ödemiş olduğu sermayenin (anapara) tamamını tahsil etmiş olmaktadır.

c) Kâr Payı Tahakkuk Kaydı

Azalan müşâreke yöntemi kapsamında KLM Katılım Bankası'na elde edilen kârdan hisseleri oranında düşen payı 16.250,00 TL olarak hesaplanmaktadır. Tahakkuk eden kâr payı üzerinden % 5 BSMV işletmeden tahsil edilecektir. BSMV tutarı (16.250 TL X 0,05) 812,50 TL'dir. Vade sonunda müşâreke sözleşmesi neticesinde elde edilen kâr payı geliri tahakkuk ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI T.P.	16.250,00	
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	812,50	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		16.250,00
52011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
520112 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		812,50
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

d) Kâr Payının Tahsil Edilmesi

Müşâreke sözleşmesine istinaden kâr payının tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	17.062,50	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		16.250,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		812,50
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Müşâreke Kâr Payının Tahsil Edilmesi		

KLM Katılım Bankası azalan müşâreke yöntemi kapsamında 120.000,00 TL müşâreke sermayesi ödemiş ve her ay hisselerini o günkü piyasa fiyatından ABC işletmesine devretmek suretiyle toplamda 121.200,00 TL tahsil etmiştir. Bu sayede katılım bankası 1.200,00 TL sermaye kazancı elde etmiştir. Aynı zamanda katılım bankası müşâreke sözleşmesi kapsamında elde edilen kârdan hisseleri oranında toplam 16.250,00 TL kâr payı geliri elde etmiştir. Yapılan müşâreke sözleşmesi kapsamında

katılım bankası toplamda (1.200,00 TL + 16.250,00 TL) 17.450,00 TL kazanç elde etmiştir.

4.5.1.2.2. Azalan Müşâreke Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 4 Müşâreke Finansmanı 3. Paragrafta “Katılım bankasının Müşâreke sermayesindeki payı (nakdi veya ayni), ortağa ödendiğinde veya Müşâreke hesabında ortağın kullanımına hazır hâle getirildiğinde finansal tablolara alınır. Bu pay, katılım bankasının kayıtlarında (müşterinin adıyla birlikte) Müşâreke finansmanı hesabının altında sunulur ve finansal tablolarda “Müşâreke Finansmanı” başlığı altında gösterilir” denilmektedir.

a) Müşâreke Sermayesinin İşletmeye Ödenmesi

Müşâreke sermayesinin işletmeye ödenmesinde Tekdüzen Hesap Planında boş olan 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI hesabının kullanılması önerilir.

Müşâreke sermayesinin ödenmesi için öncelikle sözleşme kapsamında sermaye ödenen işletme adına katılım bankası nezdinde bir hesap açılır ve müşâreke sermayesi bu hesaba aktarılır. Müşâreke sözleşmesinde işletme hesabındaki bu parayı (müşâreke sermayesi) sözleşme kapsamında kullanır. Katılım bankası tarafından müşâreke sermayesi işletmenin hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P.	120.000,00	
10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
104112 KATILMA HESAPLARINDAN		
10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ,		
TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.		
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR		
(SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN.		
TİC. A.Ş.		
ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş.'ye Müşâreke Sermayesi Tahakkuku		120.000,00

b) Katılım Bankasının Hisselerini ABC A. Ş.'nin Satın Alması (Anapara Tahsilatı)

ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. KLM Katılım Bankası'na ait toplam 1.200 adet hissenin her ayın sonunda 100 adedini aşağıda yer alan tutarlarla satın almıştır:

- Ocak 10.200,00 TL
- Şubat 10.100,00 TL
- Mart 10.300,00 TL
- Nisan 9.800,00 TL
- Mayıs 9.700,00 TL
- Haziran 9.900,00 TL
- Temmuz 10.100,00 TL
- Ağustos 10.300,00 TL
- Eylül 10.200,00 TL
- Ekim 10.100,00 TL
- Kasım 10.200,00 TL
- Aralık 10.300,00 TL

Hisselerin devri ile ilgili olarak her ayın sonunda katılım bankası tarafından yapılması gereken muhasebe yevmiye kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

Ocak ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.200,00	10.200,00

Şubat ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.100,00	10.100,00

Mart ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.03.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.300,00	10.300,00

Nisan ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.04.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	9.800,00	9.800,00

Mayıs ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.05.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	9.700,00	9.700,00

Haziran ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.06.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	9.900,00	9.900,00

Temmuz ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.07.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.100,00	10.100,00

Ağustos ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.08.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.300,00	10.300,00

Eylül ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.09.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.200,00	10.200,00

Ekim ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.10.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.100,00	10.100,00

Kasım ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.11.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLIYAT SAN. TİC. A.Ş. Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri	10.200,00	10.200,00

Aralık ayında ABC Bakliyat San. Tic. A. Ş. tarafından KLM Katılım Bankası'na ait hisselerden 100 adedinin satın alınması durumunda yapılacak muhasebe yevmiye kaydı:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARÎ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	10.300,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI T.P.		9.100,00
10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
104112 KATILMA HESAPLARINDAN		
10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		1.200,00
50411 DİĞER MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)		
504112 KATILMA HESAPLARINA		
Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri		

KLM Katılım Bankası'na ait en son 100 hisse ABC A.Ş.'ye satıldığında hisselerin toplam tutarı 121.200,00 TL olmaktadır. KLM Katılım Bankası söz konusu hisseler için 120.000,00 TL müşâreke sermayesi ödediği için aradaki 1.200,00 TL fark 504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI hesabında kâr payı olarak kayıtlara alınmıştır.

Son hisselerin de işletmeye devredilmesi ile birlikte katılım bankası müşâreke sözleşmesi kapsamında ödemiş olduğu sermayenin (anapara) tamamını tahsil etmiş olmaktadır.

c) Kâr Payı Tahakkuk Kaydı

Kâr payı tahakkuk kaydında Tekdüzen Hesap Planında boş olan 228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ve 504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI hesaplarının kullanılması önerilir.

Azalan müşâreke yöntemi kapsamında KLM Katılım Bankası'na elde edilen kârdan hisseleri oranında düşen payı 16.250,00 TL olarak hesaplanmaktadır. Tahakkuk eden kâr payı üzerinden % 5 BSMV işletmeden tahsil edilecektir. BSMV tutarı (16.250 TL X 0,05) 812,50 TL'dir. Vade sonunda müşâreke sözleşmesi neticesinde elde edilen

kâr payı geliri tahakkuk ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI - T.P.	16.250,00	
22800 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
228002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	812,50	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		16.250,00
50411 DİĞER		
MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)		
504112 KATILMA HESAPLARINA		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		812,50
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE		
SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

d) Kâr Payının Tahsil Edilmesi

Müşâreke sözleşmesine istinaden kâr payının tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	17.062,50	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		16.250,00
22800 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
228002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		812,50
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Müşâreke kâr payının tahsil edilmesi		

KLM Katılım Bankası azalan müşâreke yöntemi kapsamında 120.000,00 TL müşâreke sermayesi ödemiş ve her ay hisselerini o günkü piyasa fiyatından ABC işletmesine devretmek suretiyle toplamda 121.200,00 TL tahsil etmiştir. Bu sayede katılım bankası 1.200,00 TL sermaye kazancı elde etmiştir. Aynı zamanda katılım bankası müşâreke sözleşmesi kapsamında elde edilen kârdan hisseleri oranında toplam

16.250,00 TL kâr payı geliri elde etmiştir. Yapılan müşâreke sözleşmesi kapsamında katılım bankası toplamda (1.200,00 TL + 16.250,00 TL) 17.450,00 TL kazanç elde etmiştir.

4.5.1.2.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Müşâreke işlemi ile ilgili katılım bankaları tarafından sözleşmeye konu sermayenin ödenmesi, anapara tahsilatı, kâr payı tahakkuku ve kâr payı tahsilatı aşamalarında TMS/TFRS ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Sermayenin Ödenmesi

Katılım bankası ile işletme arasında yapılan müşâreke sözleşmesi kapsamında, sermayenin işletmeye ödenmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P. 12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 120112 KATILMA HESAPLARINDAN 12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş.'ye Müşâreke Sermayesi Tahakkuku	120.000,00	120.000,00

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P. 10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 104112 KATILMA HESAPLARINDAN 10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş. ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş.'ye Müşâreke Sermayesi Tahakkuku	120.000,00	120.000,00

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 4 Müşâreke Finansmanı 3. Paragrafta “Katılım bankasının Müşâreke sermayesindeki payı (nakdi veya ayni), ortağa ödendiğinde veya Müşâreke hesabında ortağın kullanımına hazır hâle getirildiğinde finansal tablolara alınır. Bu pay, katılım bankasının kayıtlarında (müşterinin adıyla birlikte) Müşâreke finansmanı hesabının altında sunulur ve finansal tablolarda “Müşâreke Finansmanı” başlığı altında gösterilir” denildiği için FFMS’ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI hesabı oluşturulup kullanılmıştır.

b) Anapara Tahsilatı (Hisselerin Devri)

Katılım bankası tarafından işletmeye verilen müşâreke sermayesinin azalan müşâreke yönteminde hisselerin devredilmesi ile tahsilatı yapılmaktadır. Anaparanın tahsil edilmesi işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS’lere ve FFMS’lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Örnek uygulamanın uzamaması adına sadece ilk 100 hissenin ve son 100 hissenin devredilmesi karşılaştırmalı olarak verilecektir. İlk 100 hissenin devrinde TMS/TFRS ve FFMS’lere göre yapılan muhasebe yevmiye kayıtları aşağıda karşılaştırılmıştır:

TMS/TFRS’ye Göre:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMÎ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	10.200,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI - T.P.		10.200,00
12011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
120112 KATILMA HESAPLARINDAN		
12011219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.’ye Devri		

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	10.300,00	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P.		9.100,00
10411 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
104112 KATILMA HESAPLARINDAN		
10411219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		1.200,00
50411 DİĞER MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)		
504112 KATILMA HESAPLARINA		
Müşâreke Hisselerinin ABC A.Ş.'ye Devri		

c) Kâr Payı Tahakkuk

Kâr payı tahakkuklarının muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI T.P.	16.250,00	
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	812,50	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		16.250,00
52011 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
520112 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		812,50
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI - T.P.	16.250,00	
22800 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
228002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	812,50	
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		16.250,00
50411 DİĞER		
MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)		
504112 KATILMA HESAPLARINA		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		812,50
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE		
SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Kâr Payı Tahakkuk Kaydı		

220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ana hesabı yerine FFMS'ye göre gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarında 228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAH. REESKONT. ana hesabının, 520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabı yerine 504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabının kullanılmasının işlemin özünü yansıtacağı düşünülmektedir.

d) Kâr Payı Tahsilatı

Katılım bankası tarafından işletmeye verilen müşâreke sermayesinin kâr payı tahsilatının muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	17.062,50	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		16.250,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		812,50
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Müşâreke kâr payının tahsil edilmesi		

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P.	17.062,50	
30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ)		
3042119 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		16.250,00
22800 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
228002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		812,50
27803 BANKACILIK HİZMETLERİNDEN ALACAKLAR		
278039 DİĞER		
Müşâreke kâr payının tahsil edilmesi		

4.5.2. Müşârekede İşletmenin Muhasebe Kayıtları

İşletme ve katılım bankası örnek uygulama 1’de sabit müşâreke sözleşmesi, örnek uygulama 2’de ise azalan müşâreke sözleşmesi imzalamışlardır. Sabit müşâreke sözleşmesi bağlamında işletme ve katılım bankası eşit tutarlarda sermaye ortaya koymuş ve faaliyet neticesinde elde edilen kârı başlangıçta anlaştıkları oranda aralarında paylaşmışlardır. Azalan müşâreke yönteminde ise yapılacak faaliyet için işletme ve katılım bankası eşit tutarlarda sermaye vermiş ancak işletme, katılım bankasının ödemiş olduğu müşâreke sermayesini parça parça aylık olarak o günkü piyasa fiyatından satın almıştır.

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 4 Müşâreke Finansmanı sadece katılım bankasının muhasebe kayıtlarını kapsamaktadır. İşletmeye ait muhasebe kayıtları FFMS 4’de kapsam dışı bırakılmıştır (FFMS 4, Paragraf 2). Bu bağlamda işletmenin muhasebe yevmiye kayıtları yapılırken FFMS’ye göre işlem gerçekleştirilmeyecektir.

4.5.2.1. Sabit Müşâreke İşletmenin Muhasebe Kayıtları

Yukarıda yer alan örnek uygulama 1 hatırlanacak olursa; işletme ve katılım bankası Kırgızistan’dan kuru fasulye getirip iç piyasada satmak maksadıyla 600.000,00 TL toplam sermayeli ve % 60 işletme, % 40 katılım bankası kâr paylaşımli müşâreke sözleşmesi düzenlemişler ve faaliyet neticesinde toplam 200.000,00 TL kâr elde etmişlerdir.

a) Müşâreke Sermayesinin Alınması

İşletmenin katılım bankasından müşâreke sermayesi alması durumunda TDHP’da boş olan 513 YARI SERMAYE hesabının kullanılması önerilir.

Müşâreke sermayesi katılım bankası tarafından işletmenin banka nezdindeki hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	300.000,00	
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
513 YARI SERMAYE		300.000,00
513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
KLM Katılım Bankasından Müşâreke Sermayesi Alınması		

300 BANKA KREDİLERİ hesabının kullanılmamasının sebebi, müşâreke sözleşmesinin tam anlamıyla bir borç sözleşmesi olmayışındır. Müşâreke sözleşmesi kısaca kâr-zarar ortaklığı temeline dayanan bir sözleşmedir. Yapılan faaliyet neticesinde elde edilen kâr, sermaye, sahibine iade edildikten sonra, taraflar arasında başlangıçta belirlenen oranlarda paylaşılmaktadır.

331 ORTAKLARA BORÇLAR hesabını kullanılmamasının sebebi, müşâreke sözleşmesinin normal ortaklıklardan farklı olmasıdır. 242 İŞTİRAKLER ya da 245 BAĞLI ORTAKLIKLAR hesaplarının kullanılmamasının sebebi, örnek uygulamada faaliyetlerin ayrı bir şirket üzerinden değil mevcut şirket üzerinden yürütülüyor olmasıdır.

Katılım bankası ve işletmenin ayrı bir şirket kurmak sureti ile müşâreke sermayesini değerlendirmeleri durumunda işletme tarafından söz konusu hesapların kullanılması gerekmektedir.

513 YARI SERMAYE hesabının önerilmesinin sebebi, müşâreke sermayesinin AAOIFI ve KGK tarafından da borç ile sermaye arasında yarı sermaye olarak değerlendirilmesidir. Ayrıca KGK tarafından yayınlanan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı (Taslak) metninde de 51 Sermaye Katkıları hesap grubu oluşturulmuş ve “Bu grup, işletmeye yapılan sermaye niteliğindeki ilave katkıların izlenmesinde kullanılan hesaplardan oluşur.” şeklinde açıklanmıştır.

b) Vade Sonunda Sermaye ve Kârın Katılım Bankasına Ödenmesi

İşletme ve katılım bankası kâr paylaşımı ile ilgili olarak başlangıçta % 60 işletme, % 40 katılım bankası şeklinde anlaşmışlar ve faaliyet neticesinde 200.000,00 TL kâr elde edilmiştir. Katılım bankasına düşen kâr payı (200.000,00 TL X % 40) 80.000,00 TL olarak hesaplanmaktadır.

Ayrıca kâr payı üzerinden katılım bankasına % 5 BSMV ödenmektedir. BSMV tutarı (80.000 TL X 0,05) 4.000,00 TL’dir.

Vade sonunda sermaye, katılım bankasına düşen kâr payının ve BSMV’nin katılım bankasına ödenmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE	300.000,00	
513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	80.000,00	
780.03 MÜŞÂREKE SERMAYESİ KÂR PAYI		
780.03.01 KLM KATILIM BANKASI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	4.000,00	
102 BANKALAR		384.000,00
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
Sermaye ve Kâr Payının KLM Katılım Bankasına Ödenmesi		

4.5.2.2. Azalan Müşârekede İşletmenin Muhasebe Kayıtları

Yukarıda yer alan örnek uygulama 2 hatırlanacak olursa; eleme-entegre tesisi kurmak için işletme ve katılım bankası 2.400 hisseli, 240.000,00 TL sermayeli, sermayeyi yarı yarıya karşılayarak, hisseler oranında kâr paylaşımlı müşâreke sözleşmesi

düzenlemişlerdir. İşletme katılım bankasına ait hisselerden her ay 100 tanesini o günkü piyasa fiyatından satın alacağını sözleşmeden ayrı olarak vaat etmiştir (Azalan Müşâreke). Faaliyet neticesinde aylık 5.000,00 TL, toplam 60.000,00 TL kâr elde edilmiştir.

İşletme katılım bankasına ait 1.200 adet hissenin her ayın sonunda 100 adedini aşağıda yer alan tutarlarla satın almıştır:

- Ocak 10.200,00 TL
- Şubat 10.100,00 TL
- Mart 10.300,00 TL
- Nisan 9.800,00 TL
- Mayıs 9.700,00 TL
- Haziran 9.900,00 TL
- Temmuz 10.100,00 TL
- Ağustos 10.300,00 TL
- Eylül 10.200,00 TL
- Ekim 10.100,00 TL
- Kasım 10.200,00 TL
- Aralık 10.300,00 TL

a) Müşâreke Sermayesinin Alınması

Müşâreke sermayesi katılım bankası tarafından işletmenin banka nezdindeki hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	120.000,00	
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
513 YARI SERMAYE		120.000,00
513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
KLM Katılım Bankasından Müşâreke Sermayesi Alınması		

b) Katılım Bankasına Ait Hisselerin Satın Alınması

İşletme katılım bankasına ait hisselerin her ayın sonunda 100 adedini o günkü piyasa fiyatından satın aldığında sırasıyla aşağıdaki muhasebe yevmiye kayıtları yapılmaktadır.

Ocak ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE	10.200,00	
513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
102 BANKALAR		10.200,00
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi		

Şubat ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE	10.100,00	
513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
102 BANKALAR		10.100,00
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi		

Mart ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.03.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE	10.300,00	
513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
102 BANKALAR		10.300,00
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi		

Nisan ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.04.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	9.800,00	9.800,00

Mayıs ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.05.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	9.700,00	9.700,00

Haziran ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.06.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	9.900,00	9.900,00

Temmuz ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.07.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	10.100,00	10.100,00

Ağustos ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.08.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	10.300,00	10.300,00

Eylül ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.09.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	10.200,00	10.200,00

Ekim ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.10.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	10.100,00	10.100,00

Kasım ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.11.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE 513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ 513.01.01 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.19 KLM KATILIM BANKASI Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi	10.200,00	10.200,00

Aralık ayı sonunda işletme katılım bankasına ait 100 adet hisseyi satın aldığında aşağıda yer alan muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
513 YARI SERMAYE	9.100,00	
513.01 MÜŞÂREKE SERMAYESİ		
513.01.01 KLM KATILIM BANKASI		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	1.200,00	
780.03 MÜŞÂREKE SERMAYESİ KÂR PAYI		
780.03.01 KLM KATILIM BANKASI		
102 BANKALAR		10.300,00
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
Hisse bedelinin KLM Katılım Bankasına Ödenmesi		

KLM Katılım Bankası işletmeye 120.000,00 TL müşâreke sermayesi ödemiş ancak katılım bankasına ait hisseler o günkü piyasa değerinden satın alındığı için işletme tarafından sermaye bedeli toplamda 121.200,00 TL olarak ödenmiştir. Aradaki 1.200,00 TL fark işletme kayıtlarında kâr payı ödemesi olarak muhasebeleştirilmiştir. Ayrıca katılım bankasına ait hisselerin tamamının satın alınması ile birlikte işletme almış olduğu müşâreke sermayesinin tamamını ödemiş ve eleme-entegre tesisinin tek sahibi olmuştur.

c) Vade Sonunda Kârın Katılım Bankasına Ödenmesi

Müşâreke sözleşmesi bağlamında işletme ve katılım bankası kâr paylaşımının hisseler oranında olacağı hususunda anlaşmışlardır. İşletme katılım bankasına ait hisseleri her ay düzenli olarak satın aldığı için aylık olarak katılım bankasına ait hisseler ve katılım bankasına düşen kâr aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 4.2: Katılım Bankasına Düşen Kâr

Ay	Aylık Kâr (TL)	Toplam Hisse	Katılım Bankası Hissesi	Katılım Bankasına Düşen Kâr (TL)
Ocak	5.000,00	2.400	1.200	2.500,00
Şubat	5.000,00	2.400	1.100	2.291,67
Mart	5.000,00	2.400	1.000	2.083,33
Nisan	5.000,00	2.400	900	1.875,00
Mayıs	5.000,00	2.400	800	1.666,67
Haziran	5.000,00	2.400	700	1.458,33
Temmuz	5.000,00	2.400	600	1.250,00
Ağustos	5.000,00	2.400	500	1.041,67
Eylül	5.000,00	2.400	400	833,33
Ekim	5.000,00	2.400	300	625,00
Kasım	5.000,00	2.400	200	416,67
Aralık	5.000,00	2.400	100	208,33
			Toplam	16.250,00

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Faaliyet neticesinde katılım bankasına hissesi oranında düşen kâr payı toplamda 16.250,00 TL olarak hesaplanmaktadır. Kâr payı üzerinden % 5 BSMV katılım bankasına ödenmektedir. BSMV tutarı (16.250 TL X 0,05) 812,50 TL'dir.

Vade sonunda katılım bankasına düşen kâr payının ve BSMV'nin katılım bankasına ödenmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	16.250,00	
780.03 MÜŞÂREKE SERMAYESİ KÂR PAYI		
780.03.01 KLM KATILIM BANKASI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	812,50	
102 BANKALAR		17.062,50
102.19 KLM KATILIM BANKASI		
Kâr Payının KLM Katılım Bankasına Ödenmesi		

4.6. MURÂBAHA MUHASEBE UYGULAMASI

Katılım bankaları tarafından en çok kullanılan katılım finans ürünü olan murâbaha yönteminin muhasebe süreçleri katılım bankaları ve işletmeler açısından aşağıdaki örnek uygulamada yer almaktadır. Ayrıca TMS/TFRS ve FFMS kayıtları da ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Katılım finans ürünlerine ilişkin doğrudan TMS/TFRS bulunmamakla birlikte murâbaha muhasebe kayıtları TMS 2 Stoklar, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 9 Finansal Araçlar ve TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standartlarına göre gerçekleştirilmektedir. FFMS 28 Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar standardı ise doğrudan murâbaha yöntemi için yayınlanan bir standarttır.

Örnek Uygulama

Çorum Organize Sanayi Bölgesinde un fabrikaları için makineler üreten ABC Makine San. Tic. A.Ş. üretimde kullanmak üzere yeni bir makineye ihtiyaç duymaktadır. Piyasa araştırması yapılarak makinenin üreticisi ve satıcısı İstanbul'da faaliyet gösteren DEF Makine San. A.Ş.'den makinenin % 18 KDV dâhil 300.000 TL olduğu bilgisi alınmıştır. Makinenin murâbaha yöntemi ile alınmasına karar verilmiştir. KLM Katılım Bankası Çorum şubesi ile görüşülerek aylık % 1,95 kar payı oranı ile ve 24 ay vadeli, aylık eşit taksitlerle ödenmek üzere anlaşılmıştır. Katılım bankası makineyi satıcıdan %

18 KDV dâhil 300.000 TL'ye peşin almış ve müşterisine anlaşılan şartlarda vadeli satmıştır. 01.01.2020 tarihinde makine ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. tarafından teslim alınmıştır.

Söz konusu makinenin murâbaha yöntemi ile ödeme planı aşağıda yer almaktadır. İşletmeler katılım bankalarından bir varlığa dayalı olarak taksitli kredi kullandıklarında Kaynak Kullanımı Destekleme Fonundan (KKDF) istisna tutulmaktadırlar (Çatıkkaş vd., 2019: 336). Geri ödeme planında da KKDF % 0 olarak dikkate alınmıştır.

Tablo 4.3: Murâbaha Ödeme Planı

 <i>KLM Katılım Bankası</i> <i>Bereketli Kazanç</i>		KLM Katılım Bankası			Müşteri Bilgileri:		
		Çorum Şubesi			ABC Makine San. Tic. A.Ş.		
		Gazi Cad. No:1 Çorum/Merkez			Organize Sanayi Bölgesi No:1		
		Tel : (0364) 000 01 01			Çorum/Merkez		
		Faks: (0364) 000 01 02			Tel/Faks: (0364) 000 03 03		
Murâbaha İşlemi		Varlık: Makine		Vade: 24 Ay		Aylık Kar Oranı: 1,95	
Taksit No	Taksit Tarihi	Taksit Tutarı	Anapara	Kalan Anapara	Kâr Tutarı	KKDF	BSMV
1	1.02.2020	15.946,80	9.804,30	290.195,70	5.850,00	0,00	292,50
2	1.03.2020	15.946,80	10.005,05	280.190,65	5.658,82	0,00	282,94
3	1.04.2020	15.946,80	10.209,90	269.980,75	5.463,72	0,00	273,19
4	1.05.2020	15.946,80	10.418,95	259.561,80	5.264,62	0,00	263,23
5	1.06.2020	15.946,80	10.632,28	248.929,52	5.061,46	0,00	253,07
6	1.07.2020	15.946,80	10.849,97	238.079,55	4.854,13	0,00	242,71
7	1.08.2020	15.946,80	11.072,13	227.007,42	4.642,55	0,00	232,13
8	1.09.2020	15.946,80	11.298,83	215.708,59	4.426,64	0,00	221,33
9	1.10.2020	15.946,80	11.530,17	204.178,42	4.206,32	0,00	210,32
10	1.11.2020	15.946,80	11.766,25	192.412,17	3.981,48	0,00	199,07
11	1.12.2020	15.946,80	12.007,17	180.405,00	3.752,04	0,00	187,60
12	1.01.2021	15.946,80	12.253,01	168.151,99	3.517,90	0,00	175,89
13	1.02.2021	15.946,80	12.503,89	155.648,10	3.278,96	0,00	163,95
14	1.03.2021	15.946,80	12.759,91	142.888,19	3.035,14	0,00	151,76
15	1.04.2021	15.946,80	13.021,17	129.867,02	2.786,32	0,00	139,32
16	1.05.2021	15.946,80	13.287,78	116.579,24	2.532,41	0,00	126,62
17	1.06.2021	15.946,80	13.559,84	103.019,40	2.273,30	0,00	113,66
18	1.07.2021	15.946,80	13.837,48	89.181,91	2.008,88	0,00	100,44
19	1.08.2021	15.946,80	14.120,81	75.061,11	1.739,05	0,00	86,95

20	1.09.2021	15.946,80	14.409,93	60.651,18	1.463,69	0,00	73,18
21	1.10.2021	15.946,80	14.704,97	45.946,21	1.182,70	0,00	59,13
22	1.11.2021	15.946,80	15.006,06	30.940,15	895,95	0,00	44,80
23	1.12.2021	15.946,80	15.313,31	15.626,85	603,33	0,00	30,17
24	1.01.2022	15.946,80	15.626,85	0,00	304,72	0,00	15,24
Toplam		382.723,32	300.000,00		78.784,11		3.939,21

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.6.1. Murâbahada Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları

Katılım bankasına ait muhasebe kayıtları yapılırken önce mevcut uygulama olan TMS/TFRS'ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilecek daha sonra da FFMS'ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilecektir.

4.6.1.1 Murâbahada Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Murâbaha yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

010 KASA: Ülkemizde tedavülde bulunan banknot ve madeni paraların yatırılmasından veya çekilmesinden kaynaklanan işlemlerin kaydedildiği bir hesaptır. Kasa mevcudu yalnızca Türk parası değerlerden oluşur. Kasaya girişler hesaba borç, kasadan çıkışlar ise alacak olarak kaydedilir. Bu hesap aktif nitelikli olup, bakiyesi Türk parası mevcudunu gösterir.

ORTA VE UZUN VADELİ KREDİLER: Bir yıldan uzun vadeli krediler 130'dan 149'a kadar olan orta ve uzun vadeli kredilere ilişkin defteri kebir hesaplarında izlenir.

TİCARİ KURULUŞLAR: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili düzenlemesinde belirtilen ticari kuruluşlar özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI: Kredilerin dönem kârını ilgilendirdiği halde henüz tahsil olunmamış kâr payları, tahakkuk yöntemiyle ilgili gelir hesaplarına alacak verilmek üzere bu hesaba borç kaydedilir.

22001 KÂR PAYI REESKONTLARI: Dönem sonları itibarıyla tahakkuk dönemi gelmemiş tüm krediler için, o dönemi ilgilendiren kâr paylarının reeskontları yapılır. Kredilere ilişkin reeskontlar bu hesaba borç, ilgili gelir hesabına alacak verilir.

278 MUHTELİF ALACAKLAR: Katılım bankasına kredi işlemleri dışında, kredi alacağının temlik edilmesi işlemleri dâhil olmak üzere, diğer işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak katılım bankası nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve kuruluşların borçları ile türev finansal araçlar için verilen teminatlar ile diğer alacakların takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER: Katılım bankasının kendi tüzel kişiliği, personeli ve ilişkide bulunduğu üçüncü kişilere ait işlemler nedeniyle vergi sorumlusu veya vergi yükümlüsü olması halinde ödeyeceği vergi, resim, harç ve primlerin kaydolunduğu hesaptır.

KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI: Kısa vadeli kredilerden alınan kâr payları 510'dan 529'a, orta ve uzun vadeli kredilerden alınan kâr payları ise 530'dan 549'a kadar olan hesaplarda izlenir. Bu hesaplar, kredilerdeki tasnife paralel olarak düzenlenmiştir.

984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR: Katılım bankalarına saklanmak veya üzerinde işlem yapılmak amacıyla bırakılan kıymetler ile katılım bankalarına kredi ve diğer işlemler nedeniyle rehnedilen veya ipotek verilen kıymetlerin, sahipleri açısından izlendiği bir hesaptır. Hesap 982 Emanet ve Rehinli Kıymetler – T.P. hesabı ile karşılıklı çalışır.

Katılım bankası murâbaha yöntemi ile vadeli makine satışı gerçekleştirdiğinde TMS/TFRS'lere göre yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmektedir.

a) Makine Bedelinin Bankaca Ödenmesi

KLM Katılım Bankası murâbaha sözleşmesi kapsamında makinenin bedelini DEF Makine San. A.Ş.'ye ödediğinde DEF Makine San. A.Ş. makinenin faturasını direkt olarak ABC Makine San. Tic. A.Ş. adına düzenler ve ABC Makine San. Tic. A.Ş. sözleşmeye konu makineyi teslim aldığı anda katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ - T.P. 13611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 136112 KATILMA HESAPLARINDAN 13611219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş. 010 KASA ABC A.Ş.'ye Murâbaha Yöntemi İle Makine Satışı	300.000,00	300.000,00

b) Makinenin Murâbaha İşlemini Garantiye Almak İçin Rehin Alınması

Katılım bankası murâbaha işlemine konu olan makinenin taksitlerinin ödenmemesi durumunda alacağını garantiye almak için makine üzerine rehin koyması durumunda aşağıdaki muhasebe yevmiye kaydı yapılacaktır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P. 98210 REHİNLİ KIYMETLER 982108 DİĞER REHİNLİ KIYMETLER 984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P. Makine Üzerine İpotek Konulması	300.000,00	300.000,00

c) Murâbaha Alacaklarının Günlük Kâr Payı Geliri Reeskontu

Katılım bankaları faaliyetleri neticesinde elde ettikleri kazançları katılım hesabı sahipleri ile paylaşacakları için kazançlarını günlük olarak hesaplamaktadırlar. Katılım bankası dağıtacağı kâr paylarını günlük olarak hesaplayabilmek için taksit vadesine kadar günlük olarak IRR (İç Verim Yöntemi)'ye göre kâr payı gelir reeskont kayıtlarını yapmak mecburiyetindedir.

Günlük kâr payı geliri reeskontu hesaplanması için kullanılacak formül aşağıda yer almaktadır:

$$\text{Günlük Gelir Reeskontu} = \text{Anapara} \times ((1 + \text{Kâr Tutarı} / \text{Anapara})^{(\text{Reeskont Günü} / \text{Taksit Gün Sayısı})} - 1)$$

Murâbaha işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 1. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Taksit Gün Sayısı} = (01/02/2020 - 01/01/2020) = 31 \text{ gün}$$

$$1. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 300.000 \times ((1 + 5.850 / 300.000)^{(1 / 31)} - 1)$$

1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı = 186,95 TL

1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	186,95	
22001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
220012 KATILMA HESAPLARINDAN		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		186,95
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

Murâbaha işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 2. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

Günlük Gelir Reeskontu = Anapara X ((1 + Kâr Tutarı / Anapara)^{(Reeskont Günü / Taksit Gün Sayısı) - 1})

Taksit Gün Sayısı = (01/02/2020 – 02/01/2020) = 30 gün

2. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı = 300.000 X ((1 + 5.850 / 300.000)^{(1 / 30) - 1})

2. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı = 193,19 TL

2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont muhasebe yevmiye kaydı yapılmadan önce 1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde ters kayıt ile kapatılmalıdır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.	186,95	
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		186,95
22001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
220012 KATILMA HESAPLARINDAN		
1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydının Ters Kayıtlı Kapatılması		

2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	193,19	
22001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
220012 KATILMA HESAPLARINDAN		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		193,19
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

Taksit vadesine kadar her gün, günlük kâr payı geliri reeskontu yukarıda yer alan formül ile hesaplanmalı ve önce, bir önceki gün yapılan yevmiye kaydı ters kayıt ile kapatıldıktan sonra o güne ait günlük kâr payı geliri reeskont muhasebe yevmiye kaydı yapılmalıdır. Bu işlem bütün taksitler için tekrarlanmaktadır.

Murâbaha işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 30. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Günlük Gelir Reeskontu} = \text{Anapara} \times ((1 + \text{Kâr Tutarı} / \text{Anapara})^{(\text{Reeskont Günü} / \text{Taksit Gün Sayısı})} - 1)$$

$$\text{Taksit Gün Sayısı} = (01/02/2020 - 31/01/2020) = 1 \text{ gün}$$

$$30. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 300.000 \times ((1 + 5.850 / 300.000)^{(1 / 1)} - 1)$$

$$30. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 5.850 \text{ TL}$$

30. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	5.850,00	
22001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
220012 KATILMA HESAPLARINDAN		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		5.850,00
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
30. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

30. gün için kâr payı geliri reeskontu yevmiye kaydı yapılmadan önce 29. gün için yapılan kar payı geliri reeskontu yevmiye kaydının ters kayıt ile kapatılması gerektiği unutulmamalıdır. Yevmiye kaydından da görüleceği üzere 30. gün için kâr payı geliri reeskontu yevmiye kaydında yer alan tutar söz konusu taksit ile ilgili olarak tahsil edilecek olan kâr payı tutarı ile eşit olmaktadır.

Kâr payı geliri reeskont yevmiye kayıtlarını birikimli yöntem olarak da adlandırılan, önceki gün yevmiye kaydını ters kayıtla kapatmadan, aradaki farkı kaydetmek sureti ile de gerçekleştirmek mümkündür. Şöyle ki 1. gün kâr payı geliri reeskont tutarı 186,95 TL olarak hesaplanmıştı, 2. gün kâr payı geliri reeskont tutarı 193,19 TL olarak hesaplanmıştı, aradaki fark olan (193,19 – 186,95) 6,24 TL ilgili hesaplarla yevmiye kaydını yapmak suretiyle, önceki gün yevmiye kaydını ters kayıt ile kapatmadan, işlem gerçekleştirilebilmektedir. Bu yöntem kullanıldığında 1. gün kâr payı geliri reeskont tutarı yevmiye kaydı ters kayıtla kapatılmadan 2. gün kâr payı geliri reeskont tutarı yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	6,24	
22001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
220012 KATILMA HESAPLARINDAN		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		6,24
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

d) Kâr Payı Geliri Tahakkuku

Dönemsellik kavramı gereği hak edilen kâr payları ile ilgili olarak ay sonlarında kâr payı geliri tahakkuk kayıtlarının yapılması gerekmektedir. Kâr payı geliri tahakkuk kayıtları yapılmadan önce de kâr payı geliri reeskontu yevmiye kayıtlarının ters kayıt ile kapatılması gerektiği unutulmamalıdır.

Reeskont ve tahakkuk kayıtları katılım bankalarınca kullanılan tekdüzen hesap planında 220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI ana hesabında muhasebeleştirilmektedir. Reeskont kayıtları söz konusu ana hesabın altında 22001 KÂR PAYI REESKONTLARI hesabında, tahakkuk kayıtları ise yine söz konusu ana hesabın altında 22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI hesabında

muhasebeleştirilmektedir. Katılım bankaları mudilerine dağıtacakları kâr paylarını hesaplamak için günlük kâr payı geliri reeskont kayıtları gerçekleştirmektedirler. Reeskont kayıtları, raporlama döneminde varlıkların değerlerinin uyarlanması için gerçekleştirilmektedir ve reeskont kavramı genellikle faiz ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda günlük kâr payı gelirlerinin hesaplanmasında katılım bankalarınca kullanılan tekdüzen hesap planında kâr payı reeskontu kavramı yerine günlük kâr payı kavramının kullanılması önerilir.

1. Taksit için kâr payı geliri tahakkuk kaydı yapılması için kâr payı geliri reeskontu muhasebe yevmiye kaydının ters kayıt ile kapatılması aşağıdaki şekilde olacaktır:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.	5.850,00	
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		5.850,00
22001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
220012 KATILMA HESAPLARINDAN		
30. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydının Ters Kayıtlı Kapatılması		

1. Taksit için kâr payı geliri tahakkuku muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	5.850,00	
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	292,50	
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		5.850,00
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		292,50
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
1. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı		

2. Taksit için kâr payı geliri tahakkuku muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

29.02.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	5.658,82	
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	282,94	
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		5.658,82
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		282,94
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
2. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı		

Diğer taksitlerin tahakkuk kayıtları, örneği uzatmama adına gösterilmemiştir. Geri ödeme planında yer alan veriler kullanılarak diğer taksitlere ait tahakkuk kayıtları ay sonlarında gerçekleştirilmektedir. Ay sonlarında gerçekleştirilecek olan kâr payı tahakkuk kayıtları yapılmadan önce kâr payı geliri reeskont muhasebe yevmiye kayıtlarının ters kayıt ile kapatılması gerektiği unutulmamalıdır.

24. (son) taksit için kâr payı geliri tahakkuku muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

31.12.2021	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	304,72	
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.	15,24	
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		304,72
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		15,24
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
24. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı		

e) Taksitlerin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası murâbaha işlemine ait taksitleri tahsil ettiğinde aşağıdaki gibi muhasebe kaydı yapılacaktır.

1. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	15.946,80	
136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ - T.P.		9.804,30
13611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
136112 KATILMA HESAPLARINDAN		
13611219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		5.850,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		292,50
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı		

2. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	15.946,80	
136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ - T.P.		10.005,05
13611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
136112 KATILMA HESAPLARINDAN		
13611219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		5.658,82
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		282,94
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
ABC A.Ş. 2.Taksit Tahsilatı		

Diğer taksitlerin tahsil edilmesi durumunda da muhasebe yevmiye kayıtları murâbaha sözleşmesi geri ödeme planında yer alan verilere (Anapara, Kâr Tutarı, BSMV) ve dönem sonlarında yapılan tahakkuk kayıtlarına göre gerçekleştirilmektedir.

f) Son Taksitin Tahsil Edilmesi ve İpoteğin Kaldırılması

24. (son) taksitin tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki muhasebe yevmiye kaydı gerçekleştirilecektir.

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
010 KASA	15.946,80	
136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ - T.P.		15.626,85
13611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
136112 KATILMA HESAPLARINDAN		
13611219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		304,72
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		15,24
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
ABC A.Ş. 24.Taksit Tahsilatı		

Murâbaha sözleşmesi kapsamında son taksitte tahsil edildikten sonra makine üzerindeki rehin kaldırılır. Muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P.	300.000,00	
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P.		300.000,00
98210 REHİNLİ KIYMETLER		
982108 DİĞER REHİNLİ KIYMETLER		
Makine Üzerindeki İpoteğin Kaldırılması		

4.6.1.2. Murâbahada Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

FFMS 28 “Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar” standardı, muhasebe kayıtlarında murâbaha yönteminin özünü yansıtmaktadır. Katılım bankalarınca murâbaha yöntemi ile stok peşin satın alınmakta ve vadeli satılmaktadır. Katılım bankaları ticari faaliyette bulunmaktadır. Mevcut uygulamada (TMS/TFRS) ise muhasebe kayıtları kredi işlemi olarak gerçekleştirilmektedir.

Katılım bankaları mevcut uygulamada murâbaha işlemi gerçekleştirdiklerinde murâbahaya konu stokları finansal tablolarında göstermemektedir. Yasal düzenlemeler katılım bankalarının stok takibi yapmaları için uygun değildir. Bu konu ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Katılım bankası murâbaha yöntemi ile vadeli makine satışı gerçekleştirdiğinde FFMS’ye göre yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıda yer almaktadır.

a) Makinenin Satın Alınması

FFMS 28 “Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar” standardının 5, 6 ve 7. paragraflarında stokların maliyet bedeli ile finansal tablolara alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Makinenin satın alınması aşamasında Tekdüzen Hesap Planında boş olan 028 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR İÇİN ALINAN STOKLAR, 02801 MURÂBAHA İÇİN ALINAN STOKLAR hesabının kullanılması önerilir.

Örnekte yer alan makine, sözleşme kapsamında satıcıya bedeli peşin ödenerek satın alındığında aşağıdaki gibi muhasebe yevmiye kaydı yapılmalıdır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
028 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR İÇİN ALINAN STOKLAR - T.P.	300.000,00	
02801 MURÂBAHA İÇİN ALINAN STOKLAR		
010 KASA		300.000,00
Murâbaha Sözleşmesi için Makine Alışı		

b) Makinenin Murâbaha İşlemini Garantiye Almak İçin Rehin Alınması

Katılım bankası murâbaha işlemine konu olan makinenin taksitlerinin ödenmemesi durumunda alacağını garantiye almak için makine üzerine rehin koyması durumunda aşağıdaki muhasebe yevmiye kaydı yapılacaktır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P.	300.000,00	
98210 REHİNLİ KIYMETLER		
982108 DİĞER REHİNLİ KIYMETLER		
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P.		300.000,00
Makine Üzerine İpotek Konulması		

c) Makinenin Satılması

FFMS 28 “Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar” standardının 22. paragrafında stoklar satıldığında satışların maliyeti olarak finansal tablolara alınması gerektiği ifade

edilmektedir. Bu bağlamda söz konusu stokların satış işlemlerinin de muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

Alınan stokların murâbaha yöntemi ile satılması durumunda Tekdüzen Hesap Planında boş olan 700 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR, 70001 MURÂBAHA SATIŞI hesabının kullanılması önerilir.

Standardın 9. paragrafında “Alacak, itibari değeri (brüt tutar ya da fatura tutarı) üzerinden finansal tablolara alınır” denilmektedir.

Stokların satılması sonucunda müşteriden olan alacakların kaydedilmesi için Tekdüzen Hesap Planında boş olan 188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI, 18811 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL), 188112 KATILMA HESAPLARINDAN hesabının kullanılması önerilir.

Standardın 23 - 28 arasındaki paragrafları karın ertelenmesi başlığı ile ertelenmiş kâr hesabından bahsetmektedir. Standartta “Vadeli Murâbahada ya da diğer vadeli satışlarda, söz konusu işlemde doğan kâr, diğer bir ifadeyle finansal tablolara alınan hasılat ile satışların maliyeti arasındaki fark, bir ertelenmiş kâr hesabı aracılığıyla ertelenir” denilmektedir. Yine standartta “Ertelenmiş kâr hesabı, ilgili alacakları düzenleyici bir varlık hesabı olarak sunulur. Ertelenmiş kâr, sözleşmedeki kredi dönemi boyunca itfa edilerek gelirlere aktarılır” denilmektedir.

Ertelenmiş kâr için Tekdüzen Hesap Planında boş olan 190 ERTELENMİŞ KÂR (-) hesabının kullanılması önerilir.

Makine, murâbaha sözleşmesi ile vadeli olarak satıldığında aşağıdaki muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI - T.P.	382.723,32	
18811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
188112 KATILMA HESAPLARINDAN		
18811219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
700 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR - T.P.		300.000,00
70001 MURÂBAHA SATIŞI		
190 ERTELENMİŞ KÂR (-) - T.P.		78.784,11
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		3.939,21
38000 ÖDENECEK VERGİLER		
380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ		
Murâbaha Sözleşmesi ile ABC A.Ş.'ye Makine Satışı		

TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda müşteri anapara tutarı kadar borçlandırılırken, FFMS'ye göre gerçekleştirilen muhasebe yevmiye kayıtlarında müşterinin toplam borcu dikkate alınmaktadır.

d) Maliyet Kaydı

“Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 28 Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar” standardının 22. paragrafında stoklar satıldığında satışların maliyeti olarak finansal tablolara alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Murâbaha yöntemi ile stoklar satıldığında satılan stokların maliyet kayıtlarının yapılabilmesi için Tekdüzen Hesap Planında boş olan 800 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLARIN MALİYETİ, 80001 MURÂBAHA MALİYETİ hesabının kullanılması önerilir.

Makine, murâbaha yöntemi ile satıldığında stoklardan çıkarılması ve maliyetin hesaplanması için satılan makinenin maliyet kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
800 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLARIN MALİYETİ - T.P.	300.000,00	
80001 MURÂBAHA MALİYETİ		
028 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR İÇİN ALINAN STOKLAR - T.P.		300.000,00
02801 MURÂBAHA İÇİN ALINAN STOKLAR		
Maliyet Kaydı		

Murâbaha işlemine ait maliyet yevmiye kaydı yapıldığında daha önce açılmış olan stok hesabı da kapanmaktadır.

e) Murâbaha Alacaklarının Günlük Kâr Payı Geliri Reeskontu

Günlük kâr payı geliri reeskontu için Tekdüzen Hesap Planında boş olan 230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI, 23001 KÂR PAYI REESKONTLARI, 230012 KATILMA HESAPLARINDAN ve 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI, 58611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL), 586112 KATILMA HESAPLARINDAN hesaplarının kullanılması önerilir.

Katılım bankaları faaliyetleri neticesinde elde ettikleri kazançları katılım hesabı sahipleri ile paylaşacakları için kazançlarını günlük olarak hesaplamaktadırlar. Katılım bankası dağıtacağı kâr paylarını günlük olarak hesaplayabilmek için taksit vadesine kadar günlük olarak IRR (İç Verim Yöntemi)'ye göre kar payı gelir reeskont kayıtlarını yapmak mecburiyetindedir.

Günlük kâr payı geliri reeskontu hesaplanması için kullanılacak formül aşağıda yer almaktadır:

$$\text{Günlük Gelir Reeskontu} = \text{Anapara} \times ((1 + \text{Kâr Tutarı} / \text{Anapara})^{(\text{Reeskont Günü} / \text{Taksit Gün Sayısı})} - 1)$$

Murâbaha işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 1. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Taksit Gün Sayısı} = (01/02/2020 - 01/01/2020) = 31 \text{ gün}$$

$$1. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 300.000 \times ((1 + 5.850 / 300.000)^{(1 / 31)} - 1)$$

$$1. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 186,95 \text{ TL}$$

1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23001 KÂR PAYI REESKONTLARI 230012 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı	186,95	186,95

Murâbaha işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 2. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Günlük Gelir Reeskontu} = \text{Anapara} \times ((1 + \text{Kâr Tutarı} / \text{Anapara})^{(\text{Reeskont Günü} / \text{Taksit Gün Sayısı})} - 1)$$

$$\text{Taksit Gün Sayısı} = (01/02/2020 - 02/01/2020) = 30 \text{ gün}$$

$$2. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 300.000 \times ((1 + 5.850 / 300.000)^{(1 / 30)} - 1)$$

$$2. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 193,19 \text{ TL}$$

2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont muhasebe yevmiye kaydı yapılmadan önce 1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde ters kayıt ile kapatılmalıdır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23001 KÂR PAYI REESKONTLARI 230012 KATILMA HESAPLARINDAN 1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydının Ters Kayıtlı Kapatılması	186,95	186,95

2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23001 KÂR PAYI REESKONTLARI 230012 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı	193,19	193,19

Taksit vadesine kadar her gün günlük kâr payı geliri reeskontu yukarıda yer alan formül ile hesaplanmalı ve önce bir önceki gün yapılan yevmiye kaydı ters kayıt ile kapatıldıktan sonra o güne ait günlük kâr payı geliri reeskont muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır. Bu işlem bütün taksitler için tekrarlanmaktadır.

Murâbaha işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 30. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Günlük Gelir Reeskontu} = \text{Anapara} \times ((1 + \text{Kâr Tutarı} / \text{Anapara})^{(\text{Reeskont Günü} / \text{Taksit Gün Sayısı})} - 1)$$

$$\text{Taksit Gün Sayısı} = (01/02/2020 - 31/01/2020) = 1 \text{ gün}$$

$$30. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 300.000 \times ((1 + 5.850 / 300.000)^{(1 / 1)} - 1)$$

$$30. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 5.850 \text{ TL}$$

30. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23001 KÂR PAYI REESKONTLARI 230012 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 30. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı	5.850,00	5.850,00

30. gün için kâr payı geliri reeskontu yevmiye kaydı yapılmadan önce 29. gün için yapılan kâr payı geliri reeskontu yevmiye kaydının ters kayıt ile kapatılması gerektiği

unutulmamalıdır. Yevmiye kaydından da görüleceği üzere 30. gün için kâr payı geliri reeskontu yevmiye kaydında yer alan tutar söz konusu taksit ile ilgili olarak tahsil edilecek olan kâr payı tutarı ile eşit olmaktadır.

Kâr payı geliri reeskont yevmiye kayıtlarını birikimli yöntem olarak da adlandırılan, önceki gün yevmiye kaydını ters kayıtla kapatmadan, aradaki farkı kaydetmek sureti ile de gerçekleştirmek mümkündür. Şöyle ki 1. gün kâr payı geliri reeskont tutarı 186,95 TL olarak hesaplanmıştı, 2. gün kâr payı geliri reeskont tutarı 193,19 TL olarak hesaplanmıştı, aradaki fark olan (193,19 – 186,95) 6,24 TL ilgili hesaplarla yevmiye kaydını yapmak suretiyle, önceki gün yevmiye kaydını ters kayıt ile kapatmadan, işlem gerçekleştirilebilmektedir. Bu yöntem kullanıldığında 1. gün kâr payı geliri reeskont tutarı yevmiye kaydı ters kayıtla kapatılmadan 2. gün kâr payı geliri reeskont tutarı yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	6,24	
23001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
230012 KATILMA HESAPLARINDAN		
586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		6,24
58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL)		
586112 KATILMA HESAPLARINA		
2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

f) Kâr Payı Geliri Tahakkuku

Dönemsellik kavramı gereği hak edilen kâr payları ile ilgili olarak ay sonlarında kâr payı geliri tahakkuk kayıtlarının yapılması gerekmektedir. Kâr payı geliri tahakkuk kayıtları yapılmadan önce de kâr payı geliri reeskontu yevmiye kayıtlarının ters kayıt ile kapatılması gerektiği unutulmamalıdır.

1. Taksit için kâr payı geliri tahakkuk kaydı yapılması için kâr payı geliri reeskontu muhasebe yevmiye kaydının ters kayıt ile kapatılması aşağıdaki şekilde olacaktır:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23001 KÂR PAYI REESKONTLARI 230012 KATILMA HESAPLARINDAN 30. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydının Ters Kayıtlı Kapatılması	5.850,00	5.850,00

1. Taksit için kâr payı geliri tahakkuku muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI 230002 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 1. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı	5.850,00	5.850,00

2. Taksit için kâr payı geliri tahakkuku muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

29.02.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI 230002 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 2. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı	5.658,82	5.658,82

Diğer taksitlerin tahakkuk kayıtları, örneği uzatmama adına gösterilmemiştir. Geri ödeme planında yer alan veriler kullanılarak diğer taksitlere ait tahakkuk kayıtları ay sonlarında gerçekleştirilmektedir. Ay sonlarında gerçekleştirilecek olan kâr payı tahakkuk kayıtları yapılmadan önce kâr payı geliri reeskont muhasebe yevmiye kayıtlarının ters kayıt ile kapatılması gerektiği unutulmamalıdır.

24. (son) taksit için kâr payı geliri tahakkuku muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

31.12.2021	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI 230002 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 24. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı	304,72	304,72

g) Taksitlerin Tahsil Edilmesi

Daha önce pasif karakterli bir hesap olan 190 ERTELENMİŞ KAR (-) hesabında muhasebeleştirilen kâr tutarı söz konusu hesaptan düşülmektedir.

1. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA 190 ERTELENMİŞ KÂR (-) - T.P. 188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI - T.P. 18811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 188112 KATILMA HESAPLARINDAN 18811219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş. 230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI 230002 KATILMA HESAPLARINDAN ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı	15.946,80 5.850,00	15.946,80 5.850,00

2. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	15.946,80	
190 ERTELENMİŞ KÂR (-) - T.P.	5.658,82	
188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI - T.P.		15.946,80
18811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
188112 KATILMA HESAPLARINDAN		
18811219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		5.658,82
23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
230002 KATILMA HESAPLARINDAN		
ABC A.Ş. 2.Taksit Tahsilatı		

Diğer taksitlerin ödenmesi durumunda da muhasebe kayıtları murâbaha sözleşmesi geri ödeme planında yer alan verilere (Anapara, Kar Tutarı, BSMV) ve dönem sonlarında yapılan tahakkuk kayıtlarına göre gerçekleştirilmektedir.

h) Son Taksitin Tahsil Edilmesi ve İpoteğin Kaldırılması

24. (son) taksitin tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki muhasebe yevmiye kaydı gerçekleştirilecektir.

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
010 KASA	15.946,80	
190 ERTELENMİŞ KÂR (-) - T.P.	304,72	
188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI - T.P.		15.946,80
18811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
188112 KATILMA HESAPLARINDAN		
18811219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		304,72
23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
230002 KATILMA HESAPLARINDAN		
ABC A.Ş. 24.Taksit Tahsilatı		

Son taksitte tahsil edildikten sonra 190 ERTELENMİŞ KÂR (-) hesabı kapanmış olacaktır. Aynı zamanda 188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI hesabında murâbaha işleminden kaynaklanan alacakların tamamı tahsil edildiği için söz konusu hesapta kapanmış olacaktır.

Murâbaha sözleşmesi kapsamında son taksitte tahsil edildikten sonra makine üzerindeki rehin kaldırılır. Muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P.	300.000,00	
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P.		300.000,00
98210 REHİNLİ KIYMETLER		
982108 DİĞER REHİNLİ KIYMETLER		
Makine Üzerindeki İpoteğin Kaldırılması		

4.6.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Murâbaha işlemi ile ilgili katılım bankaları tarafından sözleşmeye konu varlığın satın alınması ve satılması ile kâr payı reeskontu, kâr payı tahakkuku ve müşteriden alacakların tahsil edilmesi aşamalarında TMS/TFRS ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Katılım Bankasının Makineyi Satın Alması ve Satması:

Murâbaha işlemine konu varlığın katılım bankası tarafından satın alınması ve satılması ile ilgili olarak TMS/TFRS'ye göre sadece bir muhasebe kaydı yapılmaktadır. Sözleşmeye konu varlık satıcıya bedeli ödenmek sureti ile satın alınılıp müşteriye satıcı tarafından teslim edildiğinde tek muhasebe kaydı ile müşteri borçlandırılmaktadır. FFMS'ye göre ise üç adet muhasebe kaydı yapılmaktadır. Önce sözleşmeye konu varlık katılım bankası tarafından satın alındığında stoklara alınmakta, daha sonra müşteriye satıcı tarafından varlık teslim edildiğinde müşteri, satış kaydı yapılmak sureti ile borçlandırılmakta, en son da varlığın maliyet kaydı yapılmaktadır.

Murâbaha işlemi ile ilgili olarak katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında müşteri varlığın maliyet bedeli üzerinden borçlandırılırken, FFMS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında müşteri ödeyeceği toplam bedel üzerinden borçlandırılmaktadır, kâr payı ise pasif karakterli ertelenmiş kâr hesabında izlenmektedir.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ - T.P. 13611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 136112 KATILMA HESAPLARINDAN 13611219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş. 010 KASA ABC A.Ş.'ye Murâbaha Yöntemi İle Makine Satışı	300.000,00	300.000,00

FFMS'ye Göre:

Makinenin Satın Alınması:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
028 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR İÇİN ALINAN STOKLAR - T.P. 02801 MURÂBAHA İÇİN ALINAN STOKLAR 010 KASA Murâbaha Sözleşmesi için Makine Alışı	300.000,00	300.000,00

Makinenin Satılması:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI - T.P. 18811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 188112 KATILMA HESAPLARINDAN 18811219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş. 700 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR - T.P. 70001 MURÂBAHA SATIŞI 190 ERTELENMİŞ KÂR (-) - T.P. 380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P. 38000 ÖDENECEK VERGİLER 380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ Murâbaha Sözleşmesi ile ABC A.Ş.'ye Makine Satışı	382.723,32	300.000,00 78.784,11 3.939,21

Makinenin Maliyeti:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
800 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLARIN MALİYETİ - T.P.	300.000,00	
80001 MURÂBAHA MALİYETİ		
028 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR İÇİN ALINAN STOKLAR - T.P.		300.000,00
02801 MURÂBAHA İÇİN ALINAN STOKLAR		
Maliyet Kaydı		

TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıta tek işlemle müşteri borçlandırılırken, FFMS'ye göre gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarında sözleşmeye konu varlığın satın alınışı, satışı ve maliyet kayıtları yapılmak sureti ile murâbaha yönteminin özü yansıtılmaktadır.

Katılım bankaları ve konvansiyonel bankalar aynı mevzuata tabi olmaları hasebiyle katılım bankalarının TMS/TFRS'ye göre muhasebe kayıtları konvansiyonel banka işlemlerine ait muhasebe kayıtlarına paralellik göstermektedir.

b) Kâr Payı Reeskontu

Kâr payı reeskont kayıtlarında TMS/TFRS ve FFMS'lere göre ortaya çıkan farklılıklar aşağıda gösterilmektedir.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.	186,95	
22001 KÂR PAYI REESKONTLARI		
220012 KATILMA HESAPLARINDAN		
536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		186,95
53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL)		
536112 KATILMA HESAPLARINDAN		
1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23001 KÂR PAYI REESKONTLARI 230012 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı	186,95	186,95

c) Kâr Payı Tahakkuku

Kâr payı tahakkuk kayıtlarında TMS/TFRS ve FFMS'lere göre ortaya çıkan farklılıklar aşağıda gösterilmektedir.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI 220002 KATILMA HESAPLARINDAN 278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P. 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR 536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 53611 DİĞER MÜŞTERİLER - (ÖZEL) 536112 KATILMA HESAPLARINDAN 380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P. 38000 ÖDENECEK VERGİLER 380005 BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ 1. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı	5.850,00 292,50	5.850,00 292,50

FFMS'ye Göre:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P. 23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI 230002 KATILMA HESAPLARINDAN 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 58611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL) 586112 KATILMA HESAPLARINA 1. Taksit için Kâr Payı Geliri Tahakkuk Kaydı	5.850,00	5.850,00

d) Müşteriden Alacakların Tahsil Edilmesi

Murâbaha işleminde katılım bankası tarafından makinenin satılması ile ilgili olarak yapılan kayıtlarda TMS/TFRS'lere göre müşteriden tahsil edilecek anapara tutarı 136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ hesabında muhasebeleştirilmektedir. FFMS'ye göre yapılan kayıtlarda ise müşteriden tahsil edilecek anapara ve kâr payı tutarı toplamı 188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI hesabında muhasebeleştirilmektedir. Ayrıca kâr payı tutarı pasif karakterli 190 ERTELENMİŞ KÂR (-) hesabı ile ertelenmektedir.

Katılım bankası tarafından makinenin satılması ile ilgili olarak yapılan kayıtlardaki farklılıklardan dolayı murâbaha işlemlerine ait müşteriden olan alacakların tahsilat işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde de TMS/TFRS'lere ve FFMS'ye göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	15.946,80	
136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ - T.P.		9.804,30
13611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
136112 KATILMA HESAPLARINDAN		
13611219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		5.850,00
22000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
220002 KATILMA HESAPLARINDAN		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		292,50
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı		

FFMS'ye Göre:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	15.946,80	
190 ERTELENMİŞ KÂR (-) - T.P.	5.850,00	
188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI - T.P.		15.946,80
18811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
188112 KATILMA HESAPLARINDAN		
18811219 ABC MAKİNE SAN. TİC. A.Ş.		
230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.		5.850,00
23000 KÂR PAYI TAHAKKUKLARI		
230002 KATILMA HESAPLARINDAN		
ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı		

4.6.2. Murâbahada İşletmenin Muhasebe Kayıtları

Katılım bankaları ile murâbaha sözleşmesi yaparak vadeli mal alan işletmeler için söz konusu işlem genellikle kredi olarak düşünülmektedir. Ancak murâbaha yönteminin özünü de dikkate alarak işlem analiz edildiğinde, işlemin normal tedarikçilerden vadeli alınan maldan bir farkının olmadığı görülecektir.

İşletmeler açısından murâbaha yönteminin muhasebeleştirilmesi TMS/TFRS'lere ve FFMS'ye göre iki farklı şekilde gerçekleştirilecektir.

4.6.2.1 Murâbahada İşletmenin TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 23 Borçlanma Maliyetleri standardında “Bir özellikli varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetleri bu varlığın maliyetinin bir parçasını oluşturur. Diğer borçlanma maliyetleri gider olarak muhasebeleştirilir” denilmektedir.

a) Makinenin Satın Alınması

İşletme murâbaha yöntemi ile makine satın aldığı TMS/TFRS'ye göre muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki gibi gerçekleştirilecektir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR	254.237,29	
253.01 ÜRETİMDE KULLANILAN MAKİNELER		
253.01.19 SERİ ÜRETİM MAKİNESİ		
191 İNDİRİLECEK KDV	45.762,71	
191.18 %18'LİK KDV		
300 BANKA KREDİLERİ		131.848,01
300.01 KLM KATILIM BANKASI		
300.01.19 MURÂBAHA BORCU		
400 BANKA KREDİLERİ		168.151,99
400.01 KLM KATILIM BANKASI		
400.01.19 MURÂBAHA BORCU		
Murâbaha Yöntemi ile Makine Satın Alınması		

b) Makine Üzerine Katılım Bankası Tarafından İpotek Konulması

Katılım bankası murâbaha işlemi kapsamında alacağını garantiye almak adına sözleşmeye konu makine üzerine ipotek koyduğunda aşağıdaki gibi muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
900 NAZIM HESAPLAR	300.000,00	
900.01 VERİLEN İPOTEKLER		
900.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
901 NAZIM HESAPLAR		300.000,00
901.01 VERİLEN İPOTEKLER		
901.19 KLM KATILIM BANKASI		
Makinenin KLM Katılım Bankasına İpotek Edilmesi		

c) Taksitlerin Ödenmesi

ABC işletmesi murâbaha işlemi sonucu ödemesi gereken taksitlerin vadesi geldiğinde aşağıdaki gibi muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

1. Taksitin ödenmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
300 BANKA KREDİLERİ	9.804,30	
300.01 KLM KATILIM BANKASI		
300.01.19 MURÂBAHA BORCU		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	5.850,00	
780.01 KÂR PAYI GİDERLERİ		
780.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	292,50	
193.19 BSMV		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 1. Taksitinin Ödenmesi		

2. Taksitin ödenmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
300 BANKA KREDİLERİ	10.005,05	
300.01 KLM KATILIM BANKASI		
300.01.19 MURÂBAHA BORCU		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	5.658,82	
780.01 KÂR PAYI GİDERLERİ		
780.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	282,94	
193.19 BSMV		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 2. Taksitinin Ödenmesi		

Diğer taksitlerde ödeme planında yer alan veriler (Anapara, Kar tutarı, BSMV) dikkate alınarak muhasebe işlemleri gerçekleştirilir.

d) Dönem Sonu İşlemi

31 Aralık tarihinde işletmenin dönem sonu işlemleri kapsamında kısa vadeye düşen borcu ile ilgili olarak aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydını yapması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
400 BANKA KREDİLERİ	168.151,99	
400.01 KLM KATILIM BANKASI		
400.01.19 MURÂBAHA BORCU		
303 UZUN VADELİ KREDİLERİN ANAPARA TAKSİTLERİ VE KÂR PAYLARI		168.151,99
303.01 KLM KATILIM BANKASI		
303.01.19 MURÂBAHA BORCU		
Dönem Sonu Borcun Kısa Vadeye Dönüştürülmesi		

e) Son Taksitin Ödenmesi ve İpoteğin Kaldırılması

Katılım bankasından alınan murâbaha işlemine ait geri ödeme planında yer alan ilk 12 taksitin ödeme işlemine ait muhasebe kayıtları 300 BANKA KREDİLERİ hesabı ile gerçekleştirilmiştir. Ancak 13 ve 24 arasındaki taksitler dönemsellik kavramı gereği 400 BANKA KREDİLERİ hesabında muhasebeleştirilmiş ve dönem sonunda da 303 UZUN VADELİ KREDİLERİN ANAPARA TAKSİTLERİ VE KÂR PAYLARI hesabına aktarılmıştır. Bundan sonraki ödemeler de 303 nolu hesapta muhasebeleştirilecektir.

24. (son) taksitin ödenmesi durumunda aşağıdaki muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
303 UZUN VADELİ KREDİLERİN ANAPARA TAKSİTLERİ VE KÂR PAYLARI	15.626,85	
303.01 KLM KATILIM BANKASI		
303.01.19 MURÂBAHA BORCU		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	304,72	
780.01 KÂR PAYI GİDERLERİ		
780.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	15,24	
193.19 BSMV		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 24. Taksitinin Ödenmesi		

Murâbaha sözleşmesi kapsamında son taksitte ödendikten sonra makine üzerindeki rehin kaldırılır. Muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır:

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
901 NAZIM HESAPLAR	300.000,00	
901.01 VERİLEN İPOTEKLER		
901.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
900 NAZIM HESAPLAR		300.000,00
900.01 VERİLEN İPOTEKLER		
900.19 KLM KATILIM BANKASI		
İpoteğin Kaldırılması		

4.6.2.2. Murâbahada İşletmenin FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Murâbaha yöntemi ile makine alan işletme, makineyi vadeli alarak kendisine finansman desteği üretmiş olmaktadır. Aslında burada katılım bankası işletme için herhangi bir tedarikçiden farksızdır. Muhasebe kayıtları da bu şekilde düşünülerek gerçekleştirilmelidir.

a) Makinenin Satın Alınması

“Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 28 Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar” standardının “Alicının finansal tablolarında Murâbaha ve diğer vadeli satışlar” başlıklı 41. paragrafında “Edinilen varlık, başlangıçta maliyeti üzerinden, diğer bir ifadeyle itibari değeri (satıcının işlemde elde ettiği kâr dâhil brüt fatura tutarı) ile alımla ilgili olarak katılan doğrudan maliyetlerin toplamı üzerinden finansal tablolara alınır” denilmektedir.

TMS/TFRS uygulamalarında vade farkı neticesinde ortaya çıkan kâr tutarı vade geldiğinde gider olarak muhasebeleştirilmekte yani makinenin bedelinden ayrı değerlendirilmektedir. Ancak FFMS kâr tutarının ayrıştırılmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Makinenin murâbaha yöntemi ile katılım bankasından vadeli olarak satın alınmasında gerçekleştirilecek muhasebe kaydında TMS/TFRS’lerde olduğu gibi 300 / 400 BANKA KREDİLERİ hesapları yerine 336 / 436 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR hesaplarının kullanılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir. İşletme murâbaha yöntemi ile vadeli makine satın almaktadır. Katılım bankası işletme için normal bir tedarikçiden farksız olmaktadır.

İşletme tarafından murâbaha yöntemi ile alınan makinenin satın alınması ile ilgili muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR	336.960,61	
253.01 ÜRETİMDE KULLANILAN MAKİNELER		
253.01.19 DEF MARKA MAKİNE		
191 İNDİRİLECEK KDV	45.762,71	
191.18 %18’LİK KDV		
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR		191.361,66
336.01 KLM KATILIM BANKASI		
336.01.19 MURÂBAHA BORCU		
436 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR		191.361,66
436.01 KLM KATILIM BANKASI		
436.01.19 MURÂBAHA BORCU		
Murâbaha Yöntemi ile Makine Satın Alınması		

b) Makine Üzerine Katılım Bankası Tarafından İpotek Konulması

Katılım bankası murâbaha işlemi kapsamında alacağını garantiye almak adına sözleşmeye konu makine üzerine ipotek koyduğunda aşağıdaki gibi muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
900 NAZIM HESAPLAR	300.000,00	
900.01 VERİLEN İPOTEKLER		
900.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
901 NAZIM HESAPLAR		300.000,00
901.01 VERİLEN İPOTEKLER		
901.19 KLM KATILIM BANKASI		
Makinenin KLM Katılım Bankasına İpotek Edilmesi		

c) Taksitlerin Ödenmesi

ABC işletmesi murâbaha sözleşmesi kapsamında 24 ay eşit taksitlerle vadeli almış olduğu makinenin taksit ödemelerini gerçekleştirdiğinde aşağıdaki gibi muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

1. Taksitin ödenmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR	15.946,80	
336.01 KLM KATILIM BANKASI		
336.01.19 MURÂBAHA BORCU		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 1. Taksitinin Ödenmesi		

2. Taksitin ödenmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR	15.946,80	
336.01 KLM KATILIM BANKASI		
336.01.19 MURÂBAHA BORCU		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 2. Taksitinin Ödenmesi		

Diğer taksitlerin ödemeleri de yapıldığı durumlarda aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtları gerçekleştirilecektir.

d) Dönem Sonu İşlemi

31 Aralık tarihinde işletmenin dönem sonu işlemleri kapsamında kısa vadeye düşen borcu ile ilgili olarak aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydını yapması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
436 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR	191.361,66	
436.01 KLM KATILIM BANKASI		
436.01.19 MURÂBAHA BORCU		
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR		191.361,66
336.01 KLM KATILIM BANKASI		
336.01.19 MURÂBAHA BORCU		
Dönem Sonu Borcun Kısa Vadeye Dönüştürülmesi		

e) Son Taksitin Ödenmesi ve İpoteğin Kaldırılması

ABC işletmesi murâbaha yöntemi ile KLM Katılım Bankasından vadeli olarak almış olduğu makinenin son taksitini de ödediğinde KLM Katılım Bankası makine üzerindeki ipoteği kaldırmaktadır.

24. (son) taksitin ödenmesi durumunda aşağıdaki muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR	15.946,80	
336.01 KLM KATILIM BANKASI		
336.01.19 MURÂBAHA BORCU		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 24. Taksitinin Ödenmesi		

Murâbaha sözleşmesi kapsamında son taksitte ödendikten sonra makine üzerindeki rehin kaldırılır. Muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır:

01.01.2022	BORÇ	ALACAK
901 NAZIM HESAPLAR	300.000,00	
901.01 VERİLEN İPOTEKLER		
901.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
900 NAZIM HESAPLAR		300.000,00
900.01 VERİLEN İPOTEKLER		
900.19 KLM KATILIM BANKASI		
İpoteğin Kaldırılması		

4.6.2.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Murâbaha işlemi ile ilgili işletme tarafından sözleşmeye konu varlığın satın alınması ve katılım bankasına taksitlerin ödenmesi işlemlerinde TMS/TFRS ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Makinenin Satın Alınması

Makinenin satın alınması işlemi ile ilgili TMS/TFRS'lere göre kayıt yapıldığında makine peşin bedeli ile muhasebeleştirilirken, FFMS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında makine vadeli bedeli üzerinden kayıtlara alınmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR	254.237,29	
253.01 ÜRETİMDE KULLANILAN MAKİNELER		
253.01.19 SERİ ÜRETİM MAKİNESİ		
191 İNDİRİLECEK KDV	45.762,71	
191.18 %18'LİK KDV		
300 BANKA KREDİLERİ		131.848,01
300.01 KLM KATILIM BANKASI		
300.01.19 MURÂBAHA BORCU		
400 BANKA KREDİLERİ		168.151,99
400.01 KLM KATILIM BANKASI		
400.01.19 MURÂBAHA BORCU		
Murâbaha Yöntemi ile Makine Satın Alınması		

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR	336.960,61	
253.01 ÜRETİMDE KULLANILAN MAKİNELER		
253.01.19 DEF MARKA MAKİNE		
191 İNDİRİLECEK KDV	45.762,71	
191.18 %18'LİK KDV		
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR		191.361,66
336.01 KLM KATILIM BANKASI		
336.01.19 MURÂBAHA BORCU		
436 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR		191.361,66
436.01 KLM KATILIM BANKASI		
436.01.19 MURÂBAHA BORCU		
Murâbaha Yöntemi ile Makine Satın Alınması		

TMS/TFRS ve FFMS arasındaki en belirgin fark maliyet tutarında ortaya çıkmaktadır. TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ödenecek kâr tutarı finansman gideri olarak dikkate alınmak suretiyle kayıt gerçekleştirilmektedir (TMS 2, 18). FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise peşin ve vadeli fiyat ayırımına gidilmeden makine, işletme tarafından ödenen toplam tutar (maliyet bedeli + kâr payı) ile kayıtlara alınmaktadır.

TMS/TFRS ve FFMS arasındaki maliyet farklılığı şüphesiz amortisman kayıtlarında da ortaya çıkmaktadır. TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda makine 254.237,29 TL ile kayıtlara alınarak ödenen vade farkı (kâr payı) tutarı ilgili dönemde finansman gideri olarak kayıtlara alınmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise makine ödenen kâr payı tutarı da dâhil edilerek toplam 336.960,61 TL ile kayıtlara alınmaktadır. TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda işletme ödediği kâr

payı tutarını vade ile orantılı olarak gider yazmak sureti ile daha kısa sürede giderleştirebilirken, FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise ödenen kâr payı tutarı makinenin ekonomik ömrü ile orantılı olarak daha uzun sürede giderleştirilebilmektedir.

Murâbahanın vadeli satış işlemi olmasından dolayı 300/400 BANKA KREDİLERİ hesabı yerine 336/436 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR hesabı tercih edilmektedir.

b) Taksitlerin Ödenmesi

Murâbaha işlemine ilişkin taksit ödemeleri gerçekleştirildiğinde TMS/TFRS'lere göre yapılan muhasebe kayıtlarında; anapara tutarı, kar payı tutarı ve BSMV tutarı ayrı hesaplara kaydedilmektedir. FFMS'ye göre muhasebe kayıtlarında ise taksit tutarı toplam olarak ilgili hesaptan düşülmektedir.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
300 BANKA KREDİLERİ	9.804,30	
300.01 KLM KATILIM BANKASI		
300.01.19 MURÂBAHA BORCU		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	5.850,00	
780.01 KÂR PAYI GİDERLERİ		
780.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	292,50	
193.19 BSMV		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 1. Taksitinin Ödenmesi		

FFMS'ye Göre:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR	15.946,80	
336.01 KLM KATILIM BANKASI		
336.01.19 MURÂBAHA BORCU		
100 KASA		15.946,80
Murâbaha Borcunun 1. Taksitinin Ödenmesi		

4.7. İCÂRE MUHASEBE UYGULAMASI

İcâre yönteminin muhasebe süreci katılım bankaları ve işletmeler açısından aşağıda yer alan örnek uygulama ile açıklanmaktadır. Ayrıca TMS/TFRS ve FFMS kayıtları da ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Katılım finans ürünlerine ilişkin doğrudan TMS/TFRS bulunmamakla birlikte icâre muhasebe kayıtları TFRS 16 Kiralamalar standardına göre gerçekleştirilmektedir. FFMS 8 İcâre ve İcâre Muntahiye Bitimlik standardı ise doğrudan icâre yöntemi için yayınlanan bir standarttır.

Örnek Uygulama

Çorum Organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. ihtiyacı olan eleme-entegre makinelerinin temini için 01.01.2020 tarihinde KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi ile finansal icâre (İcâre Muntahiye Bitimlik) sözleşmesi düzenlemiştir. Eleme-entegre makinelerinin toplam fiyatı % 1 KDV Hariç 250.000,00 TL'dir. Aylık % 1,5 kâr oranı üzerinden 36 ay vadeli olarak sözleşme gerçekleştirilmiştir. Makinelerin ekonomik ömrü 10 yıldır ve hurda değerleri yoktur. Tüm kira bedelleri işletme tarafından düzenli bir şekilde ödendiğinde makineler hibe yöntemi ile (bedelsiz) işletmenin olacaktır. 01.01.2020 tarihinde makineler ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. tarafından teslim alınmıştır.

Söz konusu makinenin İcâre yöntemi ile ödeme planı aşağıda yer almaktadır:

Tablo 4.4: İcâre Ödeme Planı

 <i>KLM Katılım Bankası</i> <i>Bereketli Kazanç</i>		KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi Gazi Cad. No:1 Çorum/Merkez Tel : (0364) 000 01 01 Faks: (0364) 000 01 02			Müşteri Bilgileri: ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. Organize Sanayi Bölgesi No:1 Çorum/Merkez Tel/Faks: (0364) 000 03 03	
Finansal İcâre		Varlık: Makine	Vade: 36 Ay	Aylık Kar Oranı: 1,50		
Taksit No	Taksit Tarihi	Kira Tutarı	Anapara	Kalan Anapara	Kâr Tutarı	KDV
1	1.02.2020	9.128,48	5.288,10	244.711,90	3.750,00	90,38
2	1.03.2020	9.128,48	5.367,42	239.344,48	3.670,68	90,38
3	1.04.2020	9.128,48	5.447,93	233.896,55	3.590,17	90,38
4	1.05.2020	9.128,48	5.529,65	228.366,90	3.508,45	90,38
5	1.06.2020	9.128,48	5.612,60	222.754,30	3.425,50	90,38
6	1.07.2020	9.128,48	5.696,78	217.057,52	3.341,31	90,38
7	1.08.2020	9.128,48	5.782,24	211.275,28	3.255,86	90,38
8	1.09.2020	9.128,48	5.868,97	205.406,31	3.169,13	90,38
9	1.10.2020	9.128,48	5.957,00	199.449,31	3.081,09	90,38
10	1.11.2020	9.128,48	6.046,36	193.402,95	2.991,74	90,38
11	1.12.2020	9.128,48	6.137,05	187.265,89	2.901,04	90,38
12	1.01.2021	9.128,48	6.229,11	181.036,78	2.808,99	90,38

13	1.02.2021	9.128,48	6.322,55	174.714,24	2.715,55	90,38
14	1.03.2021	9.128,48	6.417,39	168.296,85	2.620,71	90,38
15	1.04.2021	9.128,48	6.513,65	161.783,21	2.524,45	90,38
16	1.05.2021	9.128,48	6.611,35	155.171,86	2.426,75	90,38
17	1.06.2021	9.128,48	6.710,52	148.461,33	2.327,58	90,38
18	1.07.2021	9.128,48	6.811,18	141.650,16	2.226,92	90,38
19	1.08.2021	9.128,48	6.913,35	134.736,81	2.124,75	90,38
20	1.09.2021	9.128,48	7.017,05	127.719,76	2.021,05	90,38
21	1.10.2021	9.128,48	7.122,30	120.597,46	1.915,80	90,38
22	1.11.2021	9.128,48	7.229,14	113.368,32	1.808,96	90,38
23	1.12.2021	9.128,48	7.337,57	106.030,75	1.700,52	90,38
24	1.01.2022	9.128,48	7.447,64	98.583,11	1.590,46	90,38
25	1.02.2022	9.128,48	7.559,35	91.023,76	1.478,75	90,38
26	1.03.2022	9.128,48	7.672,74	83.351,02	1.365,36	90,38
27	1.04.2022	9.128,48	7.787,83	75.563,18	1.250,27	90,38
28	1.05.2022	9.128,48	7.904,65	67.658,53	1.133,45	90,38
29	1.06.2022	9.128,48	8.023,22	59.635,31	1.014,88	90,38
30	1.07.2022	9.128,48	8.143,57	51.491,74	894,53	90,38
31	1.08.2022	9.128,48	8.265,72	43.226,02	772,38	90,38
32	1.09.2022	9.128,48	8.389,71	34.836,31	648,39	90,38
33	1.10.2022	9.128,48	8.515,55	26.320,76	522,54	90,38
34	1.11.2022	9.128,48	8.643,29	17.677,47	394,81	90,38
35	1.12.2022	9.128,48	8.772,94	8.904,53	265,16	90,38
36	1.01.2023	9.128,48	8.904,53	0,00	133,57	90,38
Toplam		328.625,28	250.000,00		75.371,56	3.253,72

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Geri ödeme planında yer alan kira tutarları anapara, kâr payı ve KDV toplamlarından oluşmaktadır. KDV tutarları ise makinelerin % 1’lik KDV’si (250.000,00 TL x % 1 = 2.500,00 TL) ve tahsil edilecek kâr payı tutarının % 1’lik KDV’si (75.371,56 TL x % 1 = 753,72 TL) toplamının (2.500,00 TL + 753,72 TL = 3.253,72 TL) geri ödeme planında yer alan taksit sayısına bölünmesi ile ortaya çıkmaktadır (3.253,72 TL / 36 = 90,38 TL).

FFMS 8’e göre kira tutarında anapara ve kâr tutarı ayrıştırması yapılmamaktadır. Bu nedenle FFMS’ye göre gerçekleştirilecek muhasebe kayıtlarında söz konusu tablo kullanılmayacaktır.

4.7.1. İcârede Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları

Katılım bankasına ait muhasebe kayıtları yapılırken önce mevcut uygulama olan TMS/TFRS'ye göre daha sonra da FFMS'ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilecektir.

4.7.1.1. İcârede Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Finansal icâre yönteminde kiraya veren olarak katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

010 KASA: Ülkemizde tedavülde bulunan banknot ve madeni paraların yatırılmasından veya çekilmesinden kaynaklanan işlemlerin kaydedildiği bir hesaptır. Kasa mevcudu yalnızca Türk parası değerlerden oluşur. Kasaya girişler hesaba borç, kasadan çıkışlar ise alacak olarak kaydedilir. Bu hesap aktif nitelikli olup, bakiyesi Türk parası mevcudunu gösterir.

202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR: Maddi duran varlıkların finansal kiralama, faaliyet kiralaması ve diğer kiralama yöntemlerinden biriyle kiraya konu edilmesi durumunda finansal kiralama sözleşmesine göre belirlenen taksitlendirilmiş toplam alacak tutarı ile faaliyet kiralamasının döneme isabet eden kısmı bu hesapta izlenir.

204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ (-): Finansal kiralama yönteminde, kiralamaya konu varlığın maliyeti ile sözleşmeye göre taksitlendirilmiş toplam alacak tutarı arasındaki fark bu hesabın alacağına izlenir. Dönemsellik ilkesi gereği, finansal kiralama kira gelirleri bu hesabın borcuna, 582 Finansal Kiralama Gelirleri T.P. hesabının alacağına kaydedilerek dönem gelirlerine yansıtılır.

Finansal durum tablosunda, “Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri” kalemi “Finansal Kiralama İşlemlerinden Alacaklar” kaleminin altında bir indirim kalemi olarak yer alır ve bu iki kalem arasındaki fark net yatırım tutarını ifade eder.

260 PEŞİN ÖDENMİŞ VERGİLER: Bankaların, vergi mevzuatı gereği, menkul sermaye iradı, gelir vergisi, geçici vergi ve kiralayan sıfatıyla finansal kiralamaya konu

mal ve hizmet alımlarında ödedikleri katma değer vergisi gibi peşin ödedikleri ve dönem sonlarında ödenecek vergilerden mahsup edecekleri vergiler bu hesapta izlenir.

TİCARİ KURULUŞLAR: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili düzenlemesinde belirtilen ticari kuruluşlar özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER: Katılım bankasının kendi tüzel kişiliği, personeli ve ilişkide bulunduğu üçüncü kişilere ait işlemler nedeniyle vergi sorumlusu veya vergi yükümlüsü olması halinde ödeyeceği vergi, resim, harç ve primlerin kaydolunduğu hesaptır.

582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ: Finansal kiralama işlemlerinden sağlanan Türk parası kâr payı gelirleri bu hesapta izlenir. Bu hesap 204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ (-) – T.P. hesabı ile karşılıklı çalışır.

Katılım bankası icâre yöntemi ile sözleşmeye konu makineyi satın alıp işletmeye kiraladığında TMS/TFRS'lere göre yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıda yer almaktadır.

a) Makinelerin Satın Alınması

Katılım bankası tarafından finansal icâreye konu makinelerin tedarikçiden 250.000,00 TL + % 1 KDV'ye satın alınması aşamasında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR - T.P.	250.000,00	
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
260 PEŞİN ÖDENMİŞ VERGİLER - T.P.	2.500,00	
26003 İNDİRİLECEK KDV		
010 KASA		252.500,00
Finansal İcâreye Konu Makinelerin Satın Alınması		

b) Makinelerin Müşteriye Kiralanması

Finansal icâre kapsamında tedarikçiden satın alınan makinelerin katılım bankası tarafından kiraya veren taraf olarak müşteriye kiralanması aşamasında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR - T.P.	325.371,56	
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA		75.371,56
GELİRLERİ - T.P.		
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR -		250.000,00
T.P.		
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN.		
TİC. A.Ş.		
Finansal İcâreye Konu Makinelerin Müşteriye Kiralanması		

c) İcâre Alacaklarının Günlük Kâr Payı Geliri Reeskontu

Katılım bankaları faaliyetleri neticesinde elde ettikleri kazançları katılım hesabı sahipleri ile paylaşacakları için kazançlarını günlük olarak hesaplamaktadırlar. Katılım bankası dağıtacağı kâr paylarını günlük olarak hesaplayabilmek için taksit vadesine kadar günlük olarak IRR (İç Verim Yöntemi)'ye göre kar payı gelir reeskont kayıtlarını yapmak mecburiyetindedir.

Günlük kâr payı geliri reeskontu hesaplanması için kullanılacak formül aşağıda yer almaktadır:

$$\text{Günlük Gelir Reeskontu} = \text{Anapara} \times ((1 + \text{Kâr Tutarı} / \text{Anapara})^{(\text{Reeskont Günü} / \text{Taksit Gün Sayısı}) - 1})$$

Finansal İcâre işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 1. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Taksit Gün Sayısı} = (01/02/2020 - 01/01/2020) = 31 \text{ gün}$$

$$1. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 250.000 \times ((1 + 3.750 / 250.000)^{(1 / 31)} - 1)$$

1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı = 120,10 TL

1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.	120,10	
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.		120,10
58202 KATILMA HESAPLARINDAN		
1. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

Finansal icâre işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 2. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

Günlük Gelir Reeskontu = Anapara X ((1 + Kâr Tutarı / Anapara)^{(Reeskont Günü / Taksit Gün Sayısı) - 1})

Taksit Gün Sayısı = (01/02/2020 – 02/01/2020) = 30 gün

2. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı = 250.000 X ((1 + 3.750 / 250.000)^(1 / 30) - 1)

2. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı = 125,10 TL

2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont muhasebe yevmiye kaydı yapılmadan önce 1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde ters kayıt ile kapatılmalıdır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.	120,10	
58202 KATILMA HESAPLARINDAN		
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.		120,10
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
1. Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydının Ters Kayıtlı Kapatılması		

2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.	125,10	
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.		125,10
58202 KATILMA HESAPLARINDAN		
2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

Taksit vadesine kadar her gün günlük kâr payı geliri reeskontu yukarıda yer alan formül ile hesaplanmalı ve önce bir önceki gün yapılan yevmiye kaydı ters kayıt ile kapatıldıktan sonra o güne ait günlük kâr payı geliri reeskont muhasebe yevmiye kaydı yapılmalıdır. Bu işlem bütün taksitler için tekrarlanmaktadır.

Finansal icâre işlemi gerçekleştirildikten sonra ilk taksit için 30. gün kâr payı geliri reeskontu formül yardımı ile aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Günlük Gelir Reeskontu} = \text{Anapara} \times ((1 + \text{Kâr Tutarı} / \text{Anapara})^{(\text{Reeskont Günü} / \text{Taksit Gün Sayısı})} - 1)$$

$$\text{Taksit Gün Sayısı} = (01/02/2020 - 31/01/2020) = 1 \text{ gün}$$

$$30. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 250.000 \times ((1 + 3.750 / 250.000)^{(1 / 1)} - 1)$$

$$30. \text{ Gün Kâr Payı Geliri Reeskont Tutarı} = 3.750 \text{ TL}$$

30. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskontu muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.	3.750,00	
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.		3.750,00
58202 KATILMA HESAPLARINDAN		
30. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

30. gün için kâr payı geliri reeskontu yevmiye kaydı yapılmadan önce 29. gün için yapılan kar payı geliri reeskontu yevmiye kaydının ters kayıt ile kapatılması gerektiği

unutulmamalıdır. Yevmiye kaydından da görüleceği üzere 30. gün için kâr payı geliri reeskontu yevmiye kaydında yer alan tutar söz konusu taksit ile ilgili olarak tahsil edilecek olan kâr payı tutarı ile eşit olmaktadır.

Kâr payı geliri reeskont yevmiye kayıtlarını birikimli yöntem olarak da adlandırılan, önceki gün yevmiye kaydını ters kayıtla kapatmadan, aradaki farkı kaydetmek sureti ile de gerçekleştirmek mümkündür. Şöyle ki 1. gün kâr payı geliri reeskont tutarı 120,10 TL olarak hesaplanmıştı, 2. gün kâr payı geliri reeskont tutarı 125,10 TL olarak hesaplanmıştı, aradaki fark olan (125,10 – 120,10) 5,00 TL ilgili hesaplarla yevmiye kaydını yapmak suretiyle, önceki gün yevmiye kaydını ters kayıt ile kapatmadan, işlem gerçekleştirilebilmektedir. Bu yöntem kullanıldığında 1. gün kâr payı geliri reeskont tutarı yevmiye kaydı ters kayıtla kapatılmadan 2. gün kâr payı geliri reeskont tutarı yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

02.01.2020	BORÇ	ALACAK
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.	5,00	
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.		5,00
58202 KATILMA HESAPLARINDAN		
2. Gün için Kâr Payı Geliri Reeskont Kaydı		

d) Finansal İcâre Taksitlerinin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası finansal icâre işlemine ait taksitleri tahsil ettiğinde aşağıdaki gibi muhasebe kaydı yapılacaktır.

1. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.128,48	
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR - T.P.		9.038,10
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		90,38
38012 ÖDENECEK KATMA DEĞER VERGİSİ		
ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı		

2. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.128,48	
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR		9.038,10
- T.P.		
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN.		
TİC. A.Ş.		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE		90,38
PRİMLER - T.P.		
38012 ÖDENECEK KATMA DEĞER		
VERGİSİ		
ABC A.Ş. 2.Taksit Tahsilatı		

Diğer taksitlerin ödenmesi durumunda da muhasebe yevmiye kayıtları aynı şekilde gerçekleştirilmektedir.

e) Finansal İcâre Taksitlerine İlişkin Gelir Kayıtları

Finansal icâre taksitleri tahsil edildiğinde kâr paylarına ilişkin gelir kayıtlarının da yapılması gerekmektedir. Kâr payına ilişkin gelir kayıtları yapılmadan önce en son yapılan günlük kâr payı geliri reeskont yevmiye kaydının ters kayıtla kapatılması gerektiği unutulmamalıdır.

1. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde kâr payına ilişkin yapılması gereken gelir kaydı şu şekildedir:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ -	3.750,00	
T.P.		
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ -		3.750,00
T.P.		
58202 KATILMA HESAPLARINDAN		
1. Taksit Gelir Kaydı		

2. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde kâr payına ilişkin yapılması gereken gelir kaydı şu şekildedir:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P. 20402 KATILMA HESAPLARINDAN 582 FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P. 58202 KATILMA HESAPLARINDAN 2. Taksit Gelir Kaydı	3.670,68	3.670,68

Diğer taksitlerin tahsil edilmesi durumunda da gelire ilişkin muhasebe yevmiye kayıtları finansal icâre sözleşmesi geri ödeme planında yer alan kâr payı tutarı esas alınarak gerçekleştirilmektedir.

Başlangıçta finansal icâre sözleşmesi hibe (bedelsiz) yöntemi ile gerçekleştirildiği için firmadan bütün kira taksitleri tahsil edildikten sonra kiraya konu maddi duran varlık (makine) bedelsiz bir şekilde işletmenin olmaktadır. Makinenin mülkiyeti işletmeye bedelsiz geçmesi dolayısı ile herhangi bir kayıt yapılmamaktadır.

4.7.1.2. İcârede Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Örnek uygulamada sözleşme sonunda, yasal sahipliğin hibe yoluyla devredileceği vaad edilmiştir. FFMS 8'in birinci farkı, kira tutarını bir bütün olarak kabul edip, kira geliri ve anapara geri ödemesi ayırtmaması yapmamasıdır. İkinci fark ise amortismanın kiracı tarafından değil, kiraya veren yani Katılım Bankası tarafından yapılmasıdır.

Söz konusu makinenin İcâre yöntemi ile FFMS'ye göre ödeme planı aşağıda yer almaktadır:

Tablo 4.5: İcâre Ödeme Planı (FFMS'ye Göre)

 KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi Gazi Cad. No:1 Çorum/Merkez Tel : (0364) 000 01 01 Faks: (0364) 000 01 02		Müşteri Bilgileri: ABC Bakliyat San. Tic. A.Ş. Organize Sanayi Bölgesi No:1 Çorum/Merkez Tel/Faks: (0364) 000 03 03				
Finansal İcâre		Varlık: Makine	Vade: 36 Ay	Aylık Kar Oranı: 1,50		
Taksit No	Taksit Tarihi	Kira Tutarı	Anapara	Kalan Anapara	Kâr Tutarı	KDV
1	1.02.2020	9.128,48	6.944,44	243.055,56	2.093,66	90,38
2	1.03.2020	9.128,48	6.944,44	236.111,12	2.093,66	90,38
3	1.04.2020	9.128,48	6.944,44	229.166,68	2.093,66	90,38
4	1.05.2020	9.128,48	6.944,44	222.222,24	2.093,66	90,38
5	1.06.2020	9.128,48	6.944,44	215.277,80	2.093,66	90,38
6	1.07.2020	9.128,48	6.944,44	208.333,36	2.093,66	90,38

7	1.08.2020	9.128,48	6.944,44	201.388,92	2.093,66	90,38
8	1.09.2020	9.128,48	6.944,44	194.444,48	2.093,66	90,38
9	1.10.2020	9.128,48	6.944,44	187.500,04	2.093,66	90,38
10	1.11.2020	9.128,48	6.944,44	180.555,60	2.093,66	90,38
11	1.12.2020	9.128,48	6.944,44	173.611,16	2.093,66	90,38
12	1.01.2021	9.128,48	6.944,44	166.666,72	2.093,66	90,38
13	1.02.2021	9.128,48	6.944,44	159.722,28	2.093,66	90,38
14	1.03.2021	9.128,48	6.944,44	152.777,84	2.093,66	90,38
15	1.04.2021	9.128,48	6.944,44	145.833,40	2.093,66	90,38
16	1.05.2021	9.128,48	6.944,44	138.888,96	2.093,66	90,38
17	1.06.2021	9.128,48	6.944,44	131.944,52	2.093,66	90,38
18	1.07.2021	9.128,48	6.944,44	125.000,08	2.093,66	90,38
19	1.08.2021	9.128,48	6.944,44	118.055,64	2.093,66	90,38
20	1.09.2021	9.128,48	6.944,44	111.111,20	2.093,66	90,38
21	1.10.2021	9.128,48	6.944,44	104.166,76	2.093,66	90,38
22	1.11.2021	9.128,48	6.944,44	97.222,32	2.093,66	90,38
23	1.12.2021	9.128,48	6.944,44	90.277,88	2.093,66	90,38
24	1.01.2022	9.128,48	6.944,44	83.333,44	2.093,66	90,38
25	1.02.2022	9.128,48	6.944,44	76.389,00	2.093,66	90,38
26	1.03.2022	9.128,48	6.944,44	69.444,56	2.093,66	90,38
27	1.04.2022	9.128,48	6.944,44	62.500,12	2.093,66	90,38
28	1.05.2022	9.128,48	6.944,44	55.555,68	2.093,66	90,38
29	1.06.2022	9.128,48	6.944,44	48.611,24	2.093,66	90,38
30	1.07.2022	9.128,48	6.944,44	41.666,80	2.093,66	90,38
31	1.08.2022	9.128,48	6.944,44	34.722,36	2.093,66	90,38
32	1.09.2022	9.128,48	6.944,44	27.777,92	2.093,66	90,38
33	1.10.2022	9.128,48	6.944,44	20.833,48	2.093,66	90,38
34	1.11.2022	9.128,48	6.944,44	13.889,04	2.093,66	90,38
35	1.12.2022	9.128,48	6.944,44	6.944,44	2.093,66	90,38
36	1.01.2023	9.128,48	6.944,44	0,00	2.093,66	90,38
Toplam		328.625,28	250.000,00		75.371,56	3.253,72

Kaynak: Hanif (2016) “İjarah Accounting: A Comparision of Conventional IAS-17 and Islamic FAS-8” çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Geri ödeme planında yer alan kira tutarları anapara, kâr payı ve KDV toplamlarından oluşmaktadır. KDV tutarları ise makinelerin % 1’lik KDV’si (250.000,00 TL x % 1 = 2.500,00 TL) ve tahsil edilecek kâr payı tutarının % 1’lik KDV’si (75.371,56 TL x % 1 = 753,72 TL) toplamının (2.500,00 TL + 753,72 TL = 3.253,72 TL) geri ödeme planında yer alan taksit sayısına bölünmesi ile ortaya çıkmaktadır (3.253,72 TL / 36 = 90,38 TL).

FFMS'ye göre oluşturulan İcâre Ödeme Planı, TMS/TFRS'ye göre oluşturulan ödeme planından farklılık arz etmektedir. TMS/TFRS'ye göre oluşturulan ödeme planında anapara ve kâr tutarları yıllar itibari ile farklılık gösterirken FFMS ödeme planında anapara ve kâr tutarları her taksit için eşit olmaktadır.

Katılım bankası icâre yöntemi ile sözleşmeye konu makineyi satın alıp işletmeye kiraladığında FFMS'lere göre yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıda yer almaktadır.

a) Makinelerin Satın Alınması

FFMS 8 İcâre ve İcâre Muntehiye Bittemlik standardı paragraf 22'de kiralamaya konu olan varlıkların katılım bankasının finansal durum tablosunda "İcâre Muntehiye Bittemlik Varlıkları" altında sunulur denilmektedir.

Bu bağlamda Tekdüzen Hesap Planında 250 MENKULLER – T.P. hesabı altında boş olan 25000 KİRALANACAK MAKİNELER, 25022 İCÂRE MÜNTEHİYE BİTTEMLİK MENKULLER ile 252 GAYRİMENKULLER – T.P. hesabı altında boş olan 25222 İCÂRE MÜNTEHİYE BİTTEMLİK GAYRİMENKULLER hesaplarının kullanılması önerilir.

Katılım bankası tarafından finansal icâreye konu makinelerin tedarikçiden 250.000,00 TL + % 1 KDV'ye satın alınması aşamasında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
250 MENKULLER - T.P.	250.000,00	
25000 KİRALANACAK MAKİNELER		
260 PEŞİN ÖDENMİŞ VERGİLER - T.P.	2.500,00	
26003 İNDİRİLECEK KDV		
010 KASA		252.500,00
Finansal İcâreye Konu Makinelerin Satın Alınması		

b) Makinelerin Müşteriye Kiralanması

FFMS 8 kira gelirlerinin başlangıçta "kazanılmamış" olarak tanınmasını öngörmemektedir. Bu bağlamda FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda TMS/TFRS'lerde olduğu gibi 204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ (-) hesabı kullanılmamaktadır.

Finansal icâre kapsamında tedarikçiden satın alınan makinelerin katılım bankası tarafından kiraya veren taraf olarak müşteriye kiralanması aşamasında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
250 MENKULLER - T.P. 25022 İCÂRE MÜNTEHİYE BİTTEMLİK MENKULLER 250 MENKULLER - T.P. 25000 KİRALANACAK MAKİNELER Finansal İcâreye Konu Makinelerin Müşteriye Kiralanması	250.000,00	250.000,00

c) Finansal İcâre Taksitlerinin Tahsil Edilmesi

Finansal icâre taksitlerinin tahsil edilmesi aşamasında 588 FİNANSAL İCÂRE GELİRLERİ ana hesabı ve 58802 KATILMA HESAPLARINA alt hesabının kullanılması önerilir. FFMS 8'e göre gerçekleştirilen muhasebe kaydında finansal icârede varlığın mülkiyeti devredilmediği için kira geliri hak edildiği zaman tahsilat kaydı yapılmaktadır.

Katılım bankası finansal icâre işlemine ait taksitleri tahsil ettiğinde aşağıdaki gibi muhasebe kaydı yapılacaktır.

1. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA 588 FİNANSAL İCÂRE GELİRLERİ - T.P. 58802 KATILMA HESAPLARINA 380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P. 38012 ÖDENECEK KATMA DEĞER VERGİSİ ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı	9.128,48	9.038,10 90,38

2. Taksit tahsilatı gerçekleştiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı şu şekildedir:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.128,48	
588 FİNANSAL İCÂRE GELİRLERİ - T.P.		9.038,10
58802 KATILMA HESAPLARINA		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE		90,38
PRİMLER - T.P.		
38012 ÖDENECEK KATMA DEĞER		
VERGİSİ		
ABC A.Ş. 2.Taksit Tahsilatı		

Diğer taksitlerin tahsil edilmesi durumunda da muhasebe yevmiye kayıtları aynı şekilde gerçekleştirilmektedir.

d) Amortisman Kaydı

Katılım Bankası finansal icâre yöntemi ile kiraya verdiği makineyi bilançosundan çıkarmadığı için amortisman ayıracaktır. Makinin maliyet bedeli 250.000,00 TL ve ekonomik ömrü 10 yıl olduğu dikkate alınarak normal amortisman yöntemine göre 2020 yıl sonu amortisman tutarı 25.000,00 TL (250.000 / 10) olarak hesaplanmaktadır.

1. yıl amortisman kaydı şu şekildedir:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
850 AMORTİSMAN GİDERİ – T.P.	25.000,00	
85000 MENKULLER AMORTİSMANI		
256 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR - T.P.		25.000,00
25600 MENKULLER AMORTİSMANI		
1. Yıl Amortisman Kaydı		

Sonraki yıllarda da aynı şekilde amortisman kaydı gerçekleştirilecektir.

4.7.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Finansal icâre yöntemi ile ilgili katılım bankaları tarafından sözleşmeye konu makinenin satın alınması ve müşteriye kiralanması aşamalarında TMS/TFRS ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Makinelerin Satın Alınması

Katılım bankası tarafından icâreye konu makinenin satın alınması aşamasında TMS/TFRS ile FFMS'ye göre gerçekleştirilen muhasebe yevmiye kayıtları karşılaştırmalı olarak aşağıda yer almaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR - T.P.	250.000,00	
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
260 PEŞİN ÖDENMİŞ VERGİLER - T.P.	2.500,00	
26003 İNDİRİLECEK KDV		
010 KASA		252.500,00
Finansal İcâreye Konu Makinelerin Satın Alınması		

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
250 MENKULLER - T.P.	250.000,00	
25000 KİRALANACAK MAKİNELER		
260 PEŞİN ÖDENMİŞ VERGİLER - T.P.	2.500,00	
26003 İNDİRİLECEK KDV		
010 KASA		252.500,00
Finansal İcâreye Konu Makinelerin Satın Alınması		

TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda sözleşmeye konu varlığa (makineye) ödenen bedel, direkt olarak kiralama işlemlerinden alacak olarak kayda alınırken; FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda bir varlık olarak muhasebeleştirilmektedir.

b) Makinelerin Müşteriye Kiralanması

Katılım bankası tarafından icâreye konu makinenin müşteriye kiralanması aşamasında TMS/TFRS ile FFMS'ye göre gerçekleştirilen muhasebe yevmiye kayıtları karşılaştırmalı olarak aşağıda yer almaktadır.

TMS/TFRS’ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR - T.P.	325.371,56	
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ - T.P.		75.371,56
20402 KATILMA HESAPLARINDAN		
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR - T.P.		250.000,00
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
Finansal İcâreye Konu Makinelerin Müşteriye Kiralanması		

FFMS’ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
250 MENKULLER - T.P.	250.000,00	
25022 İCÂRE MÜNTEHİYE BİTTEMLİK MENKULLER		
250 MENKULLER - T.P.		250.000,00
25000 KİRALANACAK MAKİNELER		
Finansal İcâreye Konu Makinelerin Müşteriye Kiralanması		

TMS/TFRS’ye göre “Kiralama İşlemlerinden Alacak” olarak kaydedilen ve Finansal Tablolarda açıklanan ilgili varlık, FFMS’ye göre “İcâre Müntehiye Bittemlik Menkuller” olarak kaydedilmekte ve açıklanmaktadır. TMS/TFRS ye göre bu varlık kâr payı gelirlerini de içeren bir tutarda kaydedilirken, FFMS’de kiralanın makinenin maliyetine eşit tutarda kaydedilmektedir. Bunun sonucu olarak, FFMS’de “Kazanılmamış Finansal Kiralama Geliri” hesabı yoktur. Çünkü kira ödemeleri anapara geri ödemesi ve kira geliri olarak ayrıştırılmamaktadır. Kira gelirleri birikimli olarak tahakkuk ettirilerek kazandıkça kayıtlara alınmaktadır. TMS/TFRS deki gibi kazanılmadan kayıtlara almak söz konusu değildir.

c) Finansal İcâre Taksitlerinin Tahsil Edilmesi

Finansal icâre taksitlerinin tahsil edilmesi aşamasında TMS/TFRS ile FFMS’ye göre gerçekleştirilen muhasebe yevmiye kayıtları karşılaştırmalı olarak aşağıda yer almaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.128,48	
202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR - T.P.		9.038,10
20200 FİNANSAL KİRALAMA ALACAKLARI		
202002 KATILMA HESAPLARINDAN		
20200219 ABC BAKLİYAT SAN. TİC. A.Ş.		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		90,38
38012 ÖDENECEK KATMA DEĞER VERGİSİ		
ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı		

FFMS'ye Göre:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.128,48	
588 FİNANSAL İCÂRE GELİRLERİ - T.P.		9.038,10
58802 KATILMA HESAPLARINA		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER - T.P.		90,38
38012 ÖDENECEK KATMA DEĞER VERGİSİ		
ABC A.Ş. 1.Taksit Tahsilatı		

TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda 202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR hesabı kullanılarak müşteriden alacak tahsilatı gerçekleştirilirken, FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda 588 FİNANSAL İCÂRE GELİRLERİ hesabı kullanılarak direk gelir kaydı yapılmaktadır.

d) Amortisman Kaydı

TMS/TFRS ve FFMS arasındaki önemli bir fark da TMS/TFRS de bulunmayan Amortisman Gideri ve Birikmiş Amortismanın FFMS de bulunmasıdır. TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda amortisman kaydı yapılmazken, FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda finansal icâreye konu varlık katılım bankası bilançosunda görülmeye devam ettiği için katılım bankası tarafından amortisman kaydı yapılmaktadır.

4.7.2. İcârede İşletmenin Muhasebe Kayıtları

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 8 İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik standardı sadece katılım bankasının muhasebe kayıtlarını kapsamaktadır. İşletmeye ait muhasebe kayıtları FFMS 8'de kapsam dışı bırakılmaktadır (FFMS 8, Paragraf 1).

Finansal icâre (İcâre Muntahiye Bittemlik) sözleşmesinde kiracı taraf olarak yer alan işletmenin muhasebe yevmiye kayıtları Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 16 Kiralamalar standardına göre yapılmaktadır.

a) Makinelerin Teslim Alınması

İşletme finansal icâre sözleşmesi kapsamında sözleşmeye konu makineleri teslim alarak kullanmaya başladığında aşağıdaki gibi muhasebe yevmiye kayıtları gerçekleştirilmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	250.000,00	
253.02 ELEME-ENTEGRE MAKİNELERİ		
302 ERTELENMİŞ FİN.KİR.BORÇ.MALİYETLERİ (-)	36.684,98	
402 ERTELENMİŞ FİN.KİR.BORÇ.MALİYETLERİ (-)	38.686,58	
301 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR		108.457,19
401 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR		216.914,37
Makinelerin Teslim Alınması		

Geri ödeme planında yer alan anapara tutarı toplamı (250.000,00 TL) 253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR hesabında; kâr payı tutarı toplamı (75.371,56 TL) vadelerine göre (dönemsellik gereği) 302 ve 402 ERTELENMİŞ FİN.KİR.BORÇ.MALİYETLERİ (-) hesaplarında; ödenecek kira tutarı toplamının KDV'den arındırılmış tutar toplamı (328.625,28 TL – 3.253,72 TL = 325.371,56 TL), anapara ve kâr payı tutarları toplamı, vadelerine göre (dönemsellik gereği) 301 ve 401 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR hesaplarında muhasebeleştirilmektedir.

b) Kira Taksitlerinin Ödenmesi

Finansal icâre sözleşmesi kapsamında kira taksitlerinin ödenmesi işlemine ait muhasebe yevmiye kayıtları aşağıdaki gibi gerçekleştirilmektedir.

1. Taksit ödendiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
301 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR	9.038,10	
191 İNDİRİLECEK KDV	90,38	
102 BANKALAR		9.128,48
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
1. Taksitin Ödenmesi		

2. Taksit ödendiğinde yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
301 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR	9.038,10	
191 İNDİRİLECEK KDV	90,38	
102 BANKALAR		9.128,48
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
2. Taksitin Ödenmesi		

Geri ödeme planında yer alan kira tutarları taksitleri 9.128,48 TL’dir. Söz konusu bu tutar anapara, kâr payı tutarı ve KDV’den oluşmaktadır. Her ay işletme tarafından ödenmesi gereken bu tutardan KDV tutarı düşüldüğünde ödenmesi gereken finansal kiralama taksitleri (9.128,48 TL – 90,38 TL) 9.038,10 TL’dir.

Diğer taksitlerin ödemelerinin gerçekleştirilmesi durumunda da aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtları gerçekleştirilmektedir.

c) Kâr Payı Ödemelerinin Gider Kaydedilmesi

Kira ödemeleri gerçekleştirildiğinde, kira ödeme tutarları içerisinde yer alan, ödenen kâr payı tutarları giderleştirilmektedir.

Geri ödeme planında ilk taksit için ödenen kâr payı tutarı 3.750,00 TL’dir. 1. Taksit ödendiğinde geri ödeme planında yer alan kâr payı tutarına ilişkin yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı:

01.02.2020	BORÇ	ALACAK
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	3.750,00	
780.06 İCÂRE KÂR PAYI		
302 ERTELENMİŞ FİN.KİR.BORÇ.MALİYETLERİ (-)		3.750,00
1. Taksit Kâr Payı Ödemesinin Gider Kaydedilmesi		

Geri ödeme planında 2. taksit için ödenen kâr payı tutarı 3.670,68 TL’dir. 2. Taksit ödendiğinde geri ödeme planında yer alan kâr payı tutarına ilişkin yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı:

01.03.2020	BORÇ	ALACAK
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	3.670,68	
780.06 İCÂRE KÂR PAYI		
302 ERTELENMİŞ FİN.KİR.BORÇ.MALİYETLERİ (-)		3.670,68
2. Taksit Kâr Payı Ödemesinin Gider Kaydedilmesi		

Her ay ödenen taksitlerin geri ödeme planında yer alan kâr payı tutarları finansman gideri olarak muhasebeleştirilmektedir.

d) Dönem Sonu Aktarım Kaydı

Dönem sonlarında dönemsellik kavramı gereği uzun vadeli hesapların sonraki yılda kısa vadeye denk gelen tutarları kısa vadeli hesaplara aktarılmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
302 ERTELENMİŞ FİN.KİR.BORÇ.MALİYETLERİ (-)	27.222,04	
401 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR	108.457,19	
402 ERTELENMİŞ FİN.KİR.BORÇ.MALİYETLERİ (-)		27.222,04
301 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR		108.457,19
Dönem Sonu Aktarım Kaydı		

Sonraki yılın dönem sonunda da aynı şekilde kayıt gerçekleştirileceği unutulmamalıdır.

e) Amortisman Kaydı

Makinelerin ekonomik ömrü 10 yıl olarak belirtilmiştir. Makinelerin hurda değeri yoktur. Normal amortisman yöntemine göre (250.000,00 TL / 10 Yıl) 25.000,00 TL amortisman kaydı yapılması gerekmektedir.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	25.000,00	
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)		25.000,00
257.01 ELEME-ENTEGRE MAKİNELERİ		
Amortisman Kaydı		

Sonraki yıllarda da aynı tutar üzerinden (25.000,00 TL) dönem sonlarında amortisman kaydı yapılmaktadır.

4.8. SELEM MUHASEBE UYGULAMASI

Katılım bankaları tarafından çok kullanılmayan bir katılım finans ürünü olan selem yönteminin muhasebe süreci katılım bankaları ve işletmeler açısından aşağıda yer alan örnek uygulamalarda ele alınmaktadır. Ayrıca TMS/TFRS ve FFMS kayıtları da ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Katılım finans ürünlerine ilişkin doğrudan TMS/TFRS bulunmamakla birlikte selem muhasebe kayıtları TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardına göre gerçekleştirilmektedir. FFMS 7 Selem ve Alt Selem standardı ise doğrudan selem yöntemi için yayınlanan bir standarttır.

Örnek Uygulama 1 (Selem)

KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi 01.01.2020 tarihinde ABC Tarım A.Ş. işletmesi ile 01.11.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile 100.000 Kg 1. Derece Anadolu Kırmızı Sert Buğday kilogram fiyatı % 1 KDV dâhil 1,80 TL'den toplam 180.000 TL peşin ödeyerek selem sözleşmesi düzenlemiştir.

Örnek Uygulama 2 (Alt Selem)

KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi 01.01.2020 tarihinde DEF Tarım A.Ş. işletmesi ile 01.11.2020 tarihinde teslim etmek koşulu ile 100.000 Kg 1. Derece Anadolu Kırmızı Sert Buğday kilogram fiyatı % 1 KDV dâhil 1,85 TL'den toplam 185.000 TL peşin tahsil ederek (alt) selem sözleşmesi düzenlemiştir.

Örnek Uygulamalarla İlgili Açıklama

Örnek Uygulama 1'de katılım bankası selem sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olurken, Örnek Uygulama 2'de katılım bankası (alt) selem sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmaktadır. Söz konusu selem ve alt selem sözleşmeleri kapsamında katılım bankası iki selem sözleşmesi arasındaki fark kadar (5.000,00 TL) kâr elde etmektedir.

Katılım bankası Örnek Uygulama 1'de gerçekleştirdiği peşin ödemeye (180.000 TL) mukabil, ABC Tarım A.Ş.'ye ait 300.000,00 TL değerinde bir gayrimenkulü ipotek olarak almıştır.

Örnek Uygulama 1'de ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamında vade tarihinde sözleşmeye konu malı (100.000 Kg buğdayı) piyasadan kilogramı % 1 KDV dâhil 1,90 TL'den satın alarak katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmiştir. Uygulamada selem sözleşmesi genellikle tarım üreticileriyle düzenlenmektedir.

İki selem sözleşmesi (selem ve alt selem) düzenlemek sureti ile katılım bankası sözleşmeye konu malın tedariki, depolanması, pazarlanması vb. problemleri ile karşılaşmamıştır.

Selem sözleşmeleri ile üç tarafta fayda sağlamaktadır. Katılım bankası kâr etmekte, ABC Tarım A.Ş. elde ettiği finansmanla ihtiyaçlarını karşılama imkânına sahip olmakta, DEF Tarım A.Ş. atıl fonlarını (fazla parasını) değerlendirerek daha ucuza ürün alarak daha fazla gelir elde etme imkânına sahip olmaktadır.

4.8.1. Selemde Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları

Katılım bankasına ait muhasebe kayıtları yapılırken önce mevcut uygulama olan TMS/TFRS'ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilecek daha sonra da FFMS'ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilecektir.

4.8.1.1 Selemde Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Selem yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

010 KASA: Ülkemizde tedavülde bulunan banknot ve madeni paraların yatırılmasından veya çekilmesinden kaynaklanan işlemlerin kaydedildiği bir hesaptır. Kasa mevcudu yalnızca Türk parası değerlerden oluşur. Kasaya girişler hesaba borç, kasadan çıkışlar ise alacak olarak kaydedilir. Bu hesap aktif nitelikli olup, bakiyesi Türk parası mevcudunu gösterir.

KISA VADELİ KREDİLER: Bir yıldan kısa vadeli krediler 110'dan 129'a kadar olan kısa vadeli kredilere ilişkin defteri kebir hesaplarında izlenir. Vadenin uzatılması nedeniyle kalan vadesi bir yılın üstüne çıkan krediler orta ve uzun vadeli kredilere ilişkin hesaplara aktarılır.

TİCARİ KURULUŞLAR: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili düzenlemesinde belirtilen ticari kuruluşlar özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

390 MUHTELİF BORÇLAR: Katılım bankalarında alacaklı veya borçlu cari hesabı bulunmayan müşteri veya üçüncü şahısların katılım bankalarından olan alacakları ile katılım bankalarınca kullandırılan nakdi ve gayrinakdi kredilerin nakdi teminatı olarak alınan paraların, türev finansal araçlar için alınan teminatlar ile diğer borçların izlendiği pasif nitelikli bir hesaptır. Veraset yoluyla devredilecek özel cari hesaplar/katılma hesapları ile hacizli özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenemez.

KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI: Kısa vadeli kredilerden alınan kâr payları 510'dan 529'a, orta ve uzun vadeli kredilerden alınan kâr payları ise 530'dan 549'a kadar olan hesaplarda izlenir. Bu hesaplar, kredilerdeki tasnife paralel olarak düzenlenmiştir.

984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR: Katılım bankalarına saklanmak veya üzerinde işlem yapılmak amacıyla bırakılan kıymetler ile katılım bankalarına kredi ve diğer işlemler nedeniyle rehnedilen veya ipotek verilen kıymetlerin, sahipleri açısından izlendiği bir hesaptır. Hesap 982 Emanet ve Rehinli Kıymetler – T.P. hesabı ile karşılıklı çalışır.

Katılım bankası selem sözleşmelerinde Örnek Uygulama 1'de alıcı taraf, Örnek Uygulama 2'de ise satıcı taraf olarak yer almaktadır. Katılım bankası iki farklı işletme ile iki bağımsız selem sözleşmesi düzenlemek sureti ile bir sözleşmeden ileri tarihte edineceği malı diğer sözleşme ile satmaktadır.

4.8.1.1.1. Örnek Uygulama 1 (Selem)

Örnek Uygulama 1 hatırlanacak olursa; katılım bankası ABC Tarım A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde selem sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş 100.000 Kg buğdayı % 1 KDV dâhil 180.000 TL'ye 01.11.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile peşin olarak satın almıştır. Sözleşmeye mukabil 300.000 TL değerinde bir gayrimenkulü ipotek olarak almıştır. Teslim tarihinde (01.11.2020) ABC Tarım A.Ş. sözleşmeye konu buğdayı katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) Selem Bedelinin İşletmeye Ödenmesi

Katılım bankası tarafından selem bedeli işletmenin hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 118112 KATILMA HESAPLARINDAN 11811219 ABC TARIM A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC TARIM A.Ş. ABC A.Ş.'ye Selem Bedeli Ödenmesi	180.000,00	180.000,00

Selem bedelinin nakit olarak ödenmesi durumunda 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR yerine 010 KASA hesabı kullanılmaktadır.

b) Gayrimenkul İpotek Alma Kaydı

Katılım bankası ödemiş olduğu selem bedeline mukabil işletmeye ait gayrimenkulü ipotek aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P. 98210 REHİNLİ KIYMETLER 982104 GAYRİMENKUL 984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P. Gayrimenkul Üzerine İpotek Konulması	300.000,00	300.000,00

c) Selem Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Alınması

Sözleşme vade tarihinde selem sözleşmesine mukabil ABC Tarım A.Ş.'nin sözleşmeye konu malı (buğdayı) katılım bankasının talimatı doğrultusunda alt selem sözleşmesine dayalı olarak DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmesi ile birlikte katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
390 MUHTELİF BORÇLAR - T.P. 39099 DİĞER MUHTELİF BORÇLAR 3909919 DEF TARIM A.Ş. 118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 118112 KATILMA HESAPLARINDAN 11811219 ABC TARIM A.Ş. 518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 51811 DİĞER MÜŞTERİLER – (ÖZEL) 518112 KATILMA HESAPLARINDAN ABC A.Ş.’nin DEF A.Ş.’ye Selem Malını Teslim Etmesi	185.000,00	180.000,00 5.000,00

Katılım bankası iki bağımsız selem sözleşmesi düzenleyerek buradaki selem sözleşmesinden alacağı sözleşmeye konu malı diğer (alt) selem sözleşmesi (Örnek Uygulama 2’de yer alan) ile satarak iki selem sözleşmesi arasındaki fark kadar (5.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk selem sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) selem sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (buğday) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC Tarım A.Ş. tarafından DEF Tarım A.Ş.’ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen tahsilat kaydı ile Örnek Uygulama 2’de gerçekleştirilen ödeme kaydı tek (aynı) kayıt olarak ortaya çıkmaktadır.

Not: Katılım bankasının alt selem sözleşmesi düzenlememiş olması varsayımıyla: Katılım bankasının selem sözleşmesine konu malı vade tarihinde teslim alarak piyasada 185.000,00 TL’ye satması durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydının aşağıdaki şekilde olması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA 118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 118112 KATILMA HESAPLARINDAN 11811219 ABC TARIM A.Ş. 518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 51811 DİĞER MÜŞTERİLER – (ÖZEL) 518112 KATILMA HESAPLARINDAN ABC A.Ş.’den Selem Malının Teslim Alınıp Piyasada Satılması	185.000,00	180.000,00 5.000,00

d) Gayrimenkul İpoteğinin Kaldırılması

ABC Tarım A.Ş. sözleşme kapsamındaki malları (buğdayı) katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim ettikten sonra sözleşme son bulmaktadır. Katılım bankası alacağını garantiye almak için almış olduğu ipoteği kaldırdığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P.	300.000,00	
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P.		300.000,00
98210 REHİNLİ KIYMETLER		
982104 GAYRİMENKUL		
Gayrimenkul Üzerindeki İpoteğin Kaldırılması		

4.8.1.1.2. Örnek Uygulama 2 (Alt Selem)

Örnek Uygulama 2 hatırlanacak olursa, katılım bankası DEF Tarım A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde (alt) selem sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş 100.000 Kg buğdayı % 1 KDV dâhil 185.000 TL'ye 01.11.2020 tarihinde teslim etmek koşulu ile peşin olarak satmıştır. Katılım bankası alıcı taraf olarak dâhil olduğu diğer selem sözleşmesindeki sözleşmeye konu malı bu (alt) selem sözleşmesi ile satmış olmaktadır. Teslim tarihinde (01.11.2020) ABC Tarım A.Ş. sözleşmeye konu buğdayı katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) Sözleşme Kapsamında Selem Bedelinin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası sözleşme kapsamında selem bedelini peşin olarak tahsil ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	185.000,00	
390 MUHTELİF BORÇLAR - T.P.		185.000,00
39099 DİĞER MUHTELİF BORÇLAR		
3909919 DEF TARIM A.Ş.		
DEF A.Ş.'den Selem Bedelinin Alınması		

b) Selem Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Edilmesi

Diğer selem sözleşmesine mukabil ABC Tarım A.Ş. tarafından sözleşmeye konu mal DEF Tarım A.Ş.'ye teslim edildiğinde katılım bankası bu (alt) selem sözleşmesindeki

yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaktadır. ABC Tarım A.Ş.'den DEF Tarım A.Ş.'ye mal (buğday) teslimatı yapıldığında katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
390 MUHTELİF BORÇLAR - T.P. 39099 DİĞER MUHTELİF BORÇLAR 3909919 DEF TARIM A.Ş.	185.000,00	
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 118112 KATILMA HESAPLARINDAN 11811219 ABC TARIM A.Ş.		180.000,00
518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 51811 DİĞER MÜŞTERİLER – (ÖZEL) 518112 KATILMA HESAPLARINDAN ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye Selem Malını Teslim Etmesi		5.000,00

Katılım bankası iki bağımsız selem sözleşmesi düzenleyerek buradaki selem sözleşmesinden borcu olan sözleşmeye konu malı diğer selem sözleşmesi (Örnek Uygulama 1'de yer alan) ile satın alarak iki selem sözleşmesi arasındaki fark kadar (5.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk selem sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) selem sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (buğday) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC Tarım A.Ş. tarafından DEF Tarım A.Ş.'ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen ödeme kaydı ile Örnek Uygulama 1'de gerçekleştirilen tahsilat kaydı tek (aynı) kayıt olarak ortaya çıkmaktadır.

Not: Katılım bankasının diğer selem sözleşmesini düzenlememiş olması ya da sözleşmeye konu malın ABC Tarım A.Ş. tarafından teslim edilmemiş olması varsayımıyla: Katılım bankasının selem sözleşmesine konu malı vade tarihinde piyasadan 185.000,00 TL'ye satın alarak DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydının aşağıdaki şekilde olması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
390 MUHTELİF BORÇLAR - T.P. 39099 DİĞER MUHTELİF BORÇLAR 3909919 DEF TARIM A.Ş.	185.000,00	
010 KASA Selem Malının Piyasadan Satın Alınarak Teslim Edilmesi		185.000,00

4.8.1.2. Selemde Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Katılım bankası selem sözleşmelerinde Örnek Uygulama 1'de alıcı taraf, Örnek Uygulama 2'de ise satıcı taraf olarak yer almaktadır. Katılım bankası iki farklı işletme ile iki bağımsız selem sözleşmesi düzenlemek sureti ile bir sözleşmeden ileri tarihte edineceği malı diğer sözleşme ile satmaktadır.

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 7 Selem ve Alt Selem 7. Paragrafta Selem finansmanı işlemleri katılım bankasının finansal tablolarında "Selem Finansmanı" başlığı altında sunulur denilmektedir. Ayrıca 8. Paragrafta Alt Selem işlemleri katılım bankasının finansal tablolarında "Alt Selem" başlığı altında bir yükümlülük olarak sunulur denilmektedir.

Selem ve alt selem işlemleri ile ilgili olarak Tekdüzen Hesap Planında boş olan 236 SELEM FİNANSMANI, 310 ALT SELEM ve 506 KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI hesaplarının kullanılması önerilir.

4.8.1.2.1. Örnek Uygulama 1 (Selem)

Örnek Uygulama 1 hatırlanacak olursa; katılım bankası ABC Tarım A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde selem sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş 100.000 Kg buğdayı % 1 KDV dâhil 180.000 TL'ye 01.11.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile peşin olarak satın almıştır. Sözleşmeye mukabil 300.000 TL değerinde bir gayrimenkulü ipotek olarak almıştır. Teslim tarihinde (01.11.2020) ABC Tarım A.Ş. sözleşmeye konu buğdayı katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) Selem Bedelinin İşletmeye Ödenmesi

Katılım bankası tarafından selem bedeli işletmenin hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
236 SELEM FİNANSMANI - T.P. 23611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 236112 KATILMA HESAPLARINDAN 23611219 ABC TARIM A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC TARIM A.Ş. ABC A.Ş.'ye Selem Bedeli Ödenmesi	180.000,00	180.000,00

b) Gayrimenkul İpotek Alma Kaydı

Katılım bankası ödemiş olduğu selem bedeline mukabil işletmeye ait gayrimenkulü ipotek aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P. 98210 REHİNLİ KIYMETLER 982104 GAYRİMENKUL 984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P. Gayrimenkul Üzerine İpotek Konulması	300.000,00	300.000,00

c) Selem Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Alınması

Sözleşme vade tarihinde selem sözleşmesine mukabil ABC Tarım A.Ş.'nin sözleşmeye konu malı (buğdayı) katılım bankasının talimatı doğrultusunda DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmesi ile birlikte katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
310 ALT SELEM - T.P. 31019 DEF TARIM A.Ş. 236 SELEM FİNANSMANI - T.P. 23611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 236112 KATILMA HESAPLARINDAN 23611219 ABC TARIM A.Ş. 506 KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI - T.P. 50611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL) 506112 KATILMA HESAPLARINA ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye Selem Malını Teslim Etmesi	185.000,00	180.000,00 5.000,00

Katılım bankası iki bağımsız selem sözleşmesi düzenleyerek buradaki selem sözleşmesinden alacağı sözleşmeye konu malı diğer (alt) selem sözleşmesi (Örnek Uygulama 2’de yer alan) ile satarak iki selem sözleşmesi arasındaki fark kadar (5.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk selem sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) selem sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (buğday) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC Tarım A.Ş. tarafından DEF Tarım A.Ş.’ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen tahsilat kaydı ile Örnek Uygulama 2’de gerçekleştirilen ödeme kaydı tek (aynı) kayıt olarak ortaya çıkmaktadır.

Not: Katılım bankasının alt selem sözleşmesi düzenlememiş olması varsayımıyla: Katılım bankasının selem sözleşmesine konu malı vade tarihinde teslim alarak piyasada 185.000,00 TL’ye satması durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydının aşağıdaki şekilde olması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	185.000,00	
236 SELEM FİNANSMANI - T.P.		180.000,00
23611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
236112 KATILMA HESAPLARINDAN		
23611219 ABC TARIM A.Ş.		
506 KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI		5.000,00
- T.P.		
50611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL)		
506112 KATILMA HESAPLARINA		
ABC A.Ş.’den Selem Malının Teslim Alınıp Piyasada Satılması		

d) Gayrimenkul İpoteğinin Kaldırılması

ABC Tarım A.Ş. sözleşme kapsamındaki malları (buğdayı) katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.’ye teslim ettikten sonra sözleşme son bulmaktadır. Katılım bankası alacağını garantiye almak için almış olduğu ipoteği kaldırdığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P.	300.000,00	
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER		300.000,00
- T.P.		
98210 REHİNLİ KIYMETLER		
982104 GAYRİMENKUL		
Gayrimenkul Üzerindeki İpoteğin Kaldırılması		

4.8.1.2.2. Örnek Uygulama 2 (Alt Selem)

Örnek Uygulama 2 hatırlanacak olursa; katılım bankası DEF Tarım A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde (alt) selem sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş 100.000 Kg buğdayı % 1 KDV dâhil 185.000 TL'ye 01.11.2020 tarihinde teslim etmek koşulu ile peşin olarak satmıştır. Katılım bankası alıcı taraf olarak dahil olduğu diğer selem sözleşmesindeki sözleşmeye konu malı bu (alt) selem sözleşmesi ile satmış olmaktadır. Teslim tarihinde (01.11.2020) ABC Tarım A.Ş. sözleşmeye konu buğdayı katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) Sözleşme Kapsamında Selem Bedelinin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası sözleşme kapsamında selem bedelini peşin olarak tahsil ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	185.000,00	
310 ALT SELEM - T.P.		185.000,00
31019 DEF TARIM A.Ş.		
DEF A.Ş.'den Selem Bedelinin Alınması		

b) Selem Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Edilmesi

Diğer selem sözleşmesine mukabil ABC Tarım A.Ş. tarafından sözleşmeye konu mal DEF Tarım A.Ş.'ye teslim edildiğinde katılım bankası bu (alt) selem sözleşmesindeki yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaktadır. ABC Tarım A.Ş.'den DEF Tarım A.Ş.'ye mal (buğday) teslimatı yapıldığında katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
310 ALT SELEM - T.P.	185.000,00	
31019 DEF TARIM A.Ş.		
236 SELEM FİNANSMANI - T.P.		180.000,00
23611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)		
236112 KATILMA HESAPLARINDAN		
23611219 ABC TARIM A.Ş.		
506 KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI		5.000,00
- T.P.		
50611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL)		
506112 KATILMA HESAPLARINA		
ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye Selem Malını Teslim Etmesi		

Katılım bankası iki bağımsız selem sözleşmesi düzenleyerek buradaki selem sözleşmesinden borcu olan sözleşmeye konu malı diğer selem sözleşmesi (Örnek Uygulama 1’de yer alan) ile satın alarak iki selem sözleşmesi arasındaki fark kadar (5.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk selem sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) selem sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (buğday) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC Tarım A.Ş. tarafından DEF Tarım A.Ş.’ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen ödeme kaydı ile Örnek Uygulama 1’de gerçekleştirilen tahsilat kaydı tek (aynı) kayıt olarak karşımıza çıkmaktadır.

Not: Katılım bankasının diğer selem sözleşmesini düzenlememiş olması ya da sözleşmeye konu malın ABC Tarım A.Ş. tarafından teslim edilmemiş olması varsayımıyla: Katılım bankasının selem sözleşmesine konu malı vade tarihinde piyasadan 185.000,00 TL’ye satın alarak DEF Tarım A.Ş.’ye teslim etmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydının aşağıdaki şekilde olması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
310 ALT SELEM - T.P.	185.000,00	
31019 DEF TARIM A.Ş.		
010 KASA		185.000,00
Selem Malının Piyasadan Satın Alınarak Teslim Edilmesi		

4.8.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Örnek Uygulama 1’de katılım bankası tarafından selem bedelinin işletmeye ödenmesi ve selem sözleşmesi kapsamında sözleşmeye konu malın teslim alınması aşamalarında TMS/TFRS’lere ve FFMS’ye göre yapılan muhasebe yevmiye kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Selem Bedelinin İşletmeye Ödenmesi

Katılım bankası tarafından selem bedelinin işletmeye ödenmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS’lere ve FFMS’lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 118112 KATILMA HESAPLARINDAN 11811219 ABC TARIM A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC TARIM A.Ş. ABC A.Ş.'ye Selem Bedeli Ödenmesi	180.000,00	180.000,00

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
236 SELEM FİNANSMANI - T.P. 23611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 236112 KATILMA HESAPLARINDAN 23611219 ABC TARIM A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC TARIM A.Ş. ABC A.Ş.'ye Selem Bedeli Ödenmesi	180.000,00	180.000,00

118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER ana hesabı yerine 236 SELEM FİNANSMANI hesabı kullanılmak suretiyle selem yönteminin özü daha iyi yansıtılmaktadır.

b) Selem Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Alınması

Katılım bankası tarafından selem sözleşmesine konu malın teslim alınması işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
390 MUHTELİF BORÇLAR - T.P. 39099 DİĞER MUHTELİF BORÇLAR 3909919 DEF TARIM A.Ş. 118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11811 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 118112 KATILMA HESAPLARINDAN 11811219 ABC TARIM A.Ş. 518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 51811 DİĞER MÜŞTERİLER – (ÖZEL) 518112 KATILMA HESAPLARINDAN ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye Selem Malını Teslim Etmesi	185.000,00	180.000,00 5.000,00

FFMS'ye Göre:

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
310 ALT SELEM - T.P. 31019 DEF TARIM A.Ş. 236 SELEM FİNANSMANI - T.P. 23611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 236112 KATILMA HESAPLARINDAN 23611219 ABC TARIM A.Ş. 506 KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI - T.P. 50611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL) 506112 KATILMA HESAPLARINA ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye Selem Malını Teslim Etmesi	185.000,00	180.000,00 5.000,00

Yapılan alt selem sözleşmesine dayalı olarak katılım bankasının yaptığı tahsilat, TFRS'de borç olarak (390 MUHTELİF BORÇLAR) FFMS'de ise alt selem adıyla (310 ALT SELEM) açılan hesapta yine borç kümesinde fakat özel adıyla kaydedilmektedir.

Örnek Uygulama 2'de katılım bankası tarafından selem bedelinin tahsil edilmesi ve selem sözleşmesi kapsamında sözleşmeye konu malın teslim edilmesi aşamalarında TMS/TFRS'lere ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe yevmiye kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Selem Bedelinin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası tarafından selem sözleşmesi bedelinin tahsil edilmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

FFMS'ye Göre:

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
310 ALT SELEM - T.P. 31019 DEF TARIM A.Ş.	185.000,00	
236 SELEM FİNANSMANI - T.P. 23611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 236112 KATILMA HESAPLARINDAN 23611219 ABC TARIM A.Ş.		180.000,00
506 KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI - T.P. 50611 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL) 506112 KATILMA HESAPLARINA ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye Selem Malını Teslim Etmesi		5.000,00

4.8.2. Selemde İşletmenin Muhasebe Kayıtları

Örnek Uygulama 1'de ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesinde satıcı taraf olarak yer alırken, Örnek Uygulama 2'de DEF Tarım A.Ş. selem sözleşmesinde alıcı taraf olarak yer almaktadır.

4.8.2.1. Selemde İşletmenin Satıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları

Örnek Uygulama 1 hatırlanacak olursa; ABC Tarım A.Ş. 01.01.2020 tarihinde KLM Katılım Bankası ile gerçekleştirdiği selem sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş 100.000 Kg buğdayı % 1 KDV dâhil 180.000 TL'ye 01.11.2020 tarihinde teslim etmek koşulu ile peşin olarak satmıştır. Sözleşmeye mukabil 300.000 TL değerinde bir gayrimenkulünü ipotek olarak vermiştir. Teslim tarihinde (01.11.2020) sözleşmeye konu buğdayı piyasadan % 1 KDV dâhil 190.000 TL'den peşin satın alarak katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) Selem Sözleşmesi Kapsamında Katılım Bankasından Selem Bedelinin Tahsil Edilmesi

ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamında sözleşme bedelini katılım bankasından nakit olarak tahsil ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR 102.01 KLM KATILIM BANKASI 340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI 340.19 SELEM SÖZLEŞMESİ Selem Sözleşmesi Bedelinin Tahsil Edilmesi	180.000,00	180.000,00

340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI hesabı yerine TFRS 15’de ifade edilen SÖZLEŞME YÜKÜMLÜLÜĞÜ hesabı oluşturularak kullanılabilmektedir. KGK tarafından yayınlanan “Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı” incelendiğinde de 340 DEVAM EDEN İNŞA (TAAHHÜT) SÖZLEŞMELERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER hesabı oluşturulduğu görülmektedir.

Ayrıca 340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI hesabı yerine 380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER hesabının kullanılması da tercih edilmektedir (Arzova ve Şahin, 2019b: 43). Ancak gelecek aylara ait gelirler hesabı daha çok kira geliri gibi gelecek dönemlere ilgilendiren gelirlerin peşin tahsil edilmesinde kullanıldığı için çalışmada 340 numaralı hesabın kullanılması tercih edilmiştir.

b) Sözleşme Kapsamında Katılım Bankasına İpotek Verilmesi

ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamında gayrimenkulünü katılım bankasına ipotek verdiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
900 NAZIM HESAPLAR 900.01 VERİLEN İPOTEKLER 900.01.19 KLM KATILIM BANKASI 901 NAZIM HESAPLAR 901.01 VERİLEN İPOTEKLER 901.19 KLM KATILIM BANKASI Sözleşme Kapsamında Katılım Bankasına İpotek Verilmesi	300.000,00	300.000,00

c) Buğdayın Satın Alınması

ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamında teslim etmesi gereken buğdayı piyasadan satın aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
153 TİCARİ MALLAR	188.118,81	
153.01 BUĞDAY		
191 İNDİRİLECEK KDV	1.881.19	
100 KASA		190.000,00
Selem Sözleşmesi Malının Piyasadan Satın Alınması		

d) Selem Sözleşmesi Kapsamında Malın Teslim Edilmesi

ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamında teslim etmesi gereken buğdayı piyasadan satın aldıktan sonra katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	180.000,00	
340.19 SELEM SÖZLEŞMESİ		
600 YURTIÇİ SATIŞLAR		178.217,82
391 HESAPLANAN KDV		1.782,18
Selem Sözleşmesi Malının Teslim Edilmesi		

e) İpoteğin Kaldırılması

ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirdiğinde, selem sözleşmesine konu malı katılım bankasının talimatı ile DEF Tarım A.Ş.'ye teslim ettiğinde, katılım bankası tarafından ipotek kaldırılmaktadır. İpotek kaldırıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
901 NAZIM HESAPLAR	300.000,00	
901.01 VERİLEN İPOTEKLER		
901.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
900 NAZIM HESAPLAR		300.000,00
900.01 VERİLEN İPOTEKLER		
900.19 KLM KATILIM BANKASI		
İpoteğin Kaldırılması		

f) Maliyet Kaydı

ABC Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamında teslim etmesi gereken sözleşmeye konu malı piyasadan satın alarak teslim ettiğinde malın maliyetine ilişkin aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ (-)	188.118,81	
153 TİCARİ MALLAR		188.118,81
153.01 BUĞDAY		
Maliyet Kaydı		

İşletmenin gelir tablosu incelendiğinde:

BRÜT SATIŞLAR **178.217,82**

600 Yurtiçi Satışlar 178.217,82

SATIŞLARIN MALİYETİ(-) **(188.118,81)**

621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-) (188.118,81)

BRÜT SATIŞ KÂRI VEYA ZARARI **(9.900,99)**

ABC Tarım A.Ş. Selem sözleşmesi kapsamında 9.900,99 TL zarara katlanmaktadır. Ancak sözleşme günündeki nakit (finansman) ihtiyacını da karşılamış olmaktadır. O günkü nakit sıkıntısını gidermek adına 9.900,99 TL zarara razı olmaktadır.

4.8.2.2. Selemde İşletmenin Alıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları

Örnek Uygulama 2 hatırlanacak olursa; DEF Tarım A.Ş. 01.01.2020 tarihinde KLM Katılım Bankası ile gerçekleştirdiği selem sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş 100.000 Kg buğdayı % 1 KDV dâhil 185.000 TL'ye 01.11.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile peşin olarak satın almıştır. Teslim tarihinde (01.11.2020) sözleşmeye konu buğdayı katılım bankasının talimatı ile ABC Tarım A.Ş.'den teslim almıştır.

a) Selem Sözleşmesi Kapsamında Katılım Bankasına Selem Bedelinin Ödenmesi

DEF Tarım A.Ş. selem sözleşmesi kapsamında sözleşme bedelini peşin olarak katılım bankasına ödediğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI 159.19 SELEM SÖZLEŞMESİ 102 BANKALAR 102.01 KLM KATILIM BANKASI Selem Sözleşmesi Bedelinin Ödenmesi	185.000,00	185.000,00

b) Selem Sözleşmesi Kapsamında Malın Teslim Alınması

DEF Tarım A.Ş. sözleşme kapsamında vade tarihinde sözleşmeye konu malı katılım bankasının talimatı ile ABC Tarım A.Ş.'den teslim aldığı aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.11.2020	BORÇ	ALACAK
153 TİCARİ MALLAR 153.01 BUĞDAY 191 İNDİRİLECEK KDV 159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI 159.19 SELEM SÖZLEŞMESİ Selem Sözleşmesi Malının Teslim Alınması	183.168,32 1.831,68	185.000,00

4.9. İSTİSNÂ MUHASEBE UYGULAMASI

Katılım bankaları tarafından çok kullanılmayan bir katılım finans ürünü olan istisnâ yönteminin muhasebe süreci katılım bankaları ve işletmeler açısından aşağıda yer alan örnek uygulamalarda ele alınmaktadır. Ayrıca TMS/TFRS ve FFMS kayıtları da ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Katılım finans ürünlerine ilişkin doğrudan TMS/TFRS bulunmamakla birlikte istisnâ muhasebe kayıtları TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 9 Finansal Araçlar ve TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standartlarına göre gerçekleştirilmektedir. FFMS 10 İstisnâ ve Alt İstisnâ standardı ise doğrudan istisnâ yöntemi için yayınlanan bir standarttır.

Örnek Uygulama 1 (İstisnâ)

KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi 01.01.2020 tarihinde ABC İnşaat A.Ş. işletmesi ile 01.12.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile özellikleri belirlenmiş bir dükkânı satın almak için % 1 KDV dâhil 1.500.000 TL peşin ödeyerek istisnâ sözleşmesi düzenlemiştir.

Örnek Uygulama 2 (Alt İstisnâ)

KLM Katılım Bankası Çorum Şubesi 01.01.2020 tarihinde DEF Gıda A.Ş. işletmesi ile 01.12.2020 tarihinde teslim etmek koşulu ile özellikleri belirlenmiş bir dükkânı % 1 KDV dâhil 1.600.000 TL'ye 100.000 TL'si peşin, kalanı teslim tarihinde (vadeli) tahsil etmek üzere (alt) istisnâ sözleşmesi düzenlemiştir.

Örnek Uygulamalarla İlgili Açıklama

Örnek Uygulama 1'de katılım bankası istisnâ sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olurken, Örnek Uygulama 2'de katılım bankası (alt) istisnâ sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmaktadır. Katılım bankası ilk sözleşmede ödemeyi peşin yaparken ikinci (alt) sözleşmede tahsilatı büyük oranda vadeli gerçekleştirmektedir. Söz konusu istisnâ ve alt istisnâ sözleşmeleri kapsamında katılım bankası iki istisnâ sözleşmesi arasındaki fark kadar (100.000,00 TL) kâr elde etmektedir.

Katılım bankası Örnek Uygulama 1'de gerçekleştirdiği peşin ödemeye (1.500.000 TL) mukabil, ABC İnşaat A.Ş.'ye ait 2.500.000,00 TL değerinde bir gayrimenkulü ipotek olarak almıştır.

Örnek Uygulama 1'de ABC İnşaat A.Ş. istisnâ sözleşmesi kapsamında vade tarihinde sözleşmeye konu eseri (dükkânı) tamamlayarak katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.'ye teslim etmiştir.

İki istisnâ sözleşmesi (istisnâ ve alt istisnâ) düzenlemek sureti ile katılım bankası sözleşmeye konu malın (eserin) tedariki, pazarlanması vb. problemleri ile karşılaşmamıştır.

Burada üç tarafta fayda sağlamaktadır. Katılım bankası kâr etmekte, ABC İnşaat A.Ş. elde ettiği finansmanla inşaatını tamamlama imkânına sahip olmakta, DEF Gıda A.Ş. satış mağazası olarak kullanmak için istediği konumda ve özelliklerde bir dükkânı satın alma imkânına sahip olmaktadır.

FFMS 10 İstisnâ ve Alt İstisnâ standardı ekinde yer alan uygulama örnekleri daha kapsamlı olmakla birlikte, çalışmanın uzamaması adına yukarıda yer alan örnek uygulama temel hatları ile kurgulanarak çözümlenmiştir.

4.9.1. İstisnâda Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları

Katılım bankasına ait muhasebe kayıtları yapılırken önce mevcut uygulama olan TMS/TFRS'ye göre daha sonra da FFMS'ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilecektir.

4.9.1.1. İstisnâda Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

İstisnâ yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

010 KASA: Ülkemizde tedavülde bulunan banknot ve madeni paraların yatırılmasından veya çekilmesinden kaynaklanan işlemlerin kaydedildiği bir hesaptır. Kasa mevcudu yalnızca Türk parası değerlerden oluşur. Kasaya girişler hesaba borç, kasadan çıkışlar ise alacak olarak kaydedilir. Bu hesap aktif nitelikli olup, bakiyesi Türk parası mevcudunu gösterir.

KISA VADELİ KREDİLER: Bir yıldan kısa vadeli krediler 110'dan 129'a kadar olan kısa vadeli kredilere ilişkin defteri kebir hesaplarında izlenir. Vadenin uzatılması nedeniyle kalan vadesi bir yılın üstüne çıkan krediler orta ve uzun vadeli kredilere ilişkin hesaplara aktarılır.

278 MUHTELİF ALACAKLAR: Katılım bankasına kredi işlemleri dışında, kredi alacağının temlik edilmesi işlemleri dâhil olmak üzere, diğer işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak katılım bankası nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve kuruluşların borçları ile türev finansal araçlar için verilen teminatlar ile diğer alacakların takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

TİCARİ KURULUŞLAR: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili düzenlemesinde belirtilen ticari kuruluşlar özel cari hesaplar/katılma hesapları bu hesapta izlenir.

KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI: Kısa vadeli kredilerden alınan kâr payları 510'dan 529'a, orta ve uzun vadeli kredilerden alınan kâr payları ise 530'dan 549'a kadar olan hesaplarda izlenir. Bu hesaplar, kredilerdeki tasnife paralel olarak düzenlenmiştir.

984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR: Katılım bankalarına saklanmak veya üzerinde işlem yapılmak amacıyla bırakılan kıymetler ile katılım bankalarına kredi ve diğer işlemler nedeniyle rehnedilen veya ipotek verilen kıymetlerin, sahipleri açısından izlendiği bir hesaptır. Hesap 982 Emanet ve Rehinli Kıymetler – T.P. hesabı ile karşılıklı çalışır.

Katılım bankası istisnâ sözleşmelerinde Örnek Uygulama 1’de alıcı taraf, Örnek Uygulama 2’de ise satıcı taraf olarak yer almaktadır. Katılım bankası iki farklı işletme ile iki bağımsız istisnâ sözleşmesi düzenlemek sureti ile bir sözleşmeden ileri tarihte edineceği malı (eseri) diğer sözleşme ile satmaktadır.

4.9.1.1.1. Örnek Uygulama 1 (İstisnâ)

Örnek Uygulama 1 hatırlanacak olursa; katılım bankası ABC İnşaat A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde istisnâ sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş dükkânı % 1 KDV dâhil 1.500.000 TL’ye 01.12.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile peşin olarak satın almıştır. Sözleşmeye mukabil 2.500.000 TL değerinde bir gayrimenkulü ipotek olarak almıştır. Teslim tarihinde (01.12.2020) ABC İnşaat A.Ş. sözleşmeye konu dükkânı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.’ye teslim etmiştir.

a) İstisnâ Bedelinin İşletmeye Ödenmesi

Katılım bankası tarafından istisnâ bedeli işletmenin hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P. 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR 2789919 ABC İNŞAAT A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC İNŞAAT A.Ş. ABC A.Ş.’ye İstisnâ Bedeli Ödenmesi	1.500.000,00	1.500.000,00

b) Gayrimenkul İpotek Alma Kaydı

Katılım bankası ödemiş olduğu istisnâ bedeline mukabil işletmeye ait gayrimenkulü ipotek aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P. 98210 REHİNLİ KIYMETLER 982104 GAYRİMENKUL	2.500.000,00	
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P. Gayrimenkul Üzerine İpotek Konulması		2.500.000,00

c) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Alınması

Sözleşme vade tarihinde istisnâ sözleşmesine mukabil ABC İnşaat A.Ş.'nin sözleşmeye konu malı (dükkânı) katılım bankasının talimatı doğrultusunda DEF Gıda A.Ş.'ye teslim etmesi ile birlikte katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11830 TAKSİTLİ TİCARİ KREDİLER 118300 İŞYERİ KREDİLERİ 1183002 KATILIM HESAPLARINDAN 118300219 DEF GIDA A.Ş.	1.600.000,00	
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P. 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR 2789919 ABC İNŞAAT A.Ş.		1.500.000,00
518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P. 51811 DİĞER MÜŞTERİLER – (ÖZEL) 518112 KATILMA HESAPLARINDAN ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye İstisnâ Malını Teslim Etmesi		100.000,00

Katılım bankası iki bağımsız istisnâ sözleşmesi düzenleyerek buradaki istisnâ sözleşmesinden alacağı sözleşmeye konu malı diğer (alt) istisnâ sözleşmesi (Örnek Uygulama 2'de yer alan) ile satarak iki istisnâ sözleşmesi arasındaki fark kadar (100.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk istisnâ sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) istisnâ sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (dükkân) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC İnşaat A.Ş. tarafından DEF Gıda A.Ş.'ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış

olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen tahsilat kaydı ile Örnek Uygulama 2’de gerçekleştirilen ödeme kaydı tek (aynı) kayıt olarak ortaya çıkmaktadır.

d) Gayrimenkul İpoteğinin Kaldırılması

ABC İnşaat A.Ş. sözleşme kapsamındaki dükkânı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.’ye teslim ettikten sonra sözleşme son bulmaktadır. Katılım bankası alacağını garantiye almak için almış olduğu ipoteği kaldırdığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P.	2.500.000,00	
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P.		2.500.000,00
98210 REHİNLİ KIYMETLER 982104 GAYRİMENKUL Gayrimenkul Üzerindeki İpoteğin Kaldırılması		

4.9.1.1.2. Örnek Uygulama 2 (Alt İstisnâ)

Örnek Uygulama 2 hatırlanacak olursa; katılım bankası DEF Gıda A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde (alt) istisnâ sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş dükkânı % 1 KDV dâhil 1.600.000 TL’ye 01.12.2020 tarihinde teslim etmek koşulu ile 100.000 TL’si peşin kalanı teslim tarihinde (vadeli) tahsil edilmek üzere satmıştır. Katılım bankası alıcı taraf olarak dâhil olduğu diğer istisnâ sözleşmesindeki sözleşmeye konu malı bu (alt) istisnâ sözleşmesi ile satmış olmaktadır. Teslim tarihinde (01.12.2020) ABC İnşaat A.Ş. sözleşmeye konu dükkânı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.’ye teslim etmiştir.

a) İstisnâ Bedelinin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası sözleşme kapsamında istisnâ bedelini bir kısmını (100.000 TL) peşin olarak tahsil ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

Katılım bankası iki bağımsız istisnâ sözleşmesi düzenleyerek buradaki istisnâ sözleşmesinden borcu olan sözleşmeye konu malı diğer istisnâ sözleşmesi (Örnek Uygulama 1’de yer alan) ile satın alarak iki istisnâ sözleşmesi arasındaki fark kadar (100.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk istisnâ sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) istisnâ sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (dükkân) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC İnşaat A.Ş. tarafından DEF Gıda A.Ş.’ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen ödeme kaydı ile Örnek Uygulama 1’de gerçekleştirilen tahsilat kaydı tek (aynı) kayıt olarak ortaya çıkmaktadır.

4.9.1.2. İstisnâda Katılım Bankasının FFMS’ye Göre Muhasebe Kayıtları

Katılım bankası istisnâ sözleşmelerinde Örnek Uygulama 1’de alıcı taraf, Örnek Uygulama 2’de ise satıcı taraf olarak yer almaktadır. Katılım bankası iki farklı işletme ile iki bağımsız istisnâ sözleşmesi düzenlemek sureti ile bir sözleşmeden ileri tarihte edineceği malı (eseri) diğer sözleşme ile satmaktadır.

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 10 İstisnâ ve Alt İstisnâ 3. ve 32. Paragraflarda istisnâ ve alt istisnâ işlemlerinde katılım bankasının alıcı ya da satıcı taraf olması durumunda istisnâ sözleşmesi kapsamındaki maliyetleri finansal tablolarında “İstisnâ Maliyetleri” başlığı altında sunulur denilmektedir. Ayrıca 3. Paragrafta katılım bankasının satıcı (yüklenici) olduğu durumlarda alıcıya fatura edilen tutarlar, İstisnâ Alacakları hesabına borç, İstisnâ Hakedişleri hesabına alacak yazılır denilmektedir.

İstisnâ ve alt istisnâ işlemleri ile ilgili olarak Tekdüzen Hesap Planında boş olan 232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ, 234 İSTİSNÂ ALACAKLARI, 312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ ve 508 KISA VADELİ İSTİSNÂ KÂR PAYLARI hesaplarının kullanılması önerilir.

4.9.1.2.1. Örnek Uygulama 1 (İstisnâ)

Örnek Uygulama 1 hatırlanacak olursa; katılım bankası ABC İnşaat A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde istisnâ sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş dükkânı % 1 KDV dâhil 1.500.000 TL’ye 01.12.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile peşin olarak satın almıştır. Sözleşmeye mukabil 2.500.000 TL değerinde bir gayrimenkulü ipotek olarak almıştır. Teslim tarihinde (01.12.2020) ABC İnşaat A.Ş.

sözleşmeye konu dükkânı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) İstisnâ Bedelinin İşletmeye Ödenmesi

Katılım bankası tarafından istisnâ bedeli işletmenin hesabına aktarıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ - T.P. 23219 ABC İNŞAAT A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC İNŞAAT A.Ş. ABC A.Ş.'ye İstisnâ Bedeli Ödenmesi	1.500.000,00	1.500.000,00

b) Gayrimenkul İpotek Alma Kaydı

Katılım bankası ödemiş olduğu istisnâ bedeline mukabil işletmeye ait gayrimenkulü ipotek aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P. 98210 REHİNLİ KIYMETLER 982104 GAYRİMENKUL 984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P. Gayrimenkul Üzerine İpotek Konulması	2.500.000,00	2.500.000,00

c) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Alınması

Sözleşme vade tarihinde istisnâ sözleşmesine mukabil ABC İnşaat A.Ş.'nin sözleşmeye konu malı (dükkânı) katılım bankasının talimatı doğrultusunda DEF Gıda A.Ş.'ye teslim etmesi ile birlikte katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ - T.P. 31219 DEF GIDA A.Ş.	1.600.000,00	
232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ - T.P. 23219 ABC İNŞAAT A.Ş.		1.500.000,00
508 KISA VADELİ İSTİSNÂ KÂR PAYLARI - T.P. 50811 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL) 508112 KATILMA HESAPLARINA ABC A.Ş.’nin DEF A.Ş.’ye İstisnâ Malını Teslim Etmesi		100.000,00

Katılım bankası iki bağımsız istisnâ sözleşmesi düzenleyerek buradaki istisnâ sözleşmesinden alacağı sözleşmeye konu malı diğer (alt) istisnâ sözleşmesi (Örnek Uygulama 2’de yer alan) ile satarak iki istisnâ sözleşmesi arasındaki fark kadar (100.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk istisnâ sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) istisnâ sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (dükkân) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC İnşaat A.Ş. tarafından DEF Gıda A.Ş.’ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen tahsilat kaydı ile Örnek Uygulama 2’de gerçekleştirilen ödeme kaydı tek (aynı) kayıt olarak ortaya çıkmaktadır.

d) Gayrimenkul İpoteğinin Kaldırılması

ABC İnşaat A.Ş. sözleşme kapsamındaki dükkânı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.’ye teslim ettikten sonra sözleşme son bulmaktadır. Katılım bankası alacağını garantiye almak için almış olduğu ipoteği kaldırdığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
984 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER / BIRAKANLAR - T.P. 982 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER - T.P. 98210 REHİNLİ KIYMETLER 982104 GAYRİMENKUL Gayrimenkul Üzerindeki İpoteğin Kaldırılması	2.500.000,00	2.500.000,00

4.9.1.2.2. Örnek Uygulama 2 (Alt İstisnâ)

Örnek Uygulama 2 hatırlanacak olursa; katılım bankası DEF Gıda A.Ş. ile 01.01.2020 tarihinde (alt) istisnâ sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş dükkânı % 1 KDV dâhil 1.600.000 TL’ye 01.12.2020 tarihinde teslim etmek

koşulu ile 100.000 TL'si peşin kalanı teslim tarihinde (vadeli) tahsil edilmek üzere satmıştır. Katılım bankası alıcı taraf olarak dâhil olduğu diğer istisnâ sözleşmesindeki sözleşmeye konu malı bu (alt) istisnâ sözleşmesi ile satmış olmaktadır. Teslim tarihinde (01.12.2020) ABC İnşaat A.Ş. sözleşmeye konu dükkânı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) İstisnâ Bedelinin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası sözleşme kapsamında istisnâ bedelini bir kısmını (100.000 TL) peşin olarak tahsil ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	100.000,00	
234 İSTİSNÂ ALACAKLARI - T.P.	1.500.000,00	
23419 ABC İNŞAAT A.Ş.		
312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ - T.P.		1.600.000,00
31219 ABC GIDA A.Ş.		
DEF A.Ş.'den İstisnâ Bedelinin Bir Kısmının Nakit Alınması		

Vade (Teslim) tarihinde kalan (1.500.000 TL) istisnâ bedelinin DEF Gıda A.Ş.'den tahsil edilmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	1.500.000,00	
234 İSTİSNÂ ALACAKLARI - T.P.		1.500.000,00
23419 ABC İNŞAAT A.Ş.		
DEF A.Ş.'den Kalan İstisnâ Bedelinin Nakit Alınması		

b) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Edilmesi

Diğer istisnâ sözleşmesine mukabil ABC İnşaat A.Ş. tarafından sözleşmeye konu mal (dükkân) DEF Gıda A.Ş.'ye teslim edildiğinde katılım bankası bu (alt) istisnâ sözleşmesindeki yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaktadır. ABC İnşaat A.Ş.'den DEF Gıda A.Ş.'ye dükkânın teslimatı yapıldığında katılım bankası tarafından aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ - T.P. 31219 DEF GIDA A.Ş.	1.600.000,00	
232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ - T.P. 23219 ABC İNŞAAT A.Ş.		1.500.000,00
508 KISA VADELİ İSTİSNÂ KÂR PAYLARI - T.P. 50811 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL) 508112 KATILMA HESAPLARINA ABC A.Ş.’nin DEF A.Ş.’ye İstisnâ Malını Teslim Etmesi		100.000,00

Katılım bankası iki bağımsız istisnâ sözleşmesi düzenleyerek buradaki istisnâ sözleşmesinden borcu olan sözleşmeye konu malı diğer istisnâ sözleşmesi (Örnek Uygulama 1’de yer alan) ile satın alarak iki istisnâ sözleşmesi arasındaki fark kadar (100.000,00 TL) kâr etmiştir. İlk istisnâ sözleşmesinde alacağı olan mal ikinci (alt) istisnâ sözleşmesinde borcu olmaktadır. Sözleşmelere konu mal (dükkân) aynı maldır. Sözleşmelere konu mal ABC İnşaat A.Ş. tarafından DEF Gıda A.Ş.’ye teslim edildiğinde yukarıda yer alan kayıt gerçekleştirilerek iki örnek uygulamadaki kayıt da yapılmış olmaktadır. Kısaca bu örnekte gerçekleştirilen ödeme kaydı ile Örnek Uygulama 1’de gerçekleştirilen tahsilat kaydı tek (aynı) kayıt olarak ortaya çıkmaktadır.

İstisnâ hakedişlerinde yer alan 1.600.000,00 TL istisnâ hasılatına aktarılmak sureti ile gelir tablosu hesabına yansıtılmış olmaktadır.

4.9.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Örnek Uygulama 1’de katılım bankası tarafından istisnâ bedelinin işletmeye ödenmesi ve istisnâ sözleşmesi kapsamında sözleşmeye konu malın teslim alınması aşamalarında TMS/TFRS’lere ve FFMS’ye göre yapılan muhasebe yevmiye kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) İstisnâ Bedelinin İşletmeye Ödenmesi

Katılım bankası tarafından istisnâ bedelinin işletmeye ödenmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS’lere ve FFMS’lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P. 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR 2789919 ABC İNŞAAT A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC İNŞAAT A.Ş. ABC A.Ş.'ye İstisnâ Bedeli Ödenmesi	1.500.000,00	1.500.000,00

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ - T.P. 23219 ABC İNŞAAT A.Ş. 304 ÖZEL CARİ HESAPLAR / RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KUR. (Y.İ.Y) - T.P. 30421 HER ÇEŞİT ORTAKLIKLAR (SİGORTA ŞİRKETLERİ HARİÇ) 3042119 ABC İNŞAAT A.Ş. ABC A.Ş.'ye İstisnâ Bedeli Ödenmesi	1.500.000,00	1.500.000,00

278 MUHTELİF ALACAKLAR ana hesabı yerine 232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ hesabı kullanılmak suretiyle istisnâ yönteminin özü daha iyi yansıtılmaktadır.

b) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Alınması

Katılım bankası tarafından istisnâ sözleşmesine konu malın teslim alınması işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P.	1.600.000,00	
11830 TAKSİTLİ TİCARİ KREDİLER		
118300 İŞYERİ KREDİLERİ		
1183002 KATILIM HESAPLARINDAN		
118300219 DEF GIDA A.Ş.		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		1.500.000,00
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
2789919 ABC İNŞAAT A.Ş.		
518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN		100.000,00
ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		
51811 DİĞER MÜŞTERİLER – (ÖZEL)		
518112 KATILMA HESAPLARINDAN		
ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye İstisnâ Malını Teslim Etmesi		

FFMS'ye Göre:

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ - T.P.	1.600.000,00	
31219 DEF GIDA A.Ş.		
232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ - T.P.		1.500.000,00
23219 ABC İNŞAAT A.Ş.		
508 KISA VADELİ İSTİSNÂ KÂR PAYLARI		100.000,00
- T.P.		
50811 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL)		
508112 KATILMA HESAPLARINA		
ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye İstisnâ Malını Teslim Etmesi		

Örnek Uygulama 2'de katılım bankası tarafından istisnâ bedelinin tahsil edilmesi ve istisnâ sözleşmesi kapsamında sözleşmeye konu malın teslim edilmesi aşamalarında TMS/TFRS'lere ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe yevmiye kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) İstisnâ Bedelinin Tahsil Edilmesi

Katılım bankası tarafından istisnâ sözleşmesi bedelinin tahsil edilmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA 118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11830 TAKSİTLİ TİCARİ KREDİLER 118300 İŞYERİ KREDİLERİ 1183002 KATILIM HESAPLARINDAN 118300219 DEF GIDA A.Ş. DEF A.Ş.'den İstisnâ Bedelinin Bir Kısımının Nakit Alınması	100.000,00	100.000,00

Vade tarihinde kalan tutar tahsil edildiğinde:

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA 118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P. 11830 TAKSİTLİ TİCARİ KREDİLER 118300 İŞYERİ KREDİLERİ 1183002 KATILIM HESAPLARINDAN 118300219 DEF GIDA A.Ş. DEF A.Ş.' den Kalan İstisnâ Bedelinin Nakit Alınması	1.500.000,00	1.500.000,00

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA 234 İSTİSNÂ ALACAKLARI - T.P. 23419 DEF GIDA A.Ş. 312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ - T.P. 31219 DEF GIDA A.Ş. DEF A.Ş.'den İstisnâ Bedelinin Bir Kısımının Nakit Alınması	100.000,00 1.500.000,00	1.600.000,00

Vade tarihinde kalan tutar tahsil edildiğinde:

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA 234 İSTİSNÂ ALACAKLARI - T.P. 23419 DEF GIDA A.Ş. DEF A.Ş.'den Kalan İstisnâ Bedelinin Nakit Alınması	1.500.000,00	1.500.000,00

İstisnâ bedeli ile ilgili olarak 234 İSTİSNÂ ALACAKLARI, 312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ hesaplarının kullanılması ile istisnâ yönteminin özü yansıtılmış olmaktadır.

b) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Edilmesi

Katılım bankası tarafından istisnâ sözleşmesine konu malın teslim edilmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER - T.P.	1.600.000,00	
11830 TAKSİTLİ TİCARİ KREDİLER		
118300 İŞYERİ KREDİLERİ		
1183002 KATILIM HESAPLARINDAN		
118300219 DEF GIDA A.Ş.		
278 MUHTELİF ALACAKLAR - T.P.		1.500.000,00
27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		
27899 ABC İNŞAAT A.Ş.		
518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN		100.000,00
ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.		
51811 DİĞER MÜŞTERİLER – (ÖZEL)		
518112 KATILMA HESAPLARINDAN		
ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye İstisnâ Malını Teslim Etmesi		

FFMS'ye Göre:

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ - T.P.	1.600.000,00	
31219 DEF GIDA A.Ş.		
232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ - T.P.		1.500.000,00
23219 ABC İNŞAAT A.Ş.		
508 KISA VADELİ İSTİSNÂ KÂR PAYLARI		100.000,00
- T.P.		
50811 DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL)		
508112 KATILMA HESAPLARINA		
ABC A.Ş.'nin DEF A.Ş.'ye İstisnâ Malını Teslim Etmesi		

278 MUHTELİF ALACAKLAR hesabı yerine 232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ hesabının kullanılması istisnâ yöntemi için daha uygun olmaktadır.

4.9.2. İstisnâda İşletmenin Muhasebe Kayıtları

Örnek Uygulama 1'de ABC İnşaat A.Ş. istisnâ sözleşmesinde satıcı taraf olarak yer alırken, Örnek Uygulama 2'de DEF Gıda A.Ş. istisnâ sözleşmesinde alıcı taraf olarak yer almaktadır.

4.9.2.1. İstisnâda İşletmenin Satıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları

Örnek Uygulama 1 hatırlanacak olursa; ABC İnşaat A.Ş. 01.01.2020 tarihinde KLM Katılım Bankası ile gerçekleştirdiği istisnâ sözleşmesine satıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş dükkânı % 1 KDV dâhil 1.500.000 TL'ye 01.12.2020 tarihinde tamamlayarak teslim etmek koşulu ile peşin olarak satmıştır. Sözleşmeye mukabil 2.500.000 TL değerinde bir gayrimenkulünü ipotek olarak vermiştir. Teslim tarihinde (01.12.2020) sözleşmeye konu dükkânı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.'ye teslim etmiştir.

a) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Katılım Bankasından İstisnâ Bedelinin Tahsil Edilmesi

ABC İnşaat A.Ş. istisnâ sözleşmesi kapsamında sözleşme bedelini nakit olarak tahsil ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	1.500.000,00	
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI		1.500.000,00
340.19 İSTİSNÂ SÖZLEŞMESİ		
İstisnâ Sözleşmesi Bedelinin Tahsil Edilmesi		

b) Sözleşme Kapsamında Katılım Bankasına İpotek Verilmesi

ABC İnşaat A.Ş. istisnâ sözleşmesi kapsamında gayrimenkulünü katılım bankasına ipotek verdiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
900 NAZIM HESAPLAR	2.500.000,00	
900.01 VERİLEN İPOTEKLER		
900.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
901 NAZIM HESAPLAR		2.500.000,00
901.01 VERİLEN İPOTEKLER		
901.19 KLM KATILIM BANKASI		
Sözleşme Kapsamında Katılım Bankasına İpotek Verilmesi		

c) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Edilmesi

ABC İnşaat A.Ş. istisnâ sözleşmesi kapsamında teslim etmesi gereken dükkânı inşaatını tamamladıktan sonra katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.'ye teslim ettiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	1.500.000,00	
340.19 İSTİSNÂ SÖZLEŞMESİ		
600 YURTIÇI SATIŞLAR		1.485.148,52
391 HESAPLANAN KDV		14.851,48
İstisnâ Sözleşmesi Malının Teslim Edilmesi		

d) İpoteğin Kaldırılması

ABC İnşaat A.Ş. istisnâ sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirdiğinde, istisnâ sözleşmesine konu malı katılım bankasının talimatı ile DEF Gıda A.Ş.'ye teslim ettiğinde, katılım bankası tarafından ipotek kaldırılmaktadır. İpotek kaldırıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
901 NAZIM HESAPLAR	2.500.000,00	
901.01 VERİLEN İPOTEKLER		
901.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
900 NAZIM HESAPLAR		2.500.000,00
900.01 VERİLEN İPOTEKLER		
900.01.19 KLM KATILIM BANKASI		
İpoteğin Kaldırılması		

4.9.2.2. İstisnâda İşletmenin Alıcı Taraf Olması Durumunda Muhasebe Kayıtları

Örnek Uygulama 2 hatırlanacak olursa; DEF Gıda A.Ş. 01.01.2020 tarihinde KLM Katılım Bankası ile gerçekleştirdiği istisnâ sözleşmesine alıcı taraf olarak dâhil olmuş, özellikleri belirtilmiş dükkânı % 1 KDV dâhil 1.600.000 TL'ye 01.12.2020 tarihinde teslim almak koşulu ile sözleşme anında 100.000 TL'si peşin, kalanı teslim tarihinde ödenmek üzere vadeli olarak satın almıştır. Teslim tarihinde (01.12.2020) sözleşmeye konu dükkân katılım bankasının talimatı ile ABC İnşaat A.Ş.'den teslim almış ve kalan ödeme katılım bankasına yapılmıştır.

a) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Katılım Bankasına İstisnâ Bedelinin Ödenmesi

DEF Gıda A.Ş. istisnâ sözleşmesi kapsamında sözleşme bedelini peşin ödemesi gereken kısmını katılım bankasına ödediğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
259 VERİLEN AVANSLAR	100.000,00	
259.19 İSTİSNÂ SÖZLEŞMESİ		
102 BANKALAR		100.000,00
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
İstisnâ Sözleşmesi Bedelinin Nakit Kısmının Ödenmesi		

b) İstisnâ Sözleşmesi Kapsamında Sözleşmeye Konu Malın Teslim Alınması ve Kalan İstisnâ Bedelinin Ödenmesi

DEF Gıda A.Ş. sözleşme kapsamında vade tarihinde ödemesi gereken kalan istisnâ bedelini katılım bankasına ödeyerek sözleşmeye konu malı (dükkan) katılım bankasının talimatı ile ABC İnşaat A.Ş.'den teslim aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydının yapılması gerekmektedir.

01.12.2020	BORÇ	ALACAK
252 BİNALAR	1.584.158,42	
191 İNDİRİLECEK KDV	15.841,58	
259 VERİLEN AVANSLAR		100.000,00
259.19 İSTİSNÂ SÖZLEŞMESİ		
102 BANKALAR		1.500.000,00
102.01 KLM KATILIM BANKASI		
İstisnâ Sözleşmesi Malının Teslim Alınması		

4.10. SUKUK MUHASEBE UYGULAMASI

Sukuklar, genellikle bir katılım finans ürününe dayalı olarak ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Sukuk ihraç eden kişi ya da kurumlar ihraçtan elde ettikleri gelirlerle ihtiyaçlarını karşılarlarken, yatırımcılar ise sukukları satın alarak gelir elde etme amacında olmaktadır.

Sukuk muhasebe süreci, sukuk ihraççısı kaynak kuruluş olarak katılım bankası, varlık kiralama şirketi ve yatırımcı olarak işletmeler açısından aşağıda yer alan örnek

uygulama ile açıklanmaktadır. Ayrıca katılım bankası için TMS/TFRS ve FFMS kayıtları da ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Katılım finans ürünlerine ilişkin doğrudan TMS/TFRS bulunmamakla birlikte sukuk muhasebe kayıtları TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 9 Finansal Araçlar ve TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standartlarına göre gerçekleştirilmektedir. FFMS 33 Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar ve FFMS 34 Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama standartları ise doğrudan sukuk yöntemi için yayınlanan bir standartlardır.

Örnek Uygulama

KLM Katılım Bankası kayıtlı değeri 200.000,00 TL, amortisman tutarı 80.000,00 TL (net defter değeri 120.000,00 TL) olan gayrimenkulünü ABC Varlık Kiralama Şirketine 01.01.2020 tarihinde 300.000,00 TL'ye devrederek icâre sukuk ihracı konusunda anlaşmışlardır. İhraç edilecek sukukun vade tarihi 31.12.2020 (1 Yıl) olarak belirlenmiştir. KLM Katılım Bankası gayrimenkulü bir yıl boyunca aylık 2.000,00 TL'ye geri kiralamıştır. DEF Gıda A.Ş. ihraç edilen sukuklardan yatırım amaçlı 150.000,00 TL'lik kısmını satın almıştır.

4.10.1. Sukukta Katılım Bankasının Muhasebe Kayıtları

KLM Katılım Bankası örnek uygulamada sukuk ihraç eden kaynak kuruluş olarak yer almaktadır. Katılım bankası tarafından kayıtlı değeri 200.000,00 TL, amortisman tutarı 80.000,00 TL, net defter değeri 120.000,00 TL olan gayrimenkul piyasa değeri olan 300.000,00 TL'den ABC Varlık Kiralama Şirketine devredilerek sukuk ihracı için dayanak varlık olarak gösterilmektedir. Söz konusu gayrimenkulü katılım bankası geri kiralayarak sukuk ihraç süreci boyunca (12 ay) her ay ay sonlarında 2.000,00 TL kira ödemektedir. Ödenen kira ücreti de ihraç edilen sukukun getirisi olmaktadır. ABC Varlık Kiralama Şirketi, KLM Katılım Bankası tarafından sermayesinin tamamı karşılanarak kurulan bir şirket olması hasebiyle aracı şirkete herhangi bir masraf ödemesi gerçekleştirilmemiştir.

Katılım bankasına ait muhasebe kayıtları yapılırken önce mevcut uygulama olan TMS/TFRS'ye göre daha sonra da FFMS'ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilecektir.

4.10.1.1. Sukukta Katılım Bankasının TMS/TFRS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

Sukuk yönteminde katılım bankaları tarafından kullanılan hesapların Tekdüzen Hesap Planında yer alan açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

022 YURTİÇİ BANKALAR: Katılım bankalarının diğer bankalara, katılım bankalarına ve özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşlara yatırdıkları Türk parası mevduatı/fonları ile bu kuruluşlarla yapılan işlemlerden doğan borç ve alacaklarının kaydına özgü bir hesaptır. Aktif nitelikli bu hesap, vadesiz ve vadeli oluşuna göre, ayrı yardımcı hesaplardan oluşur ve her banka, katılım bankası ve anılan kuruluş şubesinin hesapları ayrı yardımcı föylerde izlenir.

252 GAYRİMENKULLER: İlgili Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında, faaliyetlerin sürdürülmesi amacıyla satın alınan gayrimenkullerin, kullanım hakkı olan gayrimenkullerin, özel kanunların verdiği yetkiye dayanılarak inşaat ve ticaret veya işletmecilik amacıyla edinilen gayrimenkul maliyet bedellerinin ve gayrimenkullerin yeniden değerlemeye tabi tutulması sonucu meydana gelen değer artışlarının kaydedildiği aktif nitelikli bir hesaptır.

İlgili Türkiye Muhasebe Standardı kapsamında kullanım hakkı olan gayrimenkullerin kiralama sözleşmesi sona erdikten sonra edinilmesi halinde, 25220 Kullanım Hakkı Olan Gayrimenkuller hesabından 25200 Bankanın Kullanımı İçin hesabına aktarılır.

Katılım bankasının mülkiyetinde olup faaliyet kiralaması yöntemiyle kiralamaya konu edilen gayrimenkuller 25221 Faaliyet Kiralaması Konusu Gayrimenkuller yardımcı hesabında izlenir.

256 BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR (-): Bir yıldan fazla kullanılan, yıpranan ve değer kaybına uğrayan menkul ve gayrimenkuller ile maddi olmayan duran varlıkların, itfa edilmelerini sağlamak üzere döneme ait amortisman giderlerinin muhasebeleştirilmesinde kullanılan ve aktifteki azalmayı ifade eden negatif düzenleyici bir hesaptır.

352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR: İlgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde, kullanım hakkı olan varlıklara ilişkin kiralama sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülükler bu hesapta izlenir.

354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-): İlgili Türkiye Muhasebe Standardında belirtilen esaslara göre ertelenmiş kiralama giderleri bu hesapta izlenir. Kiralama işlemlerine ilişkin kâr payı giderleri bu hesabın alacağına 654 Kiralama İşlemleri Kâr Payı Giderleri – T.P. hesabının borcuna kaydedilerek dönem giderlerine yansıtılır.

392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR: Mahsup yeri ve şekli önceden kesin olarak belli olmayan veya kısa sürede tediye olunacak veya ilgili hesaplara aktarılabilecek paralardan, katılım bankası için gerçek bir borç özelliği taşımayan ve genellikle katılım bankasının iç işlemleri ile ilgili geçici durumda olanların kaydedilmesine özgü pasif nitelikli bir hesaptır.

654 KİRALAMA İŞLEMLERİ KÂR PAYI GİDERLERİ: İlgili Türkiye Muhasebe Standardı kapsamında kullanım hakkı olan varlıklara ilişkin Türk parası kâr payı giderleri bu hesaba kaydedilir.

79005 AKTİFLERİMİZİN SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER: Kullanılmasına gerek kalmayan duran varlıklar, iştirakler, bağlı ortaklıklar, yatırım amaçlı menkul kıymetler ile Kanunun 57 nci maddesinde belirtilen hususları da kapsayacak biçimde gayrimenkullerin defter değerini aşan bir bedelle satılmasından elde edilen karlar bu hesaba kaydedilir.

Sukuk ihracına ilişkin katılım bankası tarafından gerçekleştirilen muhasebe yevmiye kayıtları aşağıda yer almaktadır.

a) Gayrimenkulün Varlık Kiralama Şirketine Satışı

Kayıtlı değeri 200.000,00 TL, amortisman tutarı 80.000,00 TL, net defter değeri 120.000,00 TL olan gayrimenkul piyasa değeri olan 300.000,00 TL’den ABC Varlık Kiralama Şirketine satıldığında ve varlık kiralama şirketi gayrimenkule dayalı sukuk ihracından elde ettiği hasılatı katılım bankasına ödediğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR	300.000,00	
256 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-) - T.P. 25601 GAYRİMENKULLER AMORTİSMANI	80.000,00	
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25200 BANKANIN KULLANIMI İÇİN 252000 BİNALAR		200.000,00
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR - T.P. 39202 KAZANILMAMIŞ GELİRLER 392029 DİĞER		180.000,00
ABC Varlık Kiralama Şirketine Gayrimenkul Satışı		

120.000,00 TL net defter değeri olan gayrimenkulün varlık kiralama şirketine 300.000,00 TL'ye satılması neticesinde elde edilen 180.000,00 TL kâr, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat ve TFRS 16 Kiralamalar standartları gereği, hemen gelir yazılmayıp 392 nolu hesapta kazanılmamış gelir olarak muhasebeleştirilmektedir. Kiralama süresi boyunca ilgili gelir hesabına aktarılmaktadır.

b) Gayrimenkulün Varlık Kiralama Şirketinden Geri Kiralanması

Katılım bankası tarafından gayrimenkul varlık kiralama şirketinden geri kiralandığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25220 KULLANIM HAKKI OLAN GAYRİMENKULLER 252200 BİNALAR	300.000,00	
354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) - T.P. 352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR - T.P.	24.000,00	324.000,00
ABC Varlık Kiralama Şirketinden Gayrimenkulün Geri Kiralanması		

Katılım bankası tarafından sukuk ihraç edildikten sonra vade tarihine kadar her ay ödenecek olan kira bedelleri (2.000,00 TL X 12 Ay = 24.000,00 TL) dönemsellik kavramı gereği pasif karakterli bir kaynak hesabı olan 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) hesabında muhasebeleştirilmektedir.

c) Kira Ödemeleri

Katılım bankası sukuk ihracına dayanak varlık olan gayrimenkulünü varlık kiralama şirketine satarak geri kiralamış ve her ay sonunda düzenli olarak 2.000,00 TL

kira ödemesi gerçekleştirilmiştir. Ödenen kiralar ihraç edilen sukukun gelirini oluşturmaktadır.

1. ay için kira ödemesi gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR - T.P. 022 YURTIÇI BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Varlık Kiralama Şirketine Kira Ödemesi	2.000,00	2.000,00

2. ay için kira ödemesi gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR - T.P. 022 YURTIÇI BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Varlık Kiralama Şirketine Kira Ödemesi	2.000,00	2.000,00

Sukuk ihraç süresi boyunca diğer aylar için de her ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

d) Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması

Dönemsellik kavramı gereği pasif karakterli bir kaynak hesabı olan 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) hesabında muhasebeleştirilen katılım bankası tarafından ödenmesi gereken kira giderlerinin, kira ödemesi gerçekleştirildikten sonra ilgili gider hesabına aktarılması gerekmektedir.

1. ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde ertelenmiş kiralama giderlerinin ilgili gider hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
654 KİRALAMA İŞLEMLERİ KÂR PAYI GİDERLERİ 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) - T.P. Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

2. ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde ertelenmiş kiralama giderlerinin ilgili gider hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
654 KİRALAMA İŞLEMLERİ KÂR PAYI GİDERLERİ - T.P. 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) - T.P. Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

Sukuk ihraç süresi boyunca diğer aylar için de her ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde ertelenmiş kiralama giderlerinin ilgili gider hesabına aktarılması için aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

e) Gayrimenkul Satışından Elde Edilen Kârın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması

Kayıtlı değeri 200.000,00 TL, amortisman tutarı 80.000,00 TL, net defter değeri 120.000,00 TL olan gayrimenkul piyasa değeri olan 300.000,00 TL'den ABC Varlık Kiralama Şirketine satılması neticesinde elde edilen ve 392 nolu hesapta kazanılmamış gelir olarak muhasebeleştirilen 180.000,00 TL kâr dönemsellik kavramı gereği ilgili dönemde gelir hesabına aktarılması gerekmektedir.

180.000,00 TL kâr sukuk ihraç süresi (12 ay) boyunca her ay (180.000,00 TL / 12 ay) 15.000,00 TL olmak üzere ilgili gelir hesabına aktarılmaktadır.

1. ay kazanılmamış gelirin ilgili gelir hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR - T.P. 39202 KAZANILMAMIŞ GELİRLER 392029 DİĞER 790 DİĞER KÂR PAYI DIŞI GELİRLER - T.P. 79005 AKTİFLERİMİZİN SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER 790051 GAYRİMENKUL SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER Gayrimenkul Satışından Elde Edilen Kârın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması	15.000,00	15.000,00

2. ay kazanılmamış gelirin ilgili gelir hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR - T.P. 39202 KAZANILMAMIŞ GELİRLER 392029 DİĞER 790 DİĞER KÂR PAYI DIŞI GELİRLER - T.P. 79005 AKTİFLERİMİZİN SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER 790051 GAYRİMENKUL SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER Gayrimenkul Satışından Elde Edilen Kârın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması	15.000,00	15.000,00

Sukuk ihraç süresi boyunca diğer aylarda da her ay kazanılmamış gelirlerin ilgili gelir hesabına aktarılması için aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

f) Vade Tarihinde Sukuk Bedelinin Ödenmesi

Gerçekleştirilen sukuk ihracının vade tarihi geldiğinde katılım bankası tarafından sukuk bedelinin (300.000,00 TL) varlık kiralama şirketine ödenmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR - T.P. 022 YURTİÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Sukuk Bedelinin Varlık Kiralama Şirketine Ödenmesi	300.000,00	300.000,00

g) Gayrimenkulün İlgili Hesaba Aktarılması

Sukuk bedeli ödendikten sonra gayrimenkulün ilgili hesaba aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25200 BANKANIN KULLANIMI İÇİN 252000 BİNALAR 252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25220 KULLANIM HAKKI OLAN GAYRİMENKULLER 252200 BİNALAR Gayrimenkulün İlgili Hesaba Aktarılması	300.000,00	300.000,00

4.10.1.2. Sukukta Katılım Bankasının FFMS'ye Göre Muhasebe Kayıtları

FFMS 34 Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama standardında ihraç edilen sukuğun dayanak olduğu katılım finans ürünü ile ilgili FFMS'lerdeki uygulamalara göre muhasebeleştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Örnek uygulamamızda icâre sözleşmesine dayalı sukuk ihracı baz alınmaktadır. Bu bağlamda FFMS'ye göre muhasebeleştirme süreci FFMS 8 İcâre ve İcâre Muntahiye Bittemlik standardına göre gerçekleştirilecektir.

FFMS 8 İcâre ve İcâre Muntahiye Bittemlik standardı paragraf 54'de icâre giderlerinin kiracının gelir tablosunda icâre giderleri olarak sunulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda 352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR hesabı yerine Tekdüzen Hesap Planında boş olan 356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI hesabı, 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) hesabı yerine 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-), 654 KİRALAMA İŞLEMLERİ KÂR PAYI GİDERLERİ hesabı yerine 656 İCÂRE SUKUK KÂR PAYI GİDERLERİ hesaplarının kullanılması önerilir.

a) Gayrimenkulün Varlık Kiralama Şirketine Satışı

Kayıtlı değeri 200.000,00 TL, amortisman tutarı 80.000,00 TL, net defter değeri 120.000,00 TL olan gayrimenkul piyasa değeri olan 300.000,00 TL'den ABC Varlık Kiralama Şirketine satıldığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR	300.000,00	
256 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-) - T.P. 25601 GAYRİMENKULLER AMORTİSMANI	80.000,00	
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25200 BANKANIN KULLANIMI İÇİN 252000 BİNALAR		200.000,00
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR - T.P. 39202 KAZANILMAMIŞ GELİRLER 392029 DİĞER		180.000,00
ABC Varlık Kiralama Şirketine Gayrimenkul Satışı		

120.000,00 TL net defter değeri olan gayrimenkulün varlık kiralama şirketine 300.000,00 TL'ye satılması neticesinde elde edilen 180.000,00 TL kâr, hemen gelir yazılmayıp 392 nolu hesapta kazanılmamış gelir olarak muhasebeleştirilmektedir. Kiralama süresi boyunca ilgili gelir hesabına aktarılmaktadır.

b) Gayrimenkulün Varlık Kiralama Şirketinden Geri Kiralanması

Katılım bankası tarafından gayrimenkul varlık kiralama şirketinden geri kiralandığında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25220 KULLANIM HAKKI OLAN GAYRİMENKULLER 252200 BİNALAR	300.000,00	
358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) - T.P. 356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P.	24.000,00	
ABC Varlık Kiralama Şirketinden Gayrimenkulün Geri Kiralanması		324.000,00

Katılım bankası tarafından sukuk ihraç edildikten sonra vade tarihine kadar her ay ödenecek olan kira bedelleri (2.000,00 TL X 12 Ay = 24.000,00 TL) dönemsellik kavramı gereği pasif karakterli bir kaynak hesabı olan 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) hesabında muhasebeleştirilmektedir.

c) Kira Ödemeleri

Katılım bankası sukuk ihracına dayanak varlık olan gayrimenkulünü varlık kiralama şirketine satarak geri kiralamış ve her ay sonunda düzenli olarak 2.000,00 TL kira ödemesi gerçekleştirilmiştir. Ödenen kiralar ihraç edilen sukukun gelirini oluşturmaktadır.

1. ay için kira ödemesi gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P. 022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Varlık Kiralama Şirketine Kira Ödemesi	2.000,00	2.000,00

2. ay için kira ödemesi gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P. 022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Varlık Kiralama Şirketine Kira Ödemesi	2.000,00	2.000,00

Sukuk ihraç süresi boyunca diğer aylar için de her ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

d) Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması

Dönemsellik kavramı gereği pasif karakterli bir kaynak hesabı olan 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) hesabında muhasebeleştirilen katılım bankası tarafından ödenmesi gereken kira giderlerinin, kira ödemesi gerçekleştirildikten sonra ilgili gider hesabına aktarılması gerekmektedir.

1. ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde ertelenmiş kiralama giderlerinin ilgili gider hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
656 İCÂRE SUKUK KÂR PAYI GİDERLERİ - T.P. 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) - T.P. Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

2. ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde ertelenmiş kiralama giderlerinin ilgili gider hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
656 İCÂRE SUKUK KÂR PAYI GİDERLERİ - T.P. 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) - T.P. Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

Sukuk ihraç süresi boyunca diğer aylar için de her ay kira ödemesi gerçekleştirildiğinde ertelenmiş kiralama giderlerinin ilgili gider hesabına aktarılması için aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

e) Gayrimenkul Satışından Elde Edilen Kârın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması

Kayıtlı değeri 200.000,00 TL, amortisman tutarı 80.000,00 TL, net defter değeri 120.000,00 TL olan gayrimenkul piyasa değeri olan 300.000,00 TL'den ABC Varlık Kiralama Şirketine satılması neticesinde elde edilen ve 392 nolu hesapta kazanılmamış gelir olarak muhasebeleştirilen 180.000,00 TL kâr dönemsellik kavramı gereği ilgili dönemde gelir hesabına aktarılması gerekmektedir.

180.000,00 TL kâr sukuk ihraç süresi (12 ay) boyunca her ay (180.000,00 TL / 12 ay) 15.000,00 TL olmak üzere ilgili gelir hesabına aktarılmaktadır.

1. ay kazanılmamış gelirin ilgili gelir hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR - T.P. 39202 KAZANILMAMIŞ GELİRLER 392029 DİĞER 790 DİĞER KÂR PAYI DIŞI GELİRLER - T.P. 79005 AKTİFLERİMİZİN SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER 790051 GAYRİMENKUL SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER Gayrimenkul Satışından Elde Edilen Kârın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması	15.000,00	15.000,00

2. ay kazanılmamış gelirin ilgili gelir hesabına aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR - T.P. 39202 KAZANILMAMIŞ GELİRLER 392029 DİĞER 790 DİĞER KÂR PAYI DIŞI GELİRLER - T.P. 79005 AKTİFLERİMİZİN SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER 790051 GAYRİMENKUL SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER Gayrimenkul Satışından Elde Edilen Kârın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması	15.000,00	15.000,00

Sukuk ihraç süresi boyunca diğer aylarda da her ay kazanılmamış gelirlerin ilgili gelir hesabına aktarılması için aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

f) Vade Tarihinde Sukuk Bedelinin Ödenmesi

Gerçekleştirilen sukuk ihracının vade tarihi geldiğinde katılım bankası tarafından sukuk bedelinin (300.000,00 TL) varlık kiralama şirketine ödenmesi durumunda yapılması gereken muhasebe yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P. 022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Sukuk Bedelinin Varlık Kiralama Şirketine Ödenmesi	300.000,00	300.000,00

g) Gayrimenkulün İlgili Hesaba Aktarılması

Sukuk bedeli ödendikten sonra gayrimenkulün ilgili hesaba aktarılması için aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25200 BANKANIN KULLANIMI İÇİN 252000 BİNALAR 252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25220 KULLANIM HAKKI OLAN GAYRİMENKULLER 252200 BİNALAR Gayrimenkulün İlgili Hesaba Aktarılması	300.000,00	300.000,00

4.10.1.3. TMS/TFRS ve FFMS Karşılaştırılması

Katılım bankası tarafından icâre sukuk ihracı neticesinde gayrimenkulün varlık kiralama şirketinden geri kiralınması, kira ödemeleri, ertelenmiş giderlerin ilgili gider hesabına aktarılması ve sukuk bedelinin ödenmesi aşamalarında TMS/TFRS'lere ve FFMS'ye göre yapılan muhasebe yevmiye kayıtlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki başlıklarda karşılaştırılmalı olarak yer almaktadır.

a) Gayrimenkulün Varlık Kiralama Şirketinden Geri Kiralanması

Katılım bankası tarafından icâre sukuka dayanak olan varlığın (gayrimenkulün) varlık kiralama şirketinden geri kiralınması işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25220 KULLANIM HAKKI OLAN GAYRİMENKULLER 252200 BİNALAR	300.000,00	
354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) - T.P. 352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR - T.P.	24.000,00	324.000,00
ABC Varlık Kiralama Şirketinden Gayrimenkulün Geri Kiralanması		

FFMS'ye Göre:

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
252 GAYRİMENKULLER - T.P. 25220 KULLANIM HAKKI OLAN GAYRİMENKULLER 252200 BİNALAR	300.000,00	
358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) - T.P. 356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P.	24.000,00	324.000,00
ABC Varlık Kiralama Şirketinden Gayrimenkulün Geri Kiralanması		

FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda TMS/TFRS'de kullanılan 352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR hesabı yerine 356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI hesabı oluşturularak kullanılmıştır. Aynı zamanda TMS/TFRS'de kullanılan 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) hesabı yerine de 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) hesabı oluşturularak kullanılmıştır. Söz konusu hesapların işlemin özünü daha iyi yansıttığı düşünülmektedir.

b) Kira Ödemeleri

Katılım bankası tarafından varlık kiralama şirketine ödenen kiralar icâre sukuk sahiplerine varlık kiralama şirketi tarafından getiri olarak ödenecektir. Bu işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR - T.P.	2.000,00	
022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P.		2.000,00
02200 VADESİZ HESAP		
022003 ÖZEL KANUN. GÖRE		
MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR		
Varlık Kiralama Şirketine Kira Ödemesi		

FFMS'ye Göre:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P.	2.000,00	
022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P.		2.000,00
02200 VADESİZ HESAP		
022003 ÖZEL KANUN. GÖRE		
MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR		
Varlık Kiralama Şirketine Kira Ödemesi		

FFMS'ye göre gerçekleştirilen kira ödemeleri kayıtlarında TMS/TFRS'de kullanılan 352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR hesabı yerine önceki kayıtlarda oluşturularak kullanılan 356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI hesabı ile kayıt gerçekleştirilmiştir.

c) Ertelenmiş Giderlerin İlgili Gider Hesabına Aktarılması

Katılım bankası tarafından ertelenmiş giderlerin ilgili gider hesabına aktarılması işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
654 KİRALAMA İŞLEMLERİ KÂR PAYI GİDERLERİ - T.P. 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) - T.P. Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

FFMS'ye Göre:

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
656 İCÂRE SUKUK KÂR PAYI GİDERLERİ - T.P. 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) - T.P. Ertelenmiş Kiralama Giderlerinin İlgili Gider Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

Ertelenmiş giderlerin ilgili gider hesabına aktarılması aşamasında FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda TMS/TFRS'de kullanılan 654 KİRALAMA İŞLEMLERİ KÂR PAYI GİDERLERİ hesabı yerine 656 İCÂRE SUKUK KÂR PAYI GİDERLERİ hesabı oluşturularak kullanılmıştır.

d) Sukuk Bedelinin Ödenmesi

Katılım bankası tarafından vade tarihinde icâre sukuk bedelinin ödenmesi işleminin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre aşağıda yer alan farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

TMS/TFRS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR - T.P. 022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Sukuk Bedelinin Ödenmesi	300.000,00	300.000,00

FFMS'ye Göre:

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P. 022 YURTIÇİ BANKALAR - T.P. 02200 VADESİZ HESAP 022003 ÖZEL KANUN. GÖRE MEVDUAT KAB. YETKİLİ KURULUŞLAR Sukuk Bedelinin Ödenmesi	300.000,00	300.000,00

Sukuk bedelinin ödenmesi aşamasında FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıta daha önceki kayıtlarda oluşturularak kullanılan 356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI hesabı ile kayıt gerçekleştirilmiştir.

4.10.2. Sukukta Varlık Kiralama Şirketinin Muhasebe Kayıtları

ABC Varlık Kiralama Şirketi 01.01.2020 tarihinde KLM Katılım Bankası ile katılım bankasının 300.000,00 TL değerindeki gayrimenkulünü dayanak varlık olarak devralmak sureti ile vade tarihi 31.12.2020 olan icâre sukuk ihracı konusunda anlaşmışlardır. Katılım bankası gayrimenkulü bir yıl boyunca aylık 2.000,00 TL'ye geri kiralamıştır. Varlık kiralama şirketinin kayıtları TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilmektedir.

a) Gayrimenkulün Satın Alınması

Varlık kiralama şirketi icâre sukuk ihracına dayanak olacak gayrimenkulü katılım bankasından satın aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
252 BİNALAR 252.19 İCÂRE SUKUK BİNALARİ 320 SATICILAR 320.19 KLM KATILIM BANKASI İcâre Sukuka Dayanak Olan Gayrimenkulün Satın Alınması	300.000,00	300.000,00

b) İcâre Sukuk İhraç Edilmesi

Varlık kiralama şirketi 300.000,00 TL değerindeki katılım bankasına ait gayrimenkulü dayanak varlık olarak göstermek suretiyle 01.01.2020 tarihinde 1 yıl vadeli (31.12.2020) icâre sukuk ihracı gerçekleştirip, ihraç edilen sukukların tamamının satılması durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI 306 ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER 306.03 İCÂRE SUKUK İHRACI İcâre Sukuk İhraç Kaydı	300.000,00	300.000,00

c) Katılım Bankasına (Kaynak Kuruluşu) Ödemenin Yapılması

İcâre sukuk ihracından elde edilen gelirlerin (300.000,00 TL) KLM Katılım Bankasına ödenmesi durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
320 SATICILAR 320.19 KLM KATILIM BANKASI 102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI KLM Katılım Bankasına Olan Borcun Ödenmesi	300.000,00	300.000,00

d) Gayrimenkulün Katılım Bankasına Geri Kiralanması

İcâre sukuk ihraç bedelleri ile satın alınan, aynı zamanda sukuka dayanak varlık gösterilen binanın katılım bankasına aylık 2.000,00 TL'ye 12 ay kiralanması durumunda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
120 ALICILAR 120.19 KLM KATILIM BANKASI 252 BİNALAR 252.19 İCÂRE SUKUK BİNALARİ 124 KAZANILMAMIŞ FİN. KİR. GELİR (-) KLM Katılım Bankasına Gayrimenkulün Kiralanması	324.000,00	300.000,00 24.000,00

Kiralama gerçekleştirildiğinde ihraç edilen icâre sukukların kâr payı ödemesi için kullanılacak olan 12 aylık kira bedeli olan 24.000,00 TL dönemsellik kavramı gereği pasif karakterli bir varlık hesabı olan 124 KAZANILMAMIŞ FİN. KİR. GELİR (-) hesabına kaydedilmektedir. Kira tahsilatları gerçekleştirildiğinde tahsil edilen kısım ilgili gelir hesabına aktarılmaktadır.

e) Kira Tahsilatı

1. aya ilişkin kira tahsilatı gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI 120 ALICILAR 120.19 KLM KATILIM BANKASI KLM Katılım Bankasından Kira Tahsil Edilmesi	2.000,00	2.000,00

2. aya ilişkin kira tahsilatı gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI 120 ALICILAR 120.19 KLM KATILIM BANKASI KLM Katılım Bankasından Kira Tahsil Edilmesi	2.000,00	2.000,00

Kira tahsilatları her ay düzenli olarak gerçekleştirildiğinde aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

f) Tahsil Edilen Kiranın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması

İlk etapta kiralama gerçekleştirildiğinde ihraç edilen icâre sukukların kâr payı ödemesi için kullanılacak olan 12 aylık kira bedeli olan 24.000,00 TL dönemsellik kavramı gereği pasif karakterli bir varlık hesabı olan 124 KAZANILMAMIŞ FİN. KİR. GELİR (-) hesabına kaydedilerek kira tahsilatları gerçekleştirildiğinde tahsil edilen kısım ilgili gelir hesabına aktarılması gerekmektedir.

1. aya ilişkin kira tahsilatı gerçekleştirildiğinde tahsil edilen kısmın ilgili gelir hesabına aktarılması aşamasında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
124 KAZANILMAMIŞ FİN. KİR. GELİR (-) 600 YURTİÇİ SATIŞLAR Tahsil Edilen Kiranın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

2. aya ilişkin kira tahsilatı gerçekleştirildiğinde tahsil edilen kısmın ilgili gelir hesabına aktarılması aşamasında aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
124 KAZANILMAMIŞ FİN. KİR. GELİR (-) 600 YURTIÇİ SATIŞLAR Tahsil Edilen Kiranın İlgili Gelir Hesabına Aktarılması	2.000,00	2.000,00

Kira tahsilatları her ay düzenli olarak gerçekleştirildiğinde tahsil edilen kısmın ilgili gelir hesabına aktarılması için aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

g) Sukuk Sahiplerine Kâr Payı Ödemeleri

Kaynak kuruluştan (katılım bankasından) sukuk ihracına ilişkin kira tahsilatları gerçekleştirildiğinde, sukuk sahiplerine (yatırımcılara) kâr payı ödemeleri yapılmaktadır.

1. aya ilişkin kira tahsilatıyla birlikte sukuk sahiplerine kâr payı ödemesi gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ (-) 102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI Sukuk Sahiplerine Kâr Payı Ödemesi	2.000,00	2.000,00

2. aya ilişkin kira tahsilatıyla birlikte sukuk sahiplerine kâr payı ödemesi gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ (-) 102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI Sukuk Sahiplerine Kâr Payı Ödemesi	2.000,00	2.000,00

Kira tahsilatları her ay düzenli olarak gerçekleştirildiğinde tahsil edilen kısmın sukuk sahiplerine kâr payı olarak ödenmesi durumunda aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

h) Vade Tarihinde Kaynak Kuruluştan Sukuk Bedelinin Tahsil Edilmesi

Vade tarihinde (31.12.2020) kaynak kuruluştan (katılım bankasından) sukuk bedeli tahsil edildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI 120 ALICILAR 120.19 KLM KATILIM BANKASI Kaynak Kuruluştan Sukuk Bedelinin Tahsil Edilmesi	300.000,00	300.000,00

i) Vade Tarihinde Sukuk Sahiplerine Sukuk Bedelinin Ödenmesi

Vade tarihinde (31.12.2020) kaynak kuruluştan (katılım bankasından) sukuk bedeli tahsil edildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
306 ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER 306.03 İCÂRE SUKUK İHRACI 102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI Sukuk Sahiplerine Sukuk Bedelinin Ödenmesi	300.000,00	300.000,00

4.10.3. Sukuk Yatırımcısı İşletmenin Muhasebe Kayıtları

DEF Gıda A.Ş., ABC Varlık Kiralama Şirketi aracılığı ile KLM Katılım Bankası adına 01.01.2020 tarihinde ihraç edilen icâre sukuklardan (300.000,00 TL) 150.000,00 TL'lik kısmını (yarısını) yatırım amacıyla satın almıştır. Şirket satın almış olduğu sukukları vade tarihine (31.12.2020) kadar bekletmiştir. Sukuklara ilişkin aylık kira ödemeleri şeklinde ödenen kâr paylarını ve vade tarihinde sukuk bedelini tahsil etmiştir.

a) İcâre Sukuk Satın Alınması

DEF Gıda A.Ş. KLM Katılım Bankasına ait icâre sukukları satın aldığı anda aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

01.01.2020	BORÇ	ALACAK
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240.19 İCÂRE SUKUK 102 BANKALAR 102.02 KLM KATILIM BANKASI İcâre Sukuk Satın Alınması	150.000,00	150.000,00

DEF Gıda A.Ş. sukukları vade tarihine kadar elde tutma amacıyla satın almıştır. TMS/TFRS kapsamında satın alınan sukuklar 240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER hesabında muhasebeleştirilmiştir. Şirketin sukukları alım-satım amacı ile satın alması durumunda 111 ÖZEL KESİM TAHVİL, SENET VE BONOLARI hesabı kullanılması gerekmektedir.

b) Sukuk Kâr Payı Geliri Tahsilatı

KLM Katılım Bankası tarafından ihraç edilen icâre sukuklara ilişkin katılım bankası tarafından geri kiralamış olduğu dayanak varlık (gayrimenkul) için kira ödenmekte ve bu kira ödemeleri ihraç edilen sukuğun getirisi olmaktadır. DEF Gıda A.Ş. satın olmuş olduğu icâre sukuklara ilişkin katılım bankası tarafından ödenen kiralardan kâr payı gelirini aylık tahsil etmektedir. Katılım bankası tarafından ödenen kira aylık 2.000,00 TL tutarındadır ve DEF Gıda A.Ş. ihraç edilen sukukların yarısını satın aldığı için her ay 1.000,00 TL kâr payı geliri hak etmektedir.

1. ay sukuk kâr payı geliri tahsilatı gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.01.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	1.000,00	
102.02 KLM KATILIM BANKASI		
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR		1.000,00
649.05 SUKUK KÂR PAYI GELİRİ		
Sukuk Kâr Payı Geliri Tahsilatı		

2. ay sukuk kâr payı geliri tahsilatı gerçekleştirildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

28.02.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	1.000,00	
102.02 KLM KATILIM BANKASI		
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR		1.000,00
649.05 SUKUK KÂR PAYI GELİRİ		
Sukuk Kâr Payı Geliri Tahsilatı		

Her ay sukuka ilişkin kâr payı geliri tahsilatı gerçekleştirildiğinde aynı şekilde muhasebe yevmiye kayıtlarının yapılması gerekmektedir.

c) Vade Tarihinde Sukuk Bedelinin Tahsil Edilmesi

Vade tarihinde (31.12.2020) sukuk bedeli tahsil edildiğinde aşağıdaki şekilde muhasebe yevmiye kaydı yapılmaktadır.

31.12.2020	BORÇ	ALACAK
102 BANKALAR	150.000,00	
102.02 KLM KATILIM BANKASI		
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER		150.000,00
240.19 İCÂRE SUKUK		
Sukuk Bedeli Tahsilatı		

4.11. FFMS'LERE GÖRE KATILIM BANKALARI İÇİN ÖNERİLEN İLAVE HESAPLAR

Katılım bankaları muhasebe kayıtlarını ve finansal raporlarını hâlihazırda TMS/TRFS'lere göre düzenlemektedir. Ayrıca katılım bankaları Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) olarak BBDK tarafından 2017 yılında 30186 mükerrer Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Katılım Bankalarının Uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ" in 2019 yılında 30673 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan "Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" ile güncellenen son halini kullanmaktadır. Söz konusu TDHP de TMS/TRFS'lere göre oluşturulmuştur.

Yayınlanan TDHP tebliğinin amacı tebliğde "Katılım bankaları için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, finansal tabloların tek tipte elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistiki bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır" şeklinde ifade edilmektedir.

Yayınlanan TDHP tebliğinin amacından da anlaşılacağı üzere muhasebe kayıtları ve finansal raporlar açısından tekdüzeliğin, standardın sağlanması önemli olduğu gibi, bilgi kullanıcıları tarafından gerekli bilgilerin sağlıklı olarak elde edilmesi de önemlidir. Ancak bilgi kullanıcıları tarafından mevcut TDHP'a göre düzenlenen muhasebe kayıtlarından ve finansal raporlardan katılım bankası tarafından faaliyetlerde hangi

katılım finans ürününün kullanıldığı tam olarak anlaşılamamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde de mevcut TDHP yetersiz kalmaktadır.

Katılım bankaları katılım finans ürünlerini kullanmak suretiyle faaliyetlerini yürütmektedir. Ancak hem mevcut TDHP’de hem de TMS/TFRS’lerde katılım finans ürünleri ile ilgili yeterince detaylı açıklamalar yer almamaktadır. AAOIFI tarafından hazırlanan ve KGK tarafından Türkçe’ye çevrilerek yayınlanan FFMS’ler ise katılım finans ürünleri baz alınarak hazırlanan standartlardır. Nitekim çalışma kapsamında yer alan her bir katılım finans ürünü için ayrı bir FFMS standardı bulunmaktadır.

Çalışmada her bir katılım finans ürünü için çözümlenen örneklerde FFMS’ler çerçevesinde tartışılan ve çözümlerde önerilerek kullanılan TDHP’da yer almayan hesaplar aşağıda listelenmiştir.

0	DÖNEN DEĞERLER
028	MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR İÇİN ALINAN STOKLAR - T.P.
02801	MURÂBAHA İÇİN ALINAN STOKLAR
1	FAALİYETLERE DAYALI ALACAKLAR
104	KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI - T.P.
10411	DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)
104112	KATILMA HESAPLARINDAN
124	KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI - T.P.
12411	DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)
124112	KATILMA HESAPLARINDAN
188	ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI - T.P.
18811	DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)
188112	KATILMA HESAPLARINDAN
190	ERTELENMİŞ KÂR (-) - T.P.
2	YATIRIM AMAÇLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER
226	MUDÂREBE KÂR PAYI GELİR TAH. REESKONT. - T.P.
22600	KÂR PAYI TAHAKKUKLARI
226002	KATILMA HESAPLARINDAN
228	MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAH. REESKONT. - T.P.
22800	KÂR PAYI TAHAKKUKLARI
228002	KATILMA HESAPLARINDAN
230	MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI - T.P.
23000	KÂR PAYI TAHAKKUKLARI
230002	KATILMA HESAPLARINDAN

23001	KÂR PAYI REESKONTLARI
230012	KATILMA HESAPLARINDAN
232	İSTİSNÂ MALİYETLERİ - T.P.
234	İSTİSNÂ ALACAKLARI - T.P.
236	SELEM FİNANSMANI - T.P.
23611	DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL)
236112	KATILMA HESAPLARINDAN
250	MENKULLER - T.P.
25000	KİRALANACAK MAKİNELER
25022	İCÂRE MÜNTEHİYE BİTTEMLİK MENKULLER
3	KATILIM FONU VE DİĞER YABANCI KAYNAKLAR
310	ALT SELEM - T.P.
312	İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ - T.P.
356	İCÂRE SUKUK BORÇLARI - T.P.
358	ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) - T.P.
4	ÖZKAYNAKLAR
5	KÂR PAYI GELİRLERİ
504	KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.
50411	DİĞER MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)
504112	KATILMA HESAPLARINA
506	KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI - T.P.
50611	DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL)
506112	KATILMA HESAPLARINA
508	KISA VADELİ İSTİSNÂ KÂR PAYLARI - T.P.
50811	DİĞER MÜŞTERİLERDEN – (ÖZEL)
508112	KATILMA HESAPLARINA
524	KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.
52411	DİĞER MÜŞTERİLERDEN (ÖZEL)
524112	KATILMA HESAPLARINA
586	ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI - T.P.
58611	DİĞER MÜŞTERİLERDEN - (ÖZEL)
586112	KATILMA HESAPLARINA
588	FİNANSAL İCÂRE GELİRLERİ
58802	KATILMA HESAPLARINA
6	KÂR PAYI GİDERLERİ
656	İCÂRE SUKUK KÂR PAYI GİDERLERİ - T.P.

7	KÂR PAYI DIŞI GELİRLER
700	MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR - T.P.
70001	MURÂBAHA SATIŞI
8	KÂR PAYI DIŞI GİDERLER
800	MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLARIN MALİYETİ - T.P.
80001	MURÂBAHA MALİYETİ
9	FİNANSAL DURUM TABLOSU DIŞI HESAPLAR

Katılım bankaları tarafından hâlihazırda kullanılan TDHP katılım finans ürünlerinin ve FFMS'lerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaktadır. Katılım bankaları tarafından katılım finans ürünlerinin TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen muhasebe kayıtları ile oluşturulan finansal tablolar bilgi kullanıcıları tarafından incelendiğinde katılım bankası tarafından faaliyetlerinde hangi katılım finans ürününü kullanıldığı, hangi katılım finans ürününden ne kadar gelir elde edildiği net olarak görülememektedir. Çünkü TMS/TFRS'ler baz alınarak oluşturulan mevcut TDHP'de katılım finans ürünleri "Krediler" başlığı ile muhasebeleştirilerek sadece kısa vadeli krediler ile orta ve uzun vadeli krediler olarak sınıflandırılmaktadır. Katılım finans ürünleri kullanılarak elde edilen gelirler de aynı perspektifte kayıt altına alınmaktadır. FFMS'ler ise her bir katılım finans ürününün açık bir şekilde, ismi ile finansal tablolarda yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda çalışmada FFMS'lere göre gerçekleştirilen muhasebe kayıt süreçlerinde hesap isimleri önerilerek kullanılmış ve yukarıda yer alan tabloda söz konusu hesaplar listelenmiştir.

4.12. KLM KATILIM BANKASININ FİNANSAL RAPORLAMA SÜRECİ

Çalışma kapsamında yer alan her bir katılım finans ürünü için işletme ve katılım bankalarının ticari faaliyetlerine göre kurgulanan örneklerde işletmeler ayrı sektörlerde faaliyet gerçekleştiren ayrı işletmeler olması hasebiyle işletmelere ilişkin finansal tablolar oluşturulmamıştır. Her örnekte katılım bankası aynı olduğu için örneklerdeki muhasebe kayıtları baz alınarak KLM Katılım Bankasının finansal tabloları oluşturulmuştur.

Ancak örnekler çalışmanın uzamaması adına bütün detayları ile kurgulanmadığı ve murâbaha ile finansal kiralama (icâre) örneği hariç diğer örneklerde genel olarak bir yıllık (1 Ocak – 31 Aralık 2020) faaliyetler dikkate alınarak kurgulandığı ve çözümler bu bağlamda gerçekleştirildiği için KLM Katılım Bankası'nın 2020 dönem

sonuna ait finansal tablolarında yer alan veriler sınırlı olmaktadır. Ayrıca örnek uygulamalardan elde edilen veriler sınırlı olması hasebiyle KLM Katılım Bankası'na ait Finansal Durum Tablosu ile Kâr veya Zarar Tablosu hazırlanmıştır.

Türkiye'de katılım bankaları Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluş (KAYİK) kapsamında değerlendirildiği için finansal raporlarını düzenli olarak Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) aracılığı ile yayınlamak mecburiyetindedirler. Bu bağlamda bilgi kullanıcılarının KLM Katılım Bankası hakkında bilgi sahibi olabilmeleri şüphesiz katılım bankası tarafından KAP'a ait internet sitesinden yayınlanan finansal raporlarla mümkün olmaktadır. Katılım finans ürünlerine dayalı olarak faaliyetlerini gerçekleştiren ve mali bilgilerini yevmiye defterleri ile kayıt altına alan ve büyük defterlerle sınıflandıran KLM Katılım Bankası, faaliyet sonuçlarını finansal raporlarla bilgi kullanıcılarına iletmektedir.

Çalışmada örnekler TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre ayrı ayrı çözümlendiği için örnekler dikkate alınarak hazırlanan KLM Katılım Bankası'nın finansal raporları da TMS/TFRS'lere ve FFMS'lere göre ayrı ayrı hazırlanmıştır.

4.12.1. TMS/TFRS'lere Göre KLM Katılım Bankasına Ait Finansal Tablolar

Yukarıda da değinildiği üzere katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'lere ve mevcut TDHP'na göre oluşturulan finansal tablolarda katılım bankasının faaliyetlerinde hangi katılım finans ürününü kullandığı ve hangi katılım finans ürününden ne kadar gelir elde ettiği görülememektedir. Bütün katılım finans ürünleri Krediler başlığı altında kısa – orta ve uzun vadeli krediler olarak sınıflandırılmaktadır. Katılım finans ürünlerinden elde edilen gelirler de aynı doğrultuda ele alınmaktadır. Bu bağlamda TMS/TFRS'lere göre hazırlanan finansal tablolar bilgi kullanıcıları tarafından incelendiğinde, katılım finans ürünleri bağlamında, katılım bankasının faaliyetleri hakkında detaylı bilgi elde edilememektedir. Ayrıca kredi kelimesi katılım finans ürünleri ile de bağdaşmamaktadır. Çünkü kredi, kelime anlamı olarak “Ödünç alınan veya verilen mal, para” manasında kullanılmaktadır. Oysa katılım bankaları faaliyetlerinde, ticaret ve ortaklık ilişkisine dayalı olarak kullandığı katılım finans ürünleriyle, Karz-ı Hasen (karşılıksız ödünç) hariç, borç vermemektedir. Bilakis tıpkı ticari hayatta olduğu gibi alım satım yaparak ya da ortaklık kurarak faaliyette bulunmaktadır.

TMS/TFRS'lere göre KLM Katılım Bankası'nın ilk önce Finansal Durum Tablosu daha sonra Kâr veya Zarar Tablosu ele alınacaktır.

KLM Katılım Bankasının TMS/TFRS'lere göre hazırlanan Finansal Durum Tablosu (Bilanço) aşağıda yer almaktadır:

VARLIKLAR	Cari Dönem 31/12/2020
FİNANSAL VARLIKLAR	393.411,10
Nakit ve Nakit Benzerleri	393.411,10
KREDİLER	180.414,01
KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR	187.265,90
ORTAKLIK YATIRIMLARI	-
MADDİ DURAN VARLIKLAR	300.000,00
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	-
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER	-
CARİ VERGİ VARLIĞI	-
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	-
DİĞER AKTİFLER	-
VARLIKLAR TOPLAMI	1.061.082,01
YÜKÜMLÜLÜKLER	Cari Dönem 31/12/2020
TOPLANAN FONLAR	-
ALINAN KREDİLER	-
PARA PİYASALARINA BORÇLAR	-
İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	-
TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	-
CARİ VERGİ BORCU	-
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	-
SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	-
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	-
ÖZKAYNAKLAR	1.061.082,01
Ödenmiş Sermaye	742.785,28
Dönem Net Kâr/Zararı	318.296,73
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	1.061.082,01

KLM Katılım Bankası'nın Finansal Durum Tablosunda yer alan veriler, örnek uygulamaların TMS/TFRS'lere göre çözümlenmesinden elde edilmektedir. Her bir

katılım finans ürününe özgü kurgulanan örnekler, murâbaha ve finansal icâre örneği hariç, 1 Ocak – 31 Aralık tarihlerini kapsayacak şekilde kurgulanarak çözümlenmiştir. Bu bağlamda Finansal Durum Tablosunda Krediler başlığında yer alan tutar 2021, 2022 ve 2023 yıllarına devreden murâbaha ve icâre alacaklarına aittir. Örnek uygulamalarda diğer katılım finans ürünlerine ilişkin alacakların tamamı 31 Aralık itibari ile tahsil edilmiştir.

KLM Katılım Bankasının TMS/TFRS'lere göre hazırlanan Kâr veya Zarar Tablosu aşağıda yer almaktadır:

Gelir ve Gider Kalemleri	Cari Dönem 01/01-31/12/2020
KÂR PAYI GELİRLERİ	342.296,73
Kredilerden Alınan Kâr Payları	305.611,76
Finansal Kiralama Gelirleri	36.684,97
KÂR PAYI GİDERLERİ	(24.000,00)
Kiralama Kâr Payı Giderleri	(24.000,00)
NET KÂR PAYI GELİRİ/GİDERİ	318.296,73
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ/GİDERLERİ	-
TEMETTÜ GELİRLERİ	-
TİCARİ KAR/ZARAR	-
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	-
FAALİYET BRÜT KÂRI	318.296,73
BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI (-)	-
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-
PERSONEL GİDERLERİ (-)	-
DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	-
NET FAALİYET KÂRI/ZARARI	318.296,73
NET DÖNEM KARI/ZARAR	318.296,73

Kâr veya Zarar Tablosunda yer alan tutarlar da TMS/TFRS'lere göre çözümlenen örnek uygulamalardan elde edilmiştir. Kredilerden alınan kâr payları tutarı icâre hariç diğer katılım finans ürünlerinden elde edilen kâr paylarından oluşmaktadır. Kiralama kâr payı giderleri tutarı ise İcâre Sukuk ihracı sonucu KLM Katılım Bankası'nın katlanmış olduğu giderler toplamından oluşmaktadır.

4.12.2. FFMS'lere Göre KLM Katılım Bankasına Ait Finansal Tablolar

Katılım finans ürünleri temel alınarak yayınlanan FFMS'ler, finansal tablolarda katılım finans ürünlerinin isimleri ile birlikte yayınlanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda katılım bankalarının FFMS'lere göre oluşturulan finansal tablolar da katılım bankaları tarafından faaliyetlerde hangi katılım finans ürününün kullanıldığını ve hangi katılım finans ürününden ne kadar gelir elde edildiğini net bir şekilde ortaya koyabilmektedir. FFMS'lere göre hazırlanan finansal tablolar bilgi kullanıcıları tarafından incelendiğinde katılım bankalarının faaliyetleri hakkında katılım finans ürünleri bağlamında daha detaylı bilgi edinilebilmektedir.

FFMS'lere göre KLM Katılım Bankası'nın ilk önce Finansal Durum Tablosu daha sonra Kâr veya Zarar Tablosu ele alınacaktır.

KLM Katılım Bankasının FFMS'lere göre hazırlanan Finansal Durum Tablosu (Bilanço) aşağıda yer almaktadır:

VARLIKLAR	Cari Dönem 31/12/2020
FİNANSAL VARLIKLAR	393.411,10
Nakit ve Nakit Benzerleri	393.411,10
Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar İçin Alınan Stoklar	-
FAALİYETLERE DAYALI ALACAKLAR	367.670,91
Mudârebe Finansmanı	-
Müşâreke Finansmanı	-
Selem Finansmanı	-
İstisnâ Alacakları	-
Finansal İcâre Varlıkları	187.265,90
Murâbaha Alacakları	206.027,36
Ertelenmiş Kâr (-)	(25.622,35)
ORTAKLIK YATIRIMLARI	-
MADDİ DURAN VARLIKLAR	300.000,00
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	-
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER	-
CARİ VERGİ VARLIĞI	-
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	-
DİĞER AKTİFLER	-
VARLIKLAR TOPLAMI	1.061.082,01
YÜKÜMLÜLÜKLER	Cari Dönem 31/12/2020
TOPLANAN FONLAR	-
ALT SELEM	-
İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ	-
SUKUK	-
CARİ VERGİ BORCU	-
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	-
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	-
ÖZKAYNAKLAR	1.061.082,01
Ödenmiş Sermaye	742.785,28
Dönem Net Kâr/Zararı	318.296,73
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	1.061.082,01

KLM Katılım Bankası'nın FFMS'lere göre hazırlanan Finansal Durum Tablosunda yer alan tutarlar, örnek uygulamaların FFMS'lere göre çözümlenmesinden elde edilen verilerden oluşmaktadır. Murâbaha ve icâre örneği hariç diğer örneklerde katılım finans ürünleri 1 Ocak – 31 Aralık tarihlerini kapsadığı, diğer katılım finans ürünlerine ilişkin alacaklar dönem sonu itibari ile tahsil edildiği için KLM Katılım Bankası'nın dönem sonunda sadece murâbaha ve finansal icâre (kiralama) alacağı kalmaktadır.

KLM Katılım Bankasının FFMS'lere göre hazırlanan Kâr veya Zarar Tablosu aşağıda yer almaktadır:

Gelir ve Gider Kalemleri	Cari Dönem 01/01-31/12/2020
KÂR PAYI GELİRLERİ	342.296,73
Müşâreke Finansmanından Alınan Kâr Payları	97.450,00
Selem Kâr Payları	5.000,00
İstisnâ Kâr Payları	100.000,00
Mudârebe Finansmanından Alınan Kâr Payları	50.000,00
Murâbaha İşlemlerinden Alınan Kâr Payları	53.161,76
Finansal İcâre Gelirleri	36.684,97
KÂR PAYI GİDERLERİ	(24.000,00)
İcâre Sukuk Kâr Payı Giderleri	(24.000,00)
NET KÂR PAYI GELİRİ/GİDERİ	318.296,73
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ/GİDERLERİ	-
TEMETTÜ GELİRLERİ	-
TİCARİ KAR/ZARAR	-
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	-
FAALİYET BRÜT KÂRI	318.296,73
BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI (-)	-
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-
PERSONEL GİDERLERİ (-)	-
DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	-
NET FAALİYET KÂRI/ZARARI	318.296,73
NET DÖNEM KARI/ZARAR	318.296,73

FFMS'lere göre hazırlanan KLM Katılım Bankası'nın Kâr veya Zarar Tablosundaki tutarlar FFMS'lere göre çözümlenen örneklerden alınmıştır.

TMS/TFRS'lere göre hazırlanan finansal tablolarda katılım finans ürünleri ayrıntılı olarak yer almazken, FFMS'lere göre hazırlanan finansal tablolarda her bir katılım finans ürünü ayrı ayrı yer almaktadır. FFMS'lere göre hazırlanan finansal tablolar bilgi kullanıcıları tarafından incelendiğinde, KLM Katılım Bankası'nın faaliyetlerinde hangi katılım finans ürününü kullandığı, hangi katılım finans ürününden ne kadar kâr payı geliri elde ettiği görülebilmektedir. Bu bağlamda FFMS'lere göre hazırlanan finansal tablolar bilgi kullanıcılarına katılım bankalarının İslami prensiplere göre faaliyette bulunup bulunmadığı konusunda güvence verecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İhtiyaç fazlası olan atıl fonlar, katılım finans ürünlerini kullanmak suretiyle ekonomik sisteme dâhil edilerek diğer insanların istifadesine sunulabilmektedir. Faiz, aşırı belirsizlik, kumar, haram mal ve hizmet yasağı prensibi ile çalışan katılım finans ürünleri, ticari faaliyetlerde kullanılabildiği gibi finansal işlemlerde de kullanılabilmektedir. Finansal işlemlerin İslam hukuku kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi anlayışına dayalı çalışan ve uluslararası literatürde İslami finans (Islamic finance) olarak ifade edilen katılım finans, atıl fonların ekonomik sisteme dâhil edilmesinde alternatif bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Atıl fonlar katılım finans sisteminde katılım bankaları tarafından katılım finans ürünleri aracılığı ile ekonomik sisteme dâhil edilebilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde açıklanan katılım finans ürünleri aşağıda listelenmiştir:

- Mudârebe (Emek Sermaye Ortaklığı),
- Müşâreke (Kâr-Zarar Ortaklığı),
- Murâbaha (Maliyet Artı Kâr),
- İcâre (Kiralama),
- Selem (İleriye Dönük Satın Alma),
- İstisnâ (Sipariş Dayalı Satın Alma, Eser Sözleşmesi),
- Sukuk (İslami Yatırım Sertifikaları, Kira Sertifikaları).

Her ne kadar literatürde İslami finans (Islamic finance) olarak ifade edilse de yanlış uygulama durumunda bunun dine mal edilmemesi düşüncesi ve Türkiye’de finansal kurumların katılım bankası, katılım sigortası olarak adlandırılıyor olması sebebiyle çalışmada katılım finans kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Katılım bankaları katılım finans ürünlerini kullanarak kâr-zarar paylaşımı esasına dayalı çalışan katılım finans kurumları olarak ortaya çıkmaktadırlar. Katılım bankaları genel olarak fon toplamada katılım finans ürünlerinden mudârebe yöntemini kullanırken topladıkları fonları değerlendirmede, daha az riskli olmasından dolayı, ağırlıklı olarak murâbaha yöntemini tercih etmektedirler. Katılım bankaları diğer katılım finans ürünlerini de kullanmaktadırlar.

Katılım finans ürünlerinin tanıtılması, katılım bankaları ve işletmeler açısından muhasebe kayıt süreçleri çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada FFMS’de

standart olarak karşılığı bulunan her bir katılım finans ürünü için, katılım bankaları ve işletmelerin ticari ilişkileri bağlamında kurgulanan örnek uygulamalar ile muhasebe kayıt süreçleri TMS/TFRS ve FFMS kapsamında gösterilmiştir. Aynı zamanda TMS/TFRS ve FFMS uygulamaları karşılaştırmalı olarak da ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan her bir katılım finans ürünü için ayrı FFMS, KGK tarafından yayınlanmış durumdadır. Ancak katılım finans ürünleriyle ilgili yayınlanan doğrudan TMS/TFRS bulunmamaktadır. Çalışmanın uygulama bölümü olan dördüncü bölümde katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıt süreçlerinde kullanılan, çalışma kapsamında incelenerek çalışmanın üçüncü bölümünde açıklanan FFMS'ler ve incelenen TMS/TFRS'ler aşağıda listelenmiştir:

- Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve,
- FFMS 1 Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama,
- FFMS 3 Mudârebe Finansmanı,
- FFMS 4 Müşâreke Finansmanı,
- FFMS 7 Selem ve Alt Selem,
- FFMS 8 İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik,
- FFMS 10 İstisnâ ve Alt İstisnâ,
- FFMS 28 Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar,
- FFMS 33 Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar,
- FFMS 34 Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama,
- TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar,
- TFRS 9 Finansal Araçlar,
- TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat,
- TFRS 16 Kiralamalar,
- TMS 2 Stoklar,
- TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum,
- TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme.

Katılım finans ürünleri, TMS/TFRS'lere göre muhasebeleştirildiğinde, katılım finans ürünlerinin özellikleri genellikle yansıtamamaktadır. Bu durum TMS/TFRS'lerin

katılım finans ürünleri temel alınarak yayınlanmadığından kaynaklanabilmektedir. Buna karşılık katılım finans ürünleri temel alınarak yayınlanan FFMS'lere göre katılım finans ürünleri muhasebeleştirildiğinde, katılım finans ürünlerinin özelliklerinin ortaya çıktığı görülebilmektedir. Çalışma kapsamında katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıt süreçleri TMS/TFRS ve FFMS'lere göre karşılaştırmalı olarak ele alındığında da bu farkın ortaya çıktığı görülmektedir. TMS/TFRS ve FFMS karşılaştırmalarında ortaya çıkan farklar aşağıdaki paragraflarda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Mudârebe muhasebe uygulamasında katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda katılım bankasının sermaye sahibi taraf olarak müşterisine (işletmeye) bir yıl vadeli mudârebe sermayesi vermesi durumunda 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI ana hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıta ise 124 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANI ana hesabı üretilerek kullanılmıştır. Mudârebe sermayesinin katılım bankasının müşterisi olan işletme tarafından işletilmesi neticesinde elde edilen kârla ilgili olarak TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda 220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ve 520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesapları kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 226 MUDÂREBE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ve 524 KISA VADELİ MUDÂREBE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesapları üretilerek kullanılmıştır. TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda mudârebe, direkt olarak ortaklık finansmanı hesabına kaydedilmektedir. Ancak katılım finans ürünlerinden müşârekede de aynı hesap kullanılarak muhasebe kaydı gerçekleştirilmektedir. Bu durum karışıklığa sebebiyet verebilmektedir. FFMS'de ise her bir katılım finans ürünü kendi özel hesabına kaydedilmektedir. Aynı şekilde TMS/TFRS'lerde mudârebe sermayesinin işletilmesi neticesinde elde edilen kârla ilgili olarak gerçekleştirilen kayıtlarda kârın mudârebe ya da müşâreke kârı olduğu belli olmamaktadır. FFMS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise bu sorun iki ayrı katılım finans ürününe özel hesaplar kullanılması ile aşılabilmektedir. Ayrıca TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda 220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI hesabının kullanılması da katılım bankalarının faaliyetleri ile çelişmektedir. Çünkü katılım bankaları ticaret ve ortaklık esasına göre faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Kredi ise, borç olarak verilen mal ya da para anlamına

gelmektedir. Oysa katılım bankaları borç verdiklerinde (Karz-ı Hasen) herhangi bir kâr payı talep edememektedirler. Bu bağlamda katılım bankaları tarafından kullanılan TDHP'nın FFMS'lere göre güncellenmesi gerekmektedir.

Müşâreke muhasebe uygulamasında katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda müşâreke sermayesinin müşteriye ödenmesinde, mudârebe muhasebe uygulamasında olduğu gibi 120 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANI ana hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 104 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANI ana hesabı üretilerek kullanılmıştır. Müşteri işletmenin katılım bankasından aldığı müşâreke sermayesini kendisine ait sermayeye ekleyerek gerçekleştirdiği faaliyet neticesinde elde edilen kârın katılım bankasına düşen kısmının katılım bankası tarafından TMS/TFRS'lere göre muhasebeleştirilmesinde, mudârebe muhasebe uygulamasında olduğu gibi 220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ve 520 KISA VADELİ ORTAKLIK FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesapları kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 228 MÜŞÂREKE KÂR PAYI GELİR TAHAK. REESKONTLARI ve 504 KISA VADELİ MÜŞÂREKE FİNANSMANINDAN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesapları üretilerek kullanılmıştır. TMS/TFRS'lerde mudârebe ve müşâreke yöntemlerinin muhasebe kayıt süreçlerinde ortaya çıkan karışıklık FFMS'lerde önlenabilmektedir. FFMS'ler mudârebe ve müşâreke yöntemlerinin özlerini yansıtabilmektedir.

Murâbaha muhasebe uygulamasında katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda sözleşmeye konu olan varlığın bedeli satıcıya ödendiğinde ve müşteri söz konusu varlığı teslim aldığı anda 136 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİ ana hesabı kullanılarak tek işlemle müşteri borçlandırılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise sözleşmeye konu varlık satıcıdan satın alındığında 028 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR İÇİN ALINAN STOKLAR ana hesabı; söz konusu varlık müşteriye satıldığında 700 MURÂBAHA VE DİĞER VADELİ SATIŞLAR ana hesabı; müşteri borçlandırıldığında 188 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA ALACAKLARI ana hesabı ve 190 ERTELENMİŞ KÂR (-) hesabı üretilerek kullanılmıştır. Murâbaha neticesinde elde edilen kârla ilgili olarak katılım bankası tarafından TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıтта 220 KREDİ KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI ana hesabı ve

536 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıta ise 230 MURÂBAHA KÂR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI ana hesabı ve 586 ORTA VE UZUN VADELİ MURÂBAHA İŞLEMLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabı üretilerek kullanılmıştır. TMS/TFRS uygulamasında direkt olarak borç-alacak ilişkisi kurulurken, FFMS uygulamasında murâbaha yönteminin özü olan, varlığın satın alınması ve satılması ile borç-alacak ilişkisi kurulmaktadır. Aynı zamanda TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda murâbaha işlemi neticesinde müşteri 136 nolu hesapta varlığın maliyet (peşin) fiyatı üzerinden borçlandırılırken; FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıta müşteri 188 nolu hesapta varlığın toplam (vadeli) satış fiyatı üzerinden borçlandırılmaktadır. Bu farkın sebebi TMS/TFRS'lerin peşin ve vadeli satışlardaki vade farkını faiz olarak değerlendirip ayrı kaydedilmesini istemesinden; FFMS'lerin ise İslam hukukuna göre vadeli satışlarla peşin satışlar arasında çıkan farkı (vade farkını) faiz olarak ele almamasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu fark murâbaha yöntemine ilişkin işletme kayıtlarında da görülmektedir. İşletme kayıtları TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirildiğinde sözleşmeye konu varlık (makine) 253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR hesabına peşin fiyatı ile kaydedilip vade farkı 780 FİNANSMAN GİDERLERİ hesabına finansman (kâr payı) gideri olarak kaydedilirken; FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda makine 253 nolu hesaba vadeli fiyatı üzerinden kaydedilmektedir.

İcâre muhasebe uygulamasında katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda sözleşmeye konu varlık (makine) satın alındığında 202 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR ana hesabı kullanılarak müşteri doğrudan borçlandırılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 250 MENKULLER ana hesabı kullanılarak sözleşmeye konu olacak varlığın satın alındığı kayıtlara da yansıtılmaktadır. Sözleşmeye konu varlık müşteriye icâre yöntemi ile kiralandığında katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda finansal kiralama neticesinde elde edilecek toplam kâr 204 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA GELİRLERİ (-) ana hesabının alacak tarafına kaydedilmekte ve başlangıçta varlığın satın alınması sırasında 202 nolu hesabın borç tarafına kaydedilen varlığın satın alma (maliyet) fiyatı alacak tarafına kaydedilerek 202 nolu hesabın borç tarafına varlığın maliyet fiyatı ve elde edilecek kâr tutarının toplamı yazılarak müşteri

borçlandırılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise finansal kiralamadan elde edilecek toplam kâr yine 204 nolu hesabın alacak tarafına yazılmakta, varlığın finansal kiralama yöntemi ile devredildiğinin ortaya konması açısından başlangıçta satın alındığında 250 nolu hesabın borç tarafına kaydedilen varlığın maliyet fiyatı bu sefer aynı hesabın alacak tarafına kaydedilerek hesap kapatılmakta, 202 nolu hesabın borç tarafına varlığın maliyet fiyatı ve elde edilecek kâr tutarının toplamı yazılarak müşteri borçlandırılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda icâre sözleşmesine konu varlığın katılım bankası tarafından satın alındığının ve finansal kiralama yöntemi ile müşteriye devredildiğinin kayıtlarda gösterilmesi suretiyle icâre yönteminin özü yansıtılmaktadır.

Selem muhasebe uygulamasında katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda katılım bankasının selem sözleşmesinde alıcı taraf olarak selem bedelini müşteriye ödediğinde 118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER ana hesabı; selem sözleşmesinde katılım bankası satıcı taraf olarak selem bedelini müşteriden tahsil ettiğinde 390 MUHTELİF BORÇLAR ana hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise selem bedeli müşteriye ödendiğinde 236 SELEM FİNANSMANI hesabı; selem bedeli müşteriden tahsil edildiğinde 310 ALT SELEM hesabı üretilerek kullanılmıştır. Selem sözleşmesi neticesinde elde edilen kârla ilgili olarak TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda 518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI ana hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 506 KISA VADELİ SELEM KÂR PAYLARI hesabı üretilerek kullanılmıştır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda selem yönteminin uygulandığı hesap isimlerinden anlaşılabilmektedir. Buna karşın TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda selem ifadesine rastlanamamaktadır.

İstisnâ muhasebe uygulamasında katılım bankası tarafından TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda sözleşmede katılım bankasının alıcı taraf olarak istisnâ bedelini müşteriye ödediğinde 278 MUHTELİF ALACAKLAR ana hesabı; satıcı taraf olarak istisnâ bedelini tahsil ettiğinde 118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER ana hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise alıcı taraf olarak istisnâ bedeli ödendiğinde 232 İSTİSNÂ MALİYETLERİ hesabı; satıcı taraf olarak istisnâ bedeli tahsil edildiğinde 234 İSTİSNÂ ALACAKLARI ve 312 İSTİSNÂ HAKEDİŞLERİ hesabı üretilerek kullanılmıştır. İstisnâ sözleşmesi kapsamında elde

edilen kârla ilgili selem sözleşmelerinde de kullanıldığı gibi 518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KÂR PAYLARI hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 508 KISA VADELİ İSTİSNÂ KÂR PAYLARI hesabı üretilerek kullanılmıştır. Selemde de olduğu gibi istisnâda da FFMS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda istisnâ yönteminin uygulandığı görülebilmektedir. Bilgi kullanıcıları katılım bankalarının FFMS'lere göre hazırlanmış finansal durum tablolarını (bilanço) incelediklerinde katılım bankalarının hangi katılım finans ürününe göre faaliyette bulunduğunu görebileceklerdir. TMS/TFRS'lere göre hazırlanan finansal tablolarda katılım bankalarınca hangi katılım finans ürünlerinin kullanıldığı genel olarak ayırt edilememektedir.

İcâre sukuk muhasebe uygulamasında katılım bankaları tarafından TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda sukuka dayanak olan varlığın varlık kiralama şirketinden geri kiralanmasında 352 KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR ve 354 ERTELENMİŞ KİRALAMA GİDERLERİ (-) hesapları kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 356 İCÂRE SUKUK BORÇLARI ve 358 ERTELENMİŞ İCÂRE SUKUK GİDERLERİ (-) hesapları üretilerek kullanılmıştır. Ertelenmiş giderlerin ilgili gider hesaplarına aktarılmasında TMS/TFRS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda 654 KİRALAMA İŞLEMLERİ KÂR PAYI GİDERLERİ hesabı kullanılmaktadır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda ise 656 İCÂRE SUKUK KÂR PAYI GİDERLERİ hesabı üretilerek kullanılmıştır. FFMS'ye göre gerçekleştirilen kayıtlarda sukukun özü yansıtılmaktadır.

İşletmeler ve katılım bankaları tarafından kullanılan Tek Düzen Hesap Planları katılım finans ürünlerine yönelik gerçekleştirilen kayıtlarda yetersiz kalmaktadır. Nitekim çalışmada da FFMS'lere göre gerçekleştirilen kayıtlarda TDHP'da yer almayan yeni hesaplar önerilerek kullanılmıştır. Katılım bankalarının faaliyetlerini yansıtan aynı zamanda da katılım finans ürünlerinin özüne uygun yeni bir TDHP oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca işletmeler için de TDHP katılım finans ürünlerine uygun bir şekilde revize edilmelidir. Bu bağlamda KGK tarafından yayınlanan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planında (Taslak) da katılım finans ürünlerine uygun hesapların eklenmesi gerekmektedir.

Katılım bankaları tarafından kullanılan Tek Düzen Hesap Planında “1 Krediler” hesap sınıfı yer almaktadır. Kredi, borç alınan ya da verilen mal, para anlamına gelmektedir. Katılım bankaları faaliyetlerini ticaret ve ortaklık esasına göre gerçekleştirmektedirler. Müşterilerine borç vermeleri (Karz-ı Hasen) durumunda ise, borcu anapara tutarından tahsil ederek, herhangi bir fazlalıkla tahsilat gerçekleştirememektedirler. Bu bağlamda Tek Düzen Hesap Planında kredi kelimesinin kullanılması uygun olmamaktadır. “1 Krediler” hesap sınıfı “1 Faaliyetlere Dayalı Alacaklar” olarak değiştirilmeli ve hesaplarda bu bağlamda düzenlenmelidir.

FFMS’ler doğrudan katılım finans ürünleri dikkate alınarak yayınlanan standartlardır. TMS/TFRS’ler ise katılım finans ürünlerini doğrudan dikkate almamaktadır. Bu açıdan katılım finans ürünleriyle ilgili olarak FFMS’ler daha şeffaf iken TMS/TFRS’lerde, çalışmada da görüldüğü üzere, işlemin hangi katılım finans ürününe ait olduğunun anlaşılmadığı gibi, karışıklıklar ortaya çıkmaktadır. Bilgi kullanıcıları FFMS’lere göre hazırlanan finansal tabloları incelediklerinde işlemin hangi katılım finans ürününe ait olduğunu kolayca anlayabilirken, TMS/TFRS’lere göre hazırlanan finansal tablolarda bu durum anlaşılamamaktadır.

Katılım bankaları tarafından TMS/TFRS ve FFMS’ye göre muhasebe kayıtları gerçekleştirilmesi durumunda iki ayrı işlem, iki ayrı finansal tablo düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu durum şüphesiz katılım bankalarının iş yüklerini arttırmasının yanında karışıklığa da sebebiyet verecektir. Katılım bankaları tarafından iki ayrı finansal tablo düzenlenmesinin önüne geçmek adına, katılım bankalarının faaliyetlerine daha uygun olan FFMS’lere göre kayıtlarını gerçekleştirmesi gerekmektedir.

FFMS’ler genel olarak katılım bankaları ve faizsiz finans kurumlarının faaliyetlerini kapsamaktadır. Ticari ve sınai işletmelere bakan tarafı sınırlıdır. Sadece sukuk ihracına aracılık etmesi durumunda Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ) standartlara uymak durumundadır. Standartların dünya genelinde muhasebede tek düzeliği sağlamayı amaçladığı göz önüne alındığında, katılım finans ürünleri için işletmelere özgü yeni standartların yayınlanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte işletmelere olan yatırımlar da ülke sınırlarını aşmış durumdadır. Farklı ülkelerdeki yatırımcılar ülkelerinin dışındaki işletmelere de yatırım yapmak arzusunda olmaktadır. İslami hassasiyete sahip yatırımcılar, yatırım yapmak istedikleri işletmelerin İslam

hukukuna göre faaliyette bulunup bulunmadıklarını öğrenmek istemektedirler. Dini inanışları gereği İslami hassasiyete sahip yatırımcılar, İslam hukuku kurallarına aykırı faaliyette bulunan işletmelere yatırım yapamamaktadırlar. Katılım bankaları gibi ticari ve sınai işletmelerin de faaliyetlerinin İslam hukuku kurallarına uygunluğunun bilgi kullanıcılarına sunulması gerekmektedir. Bu bağlamda ticari ve sınai işletmelerin faaliyetlerine özgü yeni standartlar ya da helal kriterleri geliştirilmesi ihtiyacı ortadadır. Bilgi kullanıcılarına ticari ve sınai işletmelerin faaliyetleri hakkında doğru ve anlaşılabilir bilgilerin aktarılabilmesi için helal kriterlerine göre hesap planı geliştirilmesi ya da alt hesaplar önerilmesi gerekmektedir. Bu alanda yeni bir çalışma yapılması yararlı olacaktır.

Literatür incelendiğinde, katılım finans ürünlerinin genel olarak her biri için, katılım bankaları ve işletmelerin muhasebe kayıt süreçlerinin TMS/TFRS ve FFMS kapsamında ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak ele alındığı çalışmalara rastlanamamaktadır. Literatürde katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıt süreçlerinin genel olarak her bir katılım finans ürünü için ayrı bir çalışmada ele alındığı görülmektedir. Katılım bankası ve işletmelerin muhasebe kayıt süreçlerinin beraber incelendiği çalışmalar da sınırlıdır. FFMS'lerin yeni olması hasebiyle de katılım finans ürünlerinin muhasebe kayıt süreçlerinin FFMS'lere göre ele alındığı çalışma gözlemlenememiştir. Bu açılarından özgün olan çalışmanın literatüre katkı sunması beklenmektedir. Aynı zamanda çalışma, katılım bankaları personellerine, muhasebe meslek mensuplarına ve katılım finans ürünleri ve muhasebe kayıt süreçleri ile ilgili bilgi sahibi olmak isteyenlere de katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. FFMS'de standart olarak karşılık bulmayan katılım finans ürünlerinden Teverruk (Vadeli Satın Alınan Ürünün Peşin Satılması), Karz-ı Hasen (Karşılıksız Ödünç) ve Tekafül (İslami Sigorta, Katılım Sigorta) çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında olan katılım finans ürünlerine ilişkin muhasebe kayıt süreçleri çalışmanın uzamaması için genel hatları ile gösterilmiştir. Bu bağlamda katılım finans ürünleri ve muhasebe süreçleri alanı ile ilgili olarak başka çalışmaların da yapılmasının önü açılmış olmaktadır.

KAYNAKLAR

- ABDUL-KHALIQ, S. (2014). Comparison Study of Murâbaha and Istisnaa in Islamic banking in Jordan. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. 5(9): 603-612.
- ABDUL-RAHMAN, Y. (2017). *İslam'da Bankacılık ve Finansman*. Çev. Salih Tuğ ve M. Abdullah Tuğ. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- AĞKAN, F. (2018). AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(2): 235-245.
- AHMED, M. U., SABIRZYANOV, R. ve ROSMAN, R. (2016). A Critique on Accounting for Murabaha Contract: A Comparative Analysis of IFRS and AAOIFI Accounting Standards. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. 7(3): 190-201.
- AK, A. (2019). *İslam Borçlar Hukuku*. Samsun: Üniversite Yayınları.
- AKDEMİR, S. (2018). Faizin Yarattığı Toplumsal Sorunlara Yönelik Alternatif Arayışlar: Para Peşin Mal Vadeli Selem Sözleşmelerine Yenilikçi Bir Yaklaşım. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1): 78-109.
- AKTAN, H. (2001). İstisnâ. *İslam Ansiklopedisi* 23. Cilt (ss. 393-396). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/23/C23007651.pdf>, (03.04.2020).
- AKTAŞ, M. M. (2016). Ortaklığa Dayalı İslami Yapılandırılmış Finansman Ürünü: Muşaraka Sukuk. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Afro-Avrasya Özel Sayısı: 467-487.
- AKTEPE, İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- _____ (2017). *Katılım Finans*. İstanbul: İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- AKYÜZ, Y. (2018). *Azalan Müşâreke ve Fıkhi Tahlili*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ALKİN, E. (2009). Para ve Bankacılık. *İktisada Giriş*. (ss. 357-379). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ALPASLAN, H. İ. (2014). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk (Kira Sözleşmesi) ve Muhasebeleştirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 11: 15-31.
- ALRIFAI, T. (2017). *İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem*. Çev. Barış Satılmış. Ankara: Buzdağı Yayınevi.
- ANTEPLİ, A. (2020). TMS-23 Borçlanma Maliyetleri Standardı; Murabaha Sukuku'nun Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 13(2): 337-351.
- APAK, İ., POLAT, Y., PEKER, A. A. ve KARAKIŞLA, E. (2016). Girişimciliğin Finansmanında Sukuk ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymet İşlemlerinin Değerlendirilmesi. *7. International Congress on Entrepreneurship (ICE 2016) Proceedings Kitabı* (ss. 599-614), Düzenleyen Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Bişkek, Kırgızistan. 12-14 Mayıs 2016.
- APAYDIN, H. Y. (2000). İctihad. *İslam Ansiklopedisi* 23. Cilt (ss. 432-445). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/21/C21007158.pdf>, (01.05.2020).
- _____ (2002). Kıyas. *İslam Ansiklopedisi* 25. Cilt (ss. 529-539). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/25/C25023636.pdf>, (02.05.2020).
- _____ (2019). İslam Hukukunun Kaynakları. *İslam Hukukuna Giriş* (ss. 62-87). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ARSHAD, N. C. ve ISMAIL, A. G. (2010). Shariah parameters for Musharakah Contract: A comment. *International Journal of Business and Social Science*. 1(1): 145-162.
- ARSLAN, M. C. (2018). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS - TFRS) Çerçevesinde Selem Sukuk İşlemlerinin İncelenmesi. *Katılım Finans: Teorik ve Ampirik Çalışmalar* (ss. 469-487). Ankara: Gazi Kitabevi.

- ARSLAN, M. C. ve TÜRK, M. (2018). İslami Finasta Murâbaha Sistemi ve Muhasebe Uygulamaları. *İslami Düşünce Ekseninde İktisadi, Mali, Politik Meseleler* (ss. 291-325). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- ARZOVA, S. B. ve ŞAHİN, B. Ş. (2019a). Tarımda Kira Sertifikalarının (Sukuk) Kullanımı, Muhasebeleştirilmesi ve Hukuki Boyutu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 83: 1-24.
- _____ (2019b). Tarımın Finansmanında Selem Yöntemi ve Muhasebe Kayıtları. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*. 3 (7): 32-47.
- ASKER, E. (2020). *Katılım Bankalarının Yayınladığı Finansal Tabloların Kullanıcılar Açısından Şeffaflığı Üzerine Araştırma Ve Öneriler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASLAN, H. (2012). *Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATMEH, M. A. ve RAMADAN, A. H. (2012). A Critique on Accounting for the Mudarabah Contract. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. 3(1): 7-19.
- _____ ve SERDANEH, J. A. (2012). A Proposed Model for Accounting Treatment of Ijarah. *International Journal of Business and Management*. 7 (18): 49-56.
- AVŞAR, Y. (2019). *Faizsiz Finans Muhasebe Standartları Açısından Mali Tabloların Uyum Düzeyinin Araştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYBAKAN, B. (2009). Selem. *İslam Ansiklopedisi* 36. Cilt (ss. 402-405). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/36/C36011968.pdf>, (01.04.2020).
- AYDEMİR, İ. (2016). Temel Muhasebe Eğitiminin Ana Unsurları. *Neden ve Niçinleri İle Temel Muhasebe (Teori ve Uygulamalar)* (ss. 59-68). Ankara: Detay Yayıncılık.
- AYDIN, N., BAŞAR, M. ve COŞKUN, M. (2015). *Finansal Yönetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- AYDOĞMUŞ, T. (2019). *Murabaha İşlemlerinin TFRS ve İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi: Albaraka Türk Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYUB, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak*. Çev. Ed. Suna Akten Çürük ve Raif Parlakkaya. İstanbul: İktisat Yayınları.
- BAKKAL, A. (2016). Katılım Bankalarında Murâbaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 21(36): 7-29.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan: Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik (2006), T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan: Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2019), T. C. Resmi Gazete, 30666, 25 Ocak 2019.
- Bankacılık Kanunu, T. C. Resmi Gazete, 5411, 1 Kasım 2005.
- BARDAKOĞLU, A. (1992). Bey'. *İslam Ansiklopedisi 6. Cilt* (ss. 13-19). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/6/C06002194.pdf>, (06.04.2019).
- _____ (2000). İcâre. *İslam Ansiklopedisi 21. Cilt* (ss. 379-388). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/21/C21007144.pdf>, (20.02.2020).
- _____ (2006). Hukuki ve Ticari Hayat. *İlmihal II İslam ve Toplum* (ss. 341-465). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- BAYDOUN, N. ve WILLETT, R. (2000). Islamic Corporate Reports. *Abacus*. 36(1): 71-90.
- BAYINDIR, A. (2007). *Ticaret ve Faiz*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- BAYINDIR, S. (2015). *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları)*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- _____ (2005). Bir Finansman Yöntemi Olarak Kullanılan Sermaye Ortaklığının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Usûl: İslâm Araştırmaları*. 3(3): 139-157.

- BENLİĞİRAY, S. (2014). İktisadî Bir Bilim Dalı Olarak ‘Finans’ın Bilim Felsefesi Perspektifinden Eleştirisi. *İnsan ve İnsan*. 1(2): 4-18.
- BİLEN, B. (2016). Sukuk ve Muhasebe Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 8(15): 249-279.
- BULUT, A. (2006). Kur'an'daki Çok Anlamlı Kavramların Türkçe'ye Çevirisi Sorunu (İsraf Kavramı Örneği). *Diyanet İlmi Dergi*. 42(1): 78-94.
- BÜYÜKAKIN, F. ve ÖNYILMAZ, O. (2012). Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 4(7): 1-16.
- BÜYÜKTEMİZ, E. (2019). *Faizsiz Finansal Muhasebe Standartlarının Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Uyumu ve Farkları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CAMGÖZ, M. (2018). *İslami Sermaye Piyasaları Araştırma-İnceleme*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- CEYLAN, A. ve KORKMAZ, T. (2014). *Finansal Yönetim Temel Konular*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- CHELHI, K., HACHLOUFI, M. E., ABOULETHAR, M., EDDAOUI, A. ve MARZAK, A. (2017). Estimation of Murâbaha Margin. *Journal of Applied Finance & Banking*. 7(5): 49-61.
- ÇAĞRICI, M. (2000). İnfâk. *İslam Ansiklopedisi* 22. Cilt (ss. 289-290). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/22/C22007390.pdf>, (20.05.2020).
- ÇALIŞKAN, İ. (1990). İstisnâ Akdinin Mahiyeti ve Unsurları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 31(1): 349-365.
- ÇANAKÇI, M. (2014). Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi ve Sukuk İhraçları. *Türkiye İslam İktisadî Dergisi*. 1(2): 43-58.
- ÇAPAK, İ. (2018). *İslam İktisadî İlmihali*. İstanbul: Miras Yayınları.

- ÇATIKKAŞ, Ç., YATBAZ, A. ve TORUN, B. (2019). Katılım Bankalarında Muhasebe Organizasyonu ve Muhasebe Uygulamaları. *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı* (ss. 322-343). İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- ÇEBİ, A. ve ÜNKAYA, G. (2018). Finansman Modeli Olarak Murabaha Sukuk: Türkiye'deki Uygulaması ve Muhasebeleştirilmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*. 10(4): 9-23.
- ÇELENK, H. ve ÇEBİ, A. (2018). Finansman Sağlamada Mudarabe Sukuk ve Müşareke Sukukun Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikaları Boyutuyla Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 17(1): 124-142.
- ÇELİK, İ. (2017). Meşru' Bir Yatırım Aracı Olarak Mudârebe ve Günümüzde Kullanımı. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(3): 381-395.
- ÇETİN, A. (2020). *Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebesi Tek Düzen Hesap Planı Ve AAOIFI Standartları Çerçevesinde*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- ÇİFTÇİ, A. (2009). *Mekkî Sureler Bağlamında Kur'an'da İnfak-Zekât İlişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇÜRÜK, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DALGIN, N. (1999). İslam Hukukuna Göre Satım Sözleşmesi Açısından Mal Kavramı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 11(11): 97-127.
- DCHIECHE, A. ve ABOULAICH, R. (2016). New Approach to Model Salam Contract for Profit and Loss Sharing. *International Journal of Applied Engineering Research*. 11(2): 909-916.
- DEDE, K. (2017). *Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- DEMİR, Y. ve ÖNEM, H. B. (2012). KOBİ'lerin Finansal Risk Algı Düzeyine Yönelik Bir Araştırma: Isparta-Burdur İlleri Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 8(16): 23-40.

- DEMİRAY, M. (2012). Vaad. *İslam Ansiklopedisi* 42. Cilt (ss. 403-404). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/42/C42013742.pdf>, (30.04.2019).
- DEMİRCİ, K. (1997). Haram. *İslam Ansiklopedisi* 16. Cilt (ss. 97-100). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/16/C16023158.pdf>, (05.05.2020).
- DERAN, A. ve DİKMEN, B. B. (2019). Sukuk ve Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikalarının Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 12(3): 907-927.
- DİNÇ, Y. (2016). Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi. *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi*. 2: 83-103.
- DOĞAN, B., EROĞLU, Ö. ve DEĞER, O. (2016). Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(1): 405-425.
- DOĞAN, M. (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 58: 175-188.
- DÖNMEZ, İ. K. (2000). İcmâ. *İslam Ansiklopedisi* 21. Cilt (ss. 417-431). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/21/C21007157.pdf>, 02.05.2020.
- _____ (2006). Murâbaha. *İslam Ansiklopedisi* 31. Cilt (ss. 148-152). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/31/C31010090.pdf>, (25.03.2019).
- DURMUŞ, M. (2016). “Merkez Bankası Bağımsızlığı”, Para ve Faiz: Kapitalizmde Finansın Ekonomi Politikası. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3: 22-61.
- DURUSOY, A. (2002). Kıyas. *İslam Ansiklopedisi* 25. Cilt (ss. 525-529). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/25/C25023635.pdf>, (01.05.2020).

- EĞİLMEZ, M. (4 Eylül 2012). *Kendime Yazılarım*, Enflasyon. <http://www.mahfiegilmez.com/2012/09/enflasyon.html>, (07.07.2019).
- ELDELEKLİ, F. (2019). *Sukuk Finansman Modellerinden Murabaha Sukuk, Türkiye’de Uygulaması ve Muhasebeleştirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EL-HAFIF, A. (2018). *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri (Eşya ve Borçlar Hukuku)*. Çev. Rahmi Yaran. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ERDOĞAN, İ. (1990). İstisna Sözleşmesi ve Bazı İşgörme Sözleşmeleri İle Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3(1): 135-172.
- ERİM, N. ve TÜRK, A. (2005). Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10(2): 21-45.
- ERKUŞ, H. ve ÇENBERLİTAŞ, İ. (2016). İslâmî Finansal Araçlardan Olan Sukuk’ların Muhasebeleştirilmesi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(11): 245-262.
- EROĞLU, İ. ve KANGAL, N. (2016). İslami Düşünce Ekseninde Enflasyon. *İslam Ekonomisi ve Finansı* (ss. 315-330). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- ERSOY, M., ÇATIKKAŞ, Ö., YATBAZ, A. (2018). İslami Muhasebenin Geleneksel Muhasebe ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*. 4(1): 95-109.
- ERTAŞ, F. C. (2015a). *Yönetim Muhasebesi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- _____ (2015b). Banka ve Bankacılık İşlemleri. *Banka Muhasebesi* (ss. 4-25). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Esaslı Bankacılık*. 2019. <http://www.tkbb.org.tr/esasli-bankacilik#OrtaklikEsasi> (19.02.2019).
- Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS). Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. Ankara, 2018.
- Faizsiz Finans Standartları (FFS). Türkiye Katılım Bankaları Birliği. İstanbul, 2018.

- FAROOQ, M. ve AHMED, M. M. M. (2013). Musharakah Financing: Experience of Pakistani Banks. *World Applied Sciences Journal*. 21(2): 181-189.
- Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı (Taslak). Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. Ankara, 2020.
- GEÇER, T. (2014). Elektronik Para ve Elektronik Para Kuruluşları. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(5): 197-208.
- GÖNEN, D. (2005). İslam Hukukunda Mudârebe (Emek + Sermaye) Şirketinde Tarafların Hak ve Borçları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 63(1-2): 182-212.
- GÖZÜBENLİ, B. (1997). İslam Borçlar Hukukuna Göre Vadeli Satışlar ve Selem I-Vadeli Satışlarda Vade Farkı Problemi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13: 5-20.
- GUPTA, N. (2015). Differences in Accounting Treatment of Ijarah: A Case Study of UAE Islamic Banks. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*. 8(3): 369-379.
- GÜCENME GENÇOĞLU, Ü. (2017). Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/IFRS Karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 76: 1-24.
- GÜÇLÜ, F. ve KILIÇ, M. (2020). İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi ve İslami Finansa Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 16(1): 75-91.
- HAÇKALI, A. (2011). İslam Hukukunun Kaynakları. *İslam Hukukuna Giriş* (ss. 24-53). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- HALDUN, İ. (2004). *Mukaddime, İkinci Cilt*. Çev. Halil Kendir. İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı.
- HANIF, M. (2016). Ijarah Accounting: A Comparison of Conventional IAS-17 and Islamic FAS-8. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*. 12(1): 49-62.
- HANIFFA, R. M. ve HUDAIB, M. A. (2002). A Theoretical Framework for the Development of the Islamic Perspective of Accounting. *Accounting, Commerce and Finance: The Islamic Perspective Journal*. 6(1/2): 1-71.

-
- (2010). The Two Ws of Islamic Accounting Research. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. 1(1): 5-9.
- HASANUZZAMAN, S. M. (2017). *İslam İktisadının Fıkhi İlkeleri*. Çev. Hamdi Çilingir. İstanbul: İktisat Yayınları.
- HATİPOĞLU, M. (2019). *Dünyada ve Türkiye’de İslami Finans Araştırma ve İnceleme*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- HAYTA, A. B. ve BOYRAZ, Ü. (2018). Katılım Bankalarında Fon Yönetimi: Sukuk Uygulaması. *Turkish Studies Economics, Finance and Politics*. 13(22): 107-127.
- İLKGELEN, A. C. (2010). *İstisna Sözleşmelerinin Müteahhitten Kaynaklanan Sebeplerle Sona Ermesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KALLEK, C. (2005) Mudârebe. *İslam Ansiklopedisi* 30. Cilt (ss. 359-363). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/30/C30009860.pdf>, (06.09.2019).
- KALMIŞ, H. ve DEREKÖY, F. (2010). TMS-18’e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Karşılaştırılması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12 (1): 123-145.
- KARACA, A. (2019). *İslami Finans Araçları ve Bunların Muhasebeleştirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARADÂĞI, A. M. (2018). *İslam İktisadına Giriş Modern Ekonomiyle Mukayeseli Olarak Temellendirilmiş Bir Çalışma*. Çev. Abdullah Kahraman. İstanbul: İktisat Yayınları.
- KARAKOÇ, S. (2013). *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAHAN, A. (2014). *Sukukun Finansal Sistemdeki Rolü, Önemi, Muhasebesi ve Türkiye Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KARAMAN, H. (27 Nisan 2008). *İslam Hukuku Profesörü Hayrettin Karaman'ın İnternet Sitesi*, Katılım Bankaları ve Faiz (2). <http://www.hayrettinkaraman.net/makale/0265.htm>, (15.05.2019).
- KARIM, R. A. A. (2001). International Accounting Harmonization, Banking Regulation, and Islamic Banks. *The International Journal of Accounting*. 36(2): 169-193.
- KARTAL, M. T. (2019). Katılım Bankacılığında Danışma Komiteleri: Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ (Tebliğ) Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Bankacılık, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 2(2): 93-108.
- KARTAL, M. T. ve AY, H. (2019). Türkiye’de Faizsiz Finans Kuruluşları Açısından Bir Dönüm Noktası: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Bankacılık, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 2(1): 77-102.
- Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, T. C. Resmi Gazete, 30186, 20 Eylül 2017.
- KAYA, S. (2016). *İslam İktisadı*. Sakarya.
- KAYHAN, V. (2006). Kur’ân’a göre İsrâf ve İktisat. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 6(3): 149-195.
- KHAN, M. A. (2017). *İslam İktisadına Giriş*. Çev. Gökhan Umut. İstanbul: İktisat Yayınları.
- KILIÇ, F. (2015). *Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kira Sertifikaları Tebliği, T. C. Resmi Gazete, 28670, 7 Haziran 2013.
- Kur’an-ı Kerim.
- KÜÇÜKARPACI, L. N., GENCER, G. ve KARADAĞ, M. (2019). Konut ve Proje Finansmanında Faizsiz Bir Yöntem: Azalan Müşareke. *Uluslararası İslam Ekonomisi, Finans ve Etik Kongresi KTO Karatay Üniversitesi Öğrencileri Tam Metin Bildiriler Kitabı* (ss. 69-76), Düzenleyen ISEFE. İstanbul. 27-28 Nisan 2019.
- LEWIS, M. K. (2001). Islam and Accounting. *In Accounting Forum*. 25(2): 103-127.

- MERAL, P. S. (2005). Enflasyon ve Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(19): 309-324.
- MIA, M. R., HASNAT, M. A. ve MAHJABEEN, W. (2016). Mudharabah and Musharakah from the Accounting Perspective by Referring to AAOIFI, IFRS and MFRS. *Journal of business and management*. 18(7): 67-72.
- MOHAMMED, N. (1988). Principles of Islamic Contract Law. *Journal of Law and Religion*. 6(1): 115-130.
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, T. C. Resmi Gazete, 21447, 26 Aralık 1992.
- MUTLU, İ. (2003). *Önemsiz olmayan Haram Faiz*. İstanbul: Mutlu Yayıncılık Basım Yayın Ltd. Şti.
- NAPIER, C. (2009). Defining Islamic Accounting: Current Issues, Past Roots. *Accounting History*. 14(1-2): 121-144.
- NAZLIGÜL, H. (2005). Hadislerin Kaynak Değerini Tespitte İçtihat Tartışmaları Tarihsel Bir Perspektif. *Marife*. 5(1): 9-33.
- NURSÎ, B. S. (2004). *Lem'alar*. İstanbul: Sözler Neşriyat San. Tic. AŞ.
- _____ (2016). *Mektubât*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- OKKA, O. (2013). *Finansal Yönetim Teori ve Çözümlü Problemler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- _____ (2015). *İşletme Finansmanı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- ÖZCAN, S. ve ELİTAŞ, C. (2015). Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 17(3): 559-586.
- ÖZDİREK, R. (2012) Vade Farkı. *İslam Ansiklopedisi* 42. Cilt (ss. 416-418). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/42/C42013748.pdf>, (30.04.2019).
- ÖZER, M. (2009). İktisadın Tanımı ve Temel Kavramlar. *İktisada Giriş*. (ss. 1-32). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ÖZEROĞLU, A. İ. (2014). Sukuk ve Türkiye’de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. *Tarih Okulu Dergisi*. 19: 751-772.

- ÖZKAN, H. (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZKOL, A. E. (1998). Çevre Muhasebesi. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*. 13(1): 15-26.
- ÖZSOY, İ. (1995). Faiz. *İslam Ansiklopedisi* 12. Cilt (ss. 110-126). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/12/C12004406.pdf>, (04.12.2019).
- PALA, A. İ. (2018). İslam Hukukunun Kaynakları. *İslam Hukukuna Giriş* (ss. 47-71). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- PARLAKKAYA, R. ve ÇÜRÜK, S. A. (2015). Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak İslami Mikrofinans ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*. 1(2): 61-86.
- POMERANZ, F. (1997). The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions: An Important Regulatory Debut. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 6(1): 123-130.
- RAHMAN, A. R. A. (2003). Accounting Regulatory Issues on Investments in Islamic Bonds. *International Journal of Islamic Financial Services*. 4(4): 1-11.
- RIMAZ, M. (2014). *İslami Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAREA, A. M. ve HANEFAH, H. M. (2013). The Need of Accounting Standards for Islamic Financial Institutions. *International Management Review*. 9(2): 50-59.
- SAYILGAN, G. (2017). *Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- SELLAMI, Y. M., ve TAHARI, M. (2017). Factors Influencing Compliance Level With AAOIFI Financial Accounting Standards by Islamic Banks. *Journal of Applied Accounting Research*. 18(1): 137-159.
- SEVİLENGÜL, O. (2014). *Genel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- SEZGİN, R. ve ÖZYAŞAR, H. (2016). Afro-Avrasya Ülkelerinde İslami Muhasebe ve Kültürel Paradigmasının Spesifik Özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Afro-Avrasya Özel Sayısı: 511-527.
- SHARIFF, R. A. M. ve RAHMAN, A. R. A. (2003). An Exploratory Study of Ijarah Accounting Practices in Malaysian Financial Institutions. *International Journal of Islamic Financial Services*, 5(3): 1-15.
- SISWANTORO, D. (2018). Sharia Accounting Standard for Sukuk (Islamic Bond) Accounting in Indonesia. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. 9(3): 434-447.
- SMITH, A. ve STEWART, D. (1963). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (Vol. 1). Homewood, III: Irwin.
- SOFUOĞLU, H. (2011). Zâhirî Metodolojide İctihat ve Taklit. *Deüifd*. 34: 115-127.
- SOYSALDI, M. (2005). Kur'an'da İsrâf Kavramı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18(19): 93-127.
- SÜMER, G. ve ONAN, F. (2015). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(3): 296-308.
- ŞAHAN, A. (2015). *Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye'deki Durumu ve Kullanılan Yöntemler (Murabaha)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞIK, M. A. Ş. ve AFŞAR, B. (2019). İslami Finansta Kripto Para Kullanımı. *Uluslararası İslam Ekonomisi, Finans ve Etik Kongresi KTO Karatay Üniversitesi Öğrencileri Tam Metin Bildiriler Kitabı* (ss. 90-99), Düzenleyen ISEFE. İstanbul. 27-28 Nisan 2019.
- TANAYDI, Y. (2016). *Türk Katılım Bankacılığının Kurumsal Performansı ve Sürdürülebilir Rekabetteki Strateji Hedefleri; Türkiye Uygulama Örnekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TEKNEOĞLU, M. S. (2016). Muhasebeleştirme Açısından Sukukların Tahlili ve Bir Uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(29): 23-44.

- TERZİ, A. (2013). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı? *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(9): 1-14.
- TOK, A. (2009). İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme. *Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü*.
- TURAY, F. (2019). *Finansal Açıdan İslam Borçlar Hukuku (İslami Finans Teorisi)*. İstanbul: Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
- Türk Borçlar Kanunu, T. C. Resmi Gazete, 6098, 4 Şubat 2011.
- Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS). Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. Ankara, 2018.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *Katılım Bankaları 2019*, İstanbul 2019.
- Türkiye Muhasebe Standartları (TMS). Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. Ankara, 2018.
- ULUYOL, O. (2011). Bir Finansman Kaynağı Olarak “Yastıkaltı Tasarruf” ların Ekonomik Sisteme Kazandırılması ve Tüketicilerin/Bireylerin Yastıkaltı Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 9(1): 257-272.
- UZUN, M. M., (2014). *Erbakan Risaleleri: 4, Faiz Belası*. İstanbul: Ravza Yayınları.
- ÜNLÜ, U. (2019). Katılım Bankacılığı ve Sukuk Uygulamaları. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 7(14): 501-523.
- VEJZAGİC, M. (2014). Ijarah Muntahia Bittamleek (IMB): A Risk Management Perspective. *Merit Research Journal of Accounting, Auditing, Economics and Finance*. 2(1): 1-7.
- VINNICOMBE, T. (2012). A study of compliance with AAOIFI accounting standards by Islamic banks in Bahrain. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. 3(2): 78-98.
- YAKAR, S., KANDIR, S. Y., ÖNAL, Y. B. (2013). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi. *Bankacılar Dergisi*. 84: 72-94.
- YAMAN, A. ve ÇALIŞ, H. (2018). *İslam Hukukuna Giriş*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- YANPAR, A. (2015). *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

- YARDIMCIOĞLU, M. (2016). İcare (Finansal Kiralama) İşlemlerinin İslami Muhasebe Standartları Çerçevesinde İncelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*. 3(4): 224-233.
- YARDIMCIOĞLU, M., COŞKUN, S. ve KOCAMAZ, H. (2012). Özellikli Varlık Yatırımının Finansmanında Murabaha Kredisi (Üretim Desteği) Kullanımı ve Kar Payı Ödemelerinin TMS-23'e Göre Muhasebeleştirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(2): 121-129.
- YATBAZ, A. (2019). *Faizsiz Bankacılık Fon Kullandırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- YATBAZ, A. ve ÇATIKKAŞ, Ö. (2019). İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye'deki Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği: Bir Alan Araştırması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 11(4). 3358-3373.
- YAZICI, R. (2017). *Finansal Sistemde Faiz Sorunsalı ve Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- YAZMAN, İ. (1964). Mecelle Hukukunda Selem Akdi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 21(1): 281-307.
- YELEK, K. (2016). İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı: Murâbaha Örneği. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 35: 147-186.
- YILDIRIM, M. (2008). *Banka Muhasebesi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- YURTTADUR, M. ve YILDIZ, İ. (2017). *Faizsiz Finans*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- YÜKÇÜ, S. (2016). *Yeni TTK Uyumlu TMS ve UFRS Örnekli Genel Muhasebe*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.
- ZARQA, M. A. (1997). Istisna' Financing of Infrastructure Projects. *Islamic Economic Studies*. 4(2): 67-74.
- ZUHAYLI, W. (2017). Ribanın Fıkhi Manası. *Ribayı Anlamak İslam İktisadında Faiz* (ss. 45-93). Çev. Zeyneb Hafsa Orhan. İstanbul: İktisat Yayınları.

<http://aaoifi.com/?lang=en>, (01.06.2020).

<https://www.albaraka.com.tr/>, (29.05.2020).

<https://www.emlakbank.com.tr/>, (29.05.2020).

<https://www.kap.org.tr/>, (19/12/2020).

<https://kgk.gov.tr/>, (01.06.2019).

<https://www.kuveytturk.com.tr/>, (29.05.2020).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/05/20190501-3.pdf>, (24.12.2019)

<http://sozluk.adalet.gov.tr/Default.aspx>, (14.05.2019).

http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c99c2d9a79411.19520030, (26.03.2019).

<http://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf>, (29.03.2019).

<https://www.turkiyefinans.com.tr/>, (29.05.2020).

<https://www.tskb.com.tr/>, (08.03.2021).

<https://www.vakifkatilim.com.tr/>, (29.05.2020).

<https://www.ziraatkatilim.com.tr/>, (29.05.2020).